

కథలు

నీతి, పురోణ, పాడుపు

కథా గుచ్ఛము- 1

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌతిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షపతి

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాదేవి

గురు గౌరీమణి

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠప్రసాద్ స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు శ్రీనివాస స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు హాయి బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమహార్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010001213

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject:

Language:

Scanning Centre:

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none"> Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none"> INSA	<ul style="list-style-type: none"> Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	<ul style="list-style-type: none"> Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Author's Last Name																														
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Year																														
1850-1900					1901-1910					1911-1920					1921-1930					1931-1940					1941-1950					1951-
Subject																														
Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...																						
Language																														
Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu																						

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

క థా గు చ్చ ము

మొదటి భాగము

ర వీ ం ద్ర నా థ రా కూ ర్

కారుమూరి వైకుంఠరావు

490 విరువత్తూరు హైకోడ్

చెన్నై

విషయములు

	పుట
రాసమణికొడుకు	1
కాబూలీవాలా	79
భాయిభోటా	98
హైమంతి	137
ఎండా నీడా	168

రాసమణికొడుకు

కాళీపద, రాసమణికొడుకు. రాసమణి తల్లి అయినా తండ్రిగా ఉండవలసివచ్చింది. తల్లితండ్రికూడా తానే అయిఉంటే పిల్లవాడికి శ్రేయస్కరముకాదు గనుక రాసమణి తండ్రి చేయవలసినపని మాత్రమే చేయ నిశ్చయించుకొన్నది. భర్త, భవానీచరణ్, కొడుకును సరిఅయిన శిక్షణలో ఉంచ లేక పోయేవాడు.

కొడుకంటే భవానీచరణ్ కు అంతముద్దు ఎందుచేతనో, అంత ముద్దుచేయడానికి అతను చెప్పే కారణమేమిటో తెలుసుకోవలెనంటే వాళ్ల పూర్వపుచరిత్ర కొంచెము తెలుసుకోవలెను. 'శానియాడి' గ్రామములో చాలాకాలమునుండి వేరుపడి వస్తూఉన్న ఒక గొప్పఇంట పుట్టినవాడు భవానీచరణ్. భవానీచరణుని తండ్రి అభయాచరణుని మొదటిభార్య కొడుకు శ్యామూచరణ్. వయస్సుమల్లినతరువాత అభయాచరణుభార్య కాలముచేసింది. రెండోపెళ్లికాకముందే కాబోయే మామగారు అల్లునిఎట్టేటులో ఒకతాలుకా తన కూతురువేర వ్రాయిగచాడు. అల్లుడు వయస్సుముదిరినవాడు; కష్టనాశాత్తు కూతురు విధన కావలసినస్తే అన్ననస్ట్రాలకు సవతి కొడుకు ఆధీనములో ఉండవలసివస్తుందేమో అని తండ్రి చేసిన ఏర్పాటు ఇది.

మామగారు అనుకొన్నదానిలో మొదటిభాగం అతి త్వరలోనే సంఘటిల్లింది—మరుమడు, భవానీచరణ్, పుట్టిన కొద్దిరోజులలోనే అల్లుడు కాలముచేశాడు. అల్లుడు తన కూతురువేర వేరుచేసి వ్రాసిన ఆస్తి అంతా ఆమెకు స్వాధీనము అయింది. ఇది తనకళ్లతో సాక్షాత్తు చూచి కొద్దికాలములో మామగారుకూడా నిశ్చింతగా పరలోక ప్రాప్తుడయినాడు.

శ్యామాచరణ్ అప్పటికి పెద్దవాడయినాడు. అతనిపెద్ద కొడుకు అప్పటికి అప్పడే భవానీకంటే ఒకసంవత్సరము పెద్ద. శ్యామాచరణ్ భవానీని తనపిల్లలతోపాటు పెంచి పెద్దవాణ్ణి చేస్తున్నాడు, భవానీచరణ్ తల్లిడబ్బులోనుంచి ఎన్నడూ ఒక కాసీఅయినా తీసేవాడుకాదు. ప్రతిసంవత్సరమూ లెఖ్ఖంతా వ్రాసి ఆమెకు చూపించి ఆమెసంతకముతో రసీదుపుచ్చుకొనే వాడు. ఇదంతా చూచి అందరూ ఆశ్చర్యపడేవారు.

అంత సాధుత్వమూ అంత అస్వార్థతా అనవసరము అని అందరూ అనేవారు. దీనికే చేతకానితనము అంటారు అని విన్నవాళ్లలో చాలామంది అనేవారు. భర్త తన ఆస్తిలో కొంతభాగం వేరుచేసి దానిని పూర్తిగా రెండోభార్యచేతిలో పెట్టివేయడము ఆ ఊళ్లో ఎవరికీ ఇష్టములేదు. శ్యామాచరణ్ ఏదైనా ఎత్తువేసి తనసవతితల్లికి తండ్రివ్రాసిఇచ్చినపత్రము చెల్లకుండాచేస్తే ఇరుగుపొరుగువాళ్లందరూ అతని మగ తనాన్ని చూచి మెచ్చుకొనిఉండురు. అటువంటి ఉద్దేశమే

అతనికి ఉండేటప్పుడు దానిని చక్కగా సాధించే ఉపాయము చెప్పేవారుకూడా ఆ ఊల్లో లేకపోలేదు. కాని శ్యామాచరణ్ తనకు నష్టముకలిగినా సవతితల్లికిమాత్రము ఎటువంటినష్టమూ కలుగకూడదని నిశ్చయించి ఆమెకన్నీని వేరుగాడంచి కాపాడుతూ వచ్చాడు.

ఈకారణముచేతనూ, తాను సహజముగా ప్రేమించే స్వభావముగలది అవుటచేతనూ ప్రజసుదరి, శ్యామాచరణ్ ను తనకొడుకుగా భావించేసి, కొడుకును ప్రేమించినట్లుగానే ప్రేమించేసి, కొడుకును నమ్మినట్లుగానే నమ్మేసి, శ్యామాచరణ్ ఆమెకన్నీని వేరుగాడంచినందుకు సవతితల్లి అతనిని నిష్ఠూరముగా మాటలుకంటూఉండేది. “నేను ఈకన్నీఅంతా పట్టుకొని స్వర్గానికి వెళిపోతానటోయి, బాబూ! చివరకు ఇదంతా మీకు రావలసినదే కదా, జమాఖర్చులన్నీ నాకెందుకూ చూపించడము!” అని అనేకసార్లు ప్రజసుదరి అన్నది. కాని శ్యామాచరణ్ వినిపించుకోలేదు.

శ్యామాచరణ్ తనపిల్లలను మహాకఠినమైనశిక్షణలో ఉంచేవాడు, గాని భవానీమీదమాత్రము ఎటువంటి అధికారమూ చూపించేవాడుకాదు. ఇది చూచి అందరూ శ్యామాచరణ్ భవానీని తనపిల్లలికంటె ఎక్కువముద్దుతో పెంచుతున్నాడని అనేవారు. ఆముద్దుపల్ల భవానీకి చదువ్రాసంధ్యా లేకుండాపోయింది, డబ్బుతో సంబంధించిన వ్యవహారాలలో చంటిపిల్లవాడికుండే జ్ఞానమైనా లేకుండాపోయింది.

అన్నగారిమీదే భారమంతా వేసి పెద్దవాడయిపోయినాడు. ఆస్తులవిషయాలలో అతనికి ఎటువంటి ఆలోచనా అవసరము లేకపోయింది. అప్పుడప్పుడు సంతకముమాత్రము పెడుతూ ఉండేవాడు, దేనికని సంతకముపెట్టవలసివచ్చేదో అదితెలుసుకొందామనైనా ప్రయత్నము ఎన్నడూ చేయలేదు—ఎందుచేత చేయలేదు అంటే, ప్రయత్నముచేసినా అతనికి బోధపడదు కనుక.

ఇవతల శ్యామాచరణునిపెద్దకొడుకు, తారాపద, తండ్రితో కలిసి ప్రతివ్యవహారమూ చూస్తూఉండేవాడు; వ్యవహారజ్ఞానములో పండిపోయినాడు. శ్యామాచరణ్ కాలముచేసినతరువాత తారాపద భవానీని ఒకనాడు పిలిచి “బాబూ, ఇక మనము కలిసిఉండిడము పించిది కాదు. ఏచిన్న కారణముచేతనైనా మనస్తాపాలు కలగవచ్చును. అప్పుడు పోట్లాడుకొని ఇల్లుపిరగకొట్టుకోవడము బాగుండదు,” అని అన్నాడు.

వేరయి తనఆస్తి తానే చూచుకోవలసిన అవసరం రావచ్చును అని ఇంతకుముందు ఎన్నడూ కలలోనైనా అనుకోలేదు భవానీచరణ్. చిన్నప్పటినుండి ఇప్పటివరకు తాను ఎరిగి ఉన్న ప్రపంచము ఒక అఖండవస్తువని భవానీ అనుకొనేవాడు, దానిలో ఏదో ఒకచోట ఆతుకు ఉన్నదనీ, ఆ ఆతుకు విడదీయవచ్చుననీ ఇప్పుడు హఠాత్తుగా విసగానే భవానీకి మతిపోయింది.

వంశ ప్రతిష్ఠకు భంగముకలుగుతుందని ఆలోచించి తారా పద సంకోచించలేదు, తోబుట్టువునిమనస్సుకు బాధ కలుగుతుందనీ సంకోచించలేదు. అది చూచి భవానీచరణ్ ఇక మరితప్పదు అనుకొని ఆస్తి ఏమోస్తరు వంతులు వేయవలెను అనే అసాధ్యనింతలో పడ్డాడు. పినతండ్రిగారి ఆందోళన చూచి తారాపద చాలా ఆశ్చర్యపడి, “ఏమిటి సంగతి బాబూ, ఎందుకు అంత కంగారుపడుతున్నావు? ఆస్తి విభక్తం అయ్యే ఉన్నది. తాతయ్యగారు తానే స్వయంగా వంతులు వేసేసి ఉంచారే!” అని అన్నాడు.

“సజ్జనుగా! నాకేమీ తెలియదే!” అని మరింత గడచిడపడుతూ అన్నాడు భవానీ.

“పోనీ, నీ ఒక్కడికి తెలియకపోతే నేమి?” అని అన్నాడు తారాపద. “దేశము అంతా ఎరుగును, ముందుకు ఎప్పుడైనా మీమామీమా మనఃస్పర్శలు కలుగవచ్చునని ఆలోచించి ఆలందీగ్రామము మీవంతుకిచ్చి మిమ్మల్ని, మమ్మల్ని మొనటినుంచీ తాతగారు వేరుగాఉంచారు. ఇప్పటివరకూ ఆ ప్రకారమే మనవ్యవహారాలు జరుగుతున్నవి.”

అలాగే అయిఉంటుంది గాబోలు అనుకొన్నాడు భవానీ చరణ్; “అయితే ఈ ఇల్లో మరి?” అని అడిగాడు అంతా విని.

“కావాలంటే మీరు ఉంచుకోవచ్చును,” అన్నాడు, తారాపద. “హెడ్ క్వార్టర్సులో ఉన్న షున ఇల్లు మాకు ఇస్తే చాలును, ఏలాగో గడుపుకొంటాము.”

వంశపారంపర్యముగా వస్తూఉన్న ఆ ఇల్లు వదలిపెట్టేయడానికి తారాపద ఒప్పుకోవడము చూచి ఎంతబేదార్యము అతనిది అని భవానీ ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఆ రెండో ఇల్లు భవానీ-చరణ్ ఎన్నడూ చూడనైనా చూడలేదు. ఆ ఇంటిమీదికి అతనిమనస్సు పోనేలేదు.

భవానీ వెళ్లి తల్లితో ఈ కథ అంతా చెప్పాడు. అది విని తల్లి నెత్తికొట్టుకొని అన్నది—“ఓయి బాబు, అదేమిటి ఆమాట! ఆలందీ గ్రామము నాఖర్చులకోసమని ప్రత్యేకించి స్త్రీధనముగా ఇచ్చారు, దానిరాబడికూడా అతిన్వల్యము. తండ్రిగారి ఆస్తిలో నీకురావలసినభాగము ఎందుకు ఇవ్వరు?”

“నాన్నగారు ఈ గ్రామముతప్ప మరేదీ మనకు ఇవ్వనేలేదట,” అన్నాడు భవానీ.

“ఆలాగంటే నేను ఎందుకు ఒప్పుకొంటాను?” అన్నది తల్లి. “మీనాన్నగారు స్వహస్తముతో వీలు వ్రాసి రెండు ప్రతులలో నాచేతికి ఒకటి ఇచ్చారు, అది నాసందుగుపెట్టెలో ఉన్నది.”

పెట్టెతీశారు. అందులో ఆలందీ గ్రామము కాగితాలు ఉన్నవి గాని, వీలు లేదు. వీలు ఎవరో దొంగలించారు.

సలహా ఇవ్వదగినవాడు ఆడొల్లో ఒకడున్నాడు. అతనిని పిలిచారు. అతను వాళ్ల గురువుగారికొడుకే, బగలాచరణ్ అతని పేరు, అన్ని విషయాలలోనూ ఆరితేరినవాడు అని అంతా అనే వారు. ఆత్మతో సంబంధించినవిషయాలలో తండ్రి మంత్రోపదేశమూ, తక్కిన అన్ని విషయాలలోనూ కొడుకు మంత్రోపదేశమూ—ఈవిధముగా ఆ గ్రామములో ఇహపరాలు తండ్రి-కొడుకులు పంచుకొన్నారు. ఈ ఏర్పాటువల్ల ఇతరులకు ఎటు వంటిలాభనష్టాలు కలిగినా, వాళ్లకు మాత్రము ఇబ్బంది కలగలేదు.

“వీలు దొరకకపోతేపోనీ, తండ్రి ఆస్తి రెండువంతులూ అయితీగాలి,” బగలాచరణ్ అన్నాడు. ఆ సమయములో రెండోపక్షమువాళ్లు వీలుఒకటి పైకి తీశారు. ఆవీలులో భవానీ చరణ్ పేర ఏమీ వ్రాసిఉండలేదు, తండ్రి ఆస్తి అంతా మనమల పేర వ్రాసేశాడు. అప్పటికి భవానీకి కొడుకు పుట్టలేదు.

భవానీ కోర్టులలోకి దిగాడు. ఆ మహాసముద్రములో అతని ఓడ గడిపేవాడు బగలాచరణ్. యాత్ర అంతా పూర్తి అయి రేవుకు తిరిగివచ్చాడు, ఇనపపెట్టె తెరిచి చూచేసరికి లక్ష మాయమయిపోయింది, లక్షీవాహనమైన గుడ్లగూబ కనబడలేదు, గాని దాని రెక్కలనుండి రాలిన బంగారు వెండ్రుకలు మాత్రము రెండు కనబడ్డవి. తండ్రి ఆస్తి రెండోపక్షము వాళ్లది అయిపోయింది. దావాలన్నీ కాగా తనకూతల్లికి మిగి

లినది ఆలందీ గ్రామములో కొంతభాగము మాత్రమే. ఆ కాస్తా పట్టుకొని కాలక్షేపము ఏలాగో చేయవచ్చునేమో గాని వంశ మర్యాదలూ, ఇంటిమర్యాదలూ కాపాడుకొంటూ వ్యవహారాలు జరుపుతూఉండడము సాధ్యముకానిపని. పెద్దలుకట్టించిన ఇల్లు తనకురావడమువల్ల రెండోపక్షమువాళ్లను వీగకొట్టిస్తే భావించాడు భవాని. తారాపద, తనపరివారాన్ని తీసుకొని హెడ్ క్వార్టర్సులోని ఇంటికి వెళ్లిపోయినాడు.

శ్యామాచరణుని కృతఘ్నత ప్రజసుందరిని బల్లెముతోపొడిచినట్టు బాధించింది. శ్యామాచరణ్ వీలు దొంగలించి తమ్మునిమోసపుచ్చుతాడని గాని, తననునమ్మిన తండ్రికోరికను మంటకలిపేస్తాడని గాని, ప్రజసుందరి ఎన్నడూ అనుకోలేకపోయింది. “ధర్మదేవత ఇది ఎంతమాత్రము సహించి ఊరుకోదు,” అని ప్రజసుందరి బ్రతికిఉన్నన్నాళ్లూ రోజూ పెద్దనిట్టూర్పువిడిచి భవానీతో అంటూఉండేది. “నాకు కోర్టలూ దావాలు ఏమీబోధపడవు గాని, నేను చెపుతున్నాను విను, ఈవీలుమాత్రము శాశ్వతకాలమూ దాంగొని ఉండిపోదు, నిశ్చయముగా అది ఎన్నడో తిరిగి నీకు దొరికి తీరుతుంది.”

ఈమాటలు రోజూ తల్లినోట వింటూఉండడమువల్ల భవానీకి వాటిలో నమ్మకము కలిగింది, చేతకానివాడుఅవుట చేత ఆమాటలు అతనికిమనశ్శాంతినికలుగజేసేవి. పతివ్రతఅయిన

సతివాక్యము ఎన్నటికీ నిష్ఫలము కానేరదు. ఎరరితనాన్ని
వాళ్లదగ్గరికి దానంతట అదే వస్తుంది, ఎటువంటి సుదేహమూ
లేదు అని సిద్ధాంతముచేసుకొని కూర్చున్నాడు. భవానీతల్లి
కాలముచేసినప్పటినుండీ ఆనమ్మకము మరింత బలపడ్డది—
తల్లియొక్క పూర్వతేజస్సు శృత్యువువలల కలిగే ఎడబాటు
ద్వారా మరింతకాంతితో ప్రకాశించడము మొదలు పెట్టింది.
దారిద్ర్యము భవానీని ముట్టలేకపోయింది. ఇప్పుడు తాను
అన్నచస్త్రాదులకు పడుతూఉన్న బాధా, మర్యాదలు జరపడ-
ములో ఇప్పటికీ మునుపటికీ ఉన్న వ్యత్యాసమూ రెండురోజుల
నాటికము అని భవానీ నమ్మకము—“వీటిలో నిజమేమిలేదు.”
మునుపటి ‘ధాకా’ పంచలు చిరిగిపోగానే కొత్తపంచలు కొన
వలసివచ్చింది, చవుక ముతకపంచలు కొని తనలోతాను నవ్వు
కొన్నాడు. దుర్గపూజ మునుపటి వైభవముతో జరగలేదు,
తప్పనిలాంఛనాలుమాత్రము జరిపి వచ్చిన వాళ్లకు నమస్కా-
రముచేసి పంపడమయింది; ఇదిచూచి అందరూ విచారించారు,
మునుపటి సంపదనూటలూ వైభవమునూటలూ ఎత్తారు,
‘ఇప్పటిలేమి రెండురోజులలో పోయేది, ఆసుగతి వీళ్లెవరకీ
తెలియదు,’ అనుకొంటూ భవానీ తనలోతాను నవ్వు
కొన్నాడు; “ముందుకు రాబోయే వైభవము చూసి అంతా
ఆశ్చర్యపడుతారు, రెప్పపాటులేకుండా” అని భవానీనమ్మకము.

భవానీకళ్లకు సాక్షాత్తు ఇప్పుడు కనబడుతున్నది ఆభవిష్యత్తే, ప్రస్తుతపు దారిద్ర్యము అతనికంటికి అసలు కనబడితే కదూ!

ఈ విషయములలో భవానీకి సలహా ఇచ్చేవాడూ అతనితో వాదనచేసేవాడూ, 'సటు' అనిపేరుగల నాకరు ఒక డుండేవాడు. ప్రతిసంవత్సరమూ పూజరోజులలో ఆ దారిద్ర్యా వస్థలో ఉన్న ప్రభువూ భృత్యుడూ కలిసి ముందుకు రాబోయే మంచిరోజులమాట అనుకొనేవారు. వచ్చేసంవత్సరము ఎంత వైభవముగా ఏమేమిటి చేయవలసిఉంటుందో ఆ విషయమై ఇద్దరూకలిసి చాలా ఉత్సాహముతో చర్చిస్తూఉండేవారు. ఎవరెవరిని పిలువవలెను, ఎవరిని పిలవకూడదు, భాగవతమేళము తెప్పించడము అవసరమూ కాదా,—ఇటువంటి నానారకాల వాదనలలో గొప్ప మతభేదము ఉండేది వారిద్దరికీ. నటవిహారి సహజముగా లోభి, భవిష్యత్తున జరగబోయే ఉత్సవాల ఖర్చుల పట్టీలలో వాడు కనుపరిచే కృపణతను గురించి బాగా చీవాట్లు తింటూ ఉండేవాడు.

మొత్తముమీద భవానీకి డబ్బువిషయమై ఎటువంటి భయమూ ఉండేదికాదు, తన డబ్బుతా అనుభవించేవారు ఎవరూ లేరు కదా అనే అతనికిఉండే విచారమల్లా—ఇప్పటివరకు అతనికి పిల్లలు లేరు. కన్యకలుగలతండ్రులు భవానీహితమును కోరుతూ అతనిని తిరిగి పెళ్లిచేసుకోమని అనేకమంది సలహా ఇచ్చారు. భవానీమనస్సుకూడా కొంచెము చంచలమయింది;

గాని ఆ చంచలత నవమధువు అనగానే పుట్టే సరదావల్ల కాదు. భాన్యమువిషయములోనూ నౌకర్లవిషయములోనూ 'పాత మంచి' అన్నట్టుగానే భార్యవిషయములో కూడా పాత మంచి అని భవానీ నమ్మకము. కాని గొప్పవిశ్వరథము వచ్చి మీదపడబోతున్నప్పుడు సంతానము లేకుండా ఉండడము చాలా దుఃఖకరమైన సంగతి అని భవానీ అభిప్రాయము.

ఆసమయములో భవానీకి పుత్రసంతానం కలిగింది; ఆ ఇంటికి విశ్వరథము తిరిగి పూర్తిగా వచ్చేస్తుందనీ, 'పునాదిలో' మొదటిరాయి వడ్డదనీ అంతా అన్నారు. పరలోకములో ఉన్న అభయాచరణ్ణే తిరిగి ఈఇంట్లో పుట్టాడు. పిల్లవాడి కళ్లు అతని కళ్లే—పొడవుగా చెవులను అంటుకొంటున్నవి. జాతకము వేసి చూచారు. గ్రహాలస్థానాలనుబట్టి:నూచి పిల్లవాడిది తాత గారిజాతకమే, ఆఇంటికి పోయినలక్ష్మి తిరిగి రాకవీలులేదు అని అంతా అన్నారు.

కొడుకుపుట్టినప్పటినుండి భవానీలో ఒకమార్పు కనబడ్డది. ఇప్పటివరకు దారిద్ర్యాన్ని ఒకఆటవస్తువుగా భావించి అతిసరదాగా కాలక్షేపముచేస్తూ ఉండేవాడు, లేమివల్ల అతనికి ఎటువంటిబాధా కలుగలేదు. కాని ఇప్పుడు మునపటివలె దారిద్ర్యాన్ని తోసిపారేయడానికి వీలులేదు. ఇప్పుడు కొడుకు సంగతి ఆలోచించవలెను, తన సంగతికాదు. శానియాడిలో ఖ్యాతిచెందినది తమిళిల్లు. ఆ ఇంట్లో ఆరిపోయినదీపాన్ని తిరిగి.

చెరిగించడానికి ఆకాశముమీదనుండే తారాగ్రహాలనహాయమువల్ల ఈప్రభ్రమిద అవతరించాడు పిల్లవాడు. హానివిషముమై అతని కర్తవ్యము ఉన్నదికదా! వంశపారంపర్యముగా ఈ ఇంట్లో పిల్లలకు జరుగుతూఉన్న ముద్దూముచ్చటా ప్రాప్తిలేని వాళ్లలో తనజ్యేష్ఠపుత్రుడే మొదటివాడు అన్నమాట భవానీకి రాత్రిగాని షగలుగాని మరుపురాకుండా ఉన్నది. “ఈవంశములో అందరికీ చిన్నప్పుడు జరిగిన ముద్దూముచ్చటా నాకు చిన్నప్పుడు జరిగింది, గాని నాకొడుకుకు అలాగు జరిగించలేక పోతున్నాను. దానికి కారణము నేనే,” అని అనుకొంటూ భవానీ చేలా దుఃఖించేవాడు. కొడుకు కోసము డబ్బు ఖర్చుపెట్టలేనిలోటును తనకు చేతనై నంతవరకు ముద్దుమూలంగా పూర్తిచేస్తూ ఉండేవాడు భవాని.

భవానీభార్య రాసమణిధోరణి వేరు. శానియాడి చౌదరీలవంశము కాదు ఆమెది, ఆ ఇంటిమర్యాదలూ లాంఛనాలూ ఏలాగు నిలబెట్టడము అనే ప్రశ్నతోనే ఆమె యెల్లప్పుడూ కూర్చోలేదు. ‘అవంశగౌరవము ఆయనే ఎవగుచు’ అనుకొంటూ రాసమణి తనలోతాను నవ్వుకొంటూ ఉండేది. బీదవైష్ణవకుటుంబములో పుట్టిన రాసమణికి ఈకష్టము సహించి ఉండడమే మంచిది అనిపించేది, చోధరీవంశముయొక్క మానవమర్యాదలగురించి సరిగా ఊహించనైనా లేకపోయేది.

రాసమణి అనేది—“నేను బీదఇంటిపిల్లను, మీదర్జాలో నాకేమీ సంబంధములేదు, నాకాభీషద బ్రతికి బాగుం

డనీ, వాడే నాకు అన్నివిశ్వర్యాళకంటె గొప్పవిశ్వర్యము.”
 వీలు తిరిగి దొరుకుతుందనీ, సంపద హరించిపోయినతరువాత
 ఎండిపోయిఉన్న ఇసుకదిబ్బలమీద, కాలీపదపుణ్యమువల్ల ధన
 ప్రవాహము తిరిగి వరదలువరదలుగా పారుతుందనీ, రాసమణి
 ఎప్పుడూ నమ్మలేదు; ఆమాట చెవినైనా పడనియ్యలేదు.
 పోయిన వీలును గురించి భవానీ మాట్లాడనిమనిషి లేదు,
 కాని తనమనస్సును నింపిఉన్న ఈ గొప్పసంగతినిగురించి
 భార్యతోమాత్రము ఎన్నడూ అతను వాదించలేదు. ఒకటి
 రెండుచూర్లు ఆమెతో మాట్లాడి చూచాడు, గాని దానివల్ల
 అతనిమనస్సుకు తృప్తికలుగలేదు. పూర్వము ఆఇంట్లోఉండిన
 విశ్వగ్ర్యముగాని, ముందుకు ఆఇంటికి రాబోయే విశ్వగ్ర్యము
 గాని, రాసమణిమనస్సును ఆకర్షించలేదు. కేవలము ప్రస్తుతానికి
 అవసరమైన సంసారతాపత్రయాలే ఆమె మనస్సును పూర్తిగా
 కట్టిపెట్టిఉంచేవి.

ఉన్న తాపత్రయాలుమాత్రము తక్కువా? ఎంతో
 ప్రయత్నముమీద గాని సంసారము గడిచేది కాదు—లక్ష్మి
 ఇల్లు వదలివెళ్లిపోయినా లక్ష్మిమోసేభారముమాత్రము
 పూర్తిగా ఇల్లువదలదు, వెళ్లేటప్పుడు కొంత ఔనక అట్టేపెట్టి
 మరీవెళ్ళుతుంది. అప్పుడు మనచేతులలో ఉపాయాలు ఉండవు,
 అందుచేతనే మనకులిగే అపాయాలు అధికము. ఇంటికిఉండే
 ఆసరా పోయిందిగాని ఆశ్రితబృందముమాత్రము వదలకుండా

ఉన్నది. చేతిలో డబ్బులేదుకదా అని ఎవరినీ పొమ్మనేరకము
కాదు, భవానీ.

ఆ విరిగిపడ్డ ఇంటిని ఆభారము అంతటితోనూ మోసు
కొనిపోయేవూచీ రాసమణిది, ఆమెకు ఎవరివల్ల ఎటువంటి
సహాయమూ దొరికేది కాదు. సంపదఉండేదినాలలో అందరూ
కులాసాగా కాలముగడిపేవారు, ఎవరూ ఎటువంటిపనీ చేసి
ఎరగకు. చౌధరీవంశమహావృక్షముకింద సుఖముగా వీళ్ళందరూ
పడుకొనిఉంటే, నీడ దానంతటఅదే వచ్చి వీళ్ళమీద వ్యాపిం
చేది, పండినపళ్ళు వాటంతటఅవే వచ్చి వీళ్ళనోళ్ళలో పడేవి—
అందుచేత ఎవరూ ఎట్టిప్రయత్నమూ చేయడము అవసరము
లేకపోయేది. వీళ్ళలో ఎవరికైనా ఇప్పుడు ఏదైనా పనిచెపితే
వాళ్ళను అవమానపరచామని అనుకొనేవారు. వంటఇంటిపొగ
కొంచెము దగ్గరికివచ్చేసరికి తలనొప్పి పుట్టేది; ఇటూఅటూ
కొంచెము నడిచేసరికి వాతరోగము కాళ్ళల్లో ప్రవేశించేది—
ఎంతగొప్ప కవిరాజైనా, ఎటువంటిఘనమైన తైలాలమర్దనవల్ల
నైనా వీటిని కుదర్చలేకపోయేవాడు. ఇంతేకాక, మనము
ఆశ్రయంఇచ్చి దానికిబదులుగా ఆశ్రితులవల్ల పని రాబట్టుకో
వడము వాళ్ళచేత చాకిరిచేయించుకోవడమన్నమాటే అని
భవానీ అంటూ ఉండేవాడు—మనమిచ్చే ఆశ్రయము యొక్క
విలువ దానివల్ల పోతుంది—చౌధరీవంశమువారిపద్ధతి అది
కాదు.

అందుచేత పూచీఅంతా రాసమణిమీదనే పడ్డది. ఎన్నోవిధాల ప్రయత్నముచేసి రాత్రింబగళ్లు ఎంతోకష్టపడి లేమి వైకికనబడకుండా గడుపుకొని వచ్చేది రాసమణి. ఈవిధముగా ప్రతివిషయములో కొసురుతూ, లాగులాడుతూ, రాత్రింబగళ్లు దారిద్ర్యముతో పోరాడుతూఉండడమువల్ల ఎటువంటికోమలహృదయానికైనా కారిత్యత రాకమానదు. హృదయము ఇంతకఠినముచేసుకొని ఎవరిలాభముకొరకు ఇంత కష్టపడతామో వాళ్ళకే చివరకు మనమీద అసహ్యము కలుగుతుంది. వంటిఇంట్లో అన్నమువండడముబిక్కలే రాసమణి పనికాదు. అన్నముదొరికే ఏర్పాట్లుకూడా చేలాభాగము ఆమె చూచుకోవలసివచ్చేది—అయినా, ఆ అన్నమే భుజించి మథ్యాహ్నము హాయిగా నిద్రపోయేవాళ్లు ఆ అన్నాన్నీ, అన్నదాతనూకూడా నిందిస్తేనేగాని తిన్నఅన్నము అరిగించుకోలేక పోయేవారు.

కేవలము ఇంటిపనే కాదు రాసమణి చేయవలసినది. అన్నీపోగా మిగిలిన చిన్నచిన్న భూములలెక్కలన్నీ చూచుకోవడమూ, రావలసినఆదాయము రాబట్టుకోవడమూ, రాసమణిపనే. శిస్తులు వసూలుచేయడములో ఇంతకారిత్యము ఇంతకుముందు ఎన్నడూ లేదు. భవానీ రూపాయిలు అభిమన్యుని వంటివికావు, అభిమన్యునిజ్ఞానానికి వ్యతిరేకము వీటిజ్ఞానము—వీటికి వైకిరావడమే తెలుసును, లోపల ప్రవేశించేవిద్య తెలి

యిదు. రూపాయిలనుగురించి ఎన్నడూ ఎవరినీ అడగలేకపోయేవాడు భవాని; రావలసినదానిలో ఒకకానీ వదిలేదికాదు రాసమణి. ఇది చూచి రయితులు ఆమెను నిందించేవారు. గుమాస్తాలూ, నౌకర్లూ ఆమెజాగ్రత్త భరించలేక ఆమెనూ ఆమెవంశాన్నీ తిట్టేవారు. ఆమె కనపరిచే కృపణతా ఆమె కాతన్యమూ చూచి ఆ ఇంటి ప్రతిష్ఠకు హానికలుగకమానదు అని భవానీ అతిమ్మదువుగా అప్పుడప్పుడు అడ్డుపడుతూ ఉండేవాడు. అదివీధి లక్ష్యవెట్టకుండా రాసమణి తాను సయమించుకొన్న పద్ధతి ప్రకారము పనిచేసుకొని పోతూఉండేది, నింద తన నెత్తిమీదనే పట్టుకొనేది—“నేను నిరుపేదల ఇంట్లో పుట్టినదానను, నాకు ఈ బాబూగిరి, ఈ పేరు ప్రతిష్ఠలూ బోధపడవు,” అని మాటిమాటికీ అంటూ ఉండేది. దానివల్ల ఇంటా బయటా అందరికీ ఆమెయెడల సంతృప్తి కలిగినా నడ్డి బిగించుకొని తుపాసువలె తనపనితాను చేసుకొని పోయేది. ఆమెకు అడ్డురావడానికి తగిన సాహసము ఎవరికీ ఉండేది కాదు.

భర్తను ఎటువంటిపనిలోనూ సహాయముచేయమనేది కాదు సరేకదా, వైగా, ‘ఇంటికి నేనువెద్దను’ అంటూ వచ్చి అతడు ఏపనిలో ఎప్పుడు చెయ్యివెడతాడో అని రాసమణి రాత్రింబగళ్లు భయపడుతూనే ఉండేది. “మీరు దీన్ని గురించి ఆలోచించకండి, మీకెందుకు ఈ గొడవ, నేను అది అలవాటా చూసుకుంటాను, ఇందులో మీపని ఏమీ లేదు,” అంటూ

ప్రాధున్న మొదలు సాయంకాలమువరకూ అతనిని నిరుత్సాహపరుస్తూ ఉండడము ఆమెచేయవలసినపనులలో మొదటి పని. భర్తకుకూడా పుట్టినప్పటినుండి అదే అలవాటు గనుక ఆనిషయములో రాసమణికి ఆశ్చర్య అటంకంకలిగేదికాదు. పని పాటుఎరగని అమాయకుడు భవాని, నహజముగా ఇతరుల మీద భారంవేసి ఉండవలసినవాడు. చాలకాలమువరకు సంతానములేదు రాసమణికి. గనుక తనలో ఉండే మాతృవాత్సల్యమూ, పతిభక్తి, రెండిటినీ భర్తమూలం గానే తృప్తిపరుచుకొనేది. భవానీని వయస్సు వచ్చిన కొడుకును చూచినట్టుగా చూచేది రాసమణి. కాబట్టి అత్తగారు కాలముచేసినప్పటినుంచీ ఇంటికి ఆశ పెద్దా మొగ పెద్దాకూడా ఈమే! కులగురువుగారికుమారుడు మొదలైన ఉపద్రవాల నోట పడకుండా భర్తను కాపాడే ప్రయత్నము చేయడములో రాసమణి చాలాకఠినంగా నడుచుకోవలసి వచ్చేది. అందువల్ల భర్తన్నేహితులంతా ఆమెను చూచి జడిసేవారు. స్త్రీలకు సహజంగాఉండే సంకోచము తన నడవడిలో కనపరచడము రాసమణికి ప్రాప్తించలేదు. మాటలవాడి కొంచెము తగ్గించుకొందామని ఆమెకుచాలాకోరికగా ఉండేది, కాని ఉపాయం లేకపోయేది; పద్ధతులను కొంచెము మెత్తపరచు కొందామని ఎంతకోరినా ఏలుటయేది కాదు.

ఇప్పటివరకు భవాని అతిభక్తిగా భార్యమాట వింటూ
కథా—2

వచ్చాడు. కాని కాలీపద పుట్టినప్పటినుంచీ భార్యమాట మన్నిస్తూ నడవడము అతనికి కష్టమయిపోయింది.

రాసమణి భవానీకొడుకును భవానీకళ్ళతో చూడడములేదు. భర్తవిషయమై ఆమెకుండేధోరణి వేరు— “పాపము, అత నేమి చేయగలరు? తన తప్పేమున్నది, గొప్ప ఇంటిలో పుట్టినవాడ అతను!” అని అనుకొనేది. అందుచేత ఇంతలేమిలో కూడా ఎంతతంటాలుపడిఅయినా భర్తఅలవాటు పడిఉన్న సాకర్యాలకు మాత్రము వీటి అడ్డురాకుండా చూచేది, అతనికికావలసినవన్నీ ఎలాగోకుదిర్చిపెట్టేది. బయటివాళ్ళ విషయములో మహాకఠినముగా ఉండేది, కాని భవానీ భోజనమువిషయములోగాని, అతనితోసంబంధించిన మరీ ఏవిషయంలో గాని సాధ్యమైనంతవరకు ఇప్పటికీ పూర్వానికి ఎట్టి వ్యత్యాసమూ లేకుండా ఉండేట్టుచూసేది. మరీ ఇబ్బందిగాఉండి ఇంట్లో ఏమీ చేయలేకపోయినాడు కూడా, లేమిచల్లవచ్చిన అవస్థ అది అని భర్తకు తెలియ నియ్యక తన ఆశ్రద్ధవల్ల జరిగినపొరబాటు అన్నట్టుగా తనను నాలుగుతిట్లు తిట్టుకొని ఏదోకారణము కల్పించి చేప్పేది: “ఆ దిక్కు మాలిన కుక్కవచ్చి వండిన వంటంతా పాడుచేసేసింది,” అనేది ఒకొకనాడు. భర్తకోసము తానుకొన్న కొత్తబట్ట పోవడానికి కారణము ‘నటవిహారి’ అని అంటూ వాడిఅజాగ్రత్తను ఒకనాడు నిందించడము మొదలుపెట్టింది రాసమణి. భవానీ తనప్రియభృత్యునిపక్షమయి వాడిని భార్యతిట్లనుండి రక్షించ

వలెనని చాలా అవస్థపడ్డాడు. పోయినపంచ చాలాచిత్ర మయినది—అది గృహిణి ఎన్నడూ కొనలేదు, భవానీ కంట చూడలేదు, “నటు” మాత్రము దొంగలించాడు! ఎటువంటి జుకూలేకుండా ముఖము ఎత్తి భవానీ అన్నాడు, “ఆ పంచ కుబ్బిళ్లు పెట్టి ‘నటు’ నాకు ఇచ్చాడు, నేను అది కట్టుకొన్నాను. తరువాత—”తరువాత ఏమిటయ్యిందో కల్పించి చెప్పడానికి తక్షణమే భవానీకి ఏమీతట్టలేదు. అదిచూచి రాసమణి తానే ఆవాక్యము పూర్తిచేసేసింది, “నాకు తెలుసును, మీరు మన ముందుగదిలో అది విడిచారు, అది అక్కడే ఉండిపోయింది. అక్కడికి ఒకడు వస్తాడు ఒకడు రాడు అని ఉంటే కదూ! ఎవడో తీసుకొనిపోయిఉంటాడు. కొ-త్-త్త పంచ!”

భవానీదరణుని విషయాలలో రాసమణి ఈవిధముగా గడపుకువచ్చేది. కాని తనకొడుకుకుమాత్రము భర్తతో సమానపదవిని ఇచ్చి ఉపచారాలు చేయనిశ్చయించుకోలేదు. వాడు తనకడుపున పుట్టినవాడు, వాడికి బాబూగిరి కూడదు; శక్తిసామర్థ్యాలు వినియోగించి పాటుపడవలసినవాడు; దుఃఖము సహించిఉండవలసినవాడు; కష్టపడి పనిచేసి పొట్ట పోషించుకోవలసినవాడు. ఇదిలేదు అదిలేదు అని రోజూ అంటూఉంటే శోభించదు అటువంటివాడిలో. కొడుకుతినే తిండివిషయములోనూ, కట్టేబట్టలవిషయములోనూ ఆతి మామూలురకాలేతప్ప, వేరేదీ కొనేదికాదు. అటుకులూ చెల్లముతో కాళీపద ఫలహారము ముగిసిపోయేది, దళసరి

నూలుదుప్పటితో ముక్తా నోరూ కప్పుకొని కాళీపద శీత కాలము గడపవలసివచ్చేది. పిల్లవాడిచదువుసంధ్యలలో ఎటు వంటి ఆశ్రద్ధ కనబడ్డా ఊరుకోకూడదనీ, వాడు కట్టుబాటులో ఉండి చెప్పినమాట వినేటట్టు చూస్తూఉండమనీ రాసమణి మాష్టరుగారితోచేప్పేది.

ఈసందర్భములో కొంత గొడవ అప్పుడప్పుడు జరిగేది. ఆ సత్యకాలపుమనిషి, భవానీ, ఉండిఉండి తిరగబడే వాడు, గాని రాసమణి అది చూచీచూడనట్టుగా ఊరుకొనేది. బలమైన వాళ్ళకులొంగి ఉండడము భవానికి చిన్నప్పటినుండి అలవాటే, ఇప్పుడూ ఆలాగే లొంగే మనులుతున్నాడు, గాని కొత్తగా లోలోపల ఒక తిరుగుబాటుబుద్ధిపుట్టి అది అతనిమనస్సును వదలకుండాఉన్నది. ఈఇంటిపిల్లవాడయిఉండికూడా కొడుకు అటుకులూబెల్లమూ తిని ఆకలినివారణచేసుకుంటూ ఉన్నా, ముతకదుప్పటి ముఖముమీదికి లాగుకొని శీతకాలము గడుపుతూఉన్నా రోజూ చూస్తూఉండి భవాని ఎన్నాళ్లు ఊరుకోగలడు, పాపము!

తన తలిదండ్రులరోజులలో దుర్గపూజ ఉత్సవాలప్పుడు ఖరీదుగల కొత్త బట్టలు కట్టుకొని ఎంతఉత్సాహముతో అనుభవిస్తూఉండేవాడో పూజరోజులలో భవానీకి జ్ఞాపకమువచ్చేది. రాసమణి ఇప్పుడు పూజకు కాళీపదకోసము తెప్పించేబట్టలు మునుపునొకర్లయినా పుచ్చుకొనేవాళ్లుకాదు. “ఎటువంటిదిచ్చినా కాళీపద ఆనందిస్తాడు, వాడికి పూర్వము

మాట ఏమీ తెలియదు, మీరు ఉత్తధర్మానికి ఎందుకు ఆలాగు బాధపడతారు?" అని భర్తకు నచ్చచెప్పాలని రాసమణి చాలా ప్రయత్నముచేసింది. కాని భవాని మనుస్సుకు దానివల్ల శాంతి కలగలేదు—“పాపము, వాడికి పూర్వముమాట తెలియదని వాడిని మోసపుచ్చుతున్నామే!” అని అనుకొంటూ చాలా దుఃఖిస్తుండేవాడు. దసరాకి మామూలువి చిన్న-చిన్నవస్తువులేవైనా కొని తల్లి పిల్లవాడికి ఇచ్చేసరికి పిల్ల-వాడు అతిసరదాగా గంతులువేసుకొంటూ తండ్రిదగ్గరికి వచ్చి వాటిని చూపించేవాడు; అవి చూస్తే భవానీకి మరింత బాధకలిగేది; చూడలేక ముఖము అటుతిప్పుకొని ఇల్లు వదలి బయటికి వెళ్లిపోయేవాడు.

భవానీచరణ్ దావావేసినప్పటినుంచీ గురువుగారి ఇంట్లో కొంచెము డబ్బు చేరడముమొదలుపెట్టింది. దానితో తృప్తిపొందక గురువుగారికొడుకు ప్రతిసంవత్సరమూ పూజకు కొన్ని రోజులుముందుగా కలకత్తా వెళ్లి అక్కడనుండి తమాషా తమాషావస్తువులు అనేకంగా తెచ్చేవాడు. వాటిఖరీదు ఆట్టేఉండేది కాదు, గాని ఆడారివాళ్ల మనస్సులను అవి చంచలంచేసేవి, ఏటేటా రెండుమూడుమాసాలవరకూ జరిగేది ఈసందడి. మాయసిరా ఒకమారు తీసుకువచ్చేవాడు, ఒక-మారు స్ప్రింగు గొడుగులూ, కంపెనీలోచేసిన గాలాపు రువ్వలూ తెచ్చేవాడు. ఇంకొకమారు మీదపువ్వులూలతలూ అచ్చు గుద్దిన తెటరు పేపర్లు, మరిఒకమారు అంజేలు అక్షరాలతో

తల్లి న చీరలు—ఇటువంటి నానారకాల వింతవింతవస్తువులతో ఆ పల్లెటూరివాళ్ల మనస్సులు చంచలము చేసేవాడు. ఈ ఉపకరణాలవల్ల తప్ప కలకత్తానగరములో మర్యాద నిలబెట్టుకోలేరని తెలుసుకొని ఈ గ్రామస్థులలో కూడా పెద్దవాళ్లమనిపించుకొనే కోరికగలవాళ్లు చాలామంది తమతలలకు మించిన ఖర్చు చేసి, వీటిని కొని తమమర్యాదను నిలుపుకోవడము మొదలుపెట్టారు.

ఒకమారు బగలాచరణ్ గొప్ప వింతలైన ఒకదొరసానిబొమ్మను ఆ ఊరికి తీసుకువచ్చాడు. మరతిప్పితే ఆబొమ్మ చప్పున కర్మీమీడినుంచి లేచి గబగబా విననకర్తతో విసురుకొనేది.

ఎండకుభరించలేక అవిరామముగా విసురుకొంటూఉన్న ఈదొరసానిమీద కోరికపుట్టింది మన కాళిపదకు. కాళిపద తల్లిని బాగాఎరుగను. అందుచేత తల్లిదగ్గరికి పెళ్ళక తండ్రి దగ్గరికి వెళ్లి అతనికి జాలిపుట్టేటట్టుగా తనకోరికను తెలియజేశాడు. అది కొనికొస్తానని తక్షణమే చెప్పి భవానీ కొడుకును సంతోషపరిచాడు, గాని ఆబొమ్మఖరీదు వినగానే అతని గుండెలో రాయిడ్లది. డబ్బువసూళ్లు రాసమనే చేస్తూ ఉండేది, డబ్బు ఆమెదగ్గరనే నిలవా ఉండేది, ఖర్చుఅంతా ఆమెచేతిమీదనే జరిగేది. భవాని ముష్టివాడిలాగు ఆ అన్నపూర్ణ ద్వారము దగ్గరికి వెళ్ళి నిలుచున్నాడు. మొదట కొంతనేపు ఈబొమ్మతో

సంబంధము లేనిసంభాషణ చేలా జరిపాడు, చివరకు ఛటీమని తనమనస్సులోఉండేకోరిక వెళ్ళక క్కేళాడు. రాసమణి అతి క్ష్ప్రముగా మూడుమాటలలో తెమిల్చేసింది.

“ఏమిటి, మీకేమి వెర్రి ఏమిటి?”

భవాని కొంచెమునేపు ఆలోచిస్తూ ఏమి అనకుండా నిలుచొని చివరకు హఠాత్తుగా, “చూడు, నాకు పెరుగూ పరమాన్నము రోజూ భోజనముతో అవసరములేదు సుమా!” అన్నాడు.

“అవసరము లేకపోతే?” అని అడిగింది రాసమణి.

“అవి రోజూ తినడమువల్ల పైత్యము చేరుతుందని కవి రాజు అన్నాడు”, అని భవానీ అన్నాడు.

“మీ కవిరాజు అంతా ఎరుగును!” అన్నది, రాసమణి ఎగతాళిగా తల అడిస్తూ.

“రాత్రి లూచీ* మానేసి అన్నము తింటూఉంటే బాగా ఉంటుందనుకొంటాను, లూచీ జీర్ణముచేసుకోవడము కష్టము,” అన్నాడు. భవానీ.

“కష్టమయినా ఇంతవరకు మీకు ఏమీ జబ్బుచేయ లేదే, పుట్టినప్పటినుండీ లూచీయే తింటున్నారు మీరు!”

భవానీ ఎటువంటిత్యాగానికైనా సిద్ధపడ్డాడు, గాని ఆపక్షముమాత్రము ఏమీ మెత్తపడేమాదిగి కనబడలేదు.

రాసమణిపద్ధతి చాలాకఠినమైనది. నేతిధరజాస్తీఅయిపోతూ ఉన్నా రోజూచేసే లూచీలసంఖ్యమాత్రము తగ్గకుండా ఉన్నది. రోజూ మథ్యాహ్నము పరమాన్నముఉన్నది గనుక పెరుగులేకపోయినా ఇబ్బందిలేదు. “కానిపెరుగు పాయసమూ మథ్యాహ్నము తినడము. ఈ ఇంటిఅభ్యాసము,”—గనుక ఎంతఅనవసరమైనా అవి ఉండకతప్పిందికాదు. ఏప్పుడైనాఒకనాడు కర్తము చాలక పెరుగుగాని పాయసముగాని భర్తకు మథ్యాహ్నభోజనముతో లేకపోతే గాన మణికి భరించలేని దుఃఖము వచ్చేది. అందుచేత భవాని ఎంత ప్రార్థించినా ఆ నెయ్యి-లూచీ-పెరుగు-పాయసాలగుండా దూరి ఆ విసనకర్తతోవిసురుకుంటూఉన్నదొరసానిని ఆ ఇంట్లో ప్రవేశింపజేసే మార్గము ఏదీ కనబడలేదు.

భవానీచరణ్ ఒకనాడు గురువుగారికొడుకుదగ్గరికి వెళ్లాడు. ఆవెల్లినపనితో సంబంధములేని మాటలు చాలా అయినతరువాత ఆదొరసానిమాట అడిగాడు. భవానీచరణ్ తన దురవస్థసంగతి దాచిఉంచుకోవడము అనవసరము, అది బగలాచరణ్ ఎరుగును, అయినా భవాని అప్పుడు తనదగ్గరరూపాయలు లేక పోబట్టి ఈ చిన్న ఆటవస్తువులయినా కొడుకు కోసము కొనలేకపోతున్నానని సూచావాచా తెలియజేసి సిగ్గుచేత తలవంచుకొని కూర్చున్నాడు. సంకోచమంతా కాళ్లకింద నొక్కిఉంచి కండువలోనుంచి పాతకాస్తీరుళాలువాకదానిని బయటికితీశాడు. గొంతుకలోనుంచి మాట పైకిరాకుండా

ఉన్నది, అయినా బలవంతాన అన్నాడని రోజులు అంతగా బాగు లేవు, నగదు అట్టేచేతిలో లేదు. అందుచేత ఈశాలువు మీదగ్గర తాకట్టుఉంచి కాళీపదకోసము ఆహ్వానించునని దామా అనిచూస్తున్నాను.” ఆశాలువుకంటె తక్కువఖరీదుగల వస్తువువదైనా భవాని తెచ్చి ఉంటే బగలాచరణ్ కు ఏమీ సంకోచము ఉండకపోయేది, కాని ఇదీ!—ఇది తిని జీర్ణము చేసుకోవడము కష్టము, గ్రామస్థులందరూ తిడతారు—అన్నిటి కంటెముఖ్యముగా రాసమణినోటివెంటవచ్చే మాటలు వినడానికి ఇంపుగా ఉండవు, అని బగలాచరణ్ బాగా ఎరుగును. కనుక భవానీ ఆ శాలువు తిరిగి కండువాలో దాచి నిరాశుడై ఇంటికి వెళ్లిపోవలసివచ్చింది.

కాళీపద రోజూ, “నాన్నా, నా దొరసానిబొమ్మ వదీ?” అని అడుగుతుండేవాడు. భవాని నవ్వుముఖముతో రోజూ అంటుండేవాడు, “ఉండు, ఇప్పుడేమిటి! సప్తమిపూజ రానీ!”

రోజూ బలవంతాన నవ్వుడముకూడా భవానీకి చాలా కష్టము అయిపోతూ ఉన్నది.

చతుర్థివచ్చింది ఏదో నెపము కల్పించి వేళకానివేళ భవాని ఇంట్లోకి వెళ్లాడు. మాటలసందర్భములలో జ్ఞాపకము వచ్చినట్టుగా హఠాత్తుగా అన్నాడు—“చూడు, కొన్నాళ్ళ బట్టి చూస్తున్నాను, కాళీపదబట్టి గ్రామస్థులందరూ తిడతారు. నుమా! రోజుకిరోజూ ఎండిపోతున్నాడు!”—

“బాగానేవుంది! ఎక్కడ ఎండిపోతున్నాడు! వాడు ఎన్నడూ సుస్తీగాఉండడము నేనుచూడలేదే?” అన్నది రాసమణి.

“కనబడలేదూ! ఎప్పుడూ మాట్లాడకుండా ఏలాగు కూర్చుంటాడో చూడు, దేనినిగురించో ఆలోచిస్తూఉన్నట్టుగా!” అన్నాడు భవానీ.

“వాడు ఒక్కక్షణము ఊరికే కూర్చుంటే నేను బ్రతికి ఉండును, వాడికి వేరే ఆలోచన ఏమిటి, ఎప్పుడు ఏమిఅల్లరి చేదామా అనేతప్ప?”

అనగా, కోటకు ఇటుప్రక్కనున్న గోడలలోనైనా బలహీనత కనబడలేదు—భవానీవేసినగుండుదెబ్బకు రాతిగోడమీద డాగుఅయినా పడలేదు, నిట్టూర్పువిడిచి తలగోక్కుంటూ వైకి వచ్చేశాడు భవానీ. బయటిఅరుగుమీద ఒంటరిగా కూర్చొని అతిజోరుగా గుడుగుడు పీల్చడము మొదలు పెట్టాడు.

పంచమినాడు భవానీఆకుదగ్గర పెరుగుగిన్నే, పరమాన్నమా, ఉన్నవిఉన్నట్టుగా, ఉండిపోయినవి. రాత్రి *సంచేశ్ మాత్రము తిని మంచినీళ్లు తాగాడు, లూచీ ముట్టుకోలేదు; “ఈవాళ ఆకలిఅన్నమాట లేదు,” అని అంటూ లేచి పోయినాడు.

ఈమారు కోటగోడలో ఒక పెద్దకన్నము కడ్డది. పశ్చి-
నాడు తల్లి స్వయముగా తానే వచ్చి మంచిమాటలు చెపుతూ
కాళీపదను లోపలికి తీసుకువచ్చింది. కాళీపదముద్దువేరు పెట్టి
పిలుస్తూ అన్నది—“బేటూ, చూడు తండ్రి, నువ్వు ఇంతపెద్ద-
వాడవుఅయినావుగాని ఇంతమూ ముద్దు ఇంకా వదిలావు-
కావు, అది నీకు మంచిదేనా తండ్రి! ఛా ఛా, మనకు ఏదైనా
దొరకదు అని తెలిసినప్పుడు అదే కావాలి అని కోరుతూ
ఉండడము దొంగతనముచేసినట్లే, ఆమాట నీకు తెలియదూ-
నాన్నా!”

ముక్కుతోమాట్లాడుతూ కాళీపద అన్నాడు,
“నాకేమీ తెలియదమ్మా నాన్నే అది నాకు తెచ్చిఇస్తానన్నాడు.”

నాన్న అనడానికి అర్థము ఏమిటో కొడుకుకు నచ్చుచెప్ప-
డము మొదలుపెట్టింది రాసమణి. తండ్రి అనడములో ఎంత-
ప్రేమ ఉన్నదో, ఎంతవేదన ఉన్నదో అది నచ్చుచెప్పింది; వాళ్ళ
ప్రస్తుతపు దరిద్రస్థితిలో అది కొనిఇవ్వబోతే వాళ్ళకు ఎంత-
దుఃఖము కలుగుతుందో, ఎంతఇబ్బంది కలుగుతుందో, అదీ
బోధపరిచింది. రాసమణి ఇంతకుముందు ఎన్నడూ కాళీపదకు
ఇంత చక్కగా బోధపరచి ఏదీ చెప్పలేదు. చెప్పవలసినదేదో
క్లప్తముగా, గట్టిగా, చెప్పేది. ఇంతకుముందు ఎన్నడూ మెల్లిగా
మంచిమాటలతో సలహాఇచ్చే అవసరము ఆమెకు కనబడ
లేదు. అందుచేత, తల్లి ఈవాళ అంత బ్రతిమాలుకుంటూ బోధ-

† ‘బేటా’ అనగా కొడుకా, దానిని ‘బేటు’ అని ముద్దుపేరుచేసింది.

పరచడము చూచి కాళీపద చాలా ఆశ్చర్యపోయినాడు. పసివాడే, కాని తల్లిహృదయములో ఒకమెత్తనిజాగా ఉన్నది అని ఒకవిధముగా నేడు పోల్చుకొన్నాడు. కాని దొరసానివైపునుండి ఒక్కక్షణములో మనస్సును మళ్లించుకోవడము ఆపిల్లవాడికి ఎంతకష్టమో తెలుసుకోవడము పెద్దవాళ్లకు కష్టముకాదు. అందుచేత ముఖము గంభీరముచేసుకొని కాళీపద ఒక కర్రపల్లతో మన్ను తవ్వుతూ నిలుచున్నాడు.

రాసమణి తిరిగి మునుపటి కాలిన్యం వహించి ఎట్టిరయాలేనిమాటలతో అన్నది, “నీకు కోపము వచ్చినా సరే, నువ్వు వీడ్చినా సరే, కూడదు అన్నవస్తువు నీకు నొరకదు.” ఇట్లా అంటూ వృథాగా కాలవ్యయం చేయక తనపనితాను చేసుకోవడము మొదలుపెట్టింది.

కాళీపద వీధిలోకి వెళ్లిపోయినాడు. భవాని అరుగుమీద కూర్చోని ఇంకా గుడుగుడు జోరుగా పీలుస్తున్నాడు. కాళీపద ఇంకా దగ్గరికి రాకముందే భవాని అతనిని చూచి వీదోపని ఉన్నట్టుగా చప్పున లేచి తొందరతొందరగా వెళ్లిపోతున్నాడు. కాళీపద పరుగెత్తుకొని తండ్రిదగ్గరికి వెళ్ళి అన్నాడు, “నాన్నా ఆదొరసానిబొమ్మ—”

ఈవాళ భవానీముఖాన మరి నవ్వులేదు. కాళీపదను కాగలించుకొని, “ఉండు బాబూ, నాకు ఒకచిన్నతొందరపని ఉన్నది, అదిచూసుకొని వస్తాను, తరవాత మాట్లాడదాము,” అని అంటూ రోడ్డుమీదికి వెళ్లిపోయినాడు. కాళీపద వెనుక

నుంచి చూస్తున్నాడు, తండ్రి కళ్లుతుడుచుకొంటున్నట్టు కనబడ్డది.

ఆసమయములో, దుర్గపూజనాటికి మంచిసనాయి మేళము పురమాయించవలెనని, ఆదగ్గరనే ఒకగొప్పయింటివాళ్లు మేళాల వాళ్ళనందరినీ పరీక్షచేస్తున్నారు. అది శరత్కాలపు ప్రాతః కాలము. సూర్యుడు అప్పుడే ఉదయించాడు. ఆ సనాయిపాట వింటే మనస్సు కరిగిపోతూఉన్నది. లోపునదాచుకొన్న కన్నీటి భారముచేత బాధపడుతున్న ఆ ప్రాతఃకాలపు ఎండవలెనే ఉన్నది, జాలిపుట్టించే ఆ సనాయిపాట. కాళీపద రోడ్డువైపు చూస్తూ వాళ్ళగడపదగ్గర నిలుచున్నాడు. తండ్రి ఎక్కడికీ ఏ పనిమీదా వెళ్ళడము లేదని అతని నడకచూడగానే బోధపడుతున్నది—వేసే ప్రతిఅడుగుతోనూ నిరాశాభారాన్ని లాగుకొని వెళ్లుతూఉన్నట్టుగా బహుకష్టముగా అడుగులు వేస్తున్నాడు; తీసినకాలు ఎక్కడ వెయ్యడమో తెలియదనట్టుగా నడుస్తున్నాడు. ఇది వెనకనున్న కాళీపదకు స్పష్టముగా బోధపడుతున్నది.

కాళీపద తల్లిదగ్గరికి వచ్చి, “నాకు ఆ విసురుకొనేదొర సాని అక్కరలేదమ్మా,” అని అన్నాడు.

తల్లి అప్పుడు అడకతైరతో అతివడిగా పోకచెక్కలు కత్తిరిస్తున్నది. కొడుకుమాటలు వినగానే సంతోషముతో పొంగిపోయింది. అప్పుడు తల్లికొడుకూ ఏమిమాట్లాడుకొన్నారో ఎవరికీ బోధపడదు. అడకతైర అక్కడ పడేసింది

రాసమణి. కత్తిరించని చక్కలూ, చక్కలగుండా ఆబుట్టలో వేసి తక్షణమే బయలుదేరి బగలాచరణ్ ఇంటికి వెళ్ళింది.

ఈవాళ భవాని ఇంటికి వచ్చేసరికి చాలాఆలస్యము జరిగింది. స్నానముచేసి భోజనానికి కూర్చున్నాడు—అతని-ముఖము చూచేసరికి ఈవాళకూడా పెరుగూ పరమాన్నమూ పిల్లకే ప్రాప్తి అని రాసమణి పోల్చుకొన్నది.

అప్పుడు, కాగితముచుట్టబెట్టి తాడుతోకట్టిన అట్టపెట్టెను తీసుకువచ్చి భవానీయెదుట పెట్టింది రాసమణి. భవానీ భోజనముచేసి పడుకోడానికి వెళ్ళినప్పుడు ఈ రహస్యము బయటికి తీసుకువద్దామని రాసమణి అనుకొన్నది, గాని పెరుగూపాయసానికి కలగజోయే అనుమానము తప్పించడానికని ఇప్పుడే పైకి తీయవలసివచ్చింది. పెట్టెలోనుంచి ఆవారసాని బయటికివచ్చి వృథా కాలవ్యాపనచేయక తక్షణమే బహుడత్సహముతో గ్రీష్మతాపనివారణ ప్రారంభించింది. పిల్లి, పాపము, ఈవాళ పరాభవముపొంది వెళ్ళిపోవలసివస్తుంది. భవాని భోజనముచేస్తూ భార్యతో అన్నాడు, “వహవ్యా, ఈవాళ వంట ఎంతరుచిగా ఉంది! పరమాన్నము ఇంత చక్కగా ఎప్పుడూ లేదు, పెరుగు ఎంతబాగా తోడుకున్నదనుకున్నావు!”

సప్తమినాడు కాళీపదకోరిక ఫలించింది—ఎన్నాళ్ళనుంచో కోరుతున్న కోరిక అది. ఆవాళరోజుఅంతా కాళీపద ఆ విసనకర్త్రతో విసురుకోవడమే చూస్తున్నాడు, తనతోటి

వాళ్ళనందరినీ తీసుకువచ్చి వాళ్ళకు చూపించాడు, వాళ్ళలో ప్రట్టినచున్న ఇంతాంతా కాదు. అబొమ్మే కాళీపదకు మరిఒకప్పుడు దొరకిడింటే రోజంతా ఒకేవరసను ఆ విసురుకోవడము చూచిచూచి సాయంత్రములోపుగా దానిని ఒకమూల పారేసి ఉండును. కాని ఇది అష్టమినాడు తిరిగి ఇచ్చేయవలెనని తెలియబట్టి కాళీపదకు దానిమీదనుండే ప్రేమ ఏమీతగ్గకుండా ఉన్నది. గురువుగారికొడుకుచేతిలో రెండురూపాయలు పెట్టి రాసమణి అబొమ్మను ఒక్కరోజుమాత్రమే ఉంచుకొని మరునాడు ఇచ్చేస్తానని చెప్పి తీసుకువచ్చింది. అష్టమినాడు కాళీపద ఒకవెద్ద నిట్టూర్పువిడిచి అబొమ్మను పెట్టెతోసహా తానే బగలా దరణ్ చేతికి అప్పజెప్పి వచ్చాడు. ఈ ఒక్కనాటిసమ్మేళనసుఖస్మృతి చాలాకాలమువరకు కాళీపదమనస్సును విడువలేదు. అతనికల్పనాలోకములో వినకర్త విరామములేకుండా ఆడుకూనేఉన్నది.

ఆనాటినుండి తల్లికొడుకూ ఇద్దరూ ఒకటిఅయి, కలిసి, ఆలోచించి పనిచేయడము మొదలుపెట్టారు. అప్పటినుండి ప్రతిసంవత్సరమూ పూజరోజులలో కొడుకు ఎంతఖరీదైన కట్నాలు కావలెనన్నా భవానీ సునాయాసముగా ఇచ్చేసేవాడు. అది చూచి తనమట్టుకు తనకే ఆశ్చర్యమువేసేది.

ప్రపంచములో వెల ఇవ్వనిదే మనకేవలస్తుపూ దొరకదనీ, ఆ ఇచ్చేవెల దుఃఖమురూపముగా ఇవ్వవలెననీ, తల్లిహృదయవేదనవల్ల తెలుసుకొన్నాడు కాళీపద. ఈసంగతి

రోజుకురోజూ బాగా తెలుసుకొని మానసికవిషయాలలో చూస్తూచూస్తూఉండగానే కాళీపద పెద్దవాడయిపోయినాడు. కాళీపద ఇప్పుడు అన్నిపనులలో తల్లికి కుడిచెయ్యి. సంసార భారము తానూ కొంతవహించవలెను గాని దానిని మరింత అధికము చేయకూడదు అన్నమాట కాళీపద రక్తములో రక్తము అయిపోయింది—ఇది ఉపదేశమువల్ల అతనిలో ప్రవేశించినబుద్ధి కాదు.

తండ్రి పూచీ తననెత్తిమీదనే పెట్టుకొని దానికి సిద్ధముగా ఉండవలెను అన్నమాట జ్ఞాపకము పెట్టుకొని గొప్పపట్టుతో చదవడము మొదలుపెట్టాడు కాళీపద. కాళీపద పోటిపరీక్షలో పాసయి, స్కాలరుషిప్ సంపాదించాడు. అప్పుడు భవానీ, “ఇంతకంటె గొప్పచదువు ఎందుకు, మా కాళీపదకు, తన ఆస్తి చక్కజూచుకోవడము నేర్చుకొంటే అంతే చూలును,” అని అనుకోవడము ఆరంభించాడు.

కాళీపద ఒకనాడు తల్లిదగ్గరికి వచ్చి, “నేను కలకత్తా వెళ్లి పెద్దచదువు చదువుకుంటేనేగాని వృద్ధిలోకిరాలేను అమ్మా,” అని అన్నాడు.

“అది నిజమే నాయనా, కలకత్తా వెళ్లేతీరాలి,” అన్నది తల్లి.

కాళీపద అన్నాడు—“నాకోసము ఏమీ ఖర్చుపెట్టడముకూడా అవసరముండదు అమ్మా! నా స్కాలరుషిప్తోనే నేను గడపుకోగలను; అది కాక ఏదైనా డబ్బువచ్చేపనికూడా చూసుకుంటాను.”

భవానీచేత ఒప్పించడము బహుకష్టము అయింది. చక్క-
చూచుకొంటూఉండగినంత ఆస్తి వాళ్ళకు ఇప్పుడు లేదు
అంటే భవానీకి చాలాదుఃఖముకలుగుతుంది అని రాసమణి
ఎరుగును! అందుచేత కలకత్తాచదువుకు కారణముగా, “కాళీ-
పద ఎందుకై నా పనికిరావాలా మరి?” అని అన్నది. కాని
ప్రయోజకుడు కావడానికి చౌధరీవంశమునపుట్టివాడు ఇంతకు
పూర్వము ఎన్నడూ శానియాడిగ్రామమువిడిచి బయటికివెళ్లే
అవసరము రాలేదే! నిదేశముఅంటే వారు యమపురిని జడిసి
నట్టుగా జడినేవారు. అటువంటప్పుడు కాళీపదలాంటి చిన్న
కుర్రవాడిని బంటరిగా కలకత్తా పంపించవలెననే తలంపు ఎవరి
తలలోకై నా మొట్టమొదట ఏలాగుదూరిందో ఎంత ఆలో-
చించినా భవానీకి బోధపడలేదు. చివరకు ఆ గ్రామస్థులందరిలోకి
తెలివైనవాడు, బుద్ధిమంతుడు, అయిన బగలాచరణ్ కూడా
రాసమణి చెప్పినదానినే ఆమోదించాడు. “కాళీపద ఎప్పుడో
ఒకనాడు స్త్రీడరీపాసుఅయి వచ్చి ఆనీలుదొంగలించినవాళ్ళకు
తగినశాస్తి ఇప్పిస్తాడు, అదితప్పదు, అతనినొసట అదివ్రాసి
ఉన్నది, అందుచేత అతను కలకత్తా వెళ్లడము బ్రహ్మతప్పించ
లేదు,” అని అన్నాడు బగలాచరణ్.

ఈమాట వినగానే భవానీ మనస్సుకు గొప్పశాంతి కలి-
గింది. గామంచాలో కట్టిఉంచిన పాతకోర్టుకాగితాలన్నీ వైకితీసి
కాళీపదతో మాటిమాటికి ఆనీలువిషయమై వాదించడము
మొదలుపెట్టాడు. కాళీపద ఇప్పుడు తల్లి మంత్రిఅయి ఆ మంత్రి
కథ—3

పని అతిశ్రద్ధతోనూ, తెలివితేటలతోనూ, జరుపుతున్నాడు; కాని తండ్రివాదన, అతనిలో తగినఉత్సాహము పుట్టించలేక పోయింది. తన కుటుంబానికి జరిగిన ఈ శాశ్వతాన్యాయము విషయములో కాళీపదకు కలుగవలసినంత ఉద్రేకము కలగలేదు. అయినా తండ్రి చెప్పినదానికంతటికీ సమ్మతినే కనవరచి వెళ్లాడు. కాళీపద కలకత్తా వెళ్లడము, సీతను రక్షించడానికి ఆ వీర-శ్రేష్టుడైన రాముడు లంకకు వెళ్లడమే అని భవానీనమ్మకము. కాళీపదచేనేది ఏదోచిన్నపరీక్షపాసయే ప్రయత్నముమాత్రమే కాదు, తన గృహలక్ష్మిని తిరిగి ఇంటికి తీసుకవచ్చే మహా ప్రయత్నము.

కలకత్తా వెళ్లడానికిముందురోజున రాసమణి కాళీపద మెడలో ఒక రక్షాకవచము కట్టింది. కొడుకుచేతిలో యాభయ రూపాయిలనోటుఒకటి పెట్టి—“ఈ రూపాయిలు నీదగ్గర ఉంచుకో నాయనా, ఆపదకాలములో పనికివస్తాయి,” అని అన్నది. ఇంటిఖర్చులలోనుంచి ఎంతో కష్టముమీద మిగిల్చిన ఈ నోటును కాళీపద ఒక పవిత్రమైన కవచమని భావించి దానిని పుచ్చుకొన్నాడు. “ఇది నాకు నా తల్లిఇచ్చిన అశీర్వాదమువంటిది, ఖర్చుచేయకుండా దీనిని ఎప్పుడూ దగ్గరనే ఉంచుకొంటాను,” అని కాళీపద తనలోతాను నిశ్చయించుకొన్నాడు.

భవానీచరణునోటివెంట ఇప్పుడు ఆవీలుచోరీమాట మరి వస్తూఉండడములేదు, కాళీపదమాటొక్కటే ఇప్పుడు అతడు

ఎవరితోమాట్లాడినా. ఇంటింటికి వెళ్లి కొడుకుమాట చెప్తూ గ్రామమంతా చుట్టబెడుతుండడమే అతని పని. కాళీపద దగ్గర నుంచి ఉత్తరము రాగానే అదిపట్టుకొని ఇంటింటికి వెళ్లి చదివే వాడు. ప్రొద్దున్న మొదలు సాయంకాలమువరకు ముక్కుమీదనుంచి ఆ సులోచనాలు దిగ ననేవి. ఎవరూ ఎప్పుడూ కలకత్తా వెళ్లుతూఉండరు గనుక కలకత్తా గొప్ప, దాని ఘనతా, భవానీ కల్పనాశక్తివల్ల మరింత ఉద్దీప్తమయివని. “మాకాళీపద కలకత్తాలోచదువుతున్నాడు, కలకత్తాలో వాడికి తెలియనిసంగతి లేదు. హుగ్లీదగ్గర, గంగమీద, ఇంకొకవం తెన తడుతున్నారట—ఈ సంగతీ ఇటువంటివి అనేకమైన గొప్ప-గొప్పసంగతులూ, మావాడికి, మనము రోజూ ఇంట్లో అమ-కొనే మాటలంత సామాన్యమైనమాటలు అయిపోయివని! విన్నారా! గంగమీద మరిచి వంతెనట! ఈవాళే మావాడి దగ్గరనుంచి ఉత్తరము వచ్చింది, ఆసంగతిఅంతా అందులో వ్రాశాడు”—అంటూ కళ్లజోళ్లు తీసి బాగాతుడుచుకొని ఆ ఉత్తరము ఇరుగుపొరుగువాళ్లకు మొదటినుంచి చివరదాకా మెల్లిమెల్లిగా చదివి వినిపించేవాడు. “చూశారా, ఎప్పుడు ఏమిజరుగుతుందో ఎవరమూ చెప్పలేము! రానురాను ధూళి కాళ్లతో కుక్కానక్కాకూడా గంగను దాటేనేరోజులు వస్తవి, నేను చెప్పాను చూస్తూఉండండి—కలికాలములో జరగని దేమిఉంటుంది!” గంగాదేవి మాహాత్మ్యము ఈవిధముగా తగ్గించడము చాలాశోచనీయమైన విషయమే, దాని

కేమీ సందేహములేదు. కాని ఈ కలికాలజయవార్తను తనకు మూడడు తనకు వ్రాతమూలముగా తెలియజేయడమూ, తరువాత ఆమూఢగ్రామస్థులకు ఈవార్త తనకొడుకుపుణ్యమువల్ల తెలియడమూ—ఈ సంగతి ఎప్పుడూ మనస్సులో ఉండి డమువల్ల భవానీహృదయము ఆనందముతో నిండిఉండేది అందుచేతనే ఈ వర్తమానయుగములో మితిలేని దుర్గతివల్ల మనకు కలుగుతూ ఉన్నదుఃఖాన్ని సునాయాసముగా మరచిపోగలిగాడు. ఎవరు కనబడ్డారరే, తల ఆడించుకొంటూ—

“నేను చెపుతున్నాను నవ్వుండి, గంగకి రోజులు దగ్గిరకడ్డవి,” అనేవాడు. గంగ ఎండిపోవడం ప్రారంభంకాగానే ఆవార్త కూడా కాళిపదవ్రానే ఉత్తరముద్వారా అందరికంటె ముందుగా తనకే తెలుస్తుంది, అని భవానీ నవ్వుకము.

అవతల, కాళిపద కలకత్తాలో అతికష్టముమీద కాలక్షేపము చేస్తున్నాడు; ఒకరిగదిలో వంతుకు కుదురుకొన్నాడు. పిల్లలకు చదువుచెప్పేవాడు. రోజూ రాత్రి ఎవరివో చిత్తాలూ పద్దలూ సాఫువ్రాస్తూ కూర్చోనేవాడు—ఈవిధముగా కొంచెము డబ్బు సంపాదిస్తూ చదువుజరుపుతున్నాడు. ఏలాగో కష్టపడి ఎంత్రెస్సుపరీక్ష పాసుఅయి తిరిగి స్కాలరషిప్ సంపాదించాడు. అంతేఅద్భుతమైన సంగతి జరిగినందుకు గ్రామస్థులందరినీ పిలిచి గొప్పపించు చేస్తానని భవానీ చాలాసందడిచేకాడు, ఓడ రేవులోకిచేరిపోయిందన్నమాటే అని అనుకొన్నాడు, ఆ దైర్యముమీద నీస్వకోశంగా ఖర్చు-

పెట్టవచ్చునని అతని అభిప్రాయము. కాని రాసమణిలో ఏమీ ఉత్సాహము పుట్టకపోవడమువల్ల విందుమాత్రము జరగలేదు.

కాళీపద ఇప్పుడు కాలేజీకి సమీపములోఉన్న ఒక *మెన్ లోకి బసమార్పాడు. మెన్ ప్రొఫ్రయిటరు క్రిందిఅంతస్తులో ఎదుకూఉపయోగపడని ఒకగదిలో అతనికి బస ఇస్తానన్నాడు—ఏర్పాటు ఏమిటి అంటే, కాళీపద ప్రొఫ్రయిటరుగారి అబ్బాయికి చదువుచెప్పుతూఉండడానికి, అతను కాళీపదకు రెండుపూటలూ భోజనముపెట్టి ఆ చెమ్మగది అద్దె లేకుండా బసగా ఇవ్వడానికీ. ఆ గదికిఉండే గొప్పసుగుణము ఒకటి ఏమిటంటే, అందులో కాళీపదతోపాటు మరిఎవరూ ఉండరు ; గాలిచలనము ఏమీ కనబడదు నిజమే, కాని చదువు మాత్రము ఎటువంటిఅడ్డూలేకుండా నడిచేది. ఇంతకూ, సౌఖ్యంగాఉన్నదా ఇబ్బందిగాఉన్నదా అని ఆలోచించే అవస్థలోలేదు కాళీపద.

ఈ మెన్ లో డబ్బుయిచ్చి ఉండేవాళ్ళతో కాళీపదకు ఎటువంటి సంబంధమూలేదు. సంబంధములేకపోయినా సంఘాతమునుండి ఎవరూ అతనిని తప్పించలేకపోయినారు. పైలోకము యొక్క వజ్రఘాతము క్రిందిలోకానికి ఎంతదుస్సహమైన బాధనుకలిగిస్తుందో తెలుసుకోవడానికి కాళీపదకు అట్టే రోజులుపట్టలేదు.

*స్కూలుకుర్రవాళ్ళకు బసలిచ్చిభోజనము పెట్టే వైసేబుహోస్తలు.

ఈ మెన్ మీడిలో కములోని ఇంద్రునిసింహాసనము అలంకరించిఉన్న మహాపురుషునిపరిచయము మనకు చాలా అవసరము. అతనిపేరు 'శైలేంద్ర'. అతడు గొప్పఇంటి పిల్లవాడు, కలకత్తాకాలేజీలో చదువుకోవలెనంటే, కాలీపదవలె, అతడు మెన్లో ఉండనక్కరలేదు, మెన్లో తానుకోరుకొని ఉన్నాడు.

స్వగృహంనుండి తమ పెద్దపరివారములోనుండి ఇద్దరాడవాళ్లనూ, ఒక మొగవాడినీ కలకత్తా తీసుకువెళ్ళి ఇల్లు అద్దెకు పుచ్చుకొని వేరుగాఉండమని శైలేన్ ను ఇంటివాళ్లు చాలా బ్రతిమాలుతున్నారు, గాని అతడుమాత్రము ఒప్పుకోకుండా ఉన్నాడు.

ఇంటివాళ్లు దగ్గిరఉంటే చదువేమీ జరగదు, అని శైలేన్ చెప్పాడు. కాని నిజమైనకారణము అది కాదు. నలుగురితో కలిసి కులాసాగాఉండడము శైలేంద్రకు సరదాయే, కాని ఆ నలుగురూ ఇంటివాళ్లైతే ఉన్నచిక్కు ఏమిటిఅంటే— తాను ఎప్పుడూ వాళ్లతో కూర్చోవాలి, ఒక్కక్షణమైనా సెలవు దొరకదు, వాళ్లనానారకాలహక్కులూ చెల్లిస్తూ కూర్చోవాలి, ఏదైనా చేస్తే తప్పు ఒకరికీ, చేయకపోతే తప్పు ఇంకొకరికీ, అందుచేతనే మెన్లోఉండడమే అన్నిటికంటే ఉత్తమము అని శైలేంద్రునిమతము. మెన్లో జట్టుకు కావలసినంతమంది కుర్చీవాళ్లు ఉంటారు, గాని భారముమాత్రము తనమీద పడదు. అంతా వస్తూఉంటారు, నవ్వుతూమాట్లాడి

వెళ్లిపోతూ ఉంటారు. నదీప్రవాహములాగు ప్రవహించుకు పోతూఉండడమే ఆజీవితలక్షణము, పోయినతరువాత చూస్తే ఆనవాలేమీ కనబడదు.

నేను బహుమంచివాడను అని శైలేంద్రనమ్మకము—
తాను చాలా దయగలవాడు, సహృదయుడు అని అనుకొనే వాడు. అటువంటినమ్మకము ఉండడమువల్ల ఒక లాభము ఉన్నది, మంచివాళ్లము అని మనము నమ్ముతున్నంతసేపు మంచిగాఉందామని పెద్ద ప్రయత్నమువదీ చేస్తూఉండనక్కరలేదు. అహంభావము గుర్రాలవంటిది ఏనుగులవంటిది కాదు, దానిని ఖర్చులేకుండా పెంచవచ్చును, మేతవేయకుండానే దానంతట అదేపెరుగుతూఉంటుంది.

కాని శైలేంద్రకు ఖర్చుపెట్టడానికి తగినసామర్థ్యము ఉన్నది, కోరికఉన్నది. అందుచేత తన అహంకారాన్ని ఖర్చులేకుండా మేపించి పెరగనియ్యలేదు. చాలాఖరీదుగలతిండి పెట్టి దానిని చక్కగా ముస్తాబుచేస్తూ పెంచాడు.

నిజముగా, శైలేంద్రమనస్సులో దయకు లోటులేదు. మానవహృదయములోని దుఃఖాని తొలగించడమంటే మిక్కిలి ఉత్సాహము అతనికి. కాని అతనిఉత్సాహము బహుభయంకరమైనది, దుఃఖనివారణకొరకు తనదగ్గరికి రానివాడెవడైనా కనబడితే అతనిని పలువిధాల దుఃఖిపెట్టకుండా ఉండలేకపోయేవాడు. అతనిదయ నిర్దయగా మారేటప్పుడు అది ఒకభీషణాకారము ధరించి పనిచేసేది.

మెన్ లోఉండేవాళ్ళకు నాటకాలకు తీసుకుపోతూ ఉండడమూ, మేకమాంసముపులాపుతో విందు చేయిస్తూ ఉండడమూ, రూపాయిలు బదులుఇచ్చి తిరిగి అడగకుండాఉండడమూ శైలేంద్రచరిత్రలో రోజూ జరుగుతూ ఉన్న ఘటనలే. కొత్తగాపెల్లాడిన యువకులు సెలవులకు ఇంట్లకు వెళ్లేటప్పుడు భార్యలనునన్నులను ఆకర్షించడానికి, ఒకడు మంచిసబ్బుబిళ్ళఒకటి, ఇంకొకడు చక్కని నెంటుబుడ్డి, మరిఒకడు కొత్తిపాపన్ జాకెట్టు మొదలైనవి ప్రతివాడూ ఏవోఒకటి తీసుకువెళ్ళవలెనని అనుకొనేవాడు. కాని ఇంటి అద్దె, హాటేలుచార్జీలూ పోగా ఏమీ మిగిలేదికాదు. అట్టి వాళ్ళకు ఇప్పుడు మరిఏవిధమైన కించాలేకపోయేది. — వాళ్లు శైలేంద్రునిలోఉండే రసజ్ఞానముమీద భారమంతావేసి అతని దగ్గికి వెళ్లి, “ఏది చక్కగాఉంటుందో, ఏది మంచిదో, నీవు బాగా ఎరుగుదువు అంతా నువ్వే చూచి మాకేదో కొని పెట్టాలి,” అని అనేవారు. వాళ్లు శైలేంద్రుని దుకాణానికి తీసుకువెళ్లి ముందుగా పనికిరాని చేత్రుకవస్తువులు తీయించే వారు. శైలేంద్ర అది చూచి, “ఛీ ఛీ! ఏమీ అభిరుచులయ్యాయి మీవి!” అని వాళ్లను చీవాట్లుపెట్టి, అన్నిటికంటే చక్కని వస్తువులు వైకితీయించేవాడు. “వస్తువు పోల్చడమంటే ఆయన,” అని అప్పుడు అనేవాళ్లు దుకాణదారులు. కొనడానికి వచ్చిన భర్తలు ఖరీదుమాట వినగానే ముఖమువేలవేసుకొనే

వాళ్లు. ఖరీదు స్వల్పముకాకపోయినా కొనేభారము తానే వహించేవాడు శైలేన్; కూడావచ్చినయువకులు, “అబ్బేబ్బే, మీరా...” అని అభ్యంతరపెట్టబోతూఉంటే అది వినిపించు కోకుండా జేబులోనుంచి రూపాయిలు తీసి దుకాణదారులకు ఇచ్చేసేవాడు శైలేన్.

ఈవిధముగా, శైలేన్ అతనిచుట్టూ ఉండేవాళ్ళందరికీ అన్నివిషయాలలో ఒక ఆశ్రయస్వరూపమయి ఉండేవాడు; తన ఆశ్రయముకోరనివారి గొప్పతనముసహించి ఊరుకోలేకపోయేవాడు. లోకానికిహితముచేదాయని శైలేనుకు భయంకరమైన ఉత్సాహము. కాళీపద, పాపము, ఆక్రిందిచెప్పుగదిలో చింకి బనియును ఒకటి తోడుకొన్ని, తనమురికిచాపమీద కూర్చొని, పుస్తకముమీద ముఖముపెట్టుకొని, రోజూ, రాత్రి, పాతాలు కంతోపాతంచేసేవాడు—ఎంతకష్టపడిఅయినా స్కాలరుషిప్ సంపాదించి తీరాలి!

కలకత్తాకు వస్తున్నప్పుడు తల్లి తలమీద చెయ్యివేసి దీవించి, “గొప్పవాళ్లపిల్లలతో కలియకుమా, నాయనా, పాడు సరదాలలో పడిపోతావు!” అని చెప్పింది. కేవలము తల్లి చెప్పిందనే కారణమే కాకుండా తానుకూడా దైన్యవ్రతము పట్టడమువల్ల కాళీపదకు గొప్పఇంటిపిల్లలతో చేరడము అసంభవంభవము అయింది. ఇతనికి శైలేన్ తో ఎట్టిసంపర్కమూ

లేదు. కాళీపదచిక్కులు ఊహింపజాలనంతవి అయినవి. శైలేసుకు తనమీద దయకలిగే ఏచిన్నపని చేసినా తనచిక్కులన్నీ ఒక్కనిమిషములో విడిపోతవని కాళీపద ఎరగకపోలేదు. ఎంత బాధపడుతున్నా శైలేంద్రునిప్రసాదముకోసము అతనిలో వాంఛపుట్టలేదు. తనలేమి జ్ఞాపకము ఉంచుకొని దారిద్ర్యమనే గాఢాంధకారములోనే బసచేసుకొని కూర్చున్నాడు కాళీపద.

కాళీపద నిరుపేదగా ఉండికూడా శైలేన్ దగ్గరికి రాలేదు. ఈ పౌరుషము చూచి శైలేన్ సహించలేకపోయినాడు. ఇంతే కాక కాళీపదకట్టుకొనే బట్టలలోనూ, తినేతిండిలోనూ, అతని దారిద్ర్యము పూర్తిగా వెల్లడిఅయి శైలేన్ కళ్లలో పొడుస్తూ ఉండేది. అతని బట్టపాతా, అతని చింకిదోమతెరా, రోజోయీ, మేడ ఎక్కుతున్నప్పుడు రోజూ మెట్లుమీదినుంచి కనబడేవి— శైలేన్ కంటికి ఇదిఅంతా ఒక అపరాధములాగు కనిపించేది. ఇదే కాదు. అతని మెడలో ఒకతాయెత్తు ఉండేది, రెండుపూట్లా సంధ్యవార్చేవాడు—ఈఛాందసమంతా మీదిఅంతస్తులోని సంఘంవారికి చాలా నవ్వుపుట్టిస్తూ ఉండేది. శైలేంద్రదళము లోనివాళ్లు ఇద్దరుముగ్గురు ఈ ఏకాంతవాసము చేస్తూఉన్న ఆ అమాయకునిగుట్టు వైకితీదామని మూడునాలుగురోజులు కాళీపదగదిలోకి రాకపోకలు చేశారు. కాని ఆనోరు తెరవని అబ్బాయికోటివెంట మాట రాలేదు. చాలాసేపు

కూర్చోడానికి హాయిగాఉండే గది కాదు కాళీపదగది. కూర్చోడానికి ఆరోగ్యకరమైన స్థలం కాదు అది. అందుచేత వాళ్లు ఇతని రహస్యము బయలుపెడదామని చేసిన ప్రయత్నము అతిత్వరలో వదులుకోవలసివచ్చింది.

తమ కురమావిందుకు ఈ నిరుపేదను ఒకనాడు పిలిస్తే కృతార్థుడవుతాడని నమ్మి, దయతలచి, వాళ్లు కాళీపదకొకనాడు ఆహ్వానపత్రిక పంపారు. విందులోతినవలసిన పదార్థాలు అరిగించుకోవడము తనకు సాధ్యముకాదు, అటువంటివి తినడము తనకు అభ్యాసములేదు, అని కాళీపద వాళ్లకు తెలియజేశాడు. ఆజబాబు చూచి శైలేనూ, శైలేనుదళమువాళ్లు అగ్నిహోత్రులై పోయినారు.

కొన్నాళ్లవరకు తనగదికి సరిగా మీదనేఉండేగదిలో ధూమ్ ధామ్ అంటూ శబ్దము రోజూవివబడుతూఉండేది; అతి తీవ్రంగా పాటలు పాడుతుండేవారు. అది జరుగుతున్నన్నాళ్లు కాళీపదకు చదువు అసాధ్యమయింది. పగటివేళ సాధ్యమయినప్పుడల్లా కాలేజీస్వేరులోకి వెళ్లి చెట్టుకిందకూర్చొని చదువు. కొంటూఉండేవాడు, బాగారాత్రిఉండగా లేచి దీపము పెట్టుకొని తెల్లవారినదాకా చదువుకొనేవాడు.

కలకత్తాలాంటి ఊరిలో తిండి, బసా, అనుకూలముగా లేకపోవడముచేతనూ, చదువూ, పనీ, విస్తారముకావడమువల్ల కలిగిన శ్రమవల్లనూ, కాళీపదకు తలనొప్పిరోగము ఆరంభిం-

చింది. మధ్యమధ్యను ఈజబ్బు కనబడేది, బాధవల్ల మూడేసి నాలుగేసి రోజులు గదిలో పడిఉండవలసివచ్చేది. ఈ సంగతి తండ్రికి తెలిస్తే తనను కలకత్తాలో ఉండనియ్యడు అని కాళీపద బాగాఎరుగును—నినగానే అతిగాబరావడుతూ తండ్రి కలకత్తాకు పరుగెత్తివచ్చినా రావచ్చును. 'మనపల్లెటి గ్రామములో ఉండేవాళ్లు ఊహించనైనా ఊహించలేరు, అంతసౌఖ్యముగా మా కాళీపద కలకత్తాలో ఉన్నాడు' అని భవానీ అనుకొనేవాడు. ఊరిప్రాంతములోఉన్న అడివి ప్రచే శములో చెట్లూచేమలూ, పొదలూడొంకలూ, వాటంతటావే పెరుగుతున్నట్టుగా కలకత్తాలో మనుష్యులు బ్రతుకుతుండ వచ్చును, సుఖజీవనానికికావలసిన ఉచకరణాలన్నీ అక్కడిగాలి తోపాటు వాటంతటికీవేవస్తూఉంటవి, అక్కడి వాళ్లందరికీ అవి ఉచితముగా దొరుకుతుంటవి, అని భవానీ నమ్మకము. ఈ భ్రమను కాళీపద పోగొట్టలేదు. ఎంత జబ్బుగాఉన్నప్పటికీ తండ్రికి ఉత్తరముప్రాయడము మానేవాడుకాదు. కాని ఒక మారు తలబాధతో పడిఉన్నప్పుడుకూడా శైలేంద్రసమా జము రాక్షసబృందమయి అనేకరకాల ఉపద్రవంకలుగజేసారు. ఆనాడు కాళీపదకు కలిగినబాధకు అంతములేదు. చాపమీద పడుకొని ఇటూఅటూ దొర్లుతున్నాడు; రెండోమనిషిలేని ఆ గదిలో పడి కొట్టుకొంటూ మధ్యమధ్యను 'అమ్మా' అంటు ఉన్నాడు, నాన్నమాట అనుకొంటున్నాడు. దారిద్ర్యమువల్ల కలిగే అవమానమూ, బాధా, ఎంత అధికమవుతుండెనో అంత

అధిక పట్టుదలతో అతడు తనతల్లిదండ్రులను ఆ దారిద్ర్యము నుండి విముక్తులనుచేయవలెనని తనలోతాను ప్రతిజ్ఞ చేసుకొంటూఉండేవాడు.

తనను ఒకమూలను అణిచివెట్టిఉంచుకొని సాధ్యమైనంతవరకు మీసవాళ్ళకంటడకుండా కాలముగడుపుతుండా మని కాళీపద చాలాప్రయత్నించాడు. అయినా వాళ్ళదౌర్జన్యము కొంచమైనా తగ్గలేదు. చీనాబజార్లలోకొన్న చేవుక జోళ్లు తొడుక్కొనేనాడు కాళీపద. ఒకనాడు ఆ జోళ్లలో ఒకదానిని దాచేసి దానికి బదులుగా చాలాఖరీదుగల సీమజోడు ఒకదానిని ఉంచి వెల్లిపోయినారు. జేతకానిజోళ్లు తొడుక్కొడానికి ఏలులేక కాళీపద ఆనాడు ఉత్తకాళ్లతో స్థూలుకు వెళ్లవలసివచ్చింది. ఆమర్నాడు గొడారివాడిదగ్గరికి వెల్లి ఏవో కొంచెము ఇచ్చి పాతజోళ్లదేత ఒకటితెచ్చుకొని దానితో కాలక్షేపముచేస్తూ వచ్చాడు. మరొకనాడు మీదిసంఘము లోని కుర్రవాడుఒకడు హఠాత్తుగా కాళీపదగదిలోకి వచ్చి, “పొరపాటువల్ల నా సిగరెట్ కేసు మీరుతీసుకవచ్చేసినట్టు ఉన్నారండీ, నాగదిలో కనబడడములేదు,” అన్నాడు. కాళీపద చీకాకుపడి, “మీగదిలోకి నేను రానేలేదు,” అని అన్నాడు. కాని ఆ కుర్రవాడు, “ఇదిగో!” అంటూ గదిలో ఒకమూలనుంచి చాలాఖరీదుచేసే సిగరెట్ కేసుఒకటి తీసి వేరుమాటలేకుండా మేడమీదికి వెల్లిపోయినాడు.

ఎప్. ఓ. బాగా పాసుఅయి మంచి స్కాలరుషిప్ సంపాదించగలిగితే వేరే మెన్కు పోవలెనని కాళీపద నిశ్చయించుకొన్నాడు.

మెన్లోకుర్రవాళ్లందరూ కలిసి ప్రతిసంవత్సరమూ సరస్వతీపూజ గొప్పగా చేస్తూఉండేవారు. ఖర్చులలో ప్రధాన భాగము శైలేనే వహించేవాడు. అయినా ప్రతి కుర్రవాడూ ఇంతోఅంతో చేందా వేయడము మామూలు. కాళీపదకు సిగ్గుతెప్పిద్దామని క్రిందటిసంవత్సరము అతనిని చేందా అడగలేదు. ఈసంవత్సరము అతనికి చీకాకుపుట్టించేడ్డద్దేశంతో చేందాపుస్తకము తెచ్చి అతనిముందర పెట్టారు. కాళీపద వాళ్లదగ్గరనుంచి ఎన్నడూ ఎటువంటి సహాయమూ పొందలేదు. సదా జరుగుతూఉన్న వాళ్ల ఆటపాటలలో చేరి ఆనందించే సౌభాగ్యము అతను కోరలేదు. అయినా వాళ్లు అతనిదగ్గరికి చేందా ఇయ్యరుని వచ్చినప్పుడు, తనలోతాను ఏమనుకున్నాడో తెలియదు, అయిదురూపాయిలు తీసి వాళ్లచేతిలో పెట్టాడు. శైలేన్ సమాజమువాళ్లలో ఒక్కడైనా అయిదురూపాయిలు ఇచ్చిఉండలేదు.

కాళీపద దారిద్ర్యమూ, అతనికృషితా చూచి అందరూ అతనిని చాలా అవమానపరుస్తుండేవారు. అటువంటిది, ఈవాళ్ల అతను అయిదురూపాయిలు చేందా ఇయ్యడము చూచి ఎవరూ సహించలేకపోయినారు. “అతనిస్థితి మనము

ఎరగనిది కాదే, అతనికి అంతబడాయి ఎందుకో? అందరికంటె మీదను ఉందామని గాబోలు అతని ఉద్దేశము,” అని వాళ్లంతా అనుకొన్నారు.

ఈసంవత్సరము సగస్వతీపూజ చాలా ఆడంబరముగా జేరిగింది. కాళీపదశిల్పిన అయిదురూపాయిలూ లేకపోయినా ఎటువంటిలోటూ లేకపోను. కాని అయిదురూపాయిలు ఉన్నా లేక పోయినా ఒక్కటే నాకు, అనే అవస్థలో లేడు కాళీపద. పై వాళ్ల ఇంట్లో అతనిభోజనము, ఏనాడూ వేళకు దొరికేదికాదు. అంతేకాక వంటబ్రాహ్మణుడే అతనికి దేవుడు కావడముచేత వడ్డించినది బాగున్నదనిగాని బాగులేదనిగాని, తిండిచేలును అనిగాని చేలదు అనిగాని అనడానికి వీలులేక పోయేది. అందుచేత ఫలహారానికోసమని చేతిలో ఎప్పుడూ ఏమైనా ఉంచుకోవలసివచ్చేది. దానికొరకు దాచుకొన్న సంవత్సరము ఈ ఐదురూపాయిలు. ఆ ఐదురూపాయిలూ దేవీ విగ్రహముతోపాటు గంగలో కలిసిన ఎండుపువ్వులరాసులలో అంతర్ధానమైపోయినవి.

కాళీపదకు తలనొప్పిరుగ్గత బాగా హెచ్చయిపోతూ ఉన్నది. ఈమారు పరీక్షలో ఫేల్ కాలేదు గాని, స్కూలర్ షిప్ మాత్రము రాలేదు. అందుచేత తనచదువు కొంచెము తగ్గించుకొని మరిఒక *ట్యూషన్ తీసికోవలసివచ్చింది. ఆ మేన్ లో

*స్కూలుకు రైవాళ్లకు ఇంటిదగ్గర చదువుచెప్పడము;

అతనికి ఇంతబాధగాడన్నా, అద్ద లేకుండాదొరికిన ఆ బసను వదిలి మరిఒకచోటికి వెళ్లవీలులేకపోయింది.

ఈసెలవులాఖరున కాళీపద మరి ఈమెనకు రాడని మీదిఅంతస్తునివాసస్థులు నిశ్చయించారు. కాని ఆరోజేనచ్చేసరికి కిందిగదితాళము యథాప్రకారము తీసిఉన్నది. ఎప్పటివలె కాళీపద తిరిగి హాజరయిఉన్నాడు. దోవతికట్టుకొన్నాడు, మునుపటి పాతచెక్కుకోటు మునుపటిలాగే తొడుగుకొన్నాడు. రైలుకూలీఒకడు కాళీపదటిన్ట్రంకూ, పాతపంచతో కట్టిన పెద్ద మూటఒకటి తీసుకువచ్చి గదిదగ్గర దింపాడు. ఆ కూలీకి కాళీపదకూ చాలానేపు వాదనజరిగింది. చివరకు డబ్బులు పుచ్చుకొని కూలీ పోయినాడు. నిమ్మకాయతోనూ మామిడికాయతోనూ పెట్టిన ఊరగాయా, నోటికుచికని చేసిన అనేకరకాల పచ్చళ్ళూ, గుండలూ, చిన్నచిన్న మట్టిపిడతలలోనూ, గిన్నెలలోనూ పెట్టి కాళీపదకు తల్లి ఇచ్చింది—అవన్నీ కలిపి కట్టినదే ఆ పాతపంచమూట.

మేడమీదికుర్రవాళ్ళు, కుతూహలముకొద్దీ, కాళీపద లేనప్పుడు గదలోకి వెళ్లి అన్నీ పరీక్షచేసి వచ్చేవాళ్ళు. అది కాళీపద ఎరుగును. అతనికి మరే భయము లేదుగాని తన తల్లిదండ్రులప్రేమను సూచించేవస్తువులలో ఏవైనా, తనను వెక్కిరిస్తూ అవమానపరుస్తూఉన్న ఆకుర్రవాళ్ళ చేతులలో పడిపోతేవేమోఅనిమాత్రము భయపడుతూ ఉండేవాడు. తల్లి

ఇచ్చిన వస్తువులు కాళీపదకు అమృతమువంటిని, లేమితోనిండి ఉన్న తనఇంటి సొత్తు అది, నాగరికతలేని తనపల్లెటూరిఇంటి ప్రేమతో నిండఉన్నధనము. ఆ చిన్నపిడతలన్నీ ఒకకుండలో పేర్చి, మట్టిసిబ్బి మూతవేసి, ఆ మూతను మైదాతో అతికించి కాళీపదకు ఇచ్చింది తల్లి. అందులో నాగరికత లక్షణాలేవీ లేవు, పట్టణపు చిహ్నాలేవీ లేవు. అది గాజోజోడికాదు, పింగాణీ జోడి కాదు. కాని ఈ నాగరికులు, ఈపట్టణపుకుర్రవాళ్లు, దానిని అవమానపరుస్తారని ఊహించినంతమాత్రాన కాళీపదకు పట్టరాని దుఃఖమువచ్చేది. కాళీపద మొదటిమూడు ఇవన్నీ తెచ్చుకొన్నప్పుడు తనకర్రమంచముకిందపెట్టి ఎవరికీ కనబడకుండా పాతన్యూసుపేపర్లతో కప్పి ఉంచేవాడు. వై గా ఈసారి గదికికూడా తాళమువేస్తున్నాడు. ఐదునిమిషాలు గది విడిచి బైటకు వెళ్లవలసివస్తే తాళము వెయ్యనిదే వెళ్లేవాడు కాదు.

ఇది ప్రతివాడూ కనిపెట్టాడు. శైలేన్ అన్నాడు—
 “రత్నాలూ కెంపులూ కూడబెట్టినట్టున్నాడు, గదిలోకి ఎవరైనా వెళ్లేసరికి ఆదొంగ కళ్ళవెంట నీళ్లు కారిపోతూఉన్నవి, మాటిమాటికీ గదికి తాళముపడుతూ ఉన్నది.—భ్యాంక్ ఆఫ్ బెంగాల్ జ్ఞాపకమువస్తుంది ఆమనిపి వ్యవహారము చూస్తే. మనమీద నమ్మకము లేదు అతనికి. అతని పాతచెక్కుకోటు మీదనుండి మన మనస్సులను మరలించుకోలేమని గాబోలు ఆతనిభయము. రాధూ, ఒక్కపని చేయాలిరా అబ్బాయి, కథా—4

అతనికి ఒక కొత్తకోటు కొనిఇస్తేనేగాని కథ జరిగేట్టు లేదు—రోజో ఒకలేకోటు చూస్తూఉండడము నాకు బహు కష్టముగాఉన్నది.”

కాళీపదకు మెస్యజమాను ఇచ్చినగది చౌడుపట్టిపోయి ఉన్నది, అతిచెప్పు, నేలనిండా గోతులు, పట్టపగలే చీకటి. శైలేన్ ఎన్నడూ అందులో అడుగుపెట్టలేదు, మేడ ఎక్కుతున్నప్పుడు మెట్లమీదనుంచి చూచేవాడు, అసహ్యముచేత ఒళ్లుముడుచుకొనేవాడు. ముఖ్యముగా రాత్రివేళ ఆగదివైపు చూచేసరికి శైలేన్ ఊపిరి తిరిగేదికాదు. ఆ గాలిలేనిగదిలో, ఒంటరిగా, మిణుకుమిణుకుదీపముదగ్గర, ఒంటిమీద బట్ట లేకుండా, పుస్తకముమీద ముఖముపెట్టుకొని, చదువుతుండే వాడు కాళీపద. శైలేన్ తనబృందముతో ఒకనాడు—“కాళీపద ఏ ఏడుగురురాజేల మణిమాణిక్యాలు దొంగలించి తీసుకవచ్చాడో మీరు ఈమారువెదికి బయటపెట్టాలి,” అని అన్నాడు. అది వినగానే అంతా చాలాసరదాపడ్డారు.

కాళీపదగదితాళము అతిస్వల్పఖరీదుగలది. దానివల్ల కలిగే అడ్డు బహుసామాన్యము.—అది ఏతాళముచెవితో నైనా తీనేయవచ్చును. ఒకనాడు సాయంకాలము, కాళీపద కుర్రవాడికి చదువుచెప్పడానికి మామూలుప్రకారము వెళ్లిన సమయము చూచుకొని ఇద్దరుముగ్గురుకుర్రవాళ్లు మిక్కిలి

ఆమోదముతో ఆ గదితాళముతీసి లాంతరుపట్టుకొని గదిలో ప్రవేశించారు. తక్కినకుర్రవాళ్లు చూస్తూ సరదాగా నవ్వుతున్నారు. మంచముక్రిందనున్న ఆకుండను పైకి లాగారు, అందులోనుంచి మామిడితాండ్రా, ఉరగాయా, పచ్చళ్లు, బయటపెట్టారు. కాని అంతరహస్యముగా దాచేవలసినంతవిలువైన వస్తువేదీ వాటిలో వాళ్లకు కనబడలేదు.

ఇదీఅదీ వెదుకుతూఉండగా తలగడకిందను రింగులో గుచ్చిన తాళముచెవిఒకటి దొరికింది, ఆచెవితో అతని టిన్ పెట్టె తెరిచారు; అందులో మాసిపోయిన బట్టలుకొన్నీ, పుస్తకాలూ, నోటుబుక్కులూ, కత్తెరబకటీ, ఒకచిన్నకత్తి, కలమూ—మొదలైనవన్నీ కనబడ్డవి. పెట్టె తాళమువేసేయబోతూఉండగా అట్టడుగున చిన్న రూమాలుమాట ఒకటి కంటపడ్డది. రూమాలు విప్పారు. లోపల చింకిగుడ్డలోకట్టినది ఏదోకనబడ్డది. అది విప్పారు. అందులో కాగితముపొట్లము ఒకటి ఉన్నది! అది విప్పితే ఇంకొకటి, లోపున మరిఒకటి—అలాగు నాలుగయిదు ఉన్నవి. అన్నిటికీలోపల యాభై రూపాయలనోటు ఒకటి బయలుపడ్డది.

ఆనోటు చూచి వాళ్లు నవ్వు పట్టలేకపోయినారు. ఆనోటువల్లనే ఇంతగాబరాపడుతూ ఊణఊణానికీ గదికి తాళము వేస్తున్నాడు, అందువల్లనే ప్రపంచములో ఎవరినీనమ్మలేకుండా

ఉన్నాడని వాళ్లు బోధపరుచుకొన్నారు. శైలేంద్రప్రసాద పోషితులైన ఆవిద్యార్థిగణము కాళీపద కృపణత చూచి అసహ్యించుకొన్నారు. అతను ఎవరినీ నమ్మకపోవడముచూచి చాలా ఆశ్చర్యపడ్డారు.

ఆసమయములో కాళీపదదగ్గుతున్నట్టుగా రోడ్డుమీద నుండి వివబద్ధది, తొందరతొందరగా పెట్టె మూసి నోటు పట్టుకొని దొంగలు మేడమీదికి పారిపోయినారు. ఒక్కడు మాత్రము వెనుకనుండిపోయి గాబరాగాబరాగా గదికి తాళము వేశాడు.

ఆ నోటు చూచేసరికి శైలేన్ కి పట్టలేనినవ్వు వచ్చింది. శైలేన్ కి యాభైరూపాయిలు ఒకలెక్కలోనిదికాదు. కాని కాళీపద వ్యవహారాలనుపట్టిచూస్తేమాత్రము అతనిపెట్టెలో యాభైరూపాయిలు ఉంటవని ఎవరూ అనుకోరు. పైగా ఆనోటుకోసము ఇంతజాగ్రత్తా! “చూదాము, ఈ రూపాయిలు పోయినవని తెలిస్తే ఏమిచేస్తాడో, ఈ అదృష్టమైన మనిషి,” అని అన్నారు అంతా.

ప్రైవేటుచెప్పి తొమ్మిదిఘంటలరాత్రికి తనగది చేరు కొన్నాడు కాళీపద, బాగా అలసిపోయిఉన్నాడు. గది ఏస్థితిలో ఉన్నదో చూడలేదు. భయంకరమైన తలనొప్పి ఆవాళ, తల పడిపోతున్నది. ఆ నొప్పితీవ్రము చూస్తే కొన్నాళ్లు చీకాకు పెట్టేటట్టుగానే ఉన్నది.

మర్నాడు బట్టబకటి తీసుకొందామని మంచముకింది చుంచి టీన్ పెట్టె బయటికి లాగాడు. చూచేసరికి పెట్టెతాళం తీసి ఉన్నది. కాళీపద సహజముగా చాలాజాగ్రతమనిపి, అయినా పెట్టెకు తాళము వేయడము మరిచిపోతే మరిచిపోయి ఉండవచ్చును అనుకొన్నాడు, గదిలో దొంగదూరిఉంటే గది తాళము వేసిఉండకపోను అనుకొన్నాడు. పెట్టె తెరిచి చూచాడు, బట్టలన్నీ కలగాపులగముగా పడిఉన్నవి; కాళీపద గుండె బద్దలయిపోయింది. సామాసంతా పైకితీసి చూచాడు. తల్లి ఇచ్చిన యాభైరూపాయిలనోటు కనబడలేదు, అదికట్టిన కాగితముముక్కలూ, బట్టపీలికలూ, రూమాలూ మాత్రము ఉన్నవి. ఆ బట్టలన్నీ ఒక్కొక్కటి పైకి తీసి గట్టిగా ఝాడించాడు. నోటు ఎందులోనుంచీ పడలేదు. అవతల, మెట్లమీద కుర్రవాళ్లు ఇద్దరుముగ్గురేసి ఏదోపనిమీద తిరుగుతున్నట్టుగా మీదికీ కిందికీ వెళ్లుతూ, ఆ గదివైపుచూస్తున్నారు. మీది అంతస్తులో నవ్వు ప్రవాహమై గట్లుతీసి పారుతున్నది.

కాళీపద నోటుఆశ వదులుకొన్నాడు. సామాను సర్దుకోడానికి ఒంట్లో బలములేదు, భరించలేనితలబాధ, చచ్చినవాడి లాగు మంచముమీద పడిఉన్నాడు. తనతల్లి హృదయవేదనతో అచ్చుబిత్తినోటు అది. మనస్సు కఠినముచేసుకొని ఎన్నో అవసరాలను అణగదొక్కి కొంచెముకొంచెముగా తల్లికూడబెట్టిన ధనము అది. కాళీపద మొదటిలో తల్లి దుఃఖాన్ని బోధపరచుకోలేక, దానిని కేవలము అధికముచేస్తూ

ఉండెను. ఆఖరుకు ఒకనాడు తల్లి కొడుకును పిలిచి రోజూ తాను భరిస్తూవున్న దుఃఖముతో అతనిని వంతుదారినిచేసింది. ఆనాడు కొడుకు పొందినగౌరవము ఇంతాఅంతా కాదు; అటువంటి సుఖము ఇప్పటివరకు కాళీపదకు మరిదేనివల్లనూ కలగలేదు—లోపలనుండి తన ప్రాణము పలుకుతూఉన్న వాణి ఉన్నది ఆ నోటులో. ఆ నోటులోఉన్నదానికంటె గొప్పఆశీర్వాదము కాళీపదకు ఇంతకుపూర్వమెన్నడూ దొరకలేదు. తల్లిహృదయంలోని అడుగందని ప్రేమసముద్రాన్ని సర్వదా మధిస్తూఉన్న ఆమూల్యమైన దుఃఖముతో చేసిన ఉపహారము అది. అటువంటిదానిని దొంగలించుకొనిపోవడమువల్ల ఘోర శాపము ఒకటి తనమీదపడినంత దుఃఖము కలిగింది కాళీపదకు. ప్రక్కనున్న మెట్లమీద అడుగులచేప్పుడు ఈవాళ ఒకేవరసను వినబడుతున్నది. పనిలేనిదే మేడఎక్కడమూ దిగడమూ ఈవాళ ఎడతెరిపిలేక జేరుగుతున్నది. నిప్పంటుకొని ఊరు తగలబడిపోతూఉంటే ఆ తగలబడిపోతూఉన్న ఇళ్ళప్రక్కను, ప్రజాహారుమని శబ్దముచేస్తూ, పారుతున్న నదీప్రవాహమువల్ల, వరుగెత్తుతుంటారు—అటువంటిదే ఆ మెట్లమీద నేడు జేరుగుతున్న హడావిడి.

మీదది హాస్యకోలాహలము నేడు ఒకేవరుసగా వినబడడమువల్ల అకస్మాత్తుగా కాళీపదకుతట్టింది, ఇదంతా దొంగల పనికాదు అని. శైలేంద్రదళమువాళ్ళు వెంకితనానికి నోటు తీసుకొనిఉంటారని గ్రహించాడు. దొంగలు తీసుకుపోయినా

అతనికి అంత బాధించకపోను. ధనమదగర్వితులైనయువకులు తనతల్లిపై చెయ్యెత్తినంత దుఃఖముకలిగింది కాళీపదకు. కాళీపద ఇన్నాళ్లు ఆమెనీలో ఉన్నాడు గాని ఒకనాడైనా ఆమెట్లుమీద అడుగు పెట్టలేదు. ఒంటిమీద ఇప్పుడు చింకిబనియను, కాళ్ళకు జోళ్లు లేవు, తలనొప్పి బాధవల్లా, మనస్సులోపుట్టిన ఉద్రేకము వల్లా ముఖము ఎర్రగాఅయిపోయిఉన్నది. మేడ ఎక్కాడు. ఈవాళ ఆదివారము, స్కూలుకుబయలుదేరే హడావిడి లేదు. కుర్రవాళ్ళందరూ, కొందరు కుర్చీలమీదా, కొందరు బెత్తు పూల్లమీదా వరండాలోకూర్చొని హాస్యాలాడుకొంటున్నారు. కాళీపద వాళ్లమధ్యకువచ్చిపడి, గద్గదస్వరముతో, బహుఉద్రేకముతో నానోటు నాకు ఇచ్చేయండి,” అని అన్నాడు.

కాళీపద బ్రతిమాలుకొంటూ అడిగిఉంటే, కృతార్థుడు అయిఉండును, సందేహములేదు. కాని ఒంటిమీద తెలివి లేకుండా రౌద్రుడయి అడగడము చూచేసరికి శైలేన్కి విచ్చెత్తింది; దర్వాన్దగ్గరఉంటే కాళీపదను చెవిపట్టుకొని పైకి ఈడ్చుకుపోయిని ఆ దర్వాన్తో చెప్పిఉండును, సందేహము లేదు. అందరూ లేచి నిలబడి, “ఏమిటి మీ రనేది ! ఏమినోటు!” అంటూ అంతా ఒక్కకంతంతో గర్జించారు.

“నా పెట్టెలో నోటు మీరు తీశారు,” అన్నాడు కాళీపద.

“ఏమిటవీ! మమ్మల్ని దొంగలంటారా?”

కాళీపదచేతిలో ఆక్షణములో ఏదైనా ఉంటే ఒకొక్కడిని పట్టుకొని అందరితలలూ పగలగొట్టిఉండును. అతని ధోరణి చూచి నలుగురైదుగురుకు ర్రవాళ్ళు అతనిచేతులు గట్టిగా పట్టుకొన్నారు. వలలోచిక్కుకొన్నపులిలాగు కాళీపద గర్జించడము మొదలుపెట్టాడు.

ఈ అన్యాయానికి తగిన ప్రతీకారము చేదామంటే కాళీపదకు ఎటువంటి ప్రమాణమూ లేదు. ప్రమాణము ఉన్నా శక్తిలేదు—ఎవరు విన్నా మతిలేని మాటలు పోనిత్తురూ అనేస్తారు. అతనిమీద మరణభాణము వదిలినవాళ్ళు అతని గర్వము చూచి సహించలేక చస్తున్నారు.

కాళీపదకు ఆరాత్రి ఏలాగు గడచిందో ఎవరికీ బోధపడలేదు. కైలేన్ నూరుదూపాయిలనోటుబికటితీసి, “ఆపశువు ముఖానకొట్టండి,” అంటూ తన సహచరులమీద పారేశాడు.

“నీకేమి వెర్రి!” అని స్నేహితులు అన్నారు, “ముందు ఆ పాగరు కొంచెము అణగనీ—మనందరికీ ఒక రిట్‌న్ ఎపాలాజీ *ఇయ్యనీ తరవాత ఆలోచింతాము,” అన్నారు.

*Written apology వ్రాతమూలముగా కోరినక్షమాపణ.

కొంచెమునేపయినతరువాత అంతా పడుకోడానికి వెళ్లిపోయినారు, నిద్రరావడానికికూడా అట్టేనేపు పట్టలేదు. ఉదయం నిద్రలేచేసరికి ఎవరికీ కాళీపదమాట జ్ఞాపకమే లేదు. వాళ్లల్లో కొందరు మెట్లుదిగుతూఉండగా కాళీపదగదిలోనుంచి మాటలు వినబడ్డవి—కాళీపద స్త్రీడర్మి సలహాకై తీసుకువచ్చి అతనితోమాట్లాడుతున్నాడు గాబోలు అని అనుకొన్నారు. తలుపు, లోపలనుంచి గడియవేసి ఉన్నది. తలుపుమీద చెవి పెట్టి విన్నారు, కోర్టుమాటలూ, 'లా' మాటలూ, వినబడలేదు. మాటతో మాటకు సంబంధంలేని కలవరింతలాగు వినబడ్డది.

మీదికి వెళ్లి శైలేన్ తో ఆ మాట చెప్పారు. శైలేన్ దిగివచ్చి ఆ తలుపుదగ్గర నిలబడ్డాడు. కాళీపద అంటున్నమాటలు స్పష్టముగా వినబడడములేదు, ఉండుండిమాత్రము “నాన్నా” “నాన్నా” అని కేకలు వినబడుతున్నవి.

భయము వేసింది. ఆనోటు పోయిందని దుఃఖమువల్ల పిచ్చైతిపోయినాడేమోఅని బేడిశాడు శైలేన్; బయటనుంచి రెండుమూడుమార్లు, “కాళీపదబాబూ,” అని పిలిచాడు. లోపునుంచి జబాబు లేదు, బడబడ మని వేలాపనమాత్రము వినబడుతున్నది. శైలేన్ గొంతుకఎత్తి తిరిగి పిలిచాడు—“కాళీపదబాబూ, తలుపు తియ్యండి, మీ యాభైరూపాయిలనోటు దొరికింది,” అని అన్నాడు, తలుపువిడలేదు. లోపలి

గొణగొణమాత్రము ఆగలేదు. ఈకథ ఇంతదూరము వరకూ వెళ్లుతుందని శైలేన్ ఎన్నడూ ఊహించలేదు. అతని నోటివెంట అనుతాపవాక్యాలేమీరాలేదు గాని మనస్సులో మాత్రము బాధపుట్టింది. “తలుపు విరగకొట్టేదాము,” అన్నాడు శైలేన్ స్నేహితులతో. ఒక్కొక్కడు ఒక్కొక్కమోస్తరు అన్నారు—“పోలీసువాళ్ళను తీసుకువద్దాము,” “ఔను, పిచ్చెత్తి హతాత్తుగా ఏమైనా చేస్తే!” “నిజమే నిన్నను ఏమిచేయబోయినాడో చూడండి!” “అవును బాబూ, మనతరము కాదు!”

“ఎవరైనా ఒకరు తక్షణము వెళ్లి అనాదిబాబు డాక్టర్ ను తీసుకురండి,” అని అన్నాడు శైలేన్. అనాదిబాబు ఇల్లు అక్కడికి దగ్గరే. డాక్టర్ వచ్చి తలుపుదగ్గర చెవిపెట్టి విన్నాడు. విని, “ఇది జ్వరవికారములాగు కనబడుతున్నది,” అని అన్నాడు.

తలుపువిరగగొట్టి లోపల ప్రవేశించారు. పక్కఅంతా కలగాపులగమయి సగము మంచముమీద సగం కిందా పడిఉన్నది. కాళీపదకూడా కిందే పడిఉన్నాడు, ఒంటిమీద తెలివి లేదు, ఇటూఅటూ దొర్లుతున్నాడు, కాళ్ళూ చేతులూ ఉండిఉండి కొట్టుకొంటున్నాడు, ఏక కలవరిస్తున్నాడు, కళ్ళురెండూ తెరిచేఉన్నవి, ఎర్రగానిప్పులలాగు కనబడుతున్నవి, పగిలి వాటిలోపలనుంచి రక్తము బయటికి వస్తున్నదన్నట్లు కనిపిస్తున్నవి.

డాక్టరు అతని ప్రక్కను కూర్చొని చాలాసేపు పరీక్ష చేసి, శై లేన్ ని అడిగాడు—“ ఇతనికి కావలసినవాళ్ల మీరెరిగిన వాళ్లు, ఎవరైనా ఉన్నారా?”

శై లేన్ ముఖాన రక్తము లేదు. “ఏమండీ, ఎందుకు ఆలాగు అడుగుతున్నారు?” అని అడిగాడు.

“సంగతి తెలియజేయడము మంచిది, లక్షణాలేవీ బాగు లేవు,” అన్నాడు డాక్టర్.

శై లేన్ అన్నాడు, “ఇతనితో మాకు ఆట్టే పరిచయము లేదు. బంధువులమాట మాకేమీ తెలియదు, కనుక్కుంటాము. ఈలోపున చేయవలసినదేదో చెప్పండి.”

“మేడమీద ఒక మంచి గది చూచి ఇతనిని తక్షణమే ఈ గదిలోనుంచి తీసుకువెళ్లిపోవాలి, రాత్రి పగలూ దగ్గర ఎవరైనా ఉండి అతనికి నేవచేస్తూ ఉండే ఏర్పాటుచేయాలి,” అన్నాడు డాక్టర్.

శై లేన్ జేబ్బుమనిషిని తన గదిలోకి తీసుకువెళ్లాడు. తన జేట్టువాళ్లను దగ్గర మూగవద్దని చెప్పి ఆ గదిలోనుంచి పంపించేశాడు. కాళీపద తలమీద ఐస్ బ్యాగ్ *పెట్టి దగ్గర కూర్చొని తనచేతితో తానే విసరడము మొదలుపెట్టాడు.

మేడమీది సంఘమువాళ్లు వేళాకోళము చేయవచ్చును, లేక అవమానపరచవచ్చును అనే భయముతో కాళీపద తన

*మంచుతో నింపిన రబ్బరు సంచి.

తల్లిదండ్రులసంగతి కొంచెమైనా వాళ్ళకు తెలియనియ్యలేదు. తన ఉత్తరాలు తానే స్వయముగావెళ్లి పోస్టాఫీసులో వేసి వచ్చేవాడు; తనకు వచ్చే ఉత్తరాలు పోస్టాఫీసు వై విలాసానికే తెప్పించుకొని తానే స్వయముగా వెళ్లిపుచ్చుకొనేవాడు.

కాళీపదస్వస్థలము ఎక్కడో తెలుసుకొందామని అతని పెట్టె మరిఒకమారు తేరిచారు! పెట్టెలో రెండు ఉత్తరాల కట్టలు కనబడ్డవి. ఒకదానిలో తల్లిఉత్తరాలు, రెండోదానిలో తండ్రిఉత్తరాలు. తల్లిఉత్తరాలు చాలాతక్కువ, తండ్రి వ్రాసినవి మాత్రము అనేకము.

శైలేన్ ఉత్తరాలు పట్టుకొని మేడమీదికి వచ్చాడు; తలుపు గడియవేసి, జేబ్బుమంచము ప్రక్కను కూర్చొని ఒకొక్కటి చదువుదామని మొదటి ఉత్తరము తీశాడు. ఉత్తరాలు ఎక్కడనుంచి వచ్చినవో ఆ విలాసము చూచి నిర్ఘాంతపోయినాడు—‘శానియాడి చౌధరీగృహము’- క్రింద సంతకము చూచాడు—‘భవానీచరణదేవశర్మ’—భవానీచరణచౌధరి!

శైలేన్ ఉత్తరముక్రిందపెట్టి స్తబ్ధుడయి కాళీపదముఖమువైపు చూస్తూ కూర్చున్నాడు. కొన్నాళ్లక్రిందట ఒకనాడు తన బృందములోవాడు ఎవడోఒకడు కాళీపదముఖములో తన ముఖముపోలిక కొంచెము ఉన్నదని అన్నాడు. శైలేన్కి ఆమాట రుచించలేదు, తక్కినవాళ్లుకూడా విని నవ్వేశారు.

దానిలో కొంతనిజము లేకపోలేదు అని శైలేన్ కి ఈవాళ బోధపడ్డది. తనతాత శ్యామాచరణ్ కు, భవానీ అనే తమ్ముడుండేవాడని శైలేన్ ఎరుగును. కాని తన తండ్రి కాలములో జేరిగిన కథలుమాత్రము వాళ్ళింట్లో ఎప్పుడూ చెప్పుకొంటూఉండలేదు. భవానీచరణ్ కు కొడుకున్నాడనీ, ఆకొడుకుపేరు కాళీపద అనీ అతనికి తెలియనేతెలియదు. ఈ కాళీపద తనపినతండ్రి!

అప్పుడు మెల్లిమెల్లిగా శైలేన్ కి జ్ఞాపకమువచ్చింది. అతని నాయనమ్మ, అనగా శ్యామాచరణ్ భార్య, బ్రతికిఉన్నంత కాలమూ అతిప్రేమతో భవానీమాట చెబుతూఉండేది. భవానీచరణ్ పేరువైతేసరికి ఆమెకళ్ళవెంట నీళ్లువచ్చేవి. భవాని ఆమెకు మరిదిఅవుతాడు గాని అతడు తనకొడుకుకంటే వయస్సులో చిన్న. భవానీని ఆమె తనకొడుకులాగే పెంచి పెద్దవాడినిచేసింది. తనకొడుకు, భవానీ వేరుఅయిపోయినప్పటినుండీ భవానీసమాచారము ఏమైనా తెలుస్తుందేమోఅని నాయనమ్మప్రాణముకొట్టుకుపోయేది. నాయనమ్మ తనకొడుకులతో అనేకసార్లు అన్నది—“భవానీ అమాయకుడనీ, అతినాధువనీ పోల్చుకొని మీరు అతనిని మోసపుచ్చారు—నాకు తెలుసును. మామగారికి అతనంటే ఎంతోప్రేమ, మామగారు అతనికి అన్నేమీ ఇయ్యకుండా ఉంటారని నేను ఎన్నటికీ నమ్మను.” ఆ మాటలు వినేసరికి కొడుకులకు మహాకోపము వచ్చేది నాకుకూడా

కోపమువచ్చేది. ఆమాట ఇప్పుడు జ్ఞప్తికి వస్తూఉన్నది. తల్లి ఆలాగు భవానీపక్షము మాట్లాడమువల్ల కొడుకులకు భవానీమీద ద్వేషము పుట్టింది. భవానీ ఇప్పుడు ఇంత దారిద్ర్యావస్థలోఉన్నాడని శైలేన్ కు తెలియదు. కాళీపద అవస్థ చూచి అంతా పోల్చుకొన్నాడు. కాళీపదకు ప్రలోభము కలిగేటట్టు ఎంత ప్రయత్నముచేసినా, కాళీపద శైలేన్ బృందములో చేరలేదు. ఆ మాట ఈవాళ జ్ఞాపకము తెచ్చుకొని తనకు చాలాగౌరవము కలిగింది అనుకొన్నాడు, శైలేన్. కర్మముచాలక కాళీపద శైలేన్ అనుచరబృందములో చేరి ఉన్నట్టయితే ఈవాళ శైలేన్ సిగ్గుపడవలసి ఉండును.

శైలేన్ సంఘమువాళ్లు కాళీపదను ఇన్నాళ్ళూ వీడిస్తూ వచ్చారు, అవమానపరుస్తూ వచ్చారు. అటువంటి కుర్రవాళ్ళ మధ్యను తనపినతండ్రిని ఉంచడానికి శైలేన్ కి ఇప్పుడు ఏమీ ఇష్టంలేకపోయింది. డాక్టర్ సలహాతీసుకొని కాళీపదను అతి జాగ్రత్తగా మరిబక మంచి ఇంటికి తీసుకువెళ్లిపోయినాడు.

శైలేన్ వ్రాసిన ఉత్తరము అందగానే భవాని ఒకరిని జేట్టుతీసుకొని తక్షణమే కలకత్తావచ్చాడు. రాసమణి చాలా గాబరాపడ్డది, అతికష్టముమీద తాను కూడ బెట్టిఉంచిన సొమ్ములో చాలాభాగము భర్త కలకత్తా వెళ్ళితున్నప్పుడు అతనిచేతిలో పెట్టి, 'ప్రమాదముగాఉంటే నావేర వ్రాయండి, తక్షణమే వస్తాను', అని చెప్పింది. చౌధరీవంశపుసద్గురులకు.

కేవలము విరుద్ధము—అందుచేత కబురు వినగానే రాసమణి కొడుకును చూడడానికి వెళ్లలేకపోయింది. రాసమణి రక్షకాళీకి ముడుపుకట్టింది, గ్రహచార్యులను పిలిపించి స్వస్తి వాచనముచదివించే ఏర్పాటు చేయించింది.

కాళీపదస్థితి చూచేసరికి భవానీకి మతి పోయింది. అప్పటికి కాళీపదకు ఇంకా బాగా తెలివిరాలేదు. తండ్రినిచూచి “మాస్టరుగారూ,” అని పిలిచాడు. విని భవానీగుండె బద్దలైపోయింది. కాళీపద ఉండుండి ‘నాన్నా’ ‘నాన్నా’ అని కలవరిస్తుండెను—భవానీ కొడుకుచెయ్యి పట్టుకొని, అతనిముఖముదగ్గర తనముఖము పెట్టి, “ఇడుగో, నాన్న; నేను వచ్చాను నాయనా, చూడు నావేపు,” అని అన్నాడు. కాని తండ్రిని పోల్చుకోనట్లు చేప్పలవల్ల స్పష్టము.

డాక్టర్ వచ్చి చూచి అన్నాడు—“జ్వరము మునపటికంటె కొంచెము తగ్గింది, జేబ్బు తిరుగుముఖము అయిందనుకొంటాను.” కాళీపదజబ్బు బాగుకాదని భవానీ ఎన్నటికీ నమ్మలేదు. చిన్నప్పటినుంచీ అంతా అంటూవచ్చారు, “కాళీపదవెద్ద అయి ఏదో గొప్పపనిఒకటి సాధించితీరుతాడు,” అని. కేవలము లోకులనోటివెంట వినడమువల్ల భవానీలోపుట్టిన నమ్మకము కాదు ఇది, ఆ నమ్మకము అతని స్వభావములోని ఒకభాగము—కాళీపద బాగుఅయితీరవలెను అది అతనినొసట వ్రాసిఉన్న వ్రాత అని తండ్రి నమ్మకము.

అందుచేత డాక్టర్, 'కొంచెముబాగున్నది,' అని చెప్పగానే భవానీకి 'చాలాబాగున్నది' అన్నట్టు వినబడేది. రాసమణికివ్రాసిన ఉత్తరాలలో అనుమానమేమీలేకుండా వ్రాసేవాడు.

శైలేంద్రవ్యవహారముచూచి భవానీ మిక్కిలి ఆశ్చర్యపడ్డాడు, అతడు తమకు దగ్గరవాడు, పరమమిత్రుడు, కాడని ఎవరైనా అనగలరూ! కలకత్తాలో అంతపెద్దచదువు చదువుతున్న గొప్పఇంటిపిల్లడైనా శైలేన్ ఆలాగు భక్తిశ్రద్ధలు కనపరచడము చూచి అటువంటివాడు మరి ఎక్కడా ఉండడనుకొన్నాడు భవానీ మొదట, తరువాత కలకత్తాలోఉండే విద్యార్థులంతా అదేమోస్తరుకాబోలు అని అనుకొన్నాడు. "అవును, కాక మరేమిటి, మా ఊరికుర్రవాళ్లు శిక్షణేమిటి వాళ్లు సహవాసమేమిటి!" అని తిరిగి తనలోతాననుకొన్నాడు. కాళీపదకు జ్వరము కొంచెము తగ్గడము ఆరంభించింది, మెల్లి మెల్లిగా వైతన్యముకూడా వస్తున్నది, మంచము ప్రక్కను తండ్రి కూర్చున్నాడని పోల్చుకోగానే ఉలికిపడ్డాడు కాళీపద. తన కలకత్తాఅవస్థ తండ్రిదగ్గర ఇక మరి దాగదని తెలుసుకొని కంగారుపడ్డాడు. అన్నిటికంటే అతనికిఉండే పెద్ద భయము ఏమిటంటే పల్లెవాసీఅయిన తన తండ్రిని ఆ పట్టణపు కుర్రవాళ్లు పరిహాసముచేస్తారేమో అని. కాళీ కళ్లు బాగా తెరిచి నాలుగువైపులా చూచాడు, ఇప్పుడు తాను ఉన్నది

ఏగదో పోల్చుకోలేకపోయినాడు, కనబడుతున్నది కలా నిజమూ అని అనుమానించాడు.

బాగా ఆలోచించడానికి తగినశక్తి ఇప్పుడు అతనిలో లేదు; జబ్బుమాట విని తండ్రి వచ్చి ఒక మంచి బసలోకి తనను తీసుకవచ్చాడు అని ఊహించాడు. ఏలాగు తీసుకు వచ్చాడు, ఖర్చులకు రూపాయిలు తండ్రి ఎక్కడనుంచి తీసుకువచ్చాడు, ఈ లెక్కను ఖర్చుపెడుతూఉంటే ముందుకు ఎటువంటిచిక్కులలో పడవలసివస్తుందోకదా!—ఈలాంటి నానాప్రశ్నలనుగురించి ఆలోచించే సమయముకాదు ఇది. ఇప్పుడు అన్నిటికంటే ముందుజరగవలసినది తాను బాగాయి లేవడము—తాను బాగాయేపూచీ సమస్తపృథ్విపై ఉన్నట్టు కాళీపదకు ఇప్పుడు తోచింది.

భవాని గదిలోలేనప్పుడు ఒకరోజున కైలేన్ పళ్లు కొన్ని ఒక పల్లెములో వేర్చి తీసుకవచ్చి కాళీపదదగ్గర నిలుచున్నాడు. కాళీపద నిశ్చేష్టుడయి అతనిముఖమువైపు చూస్తూ, ఇది తనను వేళాకోళముచేయడానికి తీసుకవచ్చాడా అని అనుమానించి తండ్రిని ఏలాగైనా అతనిచేతులలో నుంచి తప్పించవలెనని అనుకొన్నాడు. మొట్టమొదట కైలేన్ ఆ పళ్లు తేబిలుమీద పెట్టి కాళీపదకాళ్లకు దండము పెట్టి, “నేను మహాఘోరమైన అపరాధముచేశాను, నన్ను ఊమించు” అని వేడుకొన్నాడు.

కాళీపదకేమీ బోధపడలేదు, కంగారుపడ్డాడు; శైలేన్ ముఖమువంక చూచాడు, అందులో ఎటువంటి కపటమూ లేదు! కాళీపద మొట్టమొదట ఆ మెన్ లోకి వచ్చినప్పుడు యావనదీ ప్రితో ప్రకాశిస్తూ ఉన్న శైలేన్ ముఖశ్రీ అతనిని చాలా ఆకర్షించింది, గాని తాను నిరుపేద గనుక సంకోచించి ఎన్నడూ అతని దగ్గరికి వెళ్ళలేదు. ఇద్దరూ సమశ్రేణివాళ్ళయి ఉండి కాళీపద సహజముగా అతనితో కలసి మెలసి ఉండగలిగితే అతనికి చాలా ఆనందముగానే ఉండిఉండును. కాని ఇప్పుడు అతడు కాళీపదకు ఆంతర్దగ్గరవాడైనా వాళ్ళిద్దరి మధ్యనూ ఉన్న దూరము అపారమైనది కావడముచేత అది దాటేటపాటుమేదీ కాళీపదకు కానరాలేదు. శైలేన్ మెట్లు ఎక్కుతున్నప్పుడూ దిగుతున్నప్పుడూ అతని కండువా కుండే సుగంధము కాళీపద చీకటిగదిలోనికి వచ్చేది. అటువంటప్పుడు చదువుతున్న పుస్తకము ప్రక్కనుండి చిరునవ్వుతో వికసిస్తూన్న ఆలేతముఖాన్ని చూస్తేనే గాని కాళీపద ఉండలేక పోయేవాడు. అటువంటప్పుడు ఒక్కక్షణకాలముపాటైనా ఆ మూలనున్న చెప్పగదిలోకి, దూరాన ఉన్న సౌందర్యలోకములో నుంచి ఖైవర్యరశ్మి వచ్చిపడేది. తరువాత శైలేన్ యొక్క నిర్దయా, దారుణ్యమా కాళీపదను ఏలాగు బాధిస్తూ వచ్చినవో అందరికీ తెలిసిన విషయమే. ఈ వాళ చేతిలో ఆపల్లెము పట్టుకొని శైలేన్ మంచముదగ్గర నిలుచోనేసరికి కాళీపద నిట్టూర్పు విడిచి ముఖము ఎత్తి, అతని చక్కని ముఖమును బాగా కళ్ళు విప్పి

చూచాడు. కాళీపద క్షమించడము మాట ఏమీ అనలేదు, ఆ పల్లె ఒక్కొక్కటి తీసి తినడము మొదలుపెట్టాడు—చెప్ప వలసినదేదో దీనిమూలముగానే చెప్పాడు, కాళీపద.

పల్లెటూరి సరళ స్వభావము తన తండ్రిది. ఆ సత్య కాలపుమనిషిలోనూ శైలేన్ లోనూ క్రమక్రమముగా అన్యోన్యప్రేమ వెరుగుతూఉండడము కాళీపద ఆశ్చర్య పడుతూ రోజూ చూస్తూఉండేవాడు. శైలేన్ భవానీని 'తాతగారు,' అని పిలుస్తూ'ండేవాడు, ఇద్దరూ హాస్యాలాడు కొంటూఉండేవారు. ఆ హాస్యాలు ముఖ్యముగా దగ్గరలేని 'నాయనమ్మ'ను గురించేను. హాస్యలోకమునుండి దక్షిణవా యువు వచ్చి భవానీమనస్సును చిన్ననాటికథలతో నింపి, ఇన్నాళ్లకు అతనిలో పులకరింపు పుట్టించింది.

కాళీపద అజాగ్రత్తగాఉండడము చూచుకొని నాయనమ్మపంపిన ఆవకాయలూ, పచ్చెళ్లూ మధ్యమధ్య ఫల హారముచేస్తూవచ్చానని సిగ్గేమీ లేకుండా భవానీమీదట శైలేన్ ఒప్పుకొన్నాడు. ఈదొంగతనముమాట వినగానే కాళీపదమనస్సులో ఒకవిధమైన ఆనందము పుట్టింది—తన తల్లి అతనికొరకు చేసిన వస్తువులలోని ప్రేమవిలువ పోల్చుకోగల వాళ్లందరిచేతనూ వాటిని తినిపిద్దామనే కాళీపద కోరిక. ఆనాడు ఆ జేబ్బుగది కాళీపదకు ఒక ఆనందసభవలె కనబడ్డది. ఆనాడు అతనికి లభించిన ఆనందము వంటిది జీవనములో అతనికి అతిస్వల్పముగా ప్రాప్తించింది.

“అహో ఈవాళ అమ్మ ఇక్కడ ఉంటేనా!” అని మాటిమాటికీ కాళీపద తనలోతా ననుకొంటున్నాడు, కుతూహలముతో వికాసముపొందిన ఆ చెక్కని యువకుని చూస్తే తనతల్లి ఎంత ముద్దుచేసునో అని తనలోతాను ఊహిస్తూ కూర్చున్నాడు.

ఆ జేబ్బుగదిసభలో ప్రవహిస్తూఉన్న అనందానికి మధ్య-మధ్య అడ్డుగావస్తూఉండే ప్రసంగము ఒకటిమాత్రము ఉండేది. కాళీపదలో తనలేమినిగురించి ఒక గర్వము ఉండేది—తాము ఒకప్పుడు మహాధనికులము అని బడాయికొట్టుకోవడమంటే సిగ్గుపడవలసినవాడు కాళీపద. “మేము నిరుపేదలము,” అని ఎట్టి సంకోచమూ లేకుండా చెప్పేవాడు, ఆసంగతిని ఎటువంటి ‘గాని’నైనా వెట్టి దాచేడానికి కాళీపద ఒప్పుకొనేవాడు కాదు. భవానీచరణ్, తమపూర్వపురుషర్థముమాట హతాత్తుగా మధ్యమధ్యను ఎత్తుతుండేవాడని కాదు వైదానిఅర్థము. కాని భవానీకి మంచిరోజులంటూ ఉండేవి, అతని యశావనావస్థ బహు గొప్పగా గడిచింది. అప్పటికింకా విశ్వాసఘాతమువలన లోకముయొక్క కురూపము అతనికి కనపడలేదు. వైగా అప్పుడు ఇంటికిపెద్ద రమాసుందరి, అన్న-శ్యామాచరణునిభార్య, ప్రేమతోనిండిఉన్న హృదయము ఆమెది. ఆమె గృహిణిగా ఉన్నప్పుడు ఆ ఇంటివాళ్లందరూ లక్ష్మితోనిండియున్న ఆ భాండాగారద్వారముదగ్గర నిలబడి ఆ సాధ్వీమణి ప్రేమరసాన్ని అమితంగా తాగేవాళ్లు. ఆ గతించిన సుఖ దినములన్నతే భవానీజీవనసంధ్యకు బంగారువన్నెనిస్తు

న్నది. కాని ఈ చిన్ననాటి ఆనందములోనికీ సుఖములోనికీ ఆ చోరీపోయిన వీలువార్త ఏలాగో వచ్చిదూరేడి. వీలుమాట రాగానే భవాని బహుఉద్రేకముతో లేచేవాడు. ఆ వీలునొరకు తుంది అనే నమ్మకము ఇప్పటికీ భవానిని వదలలేదు. దొరకక పోవచ్చునేమో అనే సందేహమే అతనికిలేదు. పరమపత్రిత అయిన తనతల్లిమాట నిష్ఫలము కానేరదు! ఈ ప్రసంగము రాగానే కళీపదమరస్సుకు కష్టముకలిగేది. ఇది తన తండ్రియొక్క ఒకపిచ్చి నమ్మకము. తల్లికొడుకూ ఇద్దరూకలిసి ఎవరూ లేనప్పుడు భవానిపిచ్చిమాటలకు అసమ్మతి కనపరుస్తుండేవారు. కాని శై లేన ముందర తండ్రి పిచ్చి ఈవిధముగా బయలుపడడము చూస్తే కాళీపదకు చాలా కష్టముగాఉండేది. “లేదు నాన్నా, అది నీ ఉత్తరీరికేగాని మరేమీ కాదు!” అని కాళీపద అనేకసార్లు అన్నాడు, గాని దానిఫలము కాళీపద అనుకొన్నదానికి వ్యతిరేకము అయ్యేది, తాను అకారణముగా ఆశిస్తూ కూర్చోలేదని నచ్చేచెబుతూ భవానీ అనేకమయిన ప్రమాణాలు చూపించి తా నెరిగినదానిలో ఒక్కముక్క విడవకుండా పూర్తిగా చెప్పేవాడు. కథ ప్రారంభమయినతరువాత తండ్రిని ఆపడము కాళీపదతరము కాదు.

ఈ ప్రసంగము వచ్చినప్పుడల్లా శై లేనుకు ముఖ్యముగా చాలాకష్టముగా ఉన్నదని కాళీపద కనిపెట్టాడు. శై లేన కూడా కొంతఉద్రేకముతో భవానీవాదనను ఖండించ ప్రయత్నముచేస్తుండేవాడు. అన్నివిషయాలలోనూ భవాని

ఇతరుల అభిప్రాయాలతో ఏకీభవించడానికి సంసిద్ధుడే, కాని ఈ విషయములలో మాత్రము ఓడిపోవడానికి ఒప్పుకోవలసినవాడు కాడు. చదవూ, వ్రాతా తెలిసినది అతని తల్లి, ఆమె తన చేతులతో తానే స్వయముగా ఆవీలును, తక్కిన పత్రాలతో, సందుగు. పెట్టెలో ఉంచి అది ఇనపబీరువాలో పెట్టి తాళము వేసింది; తరువాత ఆ బీరువా అతని ముందరనే తీసింది. అందులో పత్రాలన్నీ, ఉన్నవి ఉన్నట్టుగానే, ఉండెను, ఆవీలు మాత్రము లేదు—ఇది చోరీ కాక మరి ఏమిటి?” “అయితే నేమి నాన్నా, నీ ఆస్తి అనుభవిస్తూన్న వాళ్లు నీ బిడ్డలన్న మాటే కదా, వాళ్లు నీ అన్న కొడుకులు కారూ! ఆడబ్బు మీ నాన్నగారి వంశములోనే ఉన్నది, దానివల్లు ఏమి తక్కువ ఆనందమా?” అని తండ్రిని శాంతిపరుస్తూ కాళీపద అనేక మాట్లాడి అన్నాడు. ఈ మాటలన్నీ చేలానేపు సహించి ఉండలేక, శైలేన్, గదిలో నుంచి వెళ్లిపోయేవాడు. భవాని బహు డబ్బుకాంక్షగల మనిషి అనీ శైలేన్ ఆనుకొంటాడేమో అని కాళీపదకు చాలా బాధగా ఉండేది. తన తండ్రి ఉండేనైపుకు డబ్బుయొక్క వాసనైనా రాదు అనే సంగతి శైలేన్ కి నచ్చ చెప్పగలిగితే కాళీపదకు ఎంతో మనశ్శాంతి కలిగి ఉండును !

ఈ పాటికి, శైలేన్ తానెవరో కాళీపద భవానీలకు తెలియజేసే ఉండును, గాని ఈ చోరీవీలు వచ్చి మధ్య అడ్డుపడేది. తన తండ్రి తాతా కలిసి ఆవీలు దొంగలించారని శైలేన్ మనస్సు ఒప్పుకోకుండా ఉన్నది, గాని భవానీకి తన తండ్రి

ఆస్తిలో సరియైనవంతు రాకపోవడము గొప్పఅన్యాయము కాదనిమాత్రము అనలేకపోయేవాడు, ఆ విషయమయి ఎటువంటి వాదనా కూడదు అని నిశ్చయించుకొన్నాడు. ఆప్రసంగము వస్తే శైలేన్, ఏమీ మాట్లాడకుండా కూర్చుండే వాడు, కొంచెమునేపు కూర్చొని ఏదోనెపంమీద బయటికి వెళ్లిపోయేవాడు.

ఇప్పటికీ, కాళీపదకు మధ్యాహ్నము కొంచెము జ్వరము తగిలి తల నొప్పిగా ఉండేది. కాని అతడు దానిని ఒక జబ్బుకింద లెక్కపెట్టలేదు. తిరిగి చేదువుకరంభించాలని చాలా కక్టూర్తిగా ఉన్నది కాళీపదకు. ఒకమాటు స్కాలర్‌షిప్ పోయింది, ఈ మాటుపోతే కథ మరి నడవదు; శైలేనుకు తెలియకుండా చేదువు మొదలు పెట్టాడు. డాక్టర్ చేదువుకూడదని గట్టిగా చెప్పినా, ఆమాట లక్ష్యపెట్టక చేదువు ప్రారంభించాడు.

ఒకనాడు కాళీపద భవానీతో అన్నాడు, “ఇక నువ్వు ఇంటికి వెళ్లిపో నాన్నా; అమ్మఒక్కరే ఉన్నది నాఒంట్లో మరేమీ జెబ్బులేదు!”

శైలేన్ కూడా అన్నాడు, “ఇక మీరు వెళ్లిపోవచ్చును, మరేమీ భయములేదు, మరి రెండురోజులలో బాగాతేరి పోతాడు. ఇంతకూ మేమంతా ఇక్కడ ఉన్నాము కదూ”

“అది నిజమే, కాళీపదనుగురించి గాబరాపడడము అనవసరమే. నేను కలకత్తా రావడమే అనవసరమని నాకిప్పుడని

పిస్తూఉన్నది, కాని మనస్సు మనస్సు కదా ఒప్పుకుంటుందీ !
వైగా మీ 'నాయనమ్మ' ఏదైనా అనుకొన్నతరువాత వదలే
మనిషి కాదు!" అని అన్నాడు భవాని.

"ముద్దు చేశిచేసి పాడుచేసేశావు నాయనమ్మను," అని
క్రై లేన్ నవ్వుతూ అన్నాడు.

"సరే నాయనా, ఇంటికి మనుమరాలు రాదా, అప్పుడు
చూచాము నీ ఆధికారము ఎంతతీవ్రముగా ఉంటుందో!"
అని నవ్వుతూ 'తాతగారు' జబాబు చెప్పారు.

కేవలము రాసమణినేవవల్ల సురక్షితముగాఉన్న జీవుడు
భవాని. రాసమణిసంరక్షణ లేకపోవడమువల్ల కలకత్తాలో
ఎన్ని సదుపాయాలున్నా, ఎన్ని వింతలూ, తమాషాలూ ఉన్నా
భవానికిమాత్రము సౌఖ్యములేదు. అందుచేత భవానిని ఇంటికి
వెళ్లిపోమని అంతగా బ్రతిమాలే అవసరము లేకపోయింది.

భవాని ప్రొద్దున్నే సామానంతా మూటకట్టుకొని కాళీ'
పడగదిలోకి వెళ్లేసరికి పిల్లవాడి ముఖము ఎఱ్ఱగాకనబడ్డది.
దగ్గరికి వెళ్లే బంటిమీద చెయ్యివేసి చూచాడు. ఒళ్లుఅగ్గినిప్పు;
కాళీపద అర్ధరాత్రిదాకా కూర్చొని లాజీక్ కంఠోపాతంచేస్తుం
డెను. తరువాత మరి నిద్రపట్టలేదు.

అబ్బాయి జబ్బు పూర్తిగా పోలేదు. బలహీనతవై ని
కొంచెముపరిశ్రమచేయగానే జబ్బుతిరగవేసింది. డాక్టరు చూచి
చాలాచిచ్చారించి క్రై లేన్ ని బయటికిపిలిచి, "జబ్బుసమాచారం

“ఏమీ బాగుండలేదు,” అని అన్నాడు. కైలేన్ లోనికివచ్చి భవానితో, “చూడుతాతా, నీకా కావలసినంత కష్టముగా ఉన్నది, రోగికా కావలసినంత సుఖములేదు, ఇక మరి ఆలస్యము చేయకుండా నాయనమ్మను తీసుకువస్తే బాగుంటుందనుకొంటాను” అని అన్నాడు.

జబ్బుమాట కైలేన్ ఎంతదాచిఉంచినా భవానీకీ గొప్ప భయముకలిగింది, అతనికాళ్ళూ చేతులూ వణకడము మొదలు పెట్టినవి. “ఏదిబాగుంటుందని తోస్తే ఆలాగే చేయ బాబూ,” అని అన్నాడు.

రాసమణికి ఉత్తరము వెళ్లింది, ఉత్తరము అందగానే బగలాచరణుని సాయముతీసుకొని బయలుదేరి కలకత్తా వచ్చింది, సాయంత్రము కలకత్తాచేరి, జీవముతోఉండగా కొడుకును రెండుమాడు ఘంటలు మాత్రము చూడగలిగింది. కొడుకుపింటిమీద తెలివిలేదు, “అమ్మా” “అమ్మా” అని కలవరిస్తున్నాడు. ఆ మాటలువచ్చి బాణాలవలె తల్లిహృదయానికి తగులుతున్నవి.

భర్త ఈబాణాలచెబ్బలకు, సహించి బ్రతికి ఉండలేడనే భయముచేత రాసమణి తనదుఃఖాన్ని పైకిరానియ్యడములేదు. ఇప్పుడు తనకొడుకు కూడా భర్తలో లీనమయిపోయినాడు. తనభారమూ భర్తభారమూ కూడా రాసమణి తన

మీదనే వేసుకొన్నది. “నేను మరి భరించలేను,” అని లోపల నుంచి ప్రాణములంటూ ఉన్నది; కాని భరించక తీరిందికాదు.

అర్ధరాత్రివేళ. విరామము లేకుండా బాధిస్తూ ఉన్న దుఃఖమువల్ల అలసి, అప్పుడే కళ్ళుమూసుకొన్నది రాసమణి. కాని భవానీచరణుకు ఏమీ నిద్రరాకుండా ఉన్నది. పరుపు మీద కొంచెమునేపు ఇటూఅటూ దొర్లి, ‘దయామయహరీ’ ‘దయామయహరీ!’ అని అంటూ లేచిపోయినాడు. కాళీదళ కలకత్తా వెళ్లకముందు, పల్లెటూరి స్కూలులో ఉండేటప్పుడు, ఇంట్లోను ఒకమూలనున్న గదిలో కూర్చొని చదువుకొంటుండే వాడు. వణుకుతూ చేతిలో దీపము పట్టుకొని ఎవరూలేని ఆ గదిలోకి వెళ్లాడు భవాని. రాసమణి కొడుకుకొరకు తన చేతితో తానే అంచుఅల్లిన దుప్పటి ఇంకా మంచము మీద ఉన్నది; ఆ దుప్పటినిండా చాలాచోట్ల సిరామార్కులు ఇంకా ఆలాగునే ఉన్నవి; మురికి గోడలనిండా మసిబొగ్గుతో గీసిన జామిట్రీబొమ్మలు; మాసినఅట్టలతోనున్న పాతనోటుబుక్కులు కొన్నీ, కాగితాలు చాలా పోగా మిగిలిఉన్న భరుడు రాయల్ రీడరు ఒకటి, మంచముమీద ఒకమూలను ఇంకాపడి ఉన్నవి. ఆహాహా! అతని చిన్నప్పటి స్లిప్పర్ల జతలో ఒకటి ఇంకా ఆ గది లోనే ఒకమూలను పడిఉన్నది. ఇన్నాళ్లు అది ఎవరికంటా పడలేదు, ఎందుచేతనో! అది ఇప్పుడు అన్నిటికంటె పెద్దదయి కంటపడుతున్నది—ఈచిన్న బోడు అతని కంటపడకుండా

వెనుక దాచుకోగలిగేటంత పెద్దవస్తువేదీ ఈపృథ్విలో లేనేలేదు గాబోలు!

కిటికిలో దీపముపెట్టి భవానీ ఆ మంచముమీద కూర్చున్నాడు. అతని శుష్కనేత్రాలలోనుంచి ఒక్కనీటిబొట్టు రాలలేదు, గాని హృదయము దుఃఖముతో నిండిపోయింది; ఊపిరి అందడములేదని అనిపించింది, గుండెపగిలేటంత బలముతో గాలిని లోపలికి పీల్చేస్తేనే తప్ప ప్రాణం నిలవదేమో అనిపించింది భవానికి. గదికితూర్పువైపుననున్న తలుపు తెరిచి ఇనపకమ్ములు, పట్టుకొని బయటివైపు చూస్తూ నిలుచున్నాడు.

చిట్టచీకటి. టిప్ టిప్ మని చీనుకులు పడుతున్నవి. ఎదుటను ప్రహరీగా ఏర్పడిఉన్న అడివిచెట్లు; ఆమధ్యను, గదిప్రక్కనుండే చిన్నజాగాలో మొక్కలు మొలిపించి చిన్నదొక పూలతోట వేదామని కాళీపద ప్రయత్నము చేస్తుండెను; అతనే స్వయముగావేసి పెంచుతూఉండిన జమకాలత వెదురుదడిమీద దట్టముగా అల్లుకొని ఇప్పటికీ ఉన్నది, అది ఇప్పుడు పువ్వులతో నిండిఉన్నది.

ఆ బాలకుడుపెంచిన పూలతోటవైపు చూచేసరికి ఈ వాళ భవానీగుండె బద్దలయిపోతున్నది. ఆశించవలసినది ఇక మరేమీలేదు — ఎండాకాలములోనే ఉన్నాడు. దీనివల్లనే ఆ పూలతోటలోనూ కాలేటికి నెలపులు ఇస్తారు, కాని, గుండె బద్దలయింది.

వెళ్ళడమువల్ల ఇల్లు శూన్యమయిపోయిందో, అతడు మరి ఎన్నడూ, ఏనెలపులలోనూ, ఈ ఇంటికి మరి రాడు. “ఒరే నాయనా!” అని కేకవేస్తూ అక్కడే నేలమీద చతికిలపడి పోయినాడు భవాని. తండ్రియొక్క దారిద్ర్యాన్ని పోగొడదామని కాళీపద కలకత్తా వెళ్లాడు. కాని ఆ వృద్ధుణ్ణి జగత్తులో నుండే నిరాధారులందరిలో నిరాధారునిగాచేసి వెళ్లిపోయినాడు ! బయట వర్షము దట్టమవుతున్నది. ఆసమయాన నేలరాలిడన్న ఆకులమీద అడుగుల చప్పుడు వినబడ్డది. భవానీగుండె దబ్బదబ్బమని కొట్టుకోవడము మొదలుపెట్టింది. ఎన్నడూ ఆశించరాని ఆశకూడ ఆశించాడు భవాని : కాళీపద పూలతోట చూదామని వచ్చాడా అనుకొన్నాడు. కాని వర్షముపడుతున్నది, కాళీపద తడిసిపోతాడే! ఆ అసంభవ మైనతలంపులతో మనస్సల్ల కల్లోలమయింది. అంతలో ఎవరో ఆ గదిదగ్గరికి వచ్చి కిటికీ వెలుపల నిలుచున్నాడు—తలమీద కండువా ముసుగు, ఎవరో పోల్చుకోవడము కష్టము, గాని కాళీపదకూడా అంతే పొడవు ! “వచ్చావు నాయనా!” అంటూ, భవాని లేచి తొందరతొందరగా తలుపు తీశాడు, ఆ; పూలతోటలోనికి వచ్చి ఆగదిఎదుట నిలబడ్డాడు. అక్కడ ఎవ్వడూ కనబడలేదు. ఆవర్షములో తోటంతా తిరిగి వెదికాడు, గాని ఎవ్వడూ కానరాలేదు. ఆ అర్ధరాత్రి వేళ, చిట్టచీకటిలో, పగిలిన గొంతుకతో, “కాళీపదా!” అని పెద్దకేక వేశాడు—జబాబు రాలేదు. ఆ కేక విని ఆవులసాలలో పడుకొని ఉన్న

“నటూ” లేచి గాబారాగాబరాగా వచ్చి ఎంతోకష్టముమీద భవానిని ఇంట్లోకి తీసుకువచ్చాడు.

నటూ మర్నాడు ప్రాద్దున్న గది తుడవడానికి వెళ్లాడు. ఆ గదిలో గజాలకుదగ్గరగా ఏదో పొట్లాము పడిఉంటేచూచాడు. అది తెచ్చి భవనీచేతిలో పెట్టాడు. ఆ పొట్లాము విప్పి చూచేసరికి లోపున పత్రములాంటిది ఏదోఒకటి కనబడ్డది భవానీకి, సులోచనాలు తీసి తగిలించుకొని చదివాడు; కొంచెము చదివి తొందరతొందరగా రాసమణిదగ్గరికి వచ్చాడు, ఆమె దగ్గర నిలుచొని ఆపత్రము విప్పి ఆమెకళ్లెదుట పట్టుకొన్నాడు.

“అదేమిటి?” అన్నది రాస్మణి.

“ఆ వీలు!” అన్నాడు భవాని.

“ఎవరు ఇచ్చారు?”

“రాత్రి వచ్చాడే, అతను, ఉంచేసి వెళ్లిపోయినాడు.”

“ఎందుకూ, ఇది?” అన్నది రాస్మణి.

“మన కిప్పుడు ఎందుకు ఇది?” అని అంటూ ఆ వీలును భవానీ ముక్కుముక్కులుగా చించి పారేశాడు.

ఈ వార్త ఆ గ్రామమంతటా వ్యాపించిపోయింది. అప్పుడు బగలాచరణ్ తలదాచుకొంటూ, అన్నాడు, “నేను అనలేదూ, కాలీపదమూలముగా ఈ వీలు పైకివస్తుంది అని?”

మితాయిదుకాణదారుడు, రామ్చరణ్ అన్నాడు—
“గాని తాతగారూ, రాత్రి పదిఘంటలరైలులోదిగిన చక్కని

బాబు ఒక ఆయన, నా దుకాణము దగ్గరికి వచ్చి చౌధరీల ఇల్లు
ఎక్కడ అని అడిగాడు, దారి చెప్పాను నేను. అతని చేతిలో
ఎదో ఒక కట్టలాంటిది చూచాను,—

“పోదూ!” అంటూ అతని మాట కొట్టి పారేశాడు,
బగలాచరణ్.

1911

*****

కాబూలీ వాలా

నాకూతురు, “మిని” వయస్సు అయిదేళ్లు. అది ఒక్క నిమిషము కూర్చోలేదు మాటలాడకుండా. ఈ భూమిమీద జన్మగ్రహణ చేసిన తరువాత ఒకసంవత్సరముమాత్రము భాష నేర్చుకొంటూ ఏలాగో గడిపిఉంటుంది. అటుతరువాత మేలు కొనిఉన్న సమయంలో ఒక్కనిమిషమైనా మాటలాడడముమాని వృథాపుచ్చలేదు. తల్లి కేకలువేసి అనేకసార్లు మినినోరుమూసే నేది, గాని అటువంటిపని నాచేత అయ్యేదికాదు. మిని ఏమీ మాట్లాడకుండాకూర్చుంటే అది బహు అస్వాభావికముగా నాకు కనబడేది, అదిచూచి నేను అట్టేనేపు సహించి ఉండలేక పోయేవాడను. అందుచేత మాఇద్దరికీ మిక్కిలి ఉత్సాహముతో సంభాషణ జరుగుతూఉండేది.

ఆ నాడుఉదయము నేను వ్రాస్తున్న నవలలో పదిహేడవ పరిచ్ఛేదము ప్రారంభించితామని పుస్తకము తీశాను. మిని గదిలోకి వచ్చి, ఆరంభించింది—“నాన్నా, మనదర్వాన్, రామదయాల్, ‘కోడి’కి ‘కావా’ అన్నాడు—వాడికి ఏమీ తెలియదుకదూ, నాన్నా?”

లోకములోఉన్న భాషలకు ఉండే భేదాభేదాలవిషయమై కొంతజ్ఞానము మినికి అప్పుడు ఇవ్వవలెనోలేదో ఇంకా

నేను నిశ్చయించకమునుపే ఆమె వేరే ప్రసంగములోకి దిగి—
 “నాన్నా చూడు, ఆకాశముమీద ఏనుగు తొండముతో
 నీళ్లు కొడుతుంటే వర్షముకురుస్తున్నదని, ‘భోలా’ అన్నాడు
 —భోలా ఏమిదొంగమాటలు ఆడుతాడనుకున్నావు నాన్నా!
 ఏక పేలాపన రాత్రీపగలూ; ఉత్ - త్త పేలాపనే!”

ఆ విషయములో నాయభిప్రాయము తెలియజేసేవరకు
 ఉండకుండా హఠాత్తుగా “నాన్నా, అప్పు నీకు ఏమవుతుంది?”
 అని అడిగింది.

‘మరదలు’ అవుతుంది అని నామనస్సులో నేను అను-
 కొన్నాను, గాని పైకిమాత్రము, “మిసీ భోలాతో ఆడుకో
 అమ్మా, వెళ్లు, నాకు కొంచెము పనిఉన్నది,” అని అన్నాను.

నేను ఆలాగు అనగానే నాకాళ్లదగ్గర కూర్చొని కాళ్లు
 చాచుకొని గట్టిగా పాడుకొంటూ “కాల్లాగజ్జా కంకణమ్మా”
 ఆడుకోవడము ఆరంభించింది. అప్పుడు పదిహేడవపరిచ్ఛేద-
 ములో ప్రతాపసింహ కాంచనమాలను పట్టుకొని అంధకార-
 ములో కారాగృహముయొక్క మీదికిటికీలోనుంచి క్రిందనున్న
 నదీప్రవాహములోకి దుబుక్కున ఉరుకుతున్నాడు.

.. రోడ్డుకు ప్రక్కనే మాఇల్లు. మిని, కాల్లాగజ్జా కంకణమ్మా
 చప్పున ఆపి, కిటికీదగ్గరికివచ్చి నిలుచొని, “కాబూలీవాలా,

ఓ కాబూలీవాలా!” అని పిలిచింది. రోడ్డువెంబడి కాబూలీ వాడొకడు మెల్లిగా నడుస్తూ వెళ్తున్నాడు, పొడవుగా ఉన్నాడు, మడతలు మడతలుగా ఉన్న మాసిపోయిన బురులు పురాయి, తొడుక్కున్నాడు, భుజముమీదనుంచి చర్మముసంచి వేలబడుతున్నది, తలకు పెద్ద పగిడీ, చేతిలో రెండు ద్రాక్షపళ్ల పెట్టెలు. అతనినిచూడగానే నాకన్యారత్నము హృదయములో ఎటువంటి భావోద్వేగము కలిగిందో చెప్పడము కష్టము, గాని గట్టిగా కేకలువేసుకొంటూ మిని ఆ కాబూలీవాలాను పిలవడము మొదలుపెట్టింది. మెడను సంచి వేలవేసుకొని వాడు లోపలహాజీరవుతాడు, నా పదిహేడవపరిచ్ఛేదముపని నీళ్ల ధారే అని నేను నిశ్చయించుకొన్నాను.

మినికేక విని కాబూలీవాలా నవ్వుముఖముతో మినిని చూచి మా ఇంటివైపు అడుగులు వేయడము మొదలు పెట్టాడు. మిని గాబరా గాబరాగా, ఊపిరి అందదు అన్నట్టుగా ఇంట్లోకి పరుగెత్తింది, జోడలేకుండ ఎక్కడో మాయమయిపోయింది, ఆసంచిలోవెతికితే తనలాంటి పిల్లలు ఇద్దరు ముగ్గురు దొరుకుతారని ఒకగట్టి నమ్మకము ఉన్నది కాబోలు మిని మనస్సులో.

కాబూలీవాలా నవ్వుముఖముతో నాగడిలోకి వచ్చి సలాముచేసి నిలుచున్నాడు. ఇవతల ప్రతాపసింహ కాంచన మాలలు చాలా చిక్కెనఅనస్థలో ఉన్నారు. అయినా ఆ మని కథా—6

షిని లోలికి పిలుచుకువచ్చి ఏమీ కొనకుండా పంపడము మర్యాద కాదని నాకు తోచింది.

ఏదో కొంచెము కొన్నాను. తరువాత నాలుగు మాటలూ వచ్చినవి. అబ్బర్ రహ్మాన్ దేశాలసరిహద్దుల విషయమై చెపుతూ ఇంగ్లీషువాళ్లను గురించి, రషియావాళ్లను గురించి కథలు ప్రారంభించాడు.

చివరకు లేచి నిలబడి వెళ్లిపోబోయే ముందర, “మీ అమ్మాయి ఏదీ బాబూ?” అని అడిగాడు.

మినిభయానికి కారణములేదు. అది పోగొట్టుదామని మినిని తీసుకురమ్మని ఇంట్లోకి కబురుపంపి తెప్పించారు. మిని నాబంటిని అంటిపెట్టుకొని అనుమానిస్తూ కాబూలీవాలా ముఖమువైపు అతని సంచివైపు, చూస్తూ నిలుచున్నది. కాబూలీ ఆసంచిలోనుంచి కేసిమిన్స్ ఫ్లూ, పిస్తాకాయలూ తీసి పిల్లకు ఇవ్వబోయినాడు. మినిసందేహము రెండింతలయింది. కాబూలీ ఇస్తున్నది పుచ్చుకోక, నారెండు కాళ్లమధ్యకు దూరి నామోకాళ్లనుకొగలించుకొన్నది. కాబూలీవాలాతో మొదటి పరిచయము ఈ విధముగా జేరిగింది.

ఇది అయినకొన్నాళ్లకు, ఒకనాటి ఉదయము ఏదో బయటికి వెళ్లవలసిన పని ఉండి బయలుదేరుతున్నాను. మిని మా ముందుగడపకు ఎదుటనున్న బెంచీమీద కూర్చొని అనర్గళముగా మాట్లాడుతున్నది. కాబూలీ మినికాళ్లదగ్గర కూర్చొని

నవ్వుముఖముతో ఆ మాటలు వింటున్నాడు. మధ్యమధ్య సగము కాబూలీమాటలు కలిపి మిని చెప్పుతున్న విషయాలలో తన మతభేదము తెలుపుతున్నాడు. అయిదు సంవత్సరాలూ తాను సంపాదించిన జ్ఞానము వెల్లడిచేస్తూ ఉండగా ఇంత ఓపికతో వినేవాడు, నాన్నతప్ప, మినికి ఇంకెవ్వరూ దొరకలేదు. మినివంక చూచునూ, దాని చీరచెంగునిండా కిస్మిన్ పల్లు. “అవన్నీ దానికి ఎందుకు ఇస్తున్నావు? మరిఎప్పుడూ ఆలాగు ఇవ్వకు,” అనినేను కాబూలీతో అన్నాను, అంటూ జేబులో నుంచి అర్థరూపాయిఒకటి తీసి అతనికి ఇచ్చాను. వాడు ఏమీ సందేహించకుండా అది పుచ్చుకొని సంచిలో వేసుకొన్నాడు.

ఇంటికే తిరిగివచ్చేసరికి ఆ అర్థరూపాయిపల్ల పుట్టిన పెద్ద గండరగోళం జేరుగుతున్నది—తల్లికీ పిల్లకూ అతితీవ్రముగా మాటలు జేరుగుతున్నవి.

“అర్థరూపాయి నీకు ఎక్కడిదే?” అని తల్లి తిడుతూ అడుగుతున్నది.

“కాబూలీవాళా ఇచ్చాడు,” అని మిని అంటున్నది.

“కాబూలీవాణ్ణి నువ్వు ఎందుకు అడిగావు?”

“నేను అడగలేదు, వాడే ఇచ్చాడు,” అంటూ మిని ఏడుపు ఆరంభించబోతున్నది.

అంతలో నేను మినిని ఆసదనుంచి తప్పించి బయటికి తీసుకొచ్చాను.

కాబూలీవాలాను మిని కలుసుకోవడము ఇది రెండో మారు కాదని విన్నాను. ఈలోపున రమారమి ప్రతిరోజూ వచ్చి బాదమ్, పిస్తా లంచము ఇచ్చి మిని చిట్టి హృదయాన్ని చాలాభాగము లోబరచుకున్నాడు వాడు.

ఆ ఇద్దరి ఇష్టాగోష్టిలో రెండుమూడు హాస్యాలు మా మూలుగా జేరుగుతుండేవి—రహ్మత్ కనబడగానే మిని నవ్వుతూ అడిగేది, “కాబూలీవాలా, ఓకాబూలీవాలా, సీసంచిలో ఏమిటి ఉన్నది?”

రహ్మత్ నవ్వుతూ ఒక అనవసరమైన అర్థానుస్వారతో “హఃః” *అనేవాడు.

ఆ సంచిలో ఏనుగు ఉన్నదనే పరమరహస్యమే వాల్లి ద్దరిలో సంతోషము పుట్టడానికి కారణము. ఇది మహాసూక్ష్మమైన రహస్యమని చెప్పలేము, నిజమే; గాని అది ఇద్దరికీ అపరిమితానందం కలిగించేది. ఇంతేకాక, ఆశరత్కాలపు ఉదయాన బాగా వయస్సు ముదిరిన వాడొకడూ వయస్సురాని పసిబిడ్డ ఒకరై—ఇద్దరూ కూర్చోని ఆలాగు హాస్యాలాడుకొంటూ ఉండగా చూడడము నాకూ సరదాగానే ఉండేది.

వాళ్ల హాస్యాలలో ఇంకొకటి ఏమిటి అంటే—“చిట్టీ, నువ్వు ఎప్పుడూ అత్తవారింటికి వెళ్లకూ!” అని కాబూలీవాలా అంటూ ఉండడము.

* హఃః = ఏనుగు

హిందువుల ఇళ్లలో, పుట్టినప్పటినుంచీ 'అత్తవారిల్లు' అనే మాటకు అలవాటుపడి ఉండడము పిల్లలకు సహజమే, గాని మా ఇంట్లో ఏ పూర్వాచారాలు కాకపోవడముచేత అత్తవారి ఇంటి సంబంధమైన జ్ఞానము మాపిల్లకు ఇంకా కలగలేదు. అందుచేత రహ్మత్ కోరేదేమిటో మినికి బాగాబోధపడేదికాదు. కాని దేనికి జబాబు ఇవ్వకుండా ఊరుకోవడము మినిస్వభావానికి కేవలము విరుద్ధము. కాబట్టి కాబూలీ ఉపయోగించిన మాటలే ప్రయోగించి, "నువ్వు అత్తవారింటికి వెళ్తున్నావా?" అని అడిగేది.

తనకుకూడా అత్తవారియిల్లు అంటూ ఒకటి ఉన్నదన్నట్టుగా రహ్మత్ చేతులుబిగించి తనపెద్దపిడికిలిని మీదికి ఎత్తి భయపెడుతున్నట్టుగా అడిగేవాడు.

అదిచూచి, 'అత్తవారు' అనేపేరుగల తాను ఎరగని మనిషి ఎవడో ఒకడున్నాడని అనుకొని, మిని వానిదుర్దశను ఊహించి, పకపక నవ్వుడము మొదలుపెట్టేది మిని.

నిర్మల శరత్కాలము. పూర్వము ఇటువంటి రోజులలోనే రాజులు దిగ్విజయయాత్రకు బయలుదేరేవారు. నేను కలకత్తా వదలి ఎన్నడూ ఎక్కడికీ వెళ్లలేదు, అందుచేతనే పృథ్వి నంతటినీ చుట్టబెట్టి వస్తూఉండేది నా మనస్సు. బయటి ప్రపంచమే నా నిజమైన ఇల్లు అనిపించేది నాకు, అక్కడినుండి బహిష్కరింపబడి ఇంటిమూలను శాశ్వత ఖయదీగా ఉన్న

పరవాసిని నేను. బయటిప్రపంచముకొరకు నా మనస్సు ఎల్లప్పుడూ కొట్టుకుపోతూఉండేది. విదేశముమాట వినేసరికి నామనస్సు గంతులు వేసుకొని పరుగెత్తుతుండేది. అదేవిధముగా విదేశస్థుడు ఎవడైనా నాకంటికి కనబడగానే ఎక్కడో ఒక అరణ్యములో నదీపర్వతాలమధ్యను ఒక చిన్న కటిరము ఉన్నట్టూ, నేను అక్కడ స్వేచ్ఛగా బహుఉల్లాసముతో జీవన యాత్రచేస్తూ ఉన్నట్టూ నాకు ఊహపుట్టేది.

బయటి ప్రపంచముయొక్క ఆకర్షణ ఈవిధంగాఉండేది. కాని నాజీవితము ఒకలేతచెట్టు మాదిరి, అతినాజోకు— హాయిగా పెరుగుతూఉన్న ఇంటిమూలనుంచి బయటికిలిసుకు వచ్చినట్లయితే ఎండదెబ్బకు నిలవలేనిది. అందుచేత ఉదయము వేళ నాచిన్నగదిలో పేబిలుద్గిర కూర్చొని ఆ కాబూలీ వాలాతో మాట్లాడుతూ నాదేశాటనకార్యము కొంతనెరవేర్చు కొంటూ ఉండేవాడను—రెండు ప్రక్కలా ఎక్కడానికీశక్యము కాని ఎర్రని పర్వతశ్రేణులు, రాళ్ళమధ్యను సన్ననిదారి, ఆదారి వెంట సామాను మోస్తున్న పెద్దబంటెలబారుఒకటి ప్రయాణము చేస్తున్నది. పెద్దపెద్ద పగిడిలుచుట్టుకొనిఉన్నవర్తకులు బంటెల మీది కూర్చున్నారు, కొంతమంది నడుస్తున్నారు, కొంతమంది చేతులలో బల్లెలూ, మరికొంతమంది చేతులలో ఛెకుముకితో ముట్టించే పూర్వకాలపు తుపాకులూఉన్నవి - మేఘగర్జనలాంటి స్వరముతో మెల్లిమెల్లిగా అన్నిభాషలమూటలూ కలపి తన

దేశపు కథలు ఆకాబూలీవాలా చెప్పుతూఉండేవాడు; వింటూ ఉంటే ఆ దృశ్యము నాకంటికి కట్టినట్టుగా ఉండేది.

మినితల్లి చాలాపిరికిమనిషి. రోడ్డుమీద ఏదోచిన్న శబ్దము అయితే లోకములోఉన్న తాగుబోతులంతా కలిసి తనఇంటిలో ప్రవేశించబోతున్నారా అని భయపడుతుంది. దొంగలూ, బందిపోటువాళ్లూ, తాగుబోతులూ, పాములూ, పులులూ, మన్యపుజ్వరాలూ, గొంగళీపురుగులూ, బొద్దింకలూ, దొరలూ,—మొదలైనవాటన్నిటితో ప్రపంచము నిండిఉన్నదని మినితల్లి భయము. ఇంతకాలము ఆమె ఈపృథ్వీమీద నివాసముచేస్తూఉన్నా ('ఇంతకాలము' అంటే ఆట్టేకాలమని కాదు నేను అనేది) మినితల్లికి ఆభయం వదలలేదు.

రహామత్-కాబూలీవాలావిషయమయి ఆమెకు సంశయము లేకపోలేదు. అతనిమాద ఒక కన్ను వేసిఉంచమని నాతో అనేకసార్లు అన్నది. గట్టిగా నవ్వి ఆమెభయము చెదరగొడదామని నేను ప్రయత్నిస్తే వరసగా మూడునాలుగు ప్రశ్నలు వేసేది—“ఎవరూ, ఎప్పుడూ, ఎవరిపిల్లలనూ, దొంగలించుకుపోలేదా ? కాబూల్ దేశములో పశువులలాగునే మనుష్యులను ఆమ్మడము కొనడము జరుగుతూఉండడము లేదా ? పెద్దరాక్షసిలాంటి కాబూలీవాడు ఒక చిన్నపిల్లను దొంగలించుకు పారిపోవడము కేవలం అసంభవమా?”

అసంభవమేమీ లేదు అని ఒప్పుకోవలసివచ్చింది, గాని అటువంటిది నమ్మదగినమాటకాదు. అయితేనేమీ, సమ్మేశక్తి

ప్రతిమనిషిలో ఒకేమోస్తరుగా ఉండదు, అందుచేత మిని తల్లిలో ఆ నమ్మకము ఆలాగునే ఉండిపోయింది. ఆలాగనిచెప్పి మాత్రము రహ్మతును మాఇంటికి రావద్దని చెప్పలేక పోయినాను.

రహ్మత్ ప్రతిసంవత్సరమూ మాఘమాసప్రాంతములో స్వదేశానికి వెళ్ళుతూఉండేవాడు. ఆరోజులలో చాలా కష్టపడి తిరిగి తనకురావలసినబాకీలన్నీ వసూలుచేసుకొంటూ ఉండేవాడు. ఇంటింటికి తిరగవలసినచ్చేది, అయినా మధ్యమధ్య వచ్చి మినిని చూచివెళ్ళుతూఉండేవాడు. వాల్లిద్దరిలో ఎవో కుట్రజేరుగుతున్నదని చూచేవాళ్ళకు అనిపిస్తుంది. ఏనాడైనా ఉదయము రాలేకపోతే సాయంత్రము తప్పేవాడుకాదు. లొడలొడలొడుతూఉన్న ఒదులుచొక్కాషరాయీ తోడుకొని, మెడలో సంచివేలవేసుకొని, ఆపెద్ద రాక్షసిలాంటివాడు ఆ చీకటిఅంధకారములో, ఆ గదిమూలను కూర్చొని ఉండగా చూస్తే, నిజముగానే, ఎవరికైనా భయమువేయక మానదు.

కాని నవ్వుతూ “కాబూలీవాలా, ఓ కాబూలీవాలా!” అనుకొంటూ పరుగెత్తుకొని వచ్చి మిని అతనిదగ్గర కూర్చోనేడి; ఈడూ జోడూకాని ఆ ఇద్దరూ కూర్చొని ఆ పాతహస్త్యాలు ఆడుకొంటూఉంటే విని నామనస్సు సంతోషముతో పొంగి పోతూఉండేది.

ఒకసాడు ఉదయము నాగదిలో కూర్చొని ఫ్రాఫ్రీట్ దిద్దుతున్నాను. శీతకాలము నెలవుపుచ్చుకొని వెళ్ళిపోబోయే సమయము అయింది. అప్పుడే రెండుమూడురోజులయిఉంటుంది చలి గజేగజేవణికించేస్తున్నది ఆఖరి రెండురోజేలూ ఇలాచేసి మరీ వెళ్ళుతుంది శీతకాలము. ఉదయము ఎండ కిటికీలోనుంచి వచ్చి టేబిలుక్రిందనున్న నాకాళ్ళమీద పడుతూఉండడము వల్ల నాకు చాలాహాయిగా ఉన్నది. సుమారు ఎనిమిదిఘంటలు. అయిఉంటుంది, మెడలకు కంఫర్టు చుట్టుకొని ప్రొద్దున్నే షికారుకు వెళ్ళినవాళ్ళు ఇళ్ళకు తిరిగివస్తున్నారు. అటువంటప్పుడు రోడ్డుమీద ఏదోపెద్దగోల జేరుగుతున్నట్టు వినబడ్డది.

అటుతిరిగి మోతునూ—మన రహ్మతును ఇద్దరు కానిష్టేబులు పట్టుకొని తీసుకువస్తున్నారు. వాళ్ళవెనుక తమాషామోస్తూ పరుగెత్తుతున్న కుర్రవాళ్ళమూక కనబడుతున్నది. రహ్మత్ బట్టనిండా రక్తము. ఒకకనిష్టేబుచేతిలో రక్తముకారుతున్న కత్తిఒకటి ఉన్నది. నేను బయటికివచ్చి కనిష్టేబులను ఆపి, ఏమిటి సమాచారమని అడిగాను.

కొంత కనిష్టేబులు చెప్పినదానివల్లా, మరికొంత రహ్మత్ చెప్పినదానివల్లా సమాచారము తెలుసుకొన్నాను—మూ పొరుగుఇంటిపెద్దమనిషిఒకడు రామ్మూర్ శాలువఒకటి రహ్మత్ దగ్గర కొన్నాడు, రహ్మతుకు దానిఖరీదులో కొంత బాకీఉన్నాడు. బాకీఉండికూడా బాకీ లేదు అని ఆపెద్దమనిషి

అబద్ధము ఆడుతూ, వైగా అనవసరముగా మాటలు మిగల నాడేసరికి రహ్మత్ కత్తితో ఒకటి వేశాడు.

ఆ అబద్ధాలకోరును రహ్మత్ నానారకాలుగా తిట్టుతూ ఉండగా మా మిని, “కాబూలీవాలా! ఓ కాబూలీవాలా!” అని అంటూ ఇంట్లోనుంచి వైకివచ్చింది.

రెప్పపాటులో రహ్మత్ ముఖాన నవ్వు కనబడ్డది. రహ్మత్ భుజోన సంచి లేదు. అందుచేత సంచిలోఉన్న దానినిగురించి వాళ్లు మామూలుగాఅడే హాస్యాలాపనకు ఈవాళ అవకాశము చిక్కలేదు, కాని “నువ్వు అత్తవారి ఇంటికి వెళ్లితావూ?” అనిమాత్రం మిని ఛటిమని అడిగింది.

“అక్కడికే వెళ్లితున్నాను!” అని రహ్మత్ నవ్వుతూ జబాబిచ్చాడు.

ఆ జబాబువల్ల మినికి నవ్వురాలేదు అని రహ్మత్ కనిపెట్టి తనచేతులు చూపిస్తూ, “అత్తవారిని కొట్టిఉందును, గాని ఏమిచేయగలను చేతులు కట్టేశారు!”

ప్రమాదమైనదెబ్బ కొట్టాడనే అపరాధము స్థిరపరిచి కాబూలీవాలాపై కొన్ని సంవత్సరాలు కఠినశిక్ష విధించారు.

రహ్మత్ మాట తరువాత మరి నేను తలపెట్టలేదు, మరి పోయినాననే చెప్పవచ్చు. స్వేచ్ఛగా కొండలపైనీ, అడవులలోనూ సంచారంచేస్తూ ఉండవలసినమనిషి తైదుగోడలమధ్య సంవత్సరాలతరబడి ఏవిధముగా గడవగలదు అనేప్రశ్న నిత్య కృత్యాలలో పడి కొట్టుకొంటున్న నా మనస్సుకు తట్టలేదు.

తరువాత, చంచలస్వభావముగల మినివ్యవహారము చూస్తే ఆమెతండ్రికే సిగ్గువేసింది. తనపాతన్న హితుని పూర్తిగా మరిచిపోయి, తరువాత, మొట్టమొదట, మాగుర్తపువాడు “నవీ”తో స్నేహముచేసింది; క్రమక్రమముగా పెద్దఅవుతున్న-కొలది మొగవాళ్ళ జేట్టువిడిచి తనఈడు ఆడపిల్లలతో జేట్టు-కూడింది. రానురాను చివరకు నా వ్రాసుకొనేగదిలో మినిదర్శనము తండ్రికే దొరికేదికాదు. ఒకమోస్తరు మినితో నేను జేట్టువిప్పేశాను అనే చెప్పవచ్చును.

చాలాసంవత్సరాలు గడచిపోయినవి. తిరిగి శరత్కాలము వచ్చింది. మినివెళ్లి నిశ్చయము అయింది, దుర్గపూజసెలవులలోపుగా వెళ్ళికాబోతున్నది. మాయింటికి ఆనందమయిన మా ‘మిని’ మా మూడులోకాలనూ అంధకారములోముంచి కైలాసవాసునితో కలిసి యాత్రచేస్తుంది సతిగృహానికి. ప్రాతఃకాలము అతిమనోహరముగా ఉన్నది. వర్షాలచే కడిగి శుభ్రము చేయబడిన ఆ పసిఎండ వెలిగారముఅద్దిన బంగారమువలె ప్రకాశిస్తున్నది. ఆ ఎండ కలకత్తాసందులలోఉన్న మురికిఘటికఘళ్లపై పడి, వాటిమీదకూడా తనలావణ్యాన్ని వెదచల్లుతున్నది.

ఈవాళ తెల్ల వారర్హము మొదలు మాఇంట్లో సనాయి వాగుతున్నది. ఆ పాట నాహృదయములోని ఏడుపయి నాకు లోపలినుంచి వినబడుతున్నది. పాడుతూఉన్న ధైరవిరాగము మనస్సును కరిగిస్తున్నది, దగ్గరపడుతూఉన్న మా ఎడబాటు

వార్తను ఆ శరత్కాలపు ఎండతోపాటు ప్రపంచమంతటా వ్యాపింపజేస్తున్నది. ఈవాళ మా మినివెల్లి.

ఉదయమునుండి చాలాహడావిడిగా ఉన్నది. అనేకులు స్నేహితులూ, బంధువులూ, వచ్చిపోతున్నారు. అంగణములో రాటలుపాతి పందిరివేళాము; హాలులోనూ వరండాలోనూ లస్తర్నా స్లోబులూ కడుతున్నారు; నానారకాల శబ్దము గందరగోళము—ఆ శబ్దాలకూ ఆ కేలకూ మితి ఉన్నట్టుగా లేదు.

నావ్రాతగదిలో కూర్చొని నేను ఖర్చులులెక్క వేస్తూన్నాను; హఠాత్తుగా రహ్మత్ నాగదిలోకి వచ్చి సలాముచేసి ఎదుట నిలుచున్నాడు.

మొదట అతనిని నేను పోల్చుకోలేకపోయినాను—భుజోన సంచిలేదు, మునుపు పెద్ద జోట్టు ఉండేది, ఆ జోట్టులేదు. ఇప్పుడు ముఖములో మునపటికాంతి లేదు. చివరకు అతని నవ్వుచూడగానే పోల్చుకొన్నాను.

“ఓహో రహ్మత్! ఎప్పుడు వచ్చావు?” అని అడిగాను.

“నిన్ననే జైలులోనుంచి విడుదల అయింది,” అని అన్నాడు.

మాట చెవినిపడగానే గుండె కొట్టుకోవడము మొదలు పెట్టింది. కూనీచేసినవానిని నేను ఎన్నడూ సాక్షాత్తుచూడలేదు. ఇతనిని చూచేసరికి మనస్సు ముడుచుకుపోయింది. ఈ

శుభదినమునాడు ఈమనిషి ఇక్కడనుంచి వెళ్లిపోతేనే బాగుండును అని నాలో నేననుకొన్నాను.

“మా ఇంట్లో ఈవాళ శుభకార్యము ఒకటి జేరగబోతున్నది, నేను కొంచెము తొందరపనిలో ఉన్నాను, నీవు ఈవాళకు వెళ్లాలి,” అని అన్నాను.

రహ్మత్ తక్షణమే తిరిగాడు. వెళ్లిపోదామని, ద్వారముదాకా వెళ్లి కొంచెము ముందూ వెనకాయ్ని, “చిట్టిని ఒకమాటు చూడడానికి వీలులేదా?” అని అడిగాడు.

మిని మునపటిలాగే ఉన్నదని గాబోలు అతని అభిప్రాయము. మునపటిలాగు, “కాబూలీవాలా ఓ కాబూలీవాలా!” అని పరుగెత్తుకొని వచ్చి పూర్వము మోస్తరుగానే హాస్యాలు, డుకొంటూ అతనిదగ్గర కూర్చుంటుంది, అప్పటికీ ఇప్పటికీ ఏమీ భేదము ఉండదు అని అనుకొనిఉంటాడు. మునపటి స్నేహమే మనస్సులో పెట్టుకొని ఒకద్రాక్షపళ్లగుత్తి, కాగితములోకట్టి కొంచెముకొంచెము కిస్మిన్ పళ్లు, బాదమ్, పిస్తా, తీసుకువచ్చాడు—సంచి దగ్గరలేదు, వాళ్ల దేశపువర్తకుడెవడినో అడిగి అవి తెచ్చి ఉంటాడు. “మా ఇంట్లో ఈవాళ పెళ్లి, మోడడానికి ఎవరికీ వీలుఉండదు,” అని అన్నాను.

అతని మనస్సుకు చాలాకష్టము కలిగి ఉండాలి—కదలకుండా ఆలాగే నిలబడి రెండునిమిషాలయిన తరువాత నావైపు చూచి, “బాబూ సలామ్!” అంటూ గడపదిగాడు.

నాకు చాలా బాధకలిగింది, తిరిగి పిలుద్దామా అని అనుకొంటున్నాను, అంతలో రహ్మత్ తనంతట తనే తిరిగి వచ్చాడు.

దగ్గరికి వచ్చి, “ఈజీస్మిన్, బాదమ్ చిట్టికోసము తీసుకు వచ్చాను, చిట్టికి ఇచ్చేయండి,” అని అన్నాడు.

అవి పుచ్చుకొని వాటిఖరీదు ఇవ్వబోయినాను. రహ్మత్ చేప్పన నాచెయ్యి పట్టుకొని, “క్షమించండి డబ్బులు ఇవ్వకండి—ఈ ఉపకారము ఎప్పటికీ మరిచిపోడు కాబూలీ వాలా!” అని నన్ను బ్రతిమాలు కొన్నాడు.

“మీపిల్లలాంటిదే నాకూ ఒకకూతురు మాదేశములో ఉన్నది. మా చిట్టిముఖము మనస్సులో పెట్టుకొని మీచిట్టి చేతులో నాలుగుపళ్లు పెడదామని ఇక్కడికివస్తూ ఉంటాను, పళ్లు అమ్మదానికి రాను,” అని రహ్మత్ అన్నాడు.

అలాగు అంటూ తనబదులుచొక్కాలో చెయ్యిదూర్చి ఎక్కడినుంచో చిన్న మురికికాగితము ఒకటి బయటికి తీశాడు. అతిజాగ్రత్తగా మడత విప్పి దానిని రెండుచేతులలో పట్టుకొని తేబిలుమీద పెట్టాడు.

ఆకాగితముమీద చిన్నచెయ్యి అచ్చు అద్ది ఉన్నది. అది ఫోటోగ్రాఫుకాదు, రంగులతోవ్రాసిన పటముకాదు; చేతికి మసిరాసి ఆచెయ్యి కాగితముమీద అద్దగాఅయిన గురుతు అది. ఆచెయ్యిఅచ్చు తెచ్చుకొన్నాడు కాబూలీవాలా కూతుర్ని తలపుకు తెచ్చే ఈ గురుతును, ఈ స్మరణచిహ్నాన్ని,

తనగుండెమీద ఉంచుకొని ప్రతిసంవత్సరమూ పళ్లు అప్పుడానికి కలకత్తా వస్తూ ఉంటాడు—ఆ చిన్న ముద్దుచెయ్యి దేశ సంఘాతముచేనే ఇతని విరాట్ హృదయములో అమృతము చిలక రిస్తుంటుంది.

అది చూచేసరికి నాకళ్లు నీళ్లతో నిండిపోయినవి. అప్పుడు అతడు ఒక పళ్లు అమ్ముకొని తిరుగుతుండే కాబూలీవాలా అనీ, నేను ఒకగొప్పవంశములో పుట్టిన హిందువుడననీ మరిచిపోయినాను. అతను ఏవో నేనూ అదే అని నాకు అప్పుడు బోధపడ్డది. అతనూ బిడ్డనుకన్న తండ్రే, నేనూ బిడ్డనుకన్నతండ్రినే అని అప్పుడు తెలుసుకొన్నాను. పర్వతనివాసిఅయిన అతని చిట్టి పార్వతిహస్తచిహ్నము చూడగానే మా మినిమూట నాకు జ్ఞాపకమువచ్చింది. మినిని పిలుచుకురమ్మని లోపలికి కబురుపంపాను. ఇంట్లోవాళ్లు చాలా అభ్యంతరపెట్టారు, కాని నేను అదంతా వినిపించుకోలేదు. పసుపుపూసిన చీరకట్టుకొని, ముఖాన పెద్దబొట్టు పెట్టుకొని, పెళ్లికూతురు వేషమూ తానూ తయారయింది మిని. సిగ్గుపడుతూ సిగ్గుపడుతూ గదిలోకి వచ్చి నాదగ్గర నిలుచున్నది.

మినిని చూచి కాబూలీవాలా కొంచెము గడబడపడ్డాడు, మురుపటిహాస్యాలు మరి నడవలేదు. చివరకు అతను నవ్వుతూ, “చిట్టీ, నువ్వు అత్తవాంకికి వెళ్లుతావూ?” అని అడిగాడు.

మిని ఇప్పుడు అత్తవారిల్లంటే ఏమిటో ఎరుగును. అందుచేత మునుపటిలాంటి జబాబు ఇవ్వలేకపోయింది. రహ్మత్ ప్రశ్నవిని మిని సిగ్గుతో ముఖము ఎర్రచేసుకొన్నది, ముఖము అటు తిప్పి నిలబడ్డది. మిని కాబూలీవాలాను మొట్టమొదట కలుసుకొన్నరోజునాటి మాట నాకు జ్ఞాపకమువచ్చి ఎంతో దుఃఖము కలిగింది.

మిని లోపలికి వెళ్లిపోయింది. రహ్మత్ పెద్దనిట్టూర్పు విడిచి నేల చతికిలపడిపోయినాడు. తనకూతురుకూడా ఈపాటికి మినిలాగు పెద్దదయిపోయిఉంటుంది. తాను ఇంటికి వెళ్లి తిరిగి కొత్తగా పరిచయము ప్రారంభించవలెను అని హఠాత్తుగా రహ్మతుకు తట్టింది, మునుపటి తనచిట్టికూతురు మరి ప్రాప్తిచదు అని రహ్మతుకు తెలిసిపోయింది, ఈ ఎనిమిదిసంవత్సరాలలో ఇంటికి ఏమి సంభవించిందో అదికూడా ఎరుగడు. ఉదయాన ఆ చక్కని శరత్కాలపు ఎండలో సనాయిపాట వినబడుతున్నది. ఆఫ్ గనిస్థాన్ ను గురించి, అందులో ఉండే ఒక పర్వత శ్రేణిని గురించి, ఆలోచిస్తూ కలకత్తాసందులోనున్న ఆ ఇంట్లో కూర్చున్నాడు కాబూలీవాలా.

నేను నోటుఒకటి పైకితీసి అతనికి ఇచ్చాను, “రహ్మత్, నువ్వు మీ దేశమువెళ్లు నీ కూతురుదగ్గరికి, మీసమా వేశసుఖమువల్ల మామినికి శుభం అవుగాక!” అని అన్నాను.

ఆ రూపాయలు దానముచేయడమువల్ల పెళ్లిసందడిలోని ఒకటిరెండువర్షాట్లు తగ్గించుకోవలసివచ్చింది—ఎలెక్ట్రిక్ దీపాలు అనుకున్నన్ని పెట్టలేకపోయినాను, బ్యాండ్ మేళము వదులుకొన్నాను—ఆడవాళ్లు కొంచెము గొణుగుకున్నారు, కాని ఆ శుభదినము మంగళకాంతులతో మరింత శోభితమై ప్రకాశించింది.

1892

*భాయి ఫోటా

శ్రావణమాసము ఈ వాళ వట్టిపోయిందా అనిపిస్తున్నది,
ఆకాశాన ఏమూలా మేఘము కనబడలేదు.

ఉదయము ఏలాగుగడుస్తున్నదో నాకు ఆశ్చర్యముగా ఉన్నది. మాతోట గోరంటకంచెకు సమీపములోఉన్న దిరిసిన చెట్టుఆకులు జిలబిల్లాడుతున్నవి. నేను వాటివైపుచూస్తూ కూర్చున్నాను. మహాప్రళయముచుధ్యమ నా బస ఇప్పుడు— అది దూరానఉన్నంతనేపు దానిమాట అనుకొంటే శీతకాలములో అర్ధరాత్రివేళనుకూడా ఒళ్ళంతా చెమట పట్టిపోయేది, నడివేసవిలో మట్టచుభ్యాహ్నమప్పుడు కాళ్ళుచేతులూ చల్లనయిపోయేవి. కాని ఇప్పుడు ఎట్టి భయమూ విచారమూ లేదు.

అందుచేత నా ఎమటనున్న సీతాఫలముచెట్టుకొమ్మమీద తొండబికటి పురుగులు పట్టుకొంటూఉంటే తదేక భావనముగా అటువైపు చూడగలుగుతున్నాను.

* బంగాళాదేశములో కార్తికమాసములోపడే ఒక పండగ. ఆనాడు అక్కచెల్లెళ్లు ఆన్నదమ్మలను తమ ఇళ్ళకు తీసుకువచ్చి విందుచేసి శుభము కోరుతూ వాళ్ళనొసట బొట్టుపెట్టడము బంగాళీదేశముల ఆచారము.

ఫోటా=బొట్టు.

ఉన్నదంతా పోగొట్టుకొని ఊళ్ల వెంబడి తిరుగుతూ ఉండడము అంతకష్టమైనవనికాదు. కాని మావాళ్లు మూడు శరాలనుండి మహాగౌరవముగా కాలముగడుపుకు వచ్చారు; నేను వచ్చేసరికి మాగౌరవము ముక్కలయి, గుండ పిండిఅయి పోయింది. ఆమాటే తలచుకొంటూఉండడమువల్ల రాత్రిగాని పగలుగాని నాకు శాంతిలేదు; అనేకసార్లు ఆత్మహత్య చేసుకొని చూరవలెననికూడా బుద్ధిపుట్టింది. కాని ఇప్పుడు ముసుగూ మూతా అన్నీ పక్కకుతోనేసి చిత్తాలలోనూ, ఉత్తరాలకట్టల లోనూ, ఎన్నాళ్ళనుంచో దాంగొనిఉన్న పాపకృత్యాలు, దావాలద్వారా, వార్తాపత్రికలలోపిక్కి, కిటిళ్లాదుతూ గుహ గవ్వారాలలోనుంచి బయటకువస్తూఉన్న నల్లని పురుగులపుట్ట వలె, నలుదిక్కులా వ్యాపించేసరికి ఇన్నాళ్లూ నానెత్తిమీద కూర్చొనిఉన్న భారము నేలపడిపోయింది. పూర్వలభ్యాతి నిలుపుకొంటూ రావలెననే పూచీ వదిలింది, నేను తలలు కొట్టే బాపత్తు అని అందరికీ తెలిసిపోయింది—సుఖవడ్డాను.

... స్త్రీడరూస్త్రీడరూ పోట్లాడి అంతా బయటికి లాగేస్తారు అనే భయములేదు, నేనుచేసిన పాపములన్నిటిలోకీ గొప్ప పాపము కోర్టుద్వారా బయటకువచ్చేమార్గములేదు. ఎందు చేతనంటే నామీద ఫిర్యాదులు చేయగలవాళ్లు అందరూ పోయినారు, మిగిలిఉన్నవాడను నేను ఒక్కడనే. అందుచేతనే

అవృత్తాంతము నలుగురికీ తెలియజేతామనే ఉద్దేశముతో ఈవాళ నేనే కలము చేతపుచ్చుకోవలసివచ్చింది.

మా తాతగారిపేరు ఉద్ధవ దత్త. తన యజమాని దుర వస్థలో ఉన్నప్పుడు మాతాత తన డబ్బంతాపెట్టి అతనిని కాపాడాడు. అందువల్ల మాదారిద్ర్యమే ధనవంతులధనము కంటే గొప్పవస్తువు అయింది. మాతండ్రి, సనాతనదత్త, 'దిరో జియో' శిష్యుడు—త్రాగుడుకావలసినంత ఉండేది నిజమే, గాని అంతకు పదిరెట్లు ఉండేది అతనికి నిజముఅంటే వెర్రి. అప్పు మాఅందరికీ ఒకనాడురాత్రి, 'మంగలివాడికథ' చెబుతూ ఉండగా నాన్న విన్నాడు. ఆమర్నాటినుండి చీకటిపడ్డతరువాత మాలో ఎవరూ ఇంట్లోకి వెళ్ళకూడదు అని నాన్న ఆజ్ఞాపించాడు. అప్పటినుంచి మా పడకకూడా ముందుగదిలోనే— మా చదువు గదిలో. ఆ గదిగోడలనిండాఉండే మ్యాపులు అబద్ధముఅంటే ఏమిటో ఎరగవు. ఆ మ్యాపులు దయ్యాల కథలూ భూతాలకథలూ ఎరగవు, అవి సప్తసముద్రాలకథలను దగ్గిరికి రానిచ్చేవి కావు, పదమూడునదులకథలను దూరానే ఉంచేవి. మాట ఖరారువిషయములో మానాన్నకు చాలా పట్టుదల. నాలుగు వైపులా గాలి అతిపరిశుభ్రముగా ఉండాలి అతనికి. ప్రతిచిన్న విషయములోకూడా ముప్పల్ని కట్టు బాటులో ఉంచేవాడు. ఒకనాడు హాకర్ ఎవడో వచ్చి మా అన్నకు ఏదో చిన్నవస్తువువొకటి అమ్మాడు. ఆవస్తువుకట్టి ఉన్న తాడూకాగితాలతో ఆమర్నాడు నేను ఆడుకొంటూ

ఉండగా నాన్న చూచాడు, వాటిని ఖరీదు ఇచ్చికొనలేదు, అవి వాడికి తక్షణము ఇచ్చేసిరా అన్నాడు. ఆ కాగితము ముక్కలూ తాడూ ఆ హాకరికి ఇచ్చేదామని నేను ఊరంతా పరుగెత్తవలసి వచ్చింది.

మేము సాధుత్వము అనే క్షిలులో పెరిగి పెద్దవాళ్ళము అయినాము. మేము 'మనుష్యులము' అయినామని అనకూడదేమో! నియమాలు, మాజైలుచుట్టూఉండే ఇనపకడ్డిలు. మేముతప్ప పృథ్విమీదఉన్నవాళ్లంతా మనుష్యులే—మేము మనుష్యులముకాము, మేము నిదర్శనరూపమైన వస్తువులము మాత్రమే. మేముఆడే ఆటలులో ఎటువంటి ఉల్లాసమూఉండేది కాదు. మాలో హాస్యపరిహాసాలు సున్న, మాకథలు రసము లేనివి; మాటలు అతిస్వల్పము, నవ్వు సుకుచితము. మా పనులు కలితీలేని నిద్దవస్తువులు. దీనివల్ల మాబాల్యలీలలకు కలిగిన లోటును నలుగురివల్లా పొందినస్తోత్రముతో నింపుకొనే వాళ్లము. 'దత్తు'లఇంటిపిల్లలు సత్యయుగమునుంచి దారితప్పి వచ్చి ఇక్కడపడ్డారు అని స్కూల్ మాస్టర్ మొదలు బజారు లోనున్న చిల్లరదుకాణదారునివరకు ప్రతివాడూ అంటూఉండే వాడు.

రాళ్లు పేర్చిచెప్తాచేసిన రోడ్డులోకూడా ఎక్కడోచిన్న సందు దొరికేసరికి ప్రకృతి తన ఆకుపచ్చని జయపతాకము మీదికి ఎత్తుతూది. నా పసిజీవితములో ప్రతిరోజూ ఏకాదనే! కాని నా ఉపవాసాలమధ్య ఒక చిన్నసందు ఏర్పడ్డది. ఆ

సందులోనుంచి అమృతముయొక్క రుచి కొంచెము నాకు ప్రాప్తించింది.

ఎటువంటి నిర్బంధమూ లేకుండా మేము వచ్చిపోగలిగిన ఇళ్ల వనాలుగో ఉన్నవి. అఖిల్ బాబుగారిఇల్లు ఆనాలుగింటిలో ఒకటి. ఈయన బ్రహ్మసమాజస్థుడు. నాన్నకు ఈయనంటే చాలాశుక్లము. ఈయనకు ఒకకొమార్తె ఉన్నది. ఆమెపేరు అనసూయ. ఆమె నాకంటే ఆరేళ్లు చిన్న. ఆమెమీద అధికారము నాదే !

ఆమె లేతముఖానఉండే కనుబొమ్మలు ఇప్పటికీ నాకు జ్ఞాపకము వస్తూఉన్నవి, అవి బహుగాఢమైన నలుపుగలవి, ఎంతతీక్షణమైనవెలుతురై నా ఆ కనుబొమ్మలచాయద్వారా ఆమె కళ్ళలోనికి ప్రవేశించేసరికి అతికోమలము అయిపోయేది. ఆమె ఎవరి వైపైనా చూస్తూఉంటే ఎంతోప్రేమ కనబడేది ఆమె ముఖములో. జడవేసికొన్న జాట్టు వీపుమీద వేలాడుతుండేది. ఆజాట్టూ, ఆమె రెండుచేతులూ నాకు ఎప్పటికీ మరుపురావు. ఆమెచేతులలో ఒకవిధమైన అందమూ, మృదుత్వమూ, ఉండేది; ఇంకెవరిచెయ్యో పట్టుకొని ప్రయాణముచేదామనే కోరిక ఆచేతులతో కనబడేది. తనలేతచేతిని విశ్వాసపూర్వకముగా మరిఒకరి చేతిలోపెట్టి ప్రయాణముచేదామనే కోరికతో దారి వైపు చూస్తూఉన్నట్టుండేది.

నాకంటికి, ఆమె ఆలాగు అప్పుడు కనబడేది అనిచెప్పితే నేనుచెప్పేది బహుశా సరిగా నిజము కాదేమో ! కాని అనేక

విషయాలలో మనస్సుకు ముందుగా ఏవో ఊహలు తట్టు తుంటువి—మనకు వాటినిగురించి పూర్తిగా తెలియకముందే మన మనస్సులో వాటి ప్రతిబింబాల ఛాయలవలె అనేకముగా పడుతూఉంటువి—ఎప్పుడో ఒకనాడు ఎక్కడనుండో వచ్చి వెలుతురు మనలోపల పడేసరికి ఆబొమ్మలు మనకంటికి స్పష్టముగా కనబడతవి.

అనసూయను కాపాడగల కఠినమైన పహరా ఏదీ ఉండేది కాదు, ఆమె బహుసులభంగా ఏదిపడితేఅది నష్టమేది. 'అను' వాళ్ళ ముసలిదాసీదగ్గర దయ్యాలనుగురించి, భూతాలను గురించి చేలా జ్ఞానము సంగ్రహించినది. మా చేడువుగడిలో చత్తంతాతోనేనే మూలను ఉండడానికి అర్హతలేని దాజ్ఞానం. మా గది జ్ఞానభాండాగారము. దానిగోడలను నింపిఉన్నవి మ్యాపులు! ఇంతేకాదు, ఆ ముసలిదాసీదగ్గర నేర్చుకొన్న కథలకు అను తనఊహవల్ల మరికొంత కలిపేది—వాటికి ఒక చారీ తెన్ను ఉండేదికాదు. ఇటువంటి విషయాలలో అనుమీద కేవలము దబాయించి అధికారము చలాయించవలసినవచ్చేది. "అదంతా నిజముకాదు, దానివల్ల ఎంతోపాపము, తెలుసునా అనూ!" అని నేను చెపుతుండేవాడను. నా మాట విన్నగానే అను కనుబొమ్మలనీడ, భయమువల్ల, మరింత నల్లగాఅయి పోయేది. అనుకు చంటిచెల్లి ఒకతె ఉండేది, ఆచెల్లి ఏడుపు చల్లారుద్దామని ఎన్నోకథలు ఆమె కల్పించేది. ఆ పిల్లను మరి పించి పాలుపట్టాలి; ఆదగ్గరఉన్న పక్షినిదేనినో తోలుతున్నట్టుగా

గట్టిగా 'హాష్ కాక,' అనేది, అక్కడ ఏమీలేనిదే. బహుగంభీరంగా చెప్పేవాణ్ణి అలా అనకూడదు అని. "నువ్వు ఆడే ప్రతి అబద్ధమూ దేవుడు వింటున్నాడు తెలుసునా! భగవంతుణ్ణి తక్షణమే ఊమాపణకోరుకో!" అని నేను అంటూ ఉండేవాడను.

ఈలాగు అనేకవిషయాలలో నేను ఆమెమీద అధికారము చలాయిస్తూ ఉండేవాడను, ఆ అధికారము ఆమె పూర్తిగా అంగీకరించేది. తాను అపరాధిని అని ఆమె ఒప్పుకొంటూ ఉన్నకొలది నాలో ఆనందము అధికమవుతూ ఉండేది. నేను అనేకకఠినమైన కట్టుబాట్లద్వారా మంచిపిల్లవాడనయినాను. కనుక ఆ శిక్షణంతా ఇతరులమీద ప్రయోగించి వాళ్ళను మంచివాళ్ళను చేసే అవకాశము నాకు దొరికినప్పుడు, నేను చిన్నప్పుడు చెల్లించినఖరీదు తిరిగి నాచేతికివచ్చినట్టుగా ఆనందించేవాడను. తనకంటే నేను చేలాగొప్పవాడను అని అను నమ్మేది తనకంటేమాత్రమే కాదు, లోకములో ఉండే అనేకమందికంటే కూడా గొప్పవాడను అని నమ్మేది.

పెద్దవాడను అవుతున్నాను, స్కూలువదలి కాలేజీలోకి వచ్చాను. అనును నావంటి మంచిపిల్లవాడికి పెళ్లిచేదామని అఖిల్ బాబుభార్యకోరిక. పిల్లలు ఉండే ప్రతితండ్రి నామీద కన్ను వేసే ఉంటాడు అని నేనుకూడా నమ్మేవాడను. కాని బి. ఎల్. ప్యాసయి కొత్తగా 'మున్ సిఫ్' ఉద్యోగము సంపాదించాడట ఎవరో, అనూను అతనికిచ్చి పెళ్లిచేయడానికి

నిశ్చయించారని విన్నాను. మేము నిరుపేదలము, అందుచేతనే మేముచేసేపనులవిలువ చాలాఅధికము అని నేను అనుకొనేవాడను. కాని ఆడపిల్లలుగల తండ్రుల ఆలోచనభోరణి వేరు.

పూజ అయిపోయింది, సరస్వతీ దేవిప్రతిమ నీళ్ళల్లో మునిగి, ఏమూలనో, అట్టడుగున, అన్నిటిదిగువను, చేరుకొని ఉంటుంది. చిన్నప్పటినుండి నేను అన్నిటికంటే బాగాఎరిగి ఉన్నప్రాణము ఒక్కరోజులో ఆ అపరిచితమానవసముద్రములో మునిగి మాయమయిపోయింది. ఆనాడు నాకుగలిగిన బాధ నామనస్సుకే తెలియాలి. కాని ఉత్సవము అయిపోయి, ప్రతిమ మునిగిపోయినతరువాతకూడా నామనస్సులోఉన్నది దేవివిగ్రహమా? కాదు కాదు. నా స్వాభిమానానికి ఆనాడు పెద్దదెబ్బతగిలింది, అందుచేత నామనస్సులో మరింత పెద్ద కెరటాలను సృష్టిచేశాను. అనును ఎల్లప్పుడూ చిన్నదానినిగానే ఉంచాను, ఆనాడు ఆమెను నాతోసరిపోల్చిచూచి మరింతచిన్నదానిని చేశాను. నా గుణాలకు తగిన పూజ ఆ నాడు జేరగక పోవడం ఈ ప్రపంచములో జేరగబోయే అన్ని అశుభాలకంటే గొప్ప అశుభమని భావించాను.

కానీ!

కాని, బోధపడ్డది - ప్రపంచములో మంచివాళ్లమయి ఉన్నంతమాత్రాన ఏమీ లాభములేదు అని బోధపడ్డది, డబ్బుగడించవలెను అని నిశ్చయించుకొన్నాను. నాడబ్బు చూచి

అఖిల్ బాబు, “ఆహా ఎంత మోసపోయినాను!” అనుకొని వాలి—అంతడబ్బు గడించాలని దీక్షపట్టి కూర్చున్నాను, దానికీతగిన ప్రయత్నములో పడ్డాను.

ఇటువంటి ప్రయత్నాలు సఫలముకావలెనంటే ముఖ్యముగా కావలసినది ఆత్మవిశ్వాసము, తనను తాను నమ్మడము. ఆవిషయంలో మాత్రము నాకు ఎట్టిలోటూలేదు. ఆ నమ్మకానికి అంటురోగాలకుండేగుఱిము ఒకటిఉన్నది. తననుతాను నమ్మేవాడిని లోకులుకూడా నమ్ముతారు. చేయవలసినదాన్ని చక్కగా చేసేబుద్ధి, సాధారణముగా అందరిలో ఉండేదానికంటె, నాలో బాగాఉన్నది; అది నాకు స్వాభావికము అని నలుగురూ అనుకోవడము మొదలుపెట్టారు.

పరీక్షతత్వగ్రంథాలతోనూ, పత్రికలతోనూ, నా బీరువాలు నిండిపోయినవి, నా తేబులునిండిపోయింది. ఇల్లు మరామతుచేయించాను. ఎలెక్ట్రిక్ లైటు స్విచ్చులతోనూ పంకాలమీటలతోనూ గోడలు నింపాను. బజారుధరలూ, బజారుధరల గూఢతత్వమూ, ఎక్స్ ఛేంజి రహస్యమూ, ప్లానింగూ, ఎస్టి మేటింగూ,—ఈ సమస్తవిషయాలలో పండిపోయినాను, ఎవరూ నాతో చాలలేరు అన్నంతపాండిత్యము సంపాదించాను.

రాత్రింబగళ్లు అనేకతరహాల పనులనుగూర్చి మాటలాడుతుండేవాడను, గాని పనిలోకిమాత్రం ఇంకాదిగలేదు—

ఈవిధముగా చాలాకాలము గడిపాను. నాభక్తులు ఏవోఒక స్వదేశికంవెనీనిపెట్టి అందులో నన్ను చేరమనేవారు. మనదేశములో ఏర్పరుస్తూఉన్న ప్రతికంవెనీలోనూ ఏవోఒకలోపము ఉంటూఉన్నది, సరిగా నడిచేపాటినత్తువ ఒకదానిలోనూ ఉండేది కాదు, అది వాళ్లందరికీ బోధపరిచేవాడను. అంతేకాక, సత్యముతప్పకుండా నడుచుకోవలెనన్నవాడు వాళ్ళతో చేడము కూడనిపని. “ఏదో పని పెట్టుకొన్నతరువాత, ‘సత్యమే’ ‘సత్యమే’ అంటూ లగాముబిగించి కూర్చుంటే వీలు లేదు, ఏకాస్త్రో మధ్యమధ్య వదలుతుండాలి,” అనేవాళ్లు నాన్నే హితులలో అప్పుడప్పుడు కనబడకపోలేదు—కాని ఆలాగు అన్నతరువాతమాత్రం అట్టి స్నేహితులతో ఎటువంటిసంబంధమూ ఉంచుకొనేవాణ్ణి కాను.

చక్కనిస్థానా, ఎస్టి మేట్లూ, ప్రాస్ వెక్టర్ లూ, తమూరు చేనేళ క్రి నాలో ఉన్నదన్న కీర్తి బాగాసంపాదించాను. ఈ కీర్తి నేను చచ్చేవరకూ నిష్కళంకముగా ఉండి ఉండును. కాని విధివశాత్తు స్థానులనుంచి పనులలో దిగవలసి వచ్చింది. దానికి మొదటికారణము ఏమిటిఅంటే, మా నాన్న కాలము చేయడముచేత, ఇంటిభారమంతా నానెత్తిమీద పెట్టుకోవలసి వచ్చింది. ఇదికాక ఇంకొక కారణముఉన్నది, ఆ కథే ఇప్పుడు నేను చెప్పబోయేది.

నాతో, చదువుతుండేవాడు ‘ప్రసన్న’ అని ఒకకుర్రవాడు ఉండేవాడు. వాడు ఒక పేలుడుకాయ, ఎల్లప్పుడూ

ఎవడినో ఒకణ్ణి తిడుతూనే ఉండేవాడు. మానాన్న సత్య వ్రతాన్ని వేళాకోళముచేయడానికి అతనికి ఒక మంచిసందు దొరికింది. నాన్న నాకు సత్యధన్ అని పేరుపెట్టాడు. కాని మా లేమి చూచి ప్రసన్న అనేవాడు, “మీనాన్న నీకు మిథ్యాధనము ఇచ్చి పేరుమాత్రం సత్యధన్ అని పెట్టాడు, కాని పేరు మిథ్యాయై ధనము సత్యమయిఉంటే అంతకంటే చాలాబాగా ఉండేది.” ప్రసన్న నోరుఅంటే నాకు బహు భయం.

అతడు ఎక్కడికో వెళ్లిపోయినాడు, చాలాకాలము వరకు నాకు కనబడనేలేదు. నానారకాల పనులుచేస్తూ బర్తా లుథియానా, సింగాపూర్, శ్రీరంగపట్నము, మొదలైన దేశాలన్నీ తిరిగాడట. అన్ని దేశాలూ తిరిగి చివరకు కలకత్తా వచ్చాడు, వచ్చి నావెంట పడ్డాడు. అతని వెటకారాలు జ్ఞాపకమువచ్చి అతనిమాట అనుకొనేసరికి అతిభయమువేసేది ఇన్నాళ్లు; అటువంటివానిలో ఇప్పుడు ఇంతభక్తి కనబడేసరికి నాకుకలిగిన ఆనందము ఇంతా అంతా కాదు.

ప్రసన్న నాతో ఒకనాడు ఈలాగుఅన్నాడు,—
 “చూడురా అబ్బాయి, ఇదే నేను చెప్పడము, జ్ఞాపకము ఉంచుకో, నువ్వు ఎప్పుడోఒకనాడు రెండో ‘మతీశీల్’ వో లేక ‘దుర్గా చరణ్ లా’వో కాకపోయినప్పుడు నేను “బాబజారు-రోడ్డుమూలనుంచి బాగ్ బజారుచివరవరకూ ముక్కు నేలమీద రాసుకుంటూ వెళ్తున్నాను!”

ప్రసన్న నోటివెంటవచ్చిన మహావాక్కుయొక్క అర్థము, ప్రసన్నతోకలిసి ఒక్కక్కాసులో చదివినవాళ్ళకు తప్ప, ఇంకెవరికీ తెలియదు. అంతేకాదు, ప్రసన్నలోకమంతా సంచారముచేసి వచ్చినవాడు, అతడుఅనే మాటలకు విలువఉన్నది.

ఇంకొకమాట అన్నాడు ప్రసన్న, “వ్యవహారరీతులను బోధపరుచుకొన్నవాళ్లను అనేకమందిని చూచాను తండ్రి, కాని అందరికంటె అధికంగా బోల్తాలువేసేవాళ్లు వాళ్లే. వాళ్లు కేవలము బుద్ధినే ఆధారముచేసుకొని వైవాళ్యము కట్టే దామని చూస్తూఉంటారు; బుద్ధికంటె చాలాపైగాఉన్న సత్యముమాట జ్ఞాపకముఉండదు వాళ్ళకు. కాని నీలో ఆరెండూ వేరువేరుపదార్థాలూ కావు, రెండూ ఒకటే! ఏపని చేయవూనుకొన్నా తగిన బుద్ధి నీలో ఉన్నది ఇవతల, అవతల సత్యమాఅంటే, మరిచెప్పనక్కరనేలేదు కదా, సత్యాన్నితప్ప చేసినీ దగ్గరికే రానియ్యవు నీవు.”

ఆ రోజులలో ‘వర్తకము’ ‘వర్తకము’ అంటూ కలకత్తాలో అందరికీ ఒక వెర్రి. వర్తకమువల్లతప్ప మనదేశానికి మరిచేనివల్లా ముక్తి లేదు అని అంతా కలిసి ఆలోచించి తేల్చారు. పెట్టుబడికి డబ్బు దొరికితే ఏదో ఒకవర్తకము ప్రారంభించనివాడు ఫీడర్లలోగాని, డాక్టర్లలోగాని, మాస్టర్లలోగాని, చదువుతూఉన్న విద్యార్థులలోగాని, విద్యార్థులతండ్రులలోగాని ఒక్కడులేదు.

“నాకు అటువంటి ఊత ఏదీ లేదు,” అని నేను ప్రసన్నతతో ఒకనాడు అన్నాను.

“నీకు లేకపోవడము ఏమిటి ! మీతండ్రి ఉంచి వెళ్లిన డబ్బంతా ఏమిచేస్తావు ?” అన్నాడు ప్రసన్న.

ఇన్నాళ్లు, అయితే, ప్రసన్న నాతో హాస్యమాడు. తున్నాడా అని అప్పుడు నాకు హఠాత్తుగా తట్టింది.

“వేళాకోళము చేయడము లేదు. నేను అటున్నది నిజమే,” అన్నాడు ప్రసన్న. “సత్యము అనేదే లక్ష్యమే. యొక్క సువర్ణపద్మము. రూపాయిలవల్ల కాదు వర్తకము సాగేది, నలుగురికీ మనలోగల నమ్మకమువల్ల.”

మానాన్న ఇంటికి అధికారిగా ఉన్నప్పటినుండి మాచుట్టు ప్రక్కలండే వితంతువులంతా వాళ్లరూపాయిలు మాఇంట్లో దాచుకొంటూ ఉండేవాళ్లు వడ్డీకి ఆశించి వాళ్లు ఆపని చేయలేదు. ఎక్కడికి వెళ్లినా మోసపోతామేమో అని ఆశ వాళ్లకు భయము ఉండకమానదు, గాని మాఇంట్లోమాత్రము అటువంటిభయము అక్కరలేదు అని వాళ్లకు తెలిసి ఆలాచేసేవారు.

ఆ దాచిన సొమ్ముతో ‘స్వదేశీ’ వర్తకము ఆరంభించాను. కాగితాలూ, కలాలూ, సీరాబుడ్లూ, బొత్తాలూ, బట్టలూ, ఎన్ని తెప్పిస్తే అన్ని ఖర్చుఅయిపోతూఉండేవి. వర్తకులు దీపము

చుట్టూ చేరిన రెక్కపురుగులలాగు, నాచుట్టూ చేరుతుండే-
వారు.

ఎవరికైనా జ్ఞానము విస్తారము అవుతున్న కొలదీ తనకు తెలిసినది ఇంతకొంచెముకదా అని బోధపడుతుంటుంది—డబ్బు విషయములో కూడా అదేమోస్తరు. మనము కూడబెడుతున్న రూపాయిలు అధికమవుతున్న కొలది ‘ఈమాత్రము ఉంటే నేమి లేకపోతే నేమి’ అనిపిస్తూ ఉంటుంది. నేను అటు పంటిథోరణిలో ఉంటూ ఉన్నప్పుడు ప్రసన్న ఒకనాడు నాద్గిరికి వచ్చి అన్నాడు—తననోటితోతాను అనలేదు గాని నాచేత అనిపించాడు—“చిల్లరవ్యాపారము చేసుకొంటూ ఈలాగు కాలముగడపుతూ ఉండడము జీవితము వృథావ్యయముచేసి నట్టే. ప్రపంచములో ఒకమూలనుంచి మరొకమూలవరకు అల్లుకొని అంతటా వ్యాపించే వ్యాపారమే వ్యాపారమంటే! మన దేశములో పలనే తిరుగుతూ ఉన్న రూపాయిలు, గానుగ ఎద్దులమోస్తరు; గిరగిరితిరిగి చావడమే గాని ఒక్క అడుగు ముందుకు వెళ్లవు,” అని నేను అన్నాను.

ఇటువంటిలోతైన జ్ఞానముగల మాటలు ఇంతకుముందు ఎన్నడూ వినలేదు అన్నట్టుగా అతిశ్రద్ధతో విన్నాడు ప్రసన్న, నిశ్చేష్టుడయి. మనదేశములో పండుతూ ఉన్న అవిసిగింజల పంటను గురించి, వాటి ఎగుమతిని గురించి, అతనితో అన్నాను; ఏడుసంవత్సరాల లెక్కలు కాగితముమీద వేసి చూపించారు.

ఎంతెంతసరకు ఎక్కడెక్కడికి వెళ్లుతున్నదో; ఎక్కడ దానికి ఎంతఖరీదు వస్తున్నదో, ఖరీదు ఎంతకుజాస్తీకాదో, ఎంతకు తగ్గదో, చేళ్లలో కొంటే మనకు ఏఖరీదుకు దొరుకుతుందో, ఎగుమతికి రేవుకుచేరేసరికి దానిఖరీదు ఎంతఅవుతుందో పండించేవాళ్ళదగ్గర కొని విదేశాలకు తీసుకొనివెళ్ళి మనమే అమ్ముకొంటే ఎంతలాభము రాగలదో—అదంతా లెక్కవేసి చూపించాను. ఒక్కొక్కదగ్గర గీతలుగీసి లెక్కలు కట్టాను, మరిఒకచోట పెర్ సెంటేజీకట్టి చూపించాను. ఈలాగు నల్ల సిరాతోనూ, ఎర్రసిరాతోనూ వేసిన అంకెలతో ఏడెనిమిది పెద్దపెద్దవేజీలు నింపి ప్రసన్నచేతిలో పెట్టాను. ప్రసన్న గాబరాపడి నా పాదధూళి తీసుకోంటూ, “నే నిన్నాళ్ళూ దీనిలో కొంతకాకపోతే కొంతైనా ఎరుగుదునని అనుకోనే వాడను, గాని ఈవాళనుంచి నీదగ్గర అప్రెంటిస్ గా ఉండ నిశ్చయించాను,” అనిఅన్నాడు.

తరువాత నేనుచెప్పినదానిని ఖండించబోతూ అన్నాడు, “యో భృవాణి పరిత్యజ్య—జ్ఞాపకము ఉంది కదూ? లెక్కలలో తప్పుండవచ్చునే!”

నాకుపాదపమువచ్చింది. నేనువేసిన లెక్కలలో ఎటువంటి తప్పులేదు స్థిరపరచడానికి, ఎవరూఖండించలేని ప్రమాణాలు చూపిస్తూ వేజీలమీదవేజీలు నింపేశాను. ఎటువంటి ఎటువంటి నష్టము రావచ్చునో పట్టీలుతయారుచేసి అంకెలు నిలవ

బెట్టాను ఒకదానికింద ఒకటి! ఏలాగుచూచినా కనీసపక్షము నూటికి పాతిక ఇరవై రూపాయిలు లాభము వచ్చితీరుతుంది అని చూపించాను.

అలాగు ఈ చిల్లరదుకాణాలనేకాలువలు వెళ్లి వెళ్లి వర్తకమహాసముద్రములో చివరకు వడ్డప్పుడు అదంతా నేను పట్టినపట్టువల్లనే అని నాకు నమ్మకంకలగేడి. ఆగొప్ప పూర్తిగా నాదే!

దత్తవంశానికిఉండే పేరువల్లా, వడ్డీసంపాదించుకొందామనే ఆశవల్లా నాదగ్గర జమఅవుతున్న రూపాయలు అధికము అయిపోతూవచ్చినవి. ఆడవాళ్లు నగలు అమ్మేసి రూపాయలు నాకుఇవ్వడము మొదలుపెట్టారు.

పని ప్రారంభించాను, మరి దారితెన్నూ కానరాలేదు. కాగితముమీద ఎర్రసిరాతోనూ నల్లసిరాతోనూ వ్రాసి నప్పుడు అంతవీర్పాటుగా తెలుస్తూఉండే లెక్కలన్నీ పనిలోకి దిగగానే కలగాపులగమయిపోయినవి. వర్తకముచేసేసామర్థ్యము నాకు లేదు అని నాలోపలనుంచి ఏదో చెపుతూ వచ్చింది. సామర్థ్యములేదు అని ఒప్పుకొనే శక్తి నాలో లేక పోయింది. అందుచేత వర్తకమంతా సులభముగా ప్రసన్నచేతిలోకి వెళ్లిపోయింది. 'మనవ్యాపారానికి హర్తా కర్తావిధాతా అంతా నువ్వే' అన్నమాట తప్ప వేరుమాటలేదు ప్రసన్ననోటివెంట. ప్రసన్నచేస్తూఉన్న ఆలోచన ప్రసన్నదీ, సంతకాలు నావీ, అతనిబుద్ధి నాపిత్రాజ్ఞితపరపతి—వీటి సహాయమువల్ల మా

వర్తకము నాలుగుకాళ్ళూ ఎగరవేసుకొంటూ ఏదారిని పరుగెత్తడం మొదలుపెట్టిందో ఏమిపోయిపోలేకపోయినాను.

చూస్తూచూస్తూఉండగానే అడుగందని అగాధంలోకి వచ్చిపడ్డాము, ఎటూ దరి కానరాలేదు. చుక్కాను విడిచిపెట్టి నలుగురికీ నిజముచెప్పేస్తే నా సత్యాన్ని నిలబెట్టుకొన్నవాడను అయిఉండును గాని, ప్రపంచములో నిజానికి ఉండవలసిన ఖ్యాతిని మాత్రం నిలబెట్టి ఉంచలేకపోయిఉండును. నాదగ్గర నలుగురూ దాచుకొన్న రూపాయిలకు వడ్డీఇస్తూవచ్చాను— వర్తకములో రాబోయే లాభముకాక వైగా ఇచ్చినది ఈవడ్డీ, అందుచేత వడ్డీజాస్తీగా ఇచ్చి ఈ రూపాయిలు తీసికొని రావలసివచ్చింది.

ఇప్పటికప్పుడే చేలాకాలమయింది నాకు పెళ్లిఅయి; ఇంటిసంసారముతప్ప ఇంకేబెడదా నాభార్యకు అక్కరలేదనుకొనేవాడను ఆమె దోరణి చూచి. కాని అగస్త్యమహాముని లాగు సముద్రమంతా ఒక్కగుటకలో మింగేదామనేఆశ ఆమెలోకూడా లేకపోలేదు అని ఒకనాడు నేను హఠాత్తుగా కనిపెట్టాను. నాలోపుట్టిన ఈగాలి నలుగురికీ ఎప్పటినుండితాకడము ప్రారంభించిందో నాకు తెలియలేదు. మా దాపీదీ, మా నౌకరూకూడా తమరూపాయలు నావరక్తములో పడేశారు. నాభార్య నగలుకొన్ని అమ్మేసి ఆ రూపాయిలు నాచేతిలో పెట్టి లాభము సంపాదిద్దామని నిశ్చయించుకొనికూర్చొన్నది.

నేను మంచిమాటలతో చెప్పాను, చీవాట్లు పెట్టాను, లోభము వంటి శత్రువు వేరొకటి లేనని బోధపరిచాను—నాభార్య రూపాయిలమాత్రము నేను పుచ్చుకోలేదు.

భార్యడబ్బు పుచ్చుకోవడము ఏలాగు కష్టమనిపించిందో, ఇంకొకరి డబ్బునిషయములోకూడా అలాగే నాకు కష్టము అనిపించింది.

‘అను’కు ఒకకొడుకు పుట్టివతరువాత భర్తపోయినాడు. ఆ భర్తకు డబ్బెంతెక్కుదో కృపణతకూడా అంతఉన్నదని అంతా అనేవారు. లక్షొక్కొక్క వేలరూపాయలవరకు కూడబెట్టాడని కొందరు అనేవారు, మరికొందరు అతనిఆస్తి అంతకంటె చాలా అధికము అని అంటూఉండేవారు. లోభములో అను తన భర్తయొక్క సహభర్తజే అని నలుగురూ అంటూఉండగా నేను విన్నాను, ఆ మాటనిజమే అయిఉండవచ్చును అని అనుకొన్నాను. పాపము, ఆమెకు తగినశిక్షణా లేదు, తగిన సహవాసమూ లేదు కదా!

ఆరూపాయిలు నావర్తకములో వేయమని అనూనాదగ్గరికి కబురుపంపింది. నాకూ ఆశపుట్టింది. రూపాయిల అవసరముకూడా బాగా ఉండెను, కనుక నే భయపడి అనును చూడడానికై నా వెళ్ళలేదు.

ఈలా ఉంటూఉండగా ఒకపెద్ద హుండి చెల్లించవలసిన వాయిదా దగ్గరపడ్డది. ప్రసన్న నాదగ్గరికి వచ్చి అఖిల్ బాబు

భార్య ఇస్తానన్నరూపాయిలు పుచ్చుకోకపోతే ఇక మరి గడవదని అన్నాడు.

“వేరుదారి లేకపోతే ఎవరిఁట్లోనైనా కన్నము వెయ్యి-
మంటే వెయ్యిగలను గాని, ఆ పనిమాత్రము నాచేత కాదు,”
అని నేను జేబాబుచెప్పాను.

“నీలో నీకు నష్టకము ఎప్పుడుతగ్గిపోయిందో అప్పటి నుండే వర్తకములో నష్టము ప్రారంభము అయింది—మనము సాహసంకనపరుస్తున్నాన్నట్లే అదృష్టమువచ్చి మనబిల్లో పడుతూ ఉంటుంది,” అన్నాడు ప్రసన్న. అతడు ఏమిఅన్నా నేను మాత్రము ఆ సొమ్ముపుచ్చుకోడానికి ఒప్పుకోలేదు.

ప్రసన్న మర్నాడు వచ్చి, “దక్షణాదినుండి గొప్ప మహారాష్ట్రబోర్నితిమ్మడొకడు వచ్చాడట, జాతకముతీసుకొని వద, అతనిదగ్గరికి వెళ్లదాము,” అని అన్నాడు.

ఆహా ! సనాతనదత్తవంశములోనివాళ్లకు అఖరుకు జాతకాలు చూపించుకొనేదశకూడా పట్టుతుంది కాబోలు! మనబలము తగ్గిపోయినప్పుడు మనమనస్సులోపల దాగిఉన్న కిరాతకునికి బలమువస్తుంది. మననుభయపెట్టేది. ఏదైనా మీద పడబోతే కౌగలించుకొని నిర్భయంగాకూర్చోడానికి, కళ్లకుకన బడని అదృష్టము ఒకటి, మనకుకావలసిఉంటుంది. నా తెలివితేటలను నమ్మకోవడమువల్ల ఎటువంటి సుఖమూలేక అన్నీ పడులు,

కొందామని బుద్ధిపూర్వకంగా పుట్టిన నక్షత్రమూ, తిథి వ్రాసుకొని జాతకము చూపించుకొందామని బయలుదేరాను.

కూలిపోవడానికి సిద్ధముగా ఉన్నది అంతా, ఇంకొక్క అడుగు వేస్తే చాలును, అన్నాడు బోధితుడు. కాని బృహస్పతి అనుకూలముగా ఉన్నాడట, ఏదో ఒక స్త్రీయొక్క భగవంతుని నన్ను రక్షించి నాకు గొప్పవిశ్వరథము ఇప్పిస్తాడట.

ఈ జాతకము వ్యవహారములో ప్రసన్నుడై కొంత ఉన్నదని నేను అనుమానించవలసిఉండెను, కాని అనుమానించడానికి ఇష్టముకలగలేదు. ఇంటికివస్తూనే ప్రసన్ను ఏదో ఒక ఇంగ్లీషుపుస్తకము నాచేతిలో పెట్టి ఆపుస్తకము విప్పమన్నాడు. విప్పను, విప్పేసరికి అందులో, “వస్తకములో చాలాలాభము వస్తుంది,” అని అచ్చుపడి ఉన్నది.

అనును చూదామని ఆనాడే వెళ్లాను. అను భర్తతో సదా కమానులిరుగుతూ ఉండేది, ఆమెను మలేరియా పట్టి బాగా బలహీనంచేసేసింది, చివరకు ఎంత దుర్బలమయిపోయిందంటే, క్షయకూడా ప్రారంభము అయిందేమో అని డాక్టర్లు అంటూఉన్నారు. ఏదైనా మంచిస్థలానికి వెళ్లితే ఒళ్లు బాగు కావచ్చునని డాక్టర్లుచెప్పితే, “నేను ఈవాళకాకపోతే రేపైనా చేవవలసినదాననే కదా, మా అబ్బాయి సుబోధ్ రూపాయిలు ఎందుకు పాడుచేయడం?” అనేది.

అనును వెళ్లి చూచాను. రోగము ఆమెను ఈపుష్పి నుండి తీసుకొనిపోయి ఇంకొక ప్రపంచంలో పెట్టేసింది. ముఖము ఆమెవైపు తిప్పాను, ఎంతో దూరాన ఉన్న దన్నట్టు కనిపించింది. ఆమె దేహము ఒక స్వచ్ఛమైన పలచని కదార్థము అయిపోయింది, ఆమె లోపలనుంచి ఏదో ఒకచిత్రమైన కాంతి వైకింస్తూ ఉన్నది. ఆమెలో ఘోరమైన దేది ఉండెనో అదంతా కనిపిపోయింది. ఆమెస్థానము మృత్యుద్వారము వెలపలకు వచ్చి స్వర్గముయొక్క కాంతిలో నిలుచునిఉన్నది. దయతోనూ, ప్రేమతోనూ నిండిఉన్నవి ఆమె రెండకళ్ళూ. వాటిమీద నల్లని కనుబొమ్మలు. కళ్ళక్రింద ఏర్పడ్డ నల్లనిగుడులు జీవనాంత కాలాన కనబడే సంద్యధాయలా అనిపిస్తున్నది. నిశ్చేష్టుడనై ఆమెవైపు చూస్తున్నాను, 'మనీషికాదు ఈమె, దేవత' అనిపించింది.

నేను కనబడగానే అనుముఖాన ఒకవిధమైన శాంతి, ప్రసన్నతా వ్యాపించినవి, "నిన్నరాత్రి జేబ్బుముదిరింది అప్పటినుండి నీమాతే జ్ఞాపకమువస్తూఉన్నది," అన్నది. "ఇక ఆత్మేరోజులు నేను బ్రతకను, ఎల్లండి నీ నొసట ఆఖరు 'భాయి ఫోటా' ఉంచి వెళ్ళుతాను" అన్నది. నేను రూపాయిలమాట ఎత్తలేదు.

సుబోధను విలికించాను. ఏడుసంవత్సరాల అబ్బాయి సుబోధ్. అతనికిళ్ళు సరిగా తగ్లకట్లే. 'అహా ఈ పుష్పిమీద

ఉన్నదంతా తుణభంగురముకదా' అనే భావము ఆ పిల్లవానిని చూచేవాళ్లందరిలో పుడుతూఉంటుంది; పాపము, ఆ పిల్లవాడికి తల్లిపాలు కావలసినన్ని దొరకలేదు కాబోలు అనిపిస్తూ ఉంటుంది. ఆతనిని దగ్గరికితీసుకొనిబిల్లోకూర్చోపెట్టుకొన్నాను, తలమీద ముద్దుపెట్టుకొన్నాను, పిల్లవాడు ఏమీ అనలేదు, నావైపు చూస్తూ కూర్చున్నాడు.

నేను ఇంటికి తిరిగి రాగానే, “ఏమిటి చేసుకువచ్చావ్?” అని ప్రశ్న అడిగాడు.

“ఈవాళ వీలుచిక్కలేదు,” అన్నాను.

“వాయిదాకు మరి తొమ్మిదిరోజులు మాత్రమే వ్యవధి ఉన్నది,” అన్నాడు.

‘ఏక్షణము నాశనమయిపోతానో’ అని నామనసులో ఒకభయంపుడుతూఉండెను. మృత్యుసరోవరములో తేలుతూ ఉన్నపద్మమువంటి అను ముఖము చూచినప్పటినుండి చాలా భాగము అభయం తగ్గిపోయింది.

ఇప్పటికిఅప్పుడే కొన్నాళ్లుఅయింది, చిత్తాలూ ఆ వర్జాలూ చూడడము వదులుకొన్నాను. బిడ్డ కనబడములేదు, భయమువల్ల కళ్లు మూసుకొనే ఉండేవాడను. చచ్చినట్టు ప్రశ్న తీసుకువచ్చిన కాగితమల్లా సంతకముచేసేనేవాడను, అది ఏమిటో బోధకరుచుకొందామని ప్రయత్నమైనా చేయలేదు.

ప్రసన్న లేకంతా క్లష్టముగా వ్రాసి భాయిఫోటూ నాటి ఉదయము నా ముందర పెట్టి బలవంతాన నాకు బోధపరిచాడు. పెట్టిన మూలధనము పూర్తిగా హరించిపోయింది— ఓడఅడుగు కన్నాలతో నిండిపోయింది. లోపలికి అప్పురూపాయిలు తోసుకు వచ్చేస్తూ ఉన్నవి, నీరుతోడి బయట పారేయకపోతే పడవ మునిగిపోతుంది.

ఏవిధముగా రూపాయిలమాట ఎత్తితే కార్యము నెరవేరుతుందో ఆలోచిస్తూ భాయిఫోటూవిందుకు అనుభ్రాంతికి వెళ్లాను. ఆవాళ లక్ష్మీవారము, నాకు మరి మతిలేదు. గనుక లక్ష్మీవారము అని జ్ఞాపకమువచ్చి భయమువేసింది. రోజులు వంకరగాడంటే మనుష్యుడికి తనబుద్ధి పనికిరాదు, నమ్మకొని కూర్చోడానికి అది తప్ప ఇంకేదైనా చాలును, అందుచేత బయలుదేరుతున్నప్పుడు కొంచెము భయముగానే ఉండెను.

అనూకు జ్వరము అధికమయింది. నేను వెళ్లేసరికి మంచము మీద పడుకొనేఉన్నది. సుబోధ్ క్రింద గచ్చుమీద కూర్చొని ఉన్నాడు. ఏమీ మాటలాడడములేదు, చప్పుడు చేయడములేదు. ఏదో ఇంగ్లీషుప్రస్తకములోనుంచి బొమ్మలు కత్తిరించి ఒక నోటుబుక్కులో అంటిస్తున్నాడు.

వర్జనమహానికి చాలా ముందుగా అరు ఇంటికి వచ్చాను. నాభార్యనుకూడా నాతో తీసుకువెళ్ల వలెనని అనుకొన్నాను. కాని ఆమె మనస్సులో ఏమూలనో అను అనేసరికి

కొంచెము ఈర్ష్యపుట్టేది అనుకొంటాను, అందుచేత తీరా బయలుదేరేవేళకు ఏదోనెపం పెట్టింది. నేనూ అంతగా బల వంతముచేయలేదు.

“వదినను తీసుకు వచ్చావు కావే” అన్నది అను.

“ఒంట్లో బాగులేదు,” అన్నాను.

అను నిట్టూర్పు విడిచింది, ఏమీ అనలేదు.

అది శరత్కాలము. నాలో మునుపు ఏ రవంతమాధు ర్యము ఉండేదో దానిని ఆనాటి శరదాకాశము తనసువర్ణ కాంతితో కలుపుకొని ఆ రోగిమంచముమీద, వ్యాపించి ఉండెను. మేము ఆవాళ మాట్లాడుకొన్నవి—ఆహా, ఏమిటా మాటలు! అవి అనేక సంవత్సరాలనాటి చిన్నచిన్నమామూలు మాటలే, గాని నన్ను ముంచేయబోతున్న వినాశప్రవాహాన్ని మింగేసేటంత పెద్దవిగా ఆ చిన్నమాటలు ఆనాడు నాకు కన బడ్డవి. నా వర్తకముమాటా లాభనష్టాలమాటా—అంతా మరిచిపోయినాను.

భాయిఫోటావిందు అయిపోయింది. మరణయాత్ర చేస్తూఉన్న ఆమె నాకు దీర్ఘాయువుకోరుతూ, ఆకోరికను సూచించేబొట్టు నానొసట పెట్టి నా పాదధూళి తీసుకొన్నది. ఆమెకు కనబడకుండా నేను కళ్ళిరువ్వుచుకొన్నాను.

గదిలోకి వచ్చి కూర్చున్నతరువాత టీన్ ట్రంకుఒకటి తీసుకువచ్చి నాఎదుట ఉంచి అన్నది, “నేను సుబోధకోసము కూడబెట్టి ఉంచినదంతా ఇందులోఉన్నది. ఇదుగో నీకు అప్పు

చెప్పాను, దీనితో సుబోధనుకూడా అప్పచెప్పాను. ఇక ఎటువంటిచింతా లేకుండా సెలవుతీసుకోగలను.”

“నన్ను తమించు ఆనూ, రూపాయిలు నేను తీసుకోను, సుబోధసంరక్షణకు ఏమీ లోటు రానియ్యను గాని రూపాయిలు మాత్రము మరెవరిద్గ్గిరనైనా ఉంచు,” అని అన్నాను.

“ఈ రూపాయిలకోసము ఎంతోమంది చేతులు చాచుకొని కూర్చున్నారు, ఇవి తీసుకువెళ్లి వాళ్ల చేతిలో పెట్టేయమన్నావా?” అని అను అన్నది.

నేను ఏమీ అనలేదు. అను ప్రారంభించింది, “సుబోధ ధోరణి చూస్తే అట్టేకాలము బ్రతికేటట్టు లేడని డాక్టరు అంటూఉండగా ఒకనాడు నేను దూరంనుంచి విన్నాను. విన్నప్పటినుండి నేను వెనక దిగడతానేమో అని నాకు చాలా భయముగా ఉండెను; డాక్టరుఅభిప్రాయము తప్పఅయిఉండవచ్చుననే ఆశతోనైనా చేవగలను ఇప్పుడు. ఇందులో నల్లబై ఏడు వేల రూపాయిలు, గవర్న మెంటుప్రామిసరీనోట్లరూపముగా ఉన్నవి. అవికాక మరికొన్ని రూపాయిలు ఇక్కడాక్కడా ఉన్నవి. సుబోధకు పథ్యంపానం జేరపడానికి, మంచి మందులు ఇప్పించడానికి ఇవి చాలును. కాని వాడిని భగవంతుడు చిన్నవయస్సులోనే తీసుకొనివెళ్లిపోతే ఏదైనా మంచికార్యములో ఈరూపాయిలు ఖర్చు చేసేయి.”

“నన్ను నేను నమ్మేకంటే అధికంగా నువ్వు నన్ను నమ్ముతున్నావు అనూ,” అని నేను అన్నాను.

ఏని కొంచెము నవ్వింది అను, నా నోటివెంట ఆ మాటలు ఉత్త విసయముకొద్దీ అన్నమాటలలాగు వినబడ్డవి.

వెళ్లిపోయేటప్పుడు పెట్టెతీసి ఏవి ప్రామిసరీనోట్లూ, ఏవి నోట్లకట్టలో కనపరిచింది. అందులో ఆమె వ్రాసిన వీలుకూడా ఉన్నది, చూచాను. సుబోధ్ పిల్లలు లేకుండా చేనిపోయినా, చిన్నవయస్సులో చేనిపోయినా, మిగతారూపాయిలన్నీ నాకు చెందవలసింది అని అందులో వ్రాసిఉన్నది.

నాడబ్బుతో సుబోధడబ్బు ఈలాగు కలపనిశ్చయించు కొన్నావేమి?” అని నేను అన్నాను.

“నాకొడుకుడబ్బుతో నీడబ్బుకు ఎటువంటివిరోధమూ ఎన్నడూ రాదు, నాకు తెలుసును,” అన్నది.

“ఎవరినైనా ఇంత నమ్మడము వ్యవహారజ్ఞానానికి విరుద్ధము,” అని నేను అన్నాను.

“నీవు ఎటువంటివాడవో నాకు తెలుసును, సత్యమంటే ఏమిటో నాకు తెలుసును. వ్యవహారపద్ధతులు తెలుసుకొనే శక్తి నాకు లేదు,” అన్నది అను.

ఆ పెట్టెలో నగలు కొన్ని ఉన్నవి. అవి చూపిస్తూ అన్నది, “సుబోధ్ బ్రతికేవాగుండి వెళ్లి చేసుకొన్నట్టైతే ఈ నగలు కోడలికి ఇచ్చి, నా ఆశీర్వాదం ఇయ్యి. ఈపచ్చెల

హారముమాత్రము వదినకుశయ్య, నామీద దయఉంచి ఇది పుచ్చుకోమని చెప్పా.”

ఈలా అంటూ అను నాకు సాష్టాంగ నమస్కారము చేసేసరికి ఆమె రెండుకళ్ళవెంటా నీళ్ళధారలయి కారడము మొదలుపెట్టినవి. లేచి నిలుచొని తొందరతొందరగా ముఖము అటువైపుతిప్పుకొని లోపలికి వెళ్లిపోయింది. ఇదే ఆమె ఆఖరి సమస్కారము. ఇదిఅయిన రెండురోజులకు ఒకనాటిసాయం కాలము హఠాత్తుగా ఊపిరినిలిచిపోయి చేనిపోయింది, నాకు కబురుపంపేపాటైనా వ్యవధి దొరకలేదట.

భాయిపోటానుంచి ఇంటికి వచ్చాను. టిన్ వెట్టై చేతిలో పట్టుకొని బండి దిగి గడపదగ్గరికి వచ్చేసరికి ఎదుట ప్రసన్న కనబడ్డాడు, నాకోసము కనిపెట్టుకొని ఉన్నాడు, నేను కనబడ గానే, “ఏమి *దాదా, శుభవార్తేనా?” అని అడిగాడు.

“ఈరూపాయిలమీదమాత్రము ఎవ్వరినీచెయ్యివేయ నివ్వను.” అన్నాను.

“కాని—” అంటూ ప్రారంభిస్తున్నాడు ప్రసన్న.

“అదంతా నేను ఎరుగుదును. ఎమైతే అది కానీ, ఈ రూపాయిలుమాత్రము వర్తకములో పెట్టను,” అని నేను అన్నాను.

* దాదా=అన్న.

“అలాగైతే ఈసాము నీ అంత్యేష్టిసత్కారములో పెట్టవలసివస్తుంది,” అన్నాడు ప్రసన్న.

అను కాలముచేసినతరువాత సుబోధ్ మా ఇంటికి వచ్చాడు. మా అబ్బాయి, నిత్యధన్ కీ వాడికి జేట్టు బాగా కుదిరింది.

మనుష్యులలోవచ్చే గొప్పగొప్పమార్పులన్నీ కొంచెము కొంచెముగావస్తూ ఉంటవని కథలపుస్తకాలు చదువుతుండే వాళ్ళు అనుకొంటారు. కాని నిజముమాత్రము సరిగా దానికి వ్యతిరేకము.

దానిలో పేర్చినపిడకలు రాజోకోడాని సమయంపడుతుంది గాని, ఊరికిఊరూ తగలబడడము ఒక్క నిమిషములోనే జరుగుతుంది. చోస్తూఉండగా అతిస్వల్పసమయములో నాకు సుబోధ్ మిద ద్వేషముపుట్టింది అని నేను చెపితే కారణము ఏమిటిఅని అనేక ప్రశ్నలు నలుగురూ అడగకమానరు. సుబోధ్ తల్లిదండ్రులు లేనివాడు, జేబ్బుపిల్లవాడు, చోడడానికి అతిచేక్కగా ఉంటాడు, అన్నిటికంటే ముఖ్యమైనది పిల్లవాడు అనుకొడుకు. కాని వాడిమాటలువిన్నా, వాడిచేష్టలు చోచినా, వాడిఅటపాటలనుగురించి అనుకొన్నా నాకుముళ్లతో పొడుస్తున్నట్టు అనిపించేది.

అసలుసంగతి ఏమిటిఅంటే నా రోజులు బాగులేవు. సుబోధ్ రూపాయిలమిద చెయ్యివేయను అని శపథము

పట్టుకుకూర్చున్నాను, కాని ఆరూపాయిలు వాడితేనేగాని గతిలేదు అనే స్థితిలోకి వచ్చేశాను. చివరకు మరీ చిక్కులు పెరిగి ఒకనాడు ఎంతోకొంత వాడాను. దీనివల్ల నా మనస్సుకు చాలా అళింతి కలిగింది, లోపునఉన్న మనలలో ఎటువంటిగందరగోళము జరిగిందో నేను చెప్పలేను గాని అప్పటి నుండి సుబోధ్ ముందర ముఖము ఎత్తలేకపోయాడను. మొదటకొన్నిరోజులు వాణ్ణి తప్పించుకు తిరిగేవాడను, తరువాత రానురాను వాడంటే గొప్పకోపము పుట్టేది.

నాకోపము మొదట వాడిస్వభావము మీదికి తిరిగింది. నాస్వభావము ఎటువంటిదిఅంటే ఏదిఅనుకుంటే అది నిమిషాల వైని చేశేయాలి. సబోధ్ స్వభావము మరిఒకమోస్తరు, ఎదైనా అడిగితే జేబాబుఇవ్వడము వాడికి చేతకాదా అనిపించేది, వాడు ఉన్నదగ్గర లేకుండా ఇంకెక్కడో ఉన్నాడు అనిపించేది. కిటికీగజాలు పట్టుకొని ఘంటలకొలది చలనం లేకుండా నిలుచోనేవాడు, ఏమిటి చేస్తూఉండేవాడో, ఏమిటి ఆలోచిస్తూఉండేవాడో, వాడికే తెలియాలి. ఇది చేస్తూ ఉంటే నాకు మహాకోపమువచ్చేది. రోగిష్టితిల్లిదగ్గర పెరిగాడు సుబోధ్, తన ఈడుపిల్లలేవ్వరూ అటకువారకపోవడముచేత ఆతనికి తనలోతానే ఆడుకొంటూఉండడము అభ్యాసము అయిపోయింది కాబోలు. ఇటువంటిపిల్లవాళ్లతో గొప్పచిక్కు; వాళ్లకు దుఃఖమువచ్చినప్పుడు మనస్ఫూర్తిగా ఏడవనైనా ఏడవ లేరు, దుఃఖాన్ని మరిచిపోనైనా మరిచిపోలేరు. అందుచేత

కాబోలు, సుబోధను పిలిస్తే తక్షణము జేబాబు వచ్చేది కాదు, పనివదై నా చెపితే మరిచిపోయేవాడు, ఏదోఒకటి రోజొసా చేసుకొంటూ ఉండేవాడు, కోప్పగిస్తే నాముఖమువైపు చోస్తూ నిలుచుండేవాడు. ఆచోడడమే కాబోలు వాడివడుపు. వీడిసహవాసమువల్ల నిత్యధన్కూడా చెడిపోతాడని నాలో నేను అనుకోవడము ఆరంభించాను. కాని, అదేమి కర్తమోగాని మా నిత్యకు వీడంటే అపరిమిత ఉల్లాసము, స్వభావాలలో సంపూర్ణ మైనవిరోధం ఉండబట్టి కాబోలు వాల్లిద్దరికి అంత ఆకర్షణ !

ఇతరుల స్వభావాలు దిద్దుతూఉండడము మావంశధర్మము. దానికికావలసిన ప్రవీణతా ప్రవీణతతో సమానమైన ఉత్సాహమూ నాలో ఉండేది. సుబోధ్ అతిమొద్దు గనుక వాడికి నానావిధాలపనులు చెపుతూఉండేవాడను, ఎన్నిమాల్లు తప్పుచేస్తే అన్నిమాల్లు వాడిచేతనే ఆ తప్పు దిద్దిస్తూఉండేవాడను. వాడికి ఇంకొక దురభ్యాసము ఉండేది; తననూ, తనచుట్టూఉండే ప్రపంచాన్ని వాడు ఉహమూలకంగా పునర్నిర్మితముచేస్తుండేవాడు—ఈ అభ్యాసము వాడితల్లికికూడా ఉండేది.

మా కిటికీపడుటనున్న గులాబీజామ్చెట్టుకి ఏదో అద్భుతమైన వేరొకటి పెట్టాడు; ఆ చెట్టుదగ్గర ఒక్కడే నిలబడి దానితో ఏదో మాట్లాడుతుండేవాడట—నాభార్య చెప్పింది. పడకగదిలో కూర్చొని పరువును పచ్చికబయలు అంటాడు,

బాలీసును ఆవులమంద అంటాడు. ఆలాగు అబద్ధమువేళ్లు పెట్టడము ఎంతతప్పుయినపనో వాడినోటితో చెప్పిద్దామని, చాలా ప్రయత్నముచేశాను, వాడినోటివెంట ఒక్కనూట పలికించలేకపోయినాను, నేను వాడిని ఎంత శిక్షిస్తూఉంటే అంతఅధికము అవుతుండేవి వాడితప్పులు. నన్ను చూసేసరికి కంగారుపడి, నేను చెప్పే మామూలు మాటలుకూడా బోధపరచుకోలేకపోయేవాడు.

అసలుసంగతి ఏమిటి అంటే, మనకు లోలోపున ఎవరి మీదనైనా కోపమున్నప్పుడు, మనను పైనుండి అణచిపెట్టిఉంచే వారు ఎవరూలేకపోతే, మనకోపము దానంతటఅదే పెరుగుతూ ఉంటుంది. కోపం పెరగడానికి కొత్తకారణము ఆక్కరలేదు. మనకు ఎదురు చెప్పలేనివాడిని ఎవడినైనా నాలుగైదుమార్లు 'మూర్ఖుడా' 'పశువా', అన్నతరువాత ఆరోమారు 'పశువా' అనడానికి కారణము మనము అంతకుముందు నాలుగైదు మార్లు పశువా, అనడమే. వాడు కొత్తతిప్పు ఏదీ చేయనక్కరలేదు. రానురాను సుబోధ్ మిద కోప్పడడము నాకు అభ్యాసముఅయిపోయింది, ఎంతప్రయత్నించినా ఆ అభ్యాసము మానిందికాదు.

ఈవిధముగా అయిదుసంవత్సరాలు గడచినవి. సుబోధ్ పన్నెండేళ్ల వాడయినాడు, వాడి గవర్న మెంటుప్రామిసరీనోట్లూ, తల్లిగలూ రూపుమార్పుకొని నా చిత్తాఆవర్జాలలో అంకెలయి కూర్చున్నవి.

వీలులో ఆనూ ఆరూపాయిలన్నీ నావేరనే వ్రాసింది అని మనస్సును నేను కొంత తృప్తిపరచుకొన్నాను. షుభ్యను సుబోధ్ ఉన్నాడు, నిజమే; గాని వాడు కేవలము ఛాయ మాత్రమే, వాడులేడు అనే చెప్పవచ్చును. చిట్టచివరకు తప్ప కుండా నాకు రావలసినరూపాయిలు ముందుగానే ఖర్చుచేయడములో అధర్మము ఏమీ లేదు.

చిన్నప్పటినుండి నాకు వాతరోగము ఉండేది. ఈమధ్య అది ముదిరింది. ఎప్పుడూ ఏదోపని చేస్తూ, తిరుగుతుండే వాళ్లు ఒక్కనిదగ్గిరపడిఉండవలసివస్తే దగ్గిరఉండేవాళ్లనందరినీ కాల్చుకుంటుంటారు. అందుచేత ఈనాలుగురోజులూ నా భార్యకుగాని, మా అబ్బాయికిగాని, సుబోధకుగాని, ఇంటి నొకరుచాకర్లకుగాని ఒక్కక్షణము విశ్రాంతి లేకపోయింది.

ఇవతల, నాదగ్గిర రూపాయిలుదాచుకొన్నవితంతువులకు కొన్నిమాసాలుబట్టి వడ్డీ ఇవ్వలేదు. ఇంతకుపూర్వము నేను ఎన్నడూ ఈలాగు జరగనియ్యలేదు, అందుచేత భయపడి నన్ను సమాధానము అడగడము ఆరంభించారు. నేను ప్రసన్నకు కబురుపంపాను, అతడు ఈవాళారేపూ అని గడపుతున్నాడు. చివరకు ఒకనాడు వాయిదా వేశాను, ఆవాళ ఇచ్చి తీరాలి. ప్రొద్దున్ననుండి ఆప్పులవాళ్లు వచ్చి కూర్చున్నారు, ప్రసన్న జోడలేదు.

“సుబోధను పిలిచేయి,” అని అన్నాను నిత్యతో.

“సుబోధ్ పడుకొన్నాడు.”

నాకు మహాకోపమువచ్చింది. “పడుకొన్నాడూ? పడకొండుఘంట లయితే ఇంకా పడుకొనిఉన్నాడేమి!” అని అన్నాను.

భయపడుతూ భయపడుతూ సుబోధ్ నాదగ్గరికివచ్చి నిలుచున్నాడు.

“ప్రసన్న ఎక్కడుంటే అక్కడికివెళ్లి నేను పిలుస్తున్నానని తక్షణము పిలుచుకొని రా,” అని అన్నాను.

ఎప్పుడూ ఏదోఒకపని చెవుతూ ఉండేవాడను సుబోధకు. అందుచేత నాకు అవసరముండే పనులలో వాడు పండిపోయినాడు, నాకు అవసరమున్నవాళ్లలో ఎవరు, ఎప్పుడు, ఎక్కడ దొరుకుతారో వాడు ఎరుగును.

ఆవాళ బంటిఘంట అయిపోయింది, సుబోధ్ ఇంకా ఇంటికి తిరిగి రాలేదు. ఇవతల నాగడపలో కనిపెట్టుకొని కూర్చున్నవాళ్ల మాటలఘాటూ, వడి అధిక మవుతున్నవి. ఎంత తంటాలుపడ్డా సుబోధలోనున్న జడిమి పోగొట్టలేకపోయినాను, రోజుకురోజూ మరింత మొద్దుఅయిపోతున్నాడు. రాను రాను, ఎక్కడకూర్చుంటేఅక్కడే, మరిలేచేవాడుకాదు, కదల్చడానికిపదిరోజులుపట్టేది. ఒకొకనాడు చూచేవాడను, సాయంత్రము అయిదు అయేసరికి పరువుమీద పడుకొని దొర్లడం

ఆరంభించేవాడు. ప్రావృష్ట బలవంశాన లేవడి నేనేగాని పసుపుమీరచుండి లేచేవాడు కాదు, నడుస్తుంటే కాళ్లతో జటాబల్లుతున్నాడా అనిపించేది చూచేవాళ్లకు. సుబోధను, 'సోయరి మహా మహోపాధ్యాయా' అని పిలుస్తుండేవాడను, 'నీకు పుట్టుగుడ్డి', అని అంటూఉండేవాడను, దానికి వాడు ఏమీ జబాబు చెప్పేవాడు కాదు. ప్రళాంత మహాసముద్రము చాటాక వచ్చేది ఏ మహాసముద్రము అని ఒకనాడు వాడిని అడిగాను. వాడినోటివెంట మాటరాకపోవడము చూచి, "దాని తరువాత ఉన్నది, "బద్ధమహాసముద్రము," అని నేనే జెబాబు చెప్పాను. సాధ్యమైరంతరకు నామెమట ఎన్నడూ కళ్ల నీళ్లు వెట్టుకోకుండానే గడుపుకువస్తూ ఉండేవాడు, కాని ఆవాళ మాత్రము ఆపుకోలేకపోయినాడు. తిట్లు ఎన్నైనా సహించి ఉరుకోనేవాడుగాని వేళాకోళపు చూటలుమాత్రము లోపలికి ప్రవేశించి అతనిహృదయాన్ని పొడిచేవి.

* * * * *

చేలా ఆలస్యము అయింది, బాగారాత్రి అయింది. గదిలో దీపము లేదు, ఎంతపిలిచినా ఎవరూ పలకలేదు. ఇంటిలో అందరిమీదా నాకు కోపమువచ్చింది. నడ్డీలు చెల్లించ మని సుబోధకు ప్రసన్న రూపాయిలు ఇస్తే ఆ రూపాయిలు పట్టుకొని సుబోధ్ ఎక్కడికో పారిపోయిఉంటాడు అని ఎందు చేతకో నాకు హఠాత్తుగా సందేహము కలిగింది. సుబోధకు

మా ఇంట్లో సుఖంగా లేదని నేనెరుగుదును, కాని సుఖం అనేది కోరికూడనివస్తువని చిన్నప్పటినుండి నా నమ్మకము, ముఖ్యముగా పిల్లలకు అది హానికరము. ఈవిషయములో మాత్రము నాకు ఎట్టి పశ్చాత్తాపమూ లేదు. కులాపాగా లేదని చెప్పి సుబోధ్ ఈలాగు రూపాయలు పట్టకు పారిపోయినాడని ఊహించి, వాడిని విశ్వాసఘాతకుడని, దొంగని నామనస్సులో నేను తీక్షణముగా తిట్టడము మొదలుపెట్టాను. ఇంతచిన్నప్పటి నుండి దొంగతనము ప్రారంభించినవాడిగతి ఏమికాగలదు! నా ఇంట్లో ఉండి, నా ఇంటికింటూ, ఇటువంటిదుర్ఘడ్డి వీడితి వీలాగు అబ్బింది! సుబోధ్ రూపాయలు దొంగలించాడా లేదా అనే విషయములో నాకు ఏమాత్రము సందేహమూ లేదు. ఋగైత్రి వెల్లి ఎక్కడదొరికితే ఆక్కడనుంచి పిలకపట్టుకొని ఈడ్చుకువచ్చి ఓపు పెట్టగొడదామని బుద్ధిపుట్టింది.

సరిగా అటువంటిసమయంలో సుబోధ్ నాగడిలో ప్రవేశించాడు. నాకు వహళోషము వచ్చింది, నానోటివెంట మాట రాలేదు. రూపాయలు దొరకలేదు అని అన్నాడు సుబోధ్.

నేను సుబోధ్ తో రూపాయలు తీసుకొనిరమ్మని అనలేదు. అయినా రూపాయలు దొరకలేదు అని అంటున్నాడు నిజముగా రూపాయలు దొంగలించాడు, సందేహము లేదు. కాని ఎక్కడ దాచాడో! పైకి మంచివాళ్లలాగు కనబడేవాళ్లకు ఈలాగే లోలోపున కంటిబుద్ధి. చాలాకష్టము మీద గొంతుక

సవరించుకొని, “రూపాయిలు వైకి తీయి,” అని గర్జనచేశాను. సుబోధ్ తిరగబడి కేకలువేస్తూ, “నేను రూపాయిలు ఇవ్వను, నీవు యేమిచేసుకుంటావో చేసుకో,” అని అన్నాడు.

నేను మరి ఆపుకోలేకపోయినాను. దగ్గర ఉన్న కర్రతీసి వాడితలమీద ఒక్కపెట్టుపెట్టాను, దెబ్బతో పడిపోయినాడు సుబోధ్. నాకు భయమువేసింది, వేరుపెట్టి పిలిచాను, జబాబు లేదు. దగ్గరికి వెళ్లబోయినాను, ఒంట్లోశక్తిలేదు, ఉన్నచోట నుంచి కదలలేకపోయినాను. చేతితో తడిమిచూచాను. తివాసి తడిసిపోయింది, రక్తముతో నిండిపోతున్నది, ఆ రక్తము అన్ని వైపులా వ్యాపించేస్తున్నది, నేనుఉన్న జోగాకూడా తడిసి పోయింది. నా గదికిటికి తెరిచి ఉన్నది, అందులోనుంచి సంజ నక్షత్రము కనబడుతున్నది. అటు చూడలేక తక్షణము ముఖము అటునుండి తిప్పుకొన్నాను, అది భాయిఫోటానాడు నాముఖానఉంచినబొట్టులాగు ఉన్నదని ఎందుచేతనో నాకు హఠాత్తుగా తట్టింది. ఇన్నాళ్ళబట్టి నాకు సుబోధ్ అంటే ఉన్న కోపమూ ద్వేషమూ ఒక్కక్షణములో మాయమయిపోయినవి. అతను ఆనుహ్యదయ ధనము. తల్లిఒడిలోనుంచి వేరు చేసుబడ్డాడు, నా హృదయములో ప్రవేశిద్దామని దారి వెరుకుతూ నాదగ్గరికి వచ్చాడు. ఆహా, నే నేమి చేశాను! ఏమిటి నేను చేసినది? నాలో ఇటువంటి పాపబుద్ధి ఎందుకు పుట్టిం చావు, భగవంతుడా? రూపాయి లవసరమేమున్నది నాకు!

నా వర్తకమంతా సముద్రములో వదిలేసి, ఈజిప్టుకిల్లవాడిని పెంచుతూ, నా ధర్మము నేను నిలుపుకుంటే బ్రతికిఉండును కదా!

ఎవరైనా వచ్చి చూసేస్తే దొరికిపోతానేమో అని క్రమక్రమముగా భయము కలిగింది, లోలోపల భగవంతుని ప్రార్థించాను, ఎవరూ రాకూడదనీ, ఎవరూ దీపము గదిలోకి తీసుకురాకూడదనీ. ఆ చీకటి ఎన్నటికీ పోకుండా ఉండవలెననీ కోరాను. మర్నాడు సూర్యుడు ఉదయించుకొన్నాడుగాక! ఈ ప్రపంచమంతా విధ్వంసం పోవునుగాక! శాశ్వతాంధకారము నన్ను, ఈ అబ్బాయిని దాచివేయునుగాక!

అడుగులచప్పుడు వినిపిస్తోంది. పోలీసువాళ్లకు ఏలాగో కబురు తెలిసిపోయింది అని భయపడ్డాను. ఏమిబొంకుదాము, ఏదొంగసమ్మేజాయీషి చెప్పుదాము అని ఆలోచించబోయినాను. ఆలోచన వెళ్లిందికాదు.

ధబ్ మని తలుపు పడ్డది. గదిలో ఎవరో ప్రవేశించారు.

ఆ పాదమస్తకము వణకడం మొదలుపెట్టాను. చూచాను, ఇంకా ఎండ ఉన్నది. నిద్రలోనుంచి అప్పుడే తెలివినస్తూఉన్నది.

హట్ ఖోలా, బొడోహేర్, బేలాఘట్ — మొదలైన జాగాలకు వెళ్లాడు సుబోధ్. ఇవికాక ప్రసన్న ఇంకెక్కడెక్కడ ఉండవచ్చునో అచోట్లన్నిటకీ వెళ్లాడు. ప్రసన్న ఎక్కడా దొరికిలేదనే అవరాధమువల్ల సుబోధ్ ముఖము వాడి-

పోయిఉన్నది. ఇన్నాళ్లయినతరువాత సుబోధముఖము ఎంత చక్కనిదో నేను ఈవాళ్ల కనిపెట్టాను, అతనికళ్ళల్లోఉన్న కోమలత్వము ఇన్నాళ్లకు నాకు కనబడ్డది.

‘దా, నాయనా, సుబోధా! వచ్చి నా ఒళ్లో కూరోచ్చి బాబు!” అన్నాను.

నేను అన్నమాటలు బోధపడలేదు సుబోధకు, నేను వేళాకోళము చేస్తున్నా ననుకొన్నాడు. తెల్లబోయి నావైపు చూస్తూ తెలివితప్పి పడినోయినాడు.

నావాతము రెప్పపాటులో ఎరిగిపోయింది ఎక్కడికో, గబగబ దగ్గరికి వెళ్లి సుబోధను ఎత్తుకొనివచ్చి నాపరుపుమీద పడుకోపెట్టాను. చల్లని కూజానీళ్లు సుబోధముఖముమీదా, తలమీదా కొట్టాను. ఏమిచేసినా తెలివి రాలేదు, డాక్టర్ కి కబురుపంపాను.

సుబోధస్థితి చూచి డాక్టర్ నిర్ఘాంతపోయినాడు. “రోగముయొక్క అవతలబడ్డ చేరుకొన్నాడు; ఈ అబ్బాయికి ఈస్థితికి రావడము ఏలాగు సాధ్యమయిందో నాకు తెలియకుండా ఉన్నది,” అని డాక్టర్ అన్నాడు.

“రోజంతా ఏదో పనిమీద తిరగవలసివచ్చింది,” అని అన్నాను నేను.

“ఒక్కరోజేలో జేరిగినది కాదు ఇది; చాలా కాలము అయిఉండాలి, ఇతనికి క్షయరోగము ఆరంభమయి; ఎవరూ శ్రద్ధచేయలేదు,” అని డాక్టర్ అన్నాడు.

తక్షణము తెలివితెప్పించేమందు ఏదో ఇచ్చి పథ్య మేమిటో చెప్పి డాక్టర్ వెళ్లిపోయినాడు. “మహాప్రయత్నము మీద బ్రతికితే బ్రతుకుతాడేమోకాని, ఈ అబ్బాయిప్రాణంలో పటుత్వమన్నమాట లేదు. ఇతనిని చూస్తే ఎన్నాళ్లబట్టో కేవలము మనస్సులోఉండే జోరువల్లనే పాణాన్ని ఈవ్వుకు వస్తున్నాడు అనిపిస్తూఉన్నది,” అని డాక్టర్ అన్నాడు.

నాజేబ్బుమాట మరచిపోయినాను. సుబోధను నా మంచముమీదనే ఉంచి రాత్రింబగళ్లు నేవచేశాను. డాక్టరికి ఫీజు ఇవ్వడానికైనా డబ్బులేకపోయింది నాదగ్గిర. నాభార్యనగలవెట్టె తీశాను. ఆ పచ్చలహారము తీసి పట్టుకొని, “ఇదిమాత్రము నువ్వు ఉంచుకో,” అని ఆమెతో అన్నాను. మిగతావస్తువులన్నీ తనఖావెట్టి రూపాయిలు తీసుకువచ్చాను.

కాని రూపాయిలవల్ల మనిషి బ్రతుకుతాడా? అతని ప్రాణాన్ని ఇన్నాళ్ళబట్టి కాళ్లకిందవేసి కుచ్చికుచ్చి ఆఖరుచేసేశాను, ఇన్నాళ్ళబట్టి అతనిని మోసపుచ్చి అతనికి దొరకకుండా చేసిన స్నేహాన్ని ఇప్పుడు నా మనసార అతని చేతిలో పెట్టాను. కాని అతడు అది అందుకోలేకపోయాడు. ఉత్తచేతులతో తనతల్లిదగ్గరికి పారిపోయినాడు, సుబోధ్.

హైమంతి

పెళ్లికూతురుతండ్రి మరికొంతకాలము పెళ్ళిచేయకుండా ఉంచడానికి నీధముగాడిన్నాడు, గాని పెళ్లికొడుకు తండ్రి మాత్రము ఇష్టపడకుండాఉన్నాడు. మరి నాలుగు రోజులు ఆలస్యముచేస్తే పిల్లవయస్సు దాచిఉంచడము అసాధ్యము, మర్యాద కాపాడుకోవడము మనచేతిలో మరిఉండదు అని మొగపెళ్ళివాళ్ళభయము. పిల్లవయస్సు ఏమీఆలోచన లేకుండా పెరిగిపోతుఉన్నది, నిజమే. కాని ఇప్పటికిమాత్రము ఇంకా కట్నముమొత్తము ఈడుకుమించే ఉన్నది. అందుచేతనే పెళ్ళికొడుకుపక్షమువాళ్ళకు అంత తొందర.

నేను వరుడను, గనుకనే పెళ్ళిసంబంధమైన ఏవిషయములోనైనా నా అభిప్రాయము కనుక్కోవడము అనవసరము. నా పనేమో నేను చేనేళాను, ఎఫ్. ఏ. పాసుఅయి స్కూలర్ షిప్ సంపాదించాను. అందుచేత రెండుపక్షాలవాళ్ళమూ అందోళనలోనే ఉన్నాము.

మన చేతములో ఒకమారు పెళ్ళిచేసుకొన్నవాడికి, పెళ్ళి విషయమై ఎట్టిభయమూ మరి ఉండదు. నరనూండుము రుచి చూచిన పెద్దపులిమోస్తరే, భార్యాసంబంధమైనవిషయాలలో, పేళ్లస్వభావము. ఎట్టిఅవస్థలోఉంటూఉన్నా, ఎంతవయస్సు

ముదిరి ఉన్నా, భార్యపోయింది అనేసరికి మరిఒకభార్యను తెచ్చుకోడానికి ఎట్టిసంకోచమూ ఉండదు. వీళ్లకు ఉండే సంకోచమల్లా మన విద్యార్థులకూ, స్కూళ్ళలోనూ, కాలేజీలలోనూ చదువుతుండే కుర్రవాళ్లకు మాత్రమే. తిరిగిపెళ్లిచేసుకొందామని తండ్రి నాలుగేసిరోజులకొకమారు పండినవెండ్రు కలు నలుపుచేసుకొంటున్నాడు, పెళ్లిసంబంధాలతో రోజూ మధ్యవర్తులు ఇంటికి వస్తూఉండడమువల్ల కొడుకుతల రాత్రికి రాత్రి నెరిసిపోతున్నది.

కాని నిజముచెపుతాను, నాకుమాత్రము భయముకలగలేదు. పైగా, పెళ్లి అనేసరికి దక్షిణవాయువు నా హృదయాన్ని తాకడముమొదలుపెట్టింది. 'బర్కు దొరగారి ఫ్రెంచ్ రివల్యూషన్ మీద వ్రాసుకొన్న నాలుగయిదునోటు బుక్కులూ కంఠోపాతంచేస్తూ ఉండవలసినసమయంలో ఇటువంటితలంపులతో మనస్సును నింపుకొంటూఉండడము ఆశ్చర్యకరముకాదు' అని నా కాల్పనా ప్రపంచములో కుతూహలముగా అంతా గుసగుసలాడుతు ఉన్నట్టు నా ఊహకు తట్టింది. నేను ఇప్పుడు వ్రాస్తూఉన్న ఈ కథ లెక్చర్లుబిక్కిమిటివారు ఆమోదిస్తారని నాకు ఎట్టి సందేహమున్నా వ్రాసేటప్పుడు చాలా జాగ్రత్తగా ఉందును.

కాని ఇప్పుడు నేను చేస్తున్నదేమిటి? కొంచెటిసి, కథ ఒకటి—చిన్న నవల ఒకటి—మొదలుపెట్టానా ఏమిటి? నా వ్రాత ఈ తాళముమీదా, ఈరాగముమీదా ప్రారంభమవు

తుందని నేను ఏలా అనుకోగలను? నాలో ఇన్నిసంవత్సరాల నుండి జమకూడుతున్న వేదనఅనేమేఘాలను ఎప్పుడో ఒక నాటిసాయంకాలము *వైశాఖధారలరూపంగా కురిపించి చులక నొదామని అనుకొన్నాను. కాని “ముగ్ధబోధ” వ్యాకరణ మైనా చదివిఉండకపోవడమువల్ల పిల్లలకుపనికివచ్చే పుస్తకాలేవీ వ్రాయజాలను. లోపునఉన్నదానిని మాతృభాషద్వారా బయటికి తీసుకురాగలిగినంత ప్రవీణత నాలో లేదు, అందు చేత కావ్యరచన నాకు చేతకాదు. కాబట్టి నాలోనున్న శ్లశాన చారియైన సన్యాసి తననుతానే పరిహాసముచేయ వూనుకొన్నాడు. ఇదితప్ప అతడు మరేమిచేయగలడు, అతనిలోని అశ్రువులు ఎండిపోయినవి, — జ్యేష్ఠమాసములో ఉండేది, తీర్థమైన ఎండమాత్రమే, ఆ ఎండే జ్యేష్ఠముయొక్క అశ్రుశూన్య రోదనము.

నాకు పెళ్ళిచేసినపిల్లయొక్క అసలుపేరు నేను చెప్పను. దేశ చరిత్రపరిశోధకులు ఈ ప్రపంచ చరిత్రలో ఆమెకు ఇవ్వవలసిన స్థానాన్ని గురించి వివాదపడతారనే భయం నాకు లేదు. ఆమె పేరుఖచ్చితమయిఉన్న తామ్రశాసనము నా హృదయ పటము. ఆ పటము ఎన్నటికైనా శిథిలమవుతుందనిగాని, ఆ పేరు చెరిగిపోతుందనిగాని, నేను నమ్మజాలను. అది అమృత లోకములో ఒక అక్షయపదార్థమయి ఉన్నది, ఆ లోకానికి మన చరిత్రకారుల రాకపోకలు లేవు.

* తెలుగుదేశపు వైశాఖము కాదు.

అయినా నేను వ్రాస్తూఉన్న ఈ కథలో ఆమెను ఏదో ఒకవేరుపెట్టి పిలవవలెను కదా! కనుక ఆమెను 'శిశిరం' అంటాను. శిశిరముతువుకు నవ్వు, ఏమవూ ఒక్కటే; శిశిరముతువులో అరుణోదయమప్పటికిఉండే శిశిరము ప్రాద్దుదూరీదూరడముతోనే మాయమయిపోతుంది.

శిశిర్ నాకంటె రెండుసంవత్సరాలు చిన్న. మా తండ్రికి "గౌరీదాసము"లో నమ్మకము. ఆమెతండ్రి గొప్పపట్టుదలగల సంఘసంస్కర్త—మనవూర్వాచారాలలో ఎటువంటి నమ్మకమూలేమి అతనికి. ఆయన బాగా ఇంగ్లీషు చేదువుకొన్నాడు. మాతండ్రి అతిభక్తితో లోకాచారాలు మన్నించేమనిషి. ఇతను కూడా ఇంగ్లీషు బాగా చేదువుకొన్నాడు, గనుక మన్నించవగని ఆచారము ఒకటైనా మన సంఘములో ఇంటగాని, బయటగాని, ఎంతవెక్కినా ఈయనకు కనబడలేదు. పిల్లనయస్సుచుపట్టి కట్టుముహూసాయిం మొత్తం అధికమయిందిగనుక పిల్లపెద్దదయినా మానాన్న ఒప్పుకొన్నాడు. మామగారికి శిశిర్ ఒక్కరై కొమరై, మామగారు కూడబెట్టిన ధనమంతా అల్లుడి భవిష్యత్తును నింపుతుందనే మా నాన్ననమ్మకము.

అనేకవిషయాలలో 'పట్టుదల' అనేటటువంటి అనవసర పదార్థము మా మామగారిలో ఉండేదికాదు. ఆయన పశ్చిమ ప్రాంతాలలో ఏదోఒక కొండరాజులఇలాకాలో పెద్దఉద్యోగములో ఉండేవారు. శిశిర్ అడ్డాల్లో ఉంటూఉండగానే తల్లి

చనిపోయింది. ఏటేటా శిశిర్ వయస్సు ఒక్కొక్క సంవత్సరముచొప్పున పెరుగుతున్నదని ఘామగారు గమనించ లేదు. అతనిముఖాన్ని ఆ పిల్లవైపు తిప్పి ఆమెఈడును కనపరిచేపాటివాడు అతనిసంఘములో అక్కడెవడూ లేక పోయినాడు.

ఈలాగు మెల్లిమెల్లిగా పిల్లకు పదహారేళ్లు వచ్చినవి; కాని అవి స్వాభావికమైన పదహారు, సంఘముయొక్క పదహారు కావు. నీ వయస్సునుగురించి జాగ్రత్తగాఉండు అని ఎవరూ ఆమెతో చెప్పలేదు, తనంతటతానైనా జాగ్రత్తపడలేదు.

బి. ఏ. జూనియర్ లో కాలుకెట్టాను, నాకు పంథొమ్మి దేళ్లు—అప్పుడు అయింది నాకువివాహము. ఇది వివాహానికి సరియైన వయస్సు అవునా కాదా అని సంఘంపక్షమువాళ్లు, సంస్కర్తలూ రక్తభారలతో దేశాన్ని నింపి పోట్లాడు కోవచ్చును, గాని నాకుమట్టుకు, పరీక్షపాసుకావడానికి ఆ ఈడే మంచిఈడు అనిపించిట్టుగానే, వెళ్లికూడా అచేప్రశస్త మైన ఈడుఅని అనిపించింది.

వివాహానికి అరుణోదయముగావచ్చింది ఒకచిన్నఘాటి గ్రామం. నోట్స్ కంఠోపాతంచేస్తున్నాను, నా బంధువుడు ఒకడు వచ్చి నాటేబిలుమీద శిశిర్ ఘాటిగ్రామం పెట్టాడు— హాస్యమాడేవరస మా ఇద్దరికీ—ఘాటిగ్రామం పెట్టి, “నిజమైన చేదవు ఇక గట్టిగా చేదవు, మెడవిరిగేటట్టు,” అని అన్నాడు.

ఎవడో కొత్తగా విద్య నేర్చుకొంటున్నవాడు తీసిన ఫాటిగ్రాఫు ఆది. పిల్లకు తల్లి లేదు, జుట్టు బాగా బిగించి జేరీ రిబ్బను కట్టి సిగవేసేవారు ఎవరూలేరు; 'సాహా' కంపెనీవాల్లో లేక 'మల్లిక్' కంపెనీవాల్లో తయారుచేసిన సంచిలాంటి రంగుల బ్లాజో తొడిగించి, చోడడానికివచ్చినవాళ్లను మాయజాలములో వేదామని ప్రయత్నముచేయడానికి ఎవరూలేరు ఇంట్లో. అలంకారాలులేని ముఖము ఆమెది, ఏదో భారము వహిస్తున్నట్టు కనబడుతున్నది, సాదా చీర ఒకటి కట్టుకొన్నది; కాని చోచేసరికి మొత్తముమీద మాత్రము ఏమిటి ఆరూపు, ఆకళ!—నేను మాటలతో చెప్పలేను. ఏలాగో ఒకలాగు కుర్చీ మీద కూర్చొనిఉన్నది, వెనకను పెద్దచీరల శత్రంజీ వేలగట్టి ఉన్నది, పక్కను పేబిలుమీద పూలదానలో పూలగుత్తి ఒకటి ఉన్నది, దిగువ తివాసీమీద ముడతలుముడతలుగాపడిఉన్న పిల్ల యొక్క చీర అంచుకిందనుంచి రెండుపాదాలూ కనబడుతున్నవి.

పటములోనున్నబొమ్మకు నామనస్సు మంత్రదండమయి స్పృశించగానే ఆ బొమ్మ సజీవితయి నామనస్సులో దూరి తన నల్లని కళ్ళతో నాభావపుంజాలను వింతగా మోస్తూహర్చున్నది. వంకవంకలుగా పడిఉన్న ఆ చీర అంచుకిందనుంచి కనబడుతున్న ఆ రెండుపాదాలూ నా హృదయాన్ని పద్మాసనముగా చేసుకొన్నవి.

పంచాంగముపేజీలు తిరగబడుతున్నవి. రెండుమూడు శుభముహూర్తాలుదాటిపోయినవి. మామగారికి నెలవు దొర-

కడములేదు. అవతల నాలుగయిదు గొడ్డుమాసాలు అడుగా వచ్చి నా బ్రహ్మచర్యముయొక్క సీమను పంథొమ్మిదినిదాటించి అర్థములేని ఇరవైలోనికి తోసేవామని కుట్రపన్నుతున్నవి. నాకు మామగారిమీద కోపముపుడుతున్నది, మామగారి యజమానిమీద కోపముపుడుతున్నది.

ఏలాగైతే నేమి, ఆ గొడ్డుమాసాలకు ముందునున్న ముహూర్తాన వచ్చిచేరింది వివాహాలగ్నము. ఆనాటి సరాయి అలాపన నాకు ఎప్పుడూ జ్ఞాపకమువస్తూఉంటుంది. ఆదినము యొక్క ప్రతిక్షణాన్ని నా సమస్తచైతన్యముతోనూ నేను స్ఫుర్పించారు. ఆ నా పంథొమ్మిదోపేడు నాజీవితములో అనంతమై ఉండునుగాక !

వివాహసభలో నాలుగువైపులా గొప్ప సందడి. ఆ మధ్యను వధువుయొక్క కోమలహస్తమువచ్చి నాచేతిలో పడ్డది. ఇంతఅద్భుతమైనఘటన మరిఒకటి ఉండగలదూ? 'నాకు ప్రాప్తించింది' 'నాకు ప్రాప్తించింది' అని మాటిమాటికీ నామనస్సు ఉచ్చరిస్తూఉన్నది. ఎవరు ఆ ప్రాప్తించినది? ఇది దుర్లభమైన పదార్థమే! ఇది అవ్యాజ్యమైన మానవపదార్థమే! దీనిలోనుండే రహస్యానికి అంత మెక్కడ?

మా మామగారిపేరు గౌరీశంకర్. ఆయన నివాసము చేస్తూఉన్న హిమాచలమే ఆయనకుమిత్రమై ఉన్నదా అనిపించేది. ఆయన గంభీరశిఖరాన బహుపవిత్రమైన చిరునవ్వుకనబడు తూడేసి; ఆ నవ్వులో ఎటుగంటి చుదలతా లేదు. ఆయన

హృదయములోనుండి అవిరామముగా ఊరి, బయటికి వస్తూ ఉన్న ప్రేమను ఎరిగినవారెవ్వరూ ఆయనను ఎన్నటికీ విడువలేరు.

నెలవాఖరున, పనిలో చేరడానికి వెళ్ళకముందు, మామగారు నన్ను పిలిచి, “బాబూ, నా కూతుర్ని నేను పెదిపెడు సంవత్సరాలబట్టి ఎరుగుదును, నిన్ను ఈనాలుగు రోజులు మాత్రమే ఎరుగుదును. అయినా ఆమెను నీచేతికి అప్పచెప్పి, వెల్లిపోతున్నాను. నేను నీ చేతిలో పెట్టిన ధనము యొక్క విలువ నీవు తెలుసుకోవలెననే కోరికకంటె గొప్ప ఆశీర్వాదము నేను నీకు చేయలేను,” అని అన్నారు.

వియ్యంకుడూ, వియ్యపురాలూ అతనికి ధైర్యము చెబుతూ, “మీ మనస్సులో ఎటువంటి భయమూ ఉండనీయకండి.” మీ ఆమ్రాయి తండ్రిని విడిచిపెడుతున్నది, నిజమే, గాని ఇప్పుడు ఆమెకు తల్లితండ్రికూడా దొరికారు, ఆ దొరికినవారు ఆమె ఇప్పుడు విడిచిపెడుతున్న వానివంటి వాళ్లే, నిస్సందేహముగా,” అని అంటూ, ఆయన మనస్సును శాంతి పరిచారు.

వెల్లిపోయేవేళ వచ్చింది. మామగారు తనకూతురు దగ్గరికి వచ్చి, “పెళుతున్నానే తల్లీ,” అన్నారు. “నీకు ఉన్నదంతా ఈ తండ్రి ఒక్కడే. దానికి ఎటువంటి నష్టము కలిగినా, అది తగ్గిపోయినా చోరిపోయినా నావూచీమాత్రము లేదు. ఈవాళనుంచి,” అని అన్నారు.

“అహో, మహామంచి మాటకదూ! నా ధనానికి ఎటువంటి హాని కలిగినా ఆ నష్టము నువ్వే పూర్తిచేయవలసి ఉంటుంది,” అన్నది కూతురు.

ఏ ఏ విషయాలలో తండ్రికి ఇబ్బందికలుగవచ్చునో వివరించి ఆ విషయాలన్నిటిలో చాలాజాగ్రత్తగా ఉండమని కోరింది కూతురు. భోజనమువిషయములో కట్టుబాటులో ఉండవలసినవాడు కాదు మా మామగారు; అతనికి పడనివి నాలుగైదువస్తువు లుండేవి, అవి బహుఇష్టము అతనికి ! తండ్రి మనస్సు వాటివైపు పోకుండాఉంచడము ఆమె రోజోచేస్తూ ఉండే పనులలో ఒక ముఖ్యమైనపని. అందుచేత ఈవాళ తండ్రి చెయ్యి పట్టుకొని కూతురుఅన్నది, “నాన్నా, నేను చెప్పినట్టు చేస్తావు—చేస్తావా?”

“మాటఇచ్చి, మాటతప్పి ‘అన్నహా! బ్రతికానుబాబూ,’ అని న్వేచ్ఛగా నిట్టూర్పువిడిచే స్వభావము మనుష్యులది, అందు చేత మాటఇవ్వకపోవడమే చిక్కులేని పద్ధతి,” అని నవ్వుతూ అన్నాడు తండ్రి.

తండ్రి బయటికి వచ్చేవాడు, అతని వెనకనే తలుపు మూయబడ్డది, తరువాతజేరిగినసంగతి ఎవరెరుగుదురు?

కన్నీరులేని ఈ కడపటి నాటకము అతి కుతూహల ముతోచోస్తూ, వింటూ, పక్కగదిలో నిలుచున్న మా అంతః పురబృందము, “ఈలాంటి నాటకం మేము ఎక్కడా చూడ కదా—10

లేదమ్మా!” అన్నారు. “హిందూస్థానీ దేశములో ఉండిఉండి ఆ దేశస్థులమాదిరి వీళ్లు మోటా అయిపోయినట్టున్నారు, ముద్దూ ప్రేమా ఏమీ లేదు,” అని అనుకొన్నారు.

పెళ్లివ్యవహారములో మధ్యవర్తిగా ఉన్నవాడు వనమాలిబాబు అని ఒక ఆయన. అతడు మా మామగారి స్నేహితుడు, ఈయన, మావాళ్ళకు కూడా తెలిసినవాడే. ఇతను మామగారితో, “ప్రపంచములో నీకు ఉన్నదంతా ఈకొమార్తె ఒక్కర్తేగనుక ఆ పొరుగుఇల్లు అద్దెకు తీసుకొని నీజీవితం ఇక్కడే గడిపేయరాదూ,” అని అన్నాడు.

“ఇచ్చిన దేదో పూర్తిగా ఇచ్చేశాను,” అన్నారు మామగారు. “ఇప్పుడు తిరిగి దానివైపు చూస్తూ ఉంటే దుఃఖమేకాని సుఖంలేదు. అధికారము వదులుకొనికూడా అధికారము నిలబెట్టికొందామని కోరుతూ ఉండడమంత అసందర్భమైన పని మరిఒకటి ఉండదు లోకములో.”

అంతా అయినతరువాత మామగారు నన్ను చిట్టచివరకు చక్కకు పిలిచి రహస్యముగా అన్నారు, “పుస్తకాలంటే చాలా సరదా మా అమ్మాయికి, నలుగురినీ పిలిచి విందుచేయడమంటే సరదా, వీటికిని మీ నాన్నగారిని చీకాకు పెట్టడము నాకు ఎంత మాత్రము ఇష్టములేదు. అప్పుడప్పుడు నీకు రూపాయలు పంపుతుంటాను మీ నాన్నగారికి తెలిస్తే కోపగించరు కదా?”

మామగారి ప్రశ్న విని ఆశ్చర్యపడ్డాను. ఎక్కడ నుంచైనా డబ్బు వస్తే కోపగించే పాడుబుద్ధి మామన్నలో నాకు ఎన్నడూ కనబడలేదు.

ఏదో లంచముఖస్తున్నట్టుగా మామగారు నూరు రూపాయలనోటు ఒకటి తొందరతొందరగా నా చేతిలోపెట్టి గభస్కున వెళ్ళిపోయారు; నెలప్రతీసుకొనేపాటి అవకాశమైనా నాకు చిక్కలేదు; అతని చేతిరూపాయ జేబులోనుంచి పైకివచ్చి కళ్ళవద్దరికివెళ్ళింది, వెనుకనుంచి నాకు కనబడుతున్నది.

నాకు ఏమిచేయడమో తోచలేదు, ఆలాగే అక్కడ చేతికిలబడిపోయారు; “వీళ్లు వేరేజాతి ముఘ్ఘలు, వీళ్ళని మా జాతి కాదు,” అని అనుకున్నాను.

నా స్నేహితులు అనేకమంది పెళ్ళాడారు, నేను ఎరుగుదును. ముత్రోచ్చారణసహాయమురల్ల పెళ్ళాము ఒక్కగుటకలో గొంతుక దిగిపోయేది. జీర్ణయంత్రము చేరిన కొంతనేపటికి దాని నానాగుణాగుణాలూ బయటికి కనబడవచ్చును, ఉండుండిగాబరా పుట్టించవచ్చును, గాని మింగేవారిలో మాత్రం ఎదీ అడ్డుపడేదికాదు. కన్యదానమంత్రముతో మనకు దొరికే కాస్తపిసరుతో సుసారము గడచిపోతుంది, నిజమే; గాని మామవంతులముప్పాతికభాగము మరచేతికి నొరకనేనొరకదు అని, నాకు మాత్రము వివాహసభలోనే తెలిసిపోయింది. పెళ్ళి అందరూ చేసుకొంటారు, గాని చోళామందికి భార్యలభించదు,

లభించలేదని వాళ్లకు తెలియదుకూడాను. ఈ సంగతి ఆ భార్యలూ పోల్చుకోలేదు, గాని నాభార్యమూత్రము అందరి భార్యలవంటిది కాదు, ఆమె నా సాధనాధనము, నాసంపద.

శిశిర్మీద—వద్దు వద్దు, 'శిశిర్' అనే పేరు మరి కుడరదు, ఆమెపేరు శిశిర్ కాదు, ఆమెకు తెలియదు, ఈ పేరుపెట్టి ఆమెనుగురించి నేను వ్రాస్తానని, ఆమె సూర్యునివలె ధ్రువమైన పదార్థము, ఉష్ణకాలము సెలవుతీసుకొని పోతున్నప్పుడు కనబడే తీక్షణజీవితమున ఆశ్రయించువు కాదు—నా భార్యనిజమైనపేరు హైమంతి, దాచి ఏమి ప్రయోజనము?

ఆమెమీద యశావనశోభవూర్తిగాపడడంప్రారంభించింది. నాకు అది స్పష్టమే; కాని ఆమెకుమూత్రము మెలకువ వాలేదు, ఆమె ఇంకా శైశవములోనే నిద్రిస్తున్నది. హిమాచలశిఖరాన ఉన్న మంచువలె కనబడుచున్నది ఆమె; సూర్యకిరణాలుపడు తున్నవి గాని మంచు ఇంకా కరగలేదు. అకళంకమైన శుభ్రత కలది ఆమె, నిబిడమైన పవిత్రత ఆమెది.

చదువువచ్చినపిల్ల, పెద్దది; ఏలాగు ఆమెహృదయాన్ని నాదానిగా చేసుకోగలను అని నాకు చేలాభయముగా ఉండెను. కాని హృదయము నడిచే బారికి పుస్తకాలవల్ల కలిగేజ్ఞానానికి ఎక్కడా ఎటువంటి విరోధమూ లేదని అతి త్వరలో నేను తెలుసుకొన్నాను. ఆమె సరళహృదయములో ఎప్పుడు రక్తిమ

ఉదయించిందో నేను సరిగా చెప్పలేను, ప్రేమవల్ల ఆమెకళ్లు ఎప్పుడు మూతపడడము ప్రారంభించినవో నేను స్పష్టముగా చెప్పలేను.

ఇదిఅంతా ఒకవైపు సంగతి, రెండోవైపు సంగతి కూడా ఉన్నది కదా!

రాజేంద్రుని ఉద్యోగము మా మామగారికి. బ్యాంకులో ఆయన కూడబెట్టిన రూపాయలమొత్తం లోకులనోట వేరువేరు పరిమాణాలు ధరించింది గాని లక్షకుతక్కువని ఎవరినోటా నేను వినలేదు. మామగారి ధనము లోకులనోట పెరుగుతూఉన్న కొద్దీ హైమంతియెడల మావాళ్లకుగల ఆకరము అభివృద్ధిచెందుతున్నది—మా మామగారు ధనవంతులని నలుగురూ నమ్మడమువల్ల కలిగినలాభముఇదే. ఇంట్లోపనులు చేస్తుందామనీ, మాఇంటి మోస్తర్లు, అభ్యాసాలూ, పద్ధతులూ, నేర్పుకొందామనీ, చాలా ఉత్సాహపడుతుండేది హైమంతి. కాని మా అమ్మ ఆమెను ఎందులోనూ చెయ్యిపెట్టనిచ్చేది కాదు, అతిముద్దుతో వద్దనిచెప్పేది. ఇంతేకాదు, హైమంతి కొండమనిషి ఒకతెదానీగా వచ్చింది; అమ్మ దానిని తనగదిలోకే రానిచ్చేది కాదు, నిజమే; కాని నీటి వజ్రాతి అని దానిని ఎన్నడూ అడగ లేదు, అడిగితే ఏమి జేబాబు వస్తుందో అని భయపడి ఊరుకొనేది!

ఈవిధముగానే కాలము గడిచిపోయిఉండును, గాని చూస్తూఉండగా ఒకనాడు అకస్మాత్తుగా నాన్నముఖము నల్ల

బడిపోయింది. కథ ఏమిటనగా : వెళ్ళినాడు మామగారు నాకు పదిహేనువేలరూపాయిలు నగదు కట్టుముగా ఇచ్చారు. పిల్లకు అయిదువేలరూపాయిలనగలుపెట్టారు. నాన్న స్నేహితులలో దలాల్‌బకనిద్వారా, మామగారు వెళ్ళిపందిట్లోపోగు పెట్టినరూపాయిలు అప్పుచేసి తెచ్చినరూపాయిలనిన్నీ, వడ్డీ కూడా స్వల్పముకాదుఅనిన్నీ నాన్నకు తెలిసింది. బ్యాంకులో ఉన్న లక్షరూపాయిలు వట్టిమిథ్య అట!

మామగారి ఆస్తినిగురించి నాన్నకూ మామగారికి ఎన్నడూ ఎటువంటి మాటలూ జరగలేదు. అయినా, ఏకారణముచేతనో నాకు తెలియదుగాని, నాన్నమాత్రము వియ్యంకుడు తనను బుద్ధిపూర్వకముగా మోసపుచ్చాడు అని స్థిరపరిచాడు.

మామగారు రాజమంత్రి పడవిలోనో; లేక అటువంటిది మరేదో పెద్ద ఉద్యోగములోనో ఉన్నారని మానాన్ననమ్మకాలలో ఒకటి. ఆ దేశము కబురుపంచి నాన్నకనుక్కున్నాడు, మామగారు సంస్థానశిక్షావిభాగములో అధ్యక్షులట, "అనగా, ఏ స్కూలులోనో హెడ్‌మాస్టరు అన్నమాట, ప్రపంచములోఉన్న అన్నిపడవులలోకి దిగువది," అని నాన్న అన్నాడు. రాజమంత్రి అయిన మామగారు రేపా నేడో ఉద్యోగము చాలించుకొని వచ్చేసినప్పుడు అల్లుడే మంత్రి అవుతాడు అని మానాన్న ఆశిస్తుండేవాడు.

ఇటువంటిపరిస్థితులలో, దుర్గపూజఉత్సవాలకు దేశములో మాకుఉన్న చుట్టాలందరూ కలకత్తాలో మా ఇంట్లో జమకూడారు. కోడలిని చేూచి గుసగుసలు మొదలుపెట్టారు, వినబడీ వినబడనట్టుగా ప్రారంభమయిన గుసగుసలు క్రమముగా స్ఫుటమైనమాటలయినవి. వరసకు నాయినమ్మ అవుతుందట, ఎవరో ముసలమ్మ, ఆమె చివరకు ఒకనాడు, “ఓయి బాబు, ఇదే మితే; కోడలు నన్ను వీగకొట్టినట్టుంది, చేూచేసరికి నేనుపెద్దా అని పెద్దాఅని నాకు అనిపిస్తూఉంది!” అన్నది.

“నన్ను వీగకొట్టలేదు అనుకో, గాని ఆమాత్రము తేడాకని పై సంబంధంకోసము పరుగెత్తాలి‘అవు?’” అని అన్నది ఇంకొక ముసలమ్మ.

అమ్మ చెప్పింది జబాబు—“ఓయి బాబు అదేమితే ఆ మాటలు, కోడలికి పదకొండు ఇంకా వెళ్లనేలేదు! వచ్చే ఫాల్గుణానికి పన్నెండో ఏడు వస్తుంది. హిందుస్థానీదేశములో ఉండి అక్కడివాళ్లలాగు “డాల్ రోటీ*” తినడముచేత పిల్ల హిక్కచెబ్బును ఎదిగిపోయింది.”

మాతో ఎందుకు చెపుతావుతల్లీ, మా దృష్టి ఇంకా అంత మందమయిపోలేదు? అడపెల్లివాళ్లు మీకు మోస పుచ్చారు, ఏమీ సందేహము లేదు,” అని అన్నారు నాయనమ్మలు.

* పప్పు గోధుమరొట్టె.

“మేము జాతకము చూసి మరీ పెళ్లిచేసుకున్నాము,” అన్నది అమ్మ.

చూడడమేమో నిజమే, గాని పిల్లవయస్సు జాతకము ప్రకారం పదిహేడేళ్లు.

“జాతకములో ఉన్నంతమాత్రాన నిజము అయితీ రాలా?” అని అన్నారు, ఈ విషయాలలో పండిఉన్న పెద్ద లంతా; వాదించివాదించి ఘోరముగా పోట్లాడుకున్నారు తరువాత.

వాదన జేరుగుతూఉండగా హైమ వచ్చినిలుచున్నది ఆదగ్గిర. ఒక నాయనమ్మ, “నీకు ఎన్నేళ్లు మనమరాలా?” అని అడిగింది.

అమ్మ హైమవైపు తిరిగి కన్నుగీటింది, రహస్యముగా; హైమకు అది బోధపడ లేదు; “నాకు పదిహేడేళ్లు,” అన్నది.

అమ్మ చీకాకుపడుతూ, “చాలు, నీకు మహాతెలు సునులే!” అన్నది.

నాకు తెలుసును, నాకు పదిహేడేళ్లు,” అన్నది హైమంతి.

నాయనమ్మలు వాళ్ళల్లోవాళ్లు సంజ్ఞలు చేసుకొన్నారు.

అమ్మకు కోపమువచ్చింది, “అన్నీ తెలుసును నీకు, నీకు తెలియనిది ఒకటి ఉంటేకాదూ! మీ నాన్నగారు, అయితే, ఎందుకు అన్నారు నీకు పదకొండేళ్లు అని?”

హైమ నిర్ఘాంతపోతూ అన్నది, “నాన్న చెప్పాడా? ఉత్తచూట, ఎప్పుడూ చెప్పలేదు.”

“నిర్ఘాంతపోతారే నీమాటనింటే ఎవరైనా! తండ్రి నాఎదుట తననోటితో తానే అన్నాడు, కూతుడు ఎన్నడూ అనలేదు అంటుంది.” ఈలా అంటూ కన్ను గీటింది మరిఒకమారు. ఇప్పుడు హైమ పోల్చుకొన్నది ఆ కనుగీటుకి అర్థము; అందు చేత మరింత థాట్‌గా అన్నది, “నాన్న ఆలాగు చెప్పలేదు, ఎన్నటికీ చెప్పడు. ”

“నన్ను, అయితే, బొంకులమారి అంటావు అంతేనా?” అన్నది అమ్మ, గొంతుక కొంచెము తగ్గించి.

“మా నాన్న ఎన్నడూ అబద్ధమాడడు,” అన్నది హైమ.

అక్కడనుంచి ప్రారంభించింది మాఅమ్మ — ఆకుకున్న కొలది మాటలలోనిమురి! మరింత గాఢము అయిపోతూ ఉన్నది, ఆ మురికి అన్నిటికీ అంటుకొంటున్నది.

అమ్మ కోపము మరి పట్టలేక కోడలిబుద్ధిమాలినతనాన్ని గురించి నాన్నతో చెప్పింది; బుద్ధిమాలినతనము ఉంటూఉండగా, అన్నమాటే విడవకుండా అంటూఉండడము! నాన్న హైమను పిలిపించాడు, “పదిహేడేళ్లు వచ్చినా పల్లెలేకుండా ఉండడము మహాగొప్ప అనుకొంటున్నావు గాబోలు, డోలు వాయించుకొంటూ చాటిస్తున్నావు! మాఇంట్లో మాత్రం

అటువంటివి పనికిరావు, ఇదే చెప్పడము జ్ఞాపకముఉంచుకో!" అని అన్నాడు.

ఇంతకుముందు లేనెలాలుకుతుండే పంచమస్వరముతో తప్ప నాన్న కోడలితో ఎప్పుడూ మాట్లాడేవాడు కాదు, అమాటలన్నీ, ఇప్పుడు హఠాత్తుగా బురదలోముంచితీసిన వాటివలె ఏలాగు అయిపోయినవో కదా!

దుఃఖమువచ్చి హైమ, "ఎవరైనా నీ వయస్సు ఎంత అని అడిగితే ఏమిచెప్పమన్నారు?" అని అడిగింది.

"నువ్వు అబద్ధము ఆడక్కరలేదు. నాకు తెలియదు, మా అత్తగారిని అడగండి అని చెప్పు," అన్నాడు నాన్న.

అబద్ధము ఆడకుండే పద్ధతినిగురించి విని ఏమీ అనకుండా ఊరుకొన్నది, హైమ. ఆ ఊరుకోవడము ధోరణి చూచి తన సదుపదేశమంతా వృథాఅయిపోయింది అని నాన్నకు బోధపడిపోయింది.

హైమదుర్గతి చూచి నాకు దుఃఖమువచ్చింది. ఆమె ఎదుట నేను తల దించుకోవలసివచ్చింది. ఎప్పుడూ ఆమెకళ్ళలో కనబడుతుండేబొదార్యమూ, సరళతా మాయమయిపోయి, వాటికి బదులుగా ఒకవిధమైన సంశయము వాటిలో ప్రవేశించింది. శరత్కాలములో ఉదయాన్న ఉండే ఆకాశము వలె ఆమెదుఃఖము వాడిపోయింది. బెదిరిపోయిన లేడివలె

నావైపు చూస్తూ నిలుచున్నది, “వీళ్ల సంగతి నాకేమీ బోధపడకుండా ఉన్నది,” అని గాబోలు అనుకొంటున్నది.

ఆవాళ, చక్కనిబైండు చేసిన ఇంగ్లీషుకావ్య మొకటి కొని తెచ్చి ఇచ్చాను హైమకు. హైమ దానిని పుచ్చుకొన్నది, కాని అది దానంతట అదే ఆమె చేతిలో నుంచి ఒట్లోకి జారిపోయింది, ఆమె దానిని ఒక్కమారు తెరిచే నా చూడలేదు.

ఆమెచేతిని నాచేతితో పట్టుకొని మీదికి ఎత్తి “హైమా! కోపపడకు నామీద, నీలాగే నేనూ ఎప్పుడూ నిజమే చెబుతాను,” అని అన్నాను.

హైమ ఏమీ అనలేదు, చిరునవ్వు నవ్వింది. అటువంటి నవ్వు నవ్వేశా క్రి దేవుడెవరికి ఇస్తాడో వాళ్లు మాటలతో ఏమీ చెప్పనక్కరలేదు.

నాన్నకు కలిగిన సంపద స్థిరముగా ఉండేటందుకు మా ఇంట్లో దేవీపూజ కొత్త ఉత్సాహముతో ప్రారంభమయింది. ఇప్పటివరకు కోడలిని ఒకనాడూ పూజవర్షాట్లు చేయమని చెప్పలేదు. ఇప్పుడు అయింది అజ్ఞ, కొత్తకోడలు పూజసరం జాము సిద్ధము చేయవలసింది అని.

“ఏమి చెయ్యమంటారు అత్తయ్యా?” అని హైమి అడిగింది.

ఆకాశము చెక్కలయి నెత్తిమీద పడిపోతుంది అన్నంత ఘోర ఆపరాధము అందులో ఏమి ఉన్నది? అందురూ ఎరిగినదే పిల్లకు తల్లిలేదు, తండ్రి విదేశములో వెంచి పెద్దదానిని చేశాడు అని. పూజసరంజాము కోడలిమీద పెట్టడములో మామగారి ఉద్దేశము, ఆమెకు సిగ్గు తెప్పిద్దామనితప్ప వేరేదీలేదు. “ఓయి బాబు, ఇదేమిటమ్మా, ఎక్కడా వినలేదు! నా స్తికుల ఇంటినుంచి వచ్చినట్టున్నది పిల్ల! ఈ ఇంట్లో ఇక లక్ష్మీఆళ్లైరోజులు ఉండదు,” అని బుగ్గలమీద వేళ్లు పెట్టుకొని అమృలక్కలంతా అన్నారు.

ఈ సందర్భములో ఆమెతండ్రిని ఉద్దేశిస్తూ ఆడరాని మాటలు లెక్కలేనన్ని అన్నారు మానాన్నా అమ్మానూ. దుర్భాషగాలి వీచడము మొదలు పెట్టగానే హైమనోరు పూర్తిగా మూసుకుపోయింది, ఆమె అంతా సహిస్తూ ఊరుకొన్నది. ఇన్నాళ్లు ఎవరిఎదుటా ఒక కన్నీటిబొట్టుయినా రాలనిచ్చిందికాదు, కాని ఈవాళమాత్రము కళ్ళల్లోనుంచి నీళ్లు బొటబొట కారిపోయినవి. “మేము ఉంటూఉండేదేశములో అందరూ మానాన్నను ఋషి అని అంటూఉంటారు, ఆమాట మీరు విన్నారో లేదో!” అని చివరకు అన్నది హైమ.

“ఋషి అంటారా!” అంటూ పట్టలేనినవ్వు నవ్వారు అంతా కలిసి, అప్పటినుంచి ఆమెతండ్రిమాట ఏదైనా వస్తే, “మీఋషి-నాన్న” అని అంటూఉండేవారు—ఆమెనునన్నుకు బాధకలిగించే మార్గా లన్నిటిలోకీ మంచి దేదో కనిపెట్టారు మావాళ్లు.

సంగతేమిటంటే, మామగారు నిజముగా బ్రహ్మసమాజమువాడూకాదు, క్రిష్టియనూకాదు, బహుశా ఆయన నాస్తికుడుకూడా కాదు అనుకొంటాను. దేవతార్చనమాట ఆయన ఎన్నడూ ఆలోచించలేదు. పిల్లకు బాగా చేదుప్రచెప్పించాడు, అనేకసంగతులు బోధపరిచాడు, గాని దేవతార్చనవిషయమై మాత్రము ఎన్నడూ ఎటువంటిబోధా చేయలేదు. వసమాలి బాబు దానినిగురించి అతనిని ప్రశ్నిస్తే, “నాకే తెలియని వాటినిగురించి ఇతరులకు బోధచేయడము కపటము నేర్పినట్టే!” అని అతడు జబాబుచెప్పాడట.

హైమంతిఅంటే నిజమైనభక్తి మా ఇంట్లో ఒక్కరికే ఉండేది, అది మాచెల్లి ‘నారాణి’. వదినయెడల అంత అనురాగం ఉన్నందువల్ల చెల్లికి బాగా తిట్లుఅయ్యేవి, ఇంటివాళ్లు పెట్టిన నానాబాధలూ ఆమె సహించి ఉండవలసివచ్చేది. సంపారయాత్రలో హైమవంతుకుపడ్డ అవమానాన్ని గురించి, ఆమె భరిస్తూఉండే దుఃఖాన్ని గురించి నేను చెల్లిద్వారానే విన్నాను. హైమ నాతో వీటివిషయమై ఎన్నడూ ఒక్కమాట అనలేదు. నీగ్ధవల్ల ఏమీ అనలేకపోయింది, గాని ఆ నీగ్ధ తానుచేసిన దేనినిగురించి కాదేమో!

తండ్రిదగ్గరనుంచీవచ్చిన ప్రతిఉత్తరమూ ఆమె నాకు చూపించేది, ఉత్తరాలు చిన్నవిగానే ఉండేవి గాని ప్రేమతో నిండి ఉండేవి. తాను తండ్రిపేరనువ్రాసే ప్రతి ఉత్తరమూ చదవమని నాచేతికి ఇచ్చేది. తండ్రితో తనకుగలసంబంధములో

నాకు వంతుభవ్యకపోతే దాంపత్యము పరిపూర్ణత పొందదని గాబోలు ఆమెనమ్మకము. ఆమె వ్రాసిన ఉత్తరాలలో అత్త వారిమీద నిందసూచించేమాట ఒక్కటై నా ఎక్కడా ఉండేది కాదు—ఉంటేమాత్రము చిక్కు వచ్చిఉండును. అత్తవారి మీద ఏమిటివ్రాస్తుందో చూదామని మధ్యమధ్య ఆమెఉత్తరాలు విప్పిచూడడము జరుగుతుండేదట—ఈసంగతి నారాణి ద్వారా నాకు తెలిసింది.

ఉత్తరాలలో తమమీద అపరాధాలు మోపకపోవడము చూచి ఇంటియభిమానులు మనశ్శాంతి పొందారా అంటే, అదీ లేదు. ఆశాభంగము కలగడముచేత కోపమువచ్చి అన్నారు, “ఏమి మహా మునిగిపోయిందో, ఇన్నేసి ఉత్తరాలు వ్రాసేస్తూఉంది—నాన్నే సర్వమునూ, మేము ఏమీకాము గాబోలు!” ఈ విషయమే మల్లా తిట్లు చెలరేగినవి. నాకు చాలా దుఃఖము వచ్చింది, “మీ నాన్నగారికి వ్రాసిన ఉత్తరాలు ఇంకెవరిచేతికీ ఇవ్వకు, నాకే ఇస్తూఉండు, కాలేజీకి వెళ్లే దారిలో నేనే వాటిని పోస్టులో వేస్తాను,” అని అన్నాను.

అలాగుచెప్పడానికి కారణమేమని ప్రామ, ఆశ్చర్య పడుతూ, అడిగింది.

సిగ్గుచేత నేను ఆప్రశ్నకు జవాబుఇవ్వలేదు.

ఇంట్లో వాళ్లంతా, “ఇక మన ‘అపూ’ పని తుదముట్టింది బి. ఏ. పరీక్షకు తిలోదకాలే! కాని, పాపము, వాడి దేమీ తప్పులేదు,” అని అంటూ వచ్చారు.

అహా నిస్సందేహముగా! తప్పంతా హైమదే! ఆమె వయస్సు పదిహేడు కావడము ఆమెతప్పు; నాకు ఆమెయెడల అంత ప్రేమ ఉండడము ఆమెతప్పు; భగవంతుడు నన్ను అలాగు చేయడము ఆమెతప్పు—అందుచేతనే నాహృదయముయొక్క ప్రతిరంధ్రములోనుంచీ వేణుగానము ఇప్పుడు వినబడుతూ ఉన్నది.

బి. ఏ. పాసు అతినిర్లక్ష్యముగా పొయ్యిలో పెట్టేసి ఉంచును, గాని హైమయొక్కమంచిని కోరేవాడనైతే పాస్ కావలెను, కనుక పాసుఅయితీరుతాను అని నిశ్చయించుకొన్నాను—బాగాప్యాసుఅయితీరాలి కూడాను. నేను అట్టి అవస్థలో ఉండికూడా పాస్ కాగలనని అనుకోదానికి రెండు కారణాలు ఉన్నవి. హైమప్రేమలో గొప్ప విస్తీర్ణత ఉన్నది, సంకుచితమైన అనురాగమువలె అది ఎవరిమనస్సునూ కట్టిపెట్టి ఉంచదు. ఆమెప్రేమచుట్టూ ఉత్సాహకరమైన గాలిఒకటి ఎల్లప్పుడూ వీస్తూఉండేది—ఇది మొదటికారణము. రెండవకారణము, నేను బి. ఏ. పరీక్షకు చదవవలసినపుస్తకాలు హైమతో కలిసి చదవడానికి వీలులేనటువంటివికావు.

నడుము బిగించి కూర్చున్నాను పరీక్ష పాసుఅవుదామని. ఒకనాడు ఆదివారముమధ్యాహ్నము మా ముందరిగదిలో కూర్చొని మార్చినోవ్రాసిన నీతితత్వము చదువుతున్నాను. నా నీలిపెనసలు నాగలిఅయి ముఖ్యమయిన మాటలకిందా,

వాక్యాలకిందా నడుస్తున్నది. ఆసమయములో ఎండుకోగాని ముఖము ఎత్తి ముందుకు చూచాను.

మా అంగణానికి ఉత్తరభాగాన, నాగదికి ఎదురుగా, మా వెనుక ఇంటిమేడ ఎక్కే మెట్లు ఉన్నవి. ఆ మెట్లపక్కనున్న గోడకు ఇనపగజాలు వేసిన కిటికీలు ఉన్నవి మధ్యమధ్య. హైమ ఆ కిటికీలలో ఒకదానిలో కూర్చోని పశ్చిమమువైపు చూస్తున్నది. అటువైపునే పొరుగింటి మల్లిక్ గారితోటలోని కాంచనవృక్షము ఎర్రనిపూలతో నిండిఉన్నది.

నా గుండె ధబ్ధబ్మని కొట్టుకోవడము మొదలు పెట్టింది. అనౌత్సక్యము ఆవరణరూపముగా ఇన్నాళ్లు నామనస్సును చుట్టపెట్టిఉండెను. అది ఈవార ఆకస్మాత్తుగా విరిగిపడి పోయింది. హైమయొక్క నిశ్శబ్దవేదన అంతగా ధమైనది, ఇంతలోతైనది అని అంతకుముందు ఎన్నడూ అంతస్పృష్టముగా నాకు తెలియలేదు.

ఆమె కూర్చోన్న వైఖరిమాత్రము చూస్తున్నాను, ఇంకేమీ చేయలేదు. ఆమె తల గోడకు చేరవేసిఉన్నది, ఒడిలో ఒకచేతిమాద మరిఒక చెయ్యి పడిఉన్నది, విరబోసినజుట్టు ఎడమభుజముమీదనుంచి ముందుకు వేలబడుతున్నది. నావృద్ధయములో ఏదోగొప్ప ఆందోళన ప్రారంభించింది.

నా జీవనము పరిపూర్ణతపొందిఉన్నదని నేను అనుకొనేవాణ్ణి, ఎట్టివెలితీ లేదనీ మరిఒకచుక్కయినా పట్టదనీ, ఎక్కడా ఎటువంటిశూన్యతా నాలోలేదనీ నేను నమ్మేవాణ్ణి.

అటువంటినాకు నిరాశ ఒక పెద్ద గవ్వారమువలె ఇప్పుడు కంటిపడుట పడ్డది. దానిని ఏవిధముగా, దేనితోనింపి, కప్పి వేయగలను?

నేను ఎన్నడూ, దేనినీ, వదులుకోవలసి రాలేదు— బంధువులనుగాని అభ్యాసాలనుగాని—వేటిని వదులుకొనే అవసరము నాకు రాలేదు. హైమ సమస్తమూ వదులుకొని నాదగ్గిరికి వచ్చింది. ఆలాగు వదులుకొనిరావడము అనగా ఏమిటి అని నేను ఎన్నడూ బాగా ఆలోచించిచూడలేదు. మా ఇంట కంటకశయనముమీద ఇప్పుడు ఆమె బస. ఆమెతో కలిసి దానిమీదనే నా నివాసము కూడాను. ఆ దుఃఖములో హైమతో సమానవంతుడారుడను నేను, దుఃఖము మా ఇద్దరినీ వేరుచేయలేదు. కాని హైమ, లోపునాబయటావ్యాపించిఉన్న గొప్పస్వేచ్ఛలో, ముక్తిలో, పదిహేడుసంవత్సరాలు పెరిగి పెద్దదయిన గిరినందిని. అతినిర్మలమైన సత్యములోనూ, అతి ఉదారమైన తేజస్సులోనూ పెరగడమువల్ల ఆమెపృథ్వావము మిక్కిలి పనిత్రమైనదీ, సరళమైనదీ అయింది. చిన్ననాటి జీవితం నుండి ఆమెకుకలిగిన ఎడబాటు ఎంతఘోరమైనదో, ఎంతక్రూరమైనదో ఇప్పటికి నేను పూర్తిగా గ్రహించలేను—ఆమెపెరిగిన చోట నేనుపెరగలేదు, గనుక అది తెలుసుకోడము నాకు సులభమైన పనికాదు.

ప్రతిక్షణమూ హైమకు లోలోపున చావే! ఆమెకు నేను ఏదికావలెనంటే అది ఇవ్వగలిగాను గాని ముక్తిమాత్రము కథా—11

ఇవ్వలేకపోయినాను—ముక్తి నేను ఏలాగు ఇవ్వగలను, అసలు నాలో ఉంటేనా? అది? అందుచేతనే ఈ కలకత్తాసందులో ఆ గజోలసందుల్లోనుంచి నిశ్శబ్దమైన ఒక మనస్సుకు నిశ్శబ్దా, కాళాంతో మాటలు జరుగుతుండేవి. ఒక్కొక్కనాడు అర్ధరాత్రప్పుడు లేచి చూచేసరికి హైమ పరుపుమీద ఉండేది కాదు, చేతిమీద తలపెట్టుకొని, నక్షత్రాలతో నిండిఉన్న ఆకాశమువైపు చూస్తూ దాబామీద పడుకొనిఉండేది.

మార్బిన్ మూలపడేశాను. ఏమిటిచేయడముఅని ఆలోచించారు. చిన్నప్పటినుంచీ నాన్నంటే నాకు చాలా భయము, ఎన్నడూ ఆయనఎదుటకు వెళ్లి ఫలానాది కావలెనని అడగలేదు, అడిగే అభ్యాసమూలేదు, దానికితగిన సాహసమూలేదు. కాని ఆవాళ మరి ఉండలేకపోయినాను. సిగ్గుతో చేస్తున్నా, “హైమ ఒంట్లో బాగులేదు, ఒకమారు నాన్నగారిఇంటికి పంపిస్తే బాగుంటుంది,” అని అన్నాను.

నాన్నకు మహాకోపమువచ్చింది, కోపముతో మతిపోయింది. “ఇదంతా హైమ పనే! ఎంత నిర్భయము! ఎంత సాహసము!” అని తనలోతాను అనుకొని, తక్షణము లేచి ఇంట్లోకి వెళ్లి, “ఏమిటి నీ జబ్బు?” అని ఆమెకు అడిగాడు.

“జబ్బేమీ లేదే!” అని అన్నది హైమ.

ఇది పొరుషము కొద్దీ నిర్లక్ష్యముగా అన్నమాట అనుకొన్నాడు నాన్న.

కాని హైమశరీర మేమో రోజుకురోజూ శుష్కించి పోతున్నది. మేము రోజూ చూస్తూఉండడముచేత మాకు తెలియడము లేదు. ఒకనాడు వనమాలిబాబు ఆమెను చూడడానికి వచ్చి, చూడగానే ఉలికి పడ్డాడు. “ఇదేమిటమ్మా హైమీ, నీరూపు ఏలాగుందో ఎరుగుదువా? జేబ్బేమీ చెయ్యలేదు కదా!” అని అన్నాడు.

“లేదు,” అన్నది హైమ.

ఇది జేరిగి పదిరోజు లయింది. ఉత్తరముపత్రము లేకుండా మామగారు ఒకనాడు తెల్లవారేసరికి మాఇంట్లో ప్రత్యక్షం! వనమాలిబాబు హైమశరీరస్థితిమాట తండ్రి పేర ప్రాశించాలి, ఏమీ సందేహము లేదు.

పెళ్లిఅయినతరువాత తండ్రి కొమార్తెను విడిచిపెట్టి పెళ్లిపోతున్నప్పుడు కొమార్తె కన్నీరు పైకిరానిచ్చింది కాదు. ఈవాళ తిరిగి కలుసుకొన్నారు, తండ్రి కొమార్తెగడ్డముకింద చెయ్యివేసి ముఖము ఎత్తేసరికి కన్నీరు ఎట్టి అడ్డూ లక్ష్య పెట్టక ధారలుధారలుగా కారడంమొదలుపెట్టింది. తండ్రినోటి వెంట మాట రాలేదు; “ఏలాగున్నా వమ్మా?” అని అడగ నైనా అడగలేకపోయినాడు. కూతురు కనబడగానే తండ్రి గుండె బద్దలయిపోయింది, అటువంటి దేవో ఆమె ముఖములో కనబడ్డది తండ్రికి, సందేహము లేదు.

హైమ తండ్రినిచెయ్యిపట్టుకొని తన పడకగదిలోకి తీసుకువెళ్లింది. తాను అడగవలసిన ప్రశ్నలూ అనేకము ఉన్నది, తండ్రి జబ్బుగానే కనబడుతున్నాడు.

“నాతో వస్తావమ్మా *బుడీ?” అని తండ్రి అడిగాడు.

“వస్తాను, వస్తాను,” అని అన్నది అతిఆత్రతతో.

“వత్తువుగాని అమ్మా, నేను ఆ ఏర్పాటు చేస్తాను,” అన్నాడు తండ్రి.

మామగారు మా ఇల్లు చేరేసరికి బహుకంగారుగా ఉన్నారు, కాబట్టిగాని లేకుంటే ఇంట్లో అడుగుపెడతూనే ఆత. నికి అవగాహనఅయి ఉండును, మునడటిరోజులు ఇవి కావు అని. హతాత్తుగా ఆయన రావడము ఏమిటిఉపద్రవము అని అనుకొన్నాడు మా నాన్న. అందుదేత ఆతనితో తిన్నగా మాట్లాడనైనా లేదు. “మీ ఇష్టము వచ్చినప్పుడు వచ్చి పిల్లను తీసుకు వెళ్తుండండి,” అని మొదటిలో నాన్న మామగారితో అన్నాడు. ఆమాటే మామగారి మనస్సులో ఇప్పటికీ ఉన్నది. ఆ మాట ఇప్పుడు చెల్లకపోవచ్చునని మామగా రనుమానించ లేదు.

నాన్న గుడాకు పీలుస్తూపీలుస్తూ అన్నాడు, “నేనేమీ చెప్పలేను సుమండీ బావగారూ, కావాలంటే ఇంట్లోకి అడిగి—”

* ముసలీ.

‘ఇంట్లో’ మీద భారమువెయ్యడమంటే ఏమిటో నాకు బోధపడిపోయింది. చివరకు ఏమీ కాజోయేదిలేదు అని పోల్చుకొన్నాను. అలాగే, ఏమికాలేదు కూడాను.

కోడలిఒంట్లో బాగులేదా? ఏమి అన్యాయము ఇటువంటి అపవాద!

ఒక మంచి డాక్టర్ ని తీసుకువచ్చి మూమగారు పరీక్ష చేయించారు. “గాలి మార్పాలి, లేకపోతే హఠాత్తుగా గొప్ప జేబ్బేదైనా సులభముగా రావచ్చును,” అన్నాడు డాక్టర్.

“హఠాత్తుగా గొప్ప జేబ్బేదైనా ఎవరికైనా రావచ్చును, అదీ ఒక మాటేనా?” అని నవ్వుతూ అన్నాడు నాన్న.

“ఆయన పేరుపడ్డ గొప్ప డాక్టర్, ఆ సంగతి మీకు తెలుసునో లేదో? అతని మాట—”

“ఓ, ఇటువంటి డాక్టర్లను అనేకమందిని చూశాను. వక్షిణలో బలముంటే ఎటువంటి విధానమైనా జేరిపించేయవచ్చును పండితుల ద్వారా; ఏజేబ్బు కావలస్తే ఆజేబ్బు ఉన్నట్టు డాక్టరుదగ్గరనుంచి సర్టిఫికేట్ తీసుకురావచ్చును,” అని నాన్న అన్నాడు.

ఈ మాటలు వినగానే నిశ్చేష్టులయిపోయినారు మూమూమగారు. అవమానపరిచి మరీ తండ్రిదరఖాస్తు తిరగకొట్టారు అని తెలుసుకొని హైమ కర్తకట్టిపోయింది.

నేను మరి సహించి ఊరుకోలేకపోయినాను. నాన్న దగ్గరికి వెళ్ళి, హైమను నేను వాళ్లనాన్నగారిఇంటికి తీసుకు వెళ్ళతాను, అని అన్నాను.

“అహ, దానికి అంత ఆలోచన ఎందుకు?” అని పెద్ద గర్జనతో అన్నాడు నాన్న.

*

*

*

*

*

అన్నట్టు చేయలేదేమి అని నాన్నే హితులలో కొంత మంది నన్ను అడిగారు. “వెళ్లాన్ని బలవంతాన తీసుకొని వెళ్లి పోతే తీరిపోయేది!”

ఎందుచేత వెళ్లలేదు! ఎందుచేతనా? లోకధర్మము సత్య ధర్మాన్ని కాళ్లకింద వేసి కుమ్మకపోతే యుగయుగాలనాటి శిక్షణ నా రక్తములో ఉండి ఏమి లాభము? ఇంట్లో వాళ్లను ఇంటికిబలి ఇవ్వకపోతే ఆ శిక్షణయొక్క ప్రయోజన మేమిటి? సీతను విసర్జించమని పట్టుపట్టిన అయోధ్యాపురవాస్తవ్యులలో నేను ఒకణ్ణి ఆ మాట మీరుఎరుగరేమో? ఆ విసర్జనను పొగుడుతూ యుగాలతరబడి పాటలుపాడుకువస్తూఉన్న సత్పురుషులలో నేను ఒకణ్ణి. భార్యను పరిత్యజించడములోఉన్న గుణాన్ని వర్ణిస్తూ లోకరంజనార్థమయి మాసపత్రికలలో ఉపన్యాసాలు వ్రాసిన మహానుభావుడను నేనే; హృదయములోని రక్తముతో రెండో సీతావిసర్జనకథను ముందుకెప్పుడో వ్రాయవలసి వస్తుంది అని నేను అప్పుడు ఏలాగు అనుకోగలను?

తండ్రి కొమార్తెను విడిచిపెట్టి వెళ్లే సమయము మరిఒక మారు వచ్చింది. ఈమారుకూడా ఇద్దరిముఖాలలో చిరునవ్వు. కూతురు నవ్వుతూ తండ్రినిచీవాట్లుపెట్టింది. “నాన్నా, ఈ మారుగాని నన్ను చూడడానికి ఇంతకంగారుగా ఇంటికి పరుగెత్తుకొని వచ్చావంటే, చూస్తూఉండు, నేను గదిలోకి పారిపోయి తలుపులు బిడాయించుకొంటాను,” అని అంటూ నవ్వింది.

“ఈమారు వస్తేమాత్రము కన్నమువేయడానికి ఆయుధము పెట్టుకొనిమరి వస్తాను,” అని నవ్వుతూనే తండ్రి జేబాబు ఇచ్చాడు.

చిన్నప్పటినుండిఉండే ప్రేమపూరితమైన ఆ చిరునవ్వు ఆ నాటినుండి హైమంతిముఖాన ఒక్కమూరైనా నాకు కనబడలేదు.

తరువాత జేరిగినసంగతి వ్రానేశక్తి నాలోలేదు.

... ..

అప్పు పెళ్లికూతుర్ని వెదుకుతున్నదని వింటున్నాను— అప్పు కోరిక నెరవేర్చకుండా ఊరుకోలేనిరోజుకూడా తిరిగి వస్తుందేమో బహుశా! ఎందుచేత నంటే—పోనీ, పోనీ, అదంతా ఇప్పుడు చెప్పి ఏమిలాభము?

ఎండానీడా

ముందురోజు వర్షము కురవగలిగినంతా కురిచేసింది, ఇవ్వాలే మరి వర్షము లేదు. చేలలోని చులకనిథాన్యము కొద్ది భోజాలలో పండిపోతుంది. ఎండానీడా ఒకదానివెంబడి ఒకటి చేలమీద పడతూఉండడమువల్ల ఎవరోకుంచిపట్టుకొని రంగువేస్తున్నట్టుగా కనబడుతున్నది. నలుదిక్కులా వ్యాపించి ఉన్నచేను ఎండపడినప్పుడు ఉజ్వలమైన పసుపురంగుతో ప్రకాశిస్తున్నది, పరక్షణమే నీవపడడమువల్ల గాఢమైన నలుపులోమునుగుతున్నది.

సమస్తకాశాన్ని రంగభూమిగాచేసి ఎండానీడా తమ తమ భూమికల కుచితమైనట్టు అభినయము చేస్తున్నవి. అటువంటి సమయములో ఈ సంసారములో ఎన్నిచోట్ల ఎన్నెన్ని అభినయాలు జేరుగుతున్నవో వాటిని లెక్కవెట్టడము ఎవరి తరము?

నేను తెరవెత్తుతున్నచోట ఒక చిన్న జీరనశాట్యము జేరుగుతున్నది; తెరవెత్తగానే ముకు కనబడేది పల్లెటూరిలో రోడ్డుప్రక్క నున్న ఒక చిన్నఇల్లు. ఆయింటి ముందుగది మాత్రము పక్కాగా కట్టినది. రెండుప్రక్కలా పడిపోతున్న ఇంటికలప్రహరీఒకటి ఉన్నది, దానినిఅంటి మంటిగోడలతోకట్టిన

గదలు కొన్ని ఉన్నవి. రోడ్డుమీదనుంచి చూచేసరికి కిటికీ గజాలలోనుంచి లోపున బల్లమంచమీద కూర్చున్న యువకుడు ఒకడు కనబడుతున్నాడు. అతని ఒంటిమీద బట్ట లేదు. ఎడమ చేతితో విసనకర్త పట్టుకొని, చెమటగా ఉండడముచేత, ఉండుండి విసురుకొంటున్నాడు, ఈగలు తోలుకొంటున్నాడు; కుడిచేతితో పుస్తకము పట్టుకొని బహుశ్రద్ధగా చదువుతున్నాడు.

డోరియాచీర చెంగున నేరేడిపళ్లు కట్టుకొని ఒకొక్కటి తింటూఉన్న బాలికఒకరై రోడ్డుమీదనుంచి కిటికీగజాలదగ్గరికి వచ్చి పోతున్నది. పిల్లకీ ఆ యువకునికీ బాగా పరిచయము ఉన్నదని చూచినవాళ్ళందరికీ ఆ పిల్లముఖమువల్ల స్పష్టమవుతుంది. అతనిని ఏలాగైనా తనవైపు చూచేట్టుచేసి, తాను ఇప్పుడు నేరేడిపళ్లుతినడమనే గొప్పపనిలోఉండబట్టి అతనితో మాట్లాడడానికైనా తనకిప్పుడుతీరదు అని అతి నిరసనభావముతో ఆ యువకునికి తెలియచేయవలెనని ఆపిల్ల అవస్థపడుతున్నది.

లోసలనున్న విద్యార్థికి దృష్టితక్కువ, ఆ పిల్లదురదృష్టము అది. అందుచేత ఆమె కనపరుస్తూఉన్న ఉపేక్ష అతనిని తాకనైనాతాకకుండా ఉన్నది. పిల్లకుకూడా ఆ సంగతి తెలుసును, అందుచేత చాలాసారులు ఇచ్చిపోయి, తానుచేసిన ప్రయత్నం నిష్ఫలమౌచుచున్నదని నిశ్చయించి నేరేడిగింజలను అతనిపై ప్రయోగించడము మొదలుపెట్టింది. గుడ్డివాళ్లదగ్గర

పౌరుషము కాపాడుకోవడము ఎవరికైనా సాధ్యముకాని పని.

తరువాత కొంతసేపటికి కాకతాళీయముగా రెండు మూడు పెద్దపెద్ద గింజేలు వెల్లి కర్తలుపుకు తగిలి తక్కువని శబ్దము చేసినవి, యువకుడు తలఎత్తి చూచాడు. ఆ మాయలపిల్ల ఆ సంగతి పోల్చుకొన్నది, ముఖము చాల్చుకొని మరింత శ్రద్ధతో బాగాపండిన నేరేడుపళ్లు ఎంచుకోవడము మొదలుపెట్టింది. యువకుడు కనుబొమ్మలు చిట్టించి జాగ్రత్తగా చూచి పిల్లను పోల్చుకున్నాడు. పుస్తకము క్రిందపెట్టి నిలిబడి ఇనపగజోలదగ్గికి వచ్చాడు; నవ్వుతూ, “గిరిబాలా!” అని పిలిచాడు.

గిరిబాల ఎటువంటి తత్తరపాటూ చూపించలేదు, తదేక ధ్యానముగా చెంగులోనుంచి పళ్లు ఎంచుకొంటూ మెల్లిగా బిక్కిక్కడగు వేసుకొని వెళ్లడం మొదలుపెట్టింది.

తానెరుగని అపరాధమేదో చేసినందుకు శిక్ష పొందు తున్నట్టు మందదృష్టిగల మనఅబ్బాయికి అప్పటికి బాగాబోధ పడ్డది, తొందరతొందరగా బైటకువచ్చి, “ఏవీ నావంతు నేరేడిపళ్లు ఈవాళ ఇచ్చావు కావే!” అని ఆ పిల్లతో అన్నాడు. గిరిబాల ఆ మాట విననట్టుగా అతిశ్రద్ధతో పళ్లు ఎంచుకొంటూ తినడము ప్రారంభించింది.

ఆ పళ్లు గిరిబాలతోటలోనివి, రోజూ తెచ్చి ఆతనికి వంతుఇచ్చేది. ఎందుచేతనోగాని ఆ మాట గిరిబాలకు ఈవాళ

జ్ఞాపకమైనా రాలేదు. ఆమెవ్యవహారము చూస్తే ఈవాళ్ళ పళ్లన్నీ తనఓక్కరైకోసమే తెచ్చుకొన్నట్టు కనబడుతున్నది. కాని తనతోటలోరాల్చినపళ్లను వైవాళ్లగడపలో నిలుచొని అందరికీ కనబడేటట్టు తినడానికి కారణం పూర్తిగా తెలుసుకోవడము సులభంకాదు. ఆ సమయములో ఆ అబ్బాయి వచ్చి ఆ పిల్లచెయ్యి పట్టుకొన్నాడు. గిరిబాల ఇటూఅటూ గుంజాయించి చెయ్యి వదిలించుకొందామని మొదట ప్రయత్నము చేసింది, తరువాత కళ్ళ నీళ్లుపెట్టుకొని బిగ్గరగా ఏడవడము ప్రారంభించింది; కొంగు జోరవిడిచింది, కొంగులోనున్న పళ్లన్నీ క్రిందపడిపోగానే పరుగెత్తి పారిపోయింది.

ప్రాధున్న వడిగా పరుగెత్తుతున్న మేఘాలూ, తీక్ష్ణమైనఎండా, సాయంకాలముకాగానే అలసటపడి విశ్రాంతి తీసుకొంటూ ఉన్నట్టుగా కనబడుతున్నవి. తెల్లమేఘాలు కుప్పలు పెట్టినట్టుగా ఆకాశాన ఒకమూలకు చేరుకొన్నవి. సాయంకాలమవుతూఉండడముచేత వెలుతురు బాగా ఊణించింది. ఆ వెలుతురు చెట్లఆకులమీదనూ, చెరువునీటిమీదనూ, పడుతూఉన్నది! వర్షములో స్నానముచేసిఉన్న సృష్టియొక్క ప్రతిఅంగముమీద ఆ వెలుతురు పడి నిగనిగమిస్తున్నది. ఆ పిల్ల తిరిగి ఆ గజోలకిటికీదగ్గర నిలుచొని ఉన్నది, ఆ యువకుడు ఆ ఇంట్లోనే కూర్చొని ఉన్నాడు. ఉదయానికి, ఇప్పటికీ వ్యత్యాసము ఏమిటంటే, ఆ పిల్లదానికొంగులో ఇప్పుడు నేరేడిపళ్లు లేవు, ఆయువకునిచేతిలో పుస్తకము లేదు. ఇంతే

కాదు, మరిఒక భేదముకూడా ఉన్నది, కాని అది కేవలము పైపైనుండే భేదముకాదు, అది లోపునఉండే భేదము, మహా గొప్పది.

ఏముఖ్యమైన పనిమీద ఆ బాలిక ఈ పూటకూడా వచ్చి ప్రత్యేకముగా ఆ స్థలములో నిలుచొని తడబడపడు తున్నదో చెప్పడము కష్టము. ఆ బాలికవ్యవహారాన్నిబట్టి ఏది ఊహించినా ఊహించవచ్చును. కాని ఆమెకు ఆ యువకునితో మాట్లాడవలెననే కోరిక ఉన్నదనిమాత్రము ఊహించలేము. ప్రాధున్న తాను వేసిన నేరేడిపళ్లు మొక్కలయిన వేమో చూదామని వచ్చింది గాబోలు!

మొక్కలు ఇంకా పుట్టలేదు. దానికి అనేకకారణాలు ఉండవచ్చును. వాటిలో ముఖ్యమైనకారణము ఏమిటంటే ఆ నేరేడిపళ్లు అన్నీ ఆ మంచంమీద పోగుచేసి ఉన్నవి. మధ్య-మధ్యను బాలిక తలవంచుకొని ఊరూపేరూలేని కల్పనావస్తువేదో వెతుకుతున్నది. యువకుడు నవ్వు ఆపుకొని గంభీర-భావముతో నేరేడిపళ్లు ఎంచి అతిశ్రద్ధగా ఒకొక్కటి తింటూ ఉన్నాడు. కొంతనే పయిన తరువాత ఒకటిరెండు గింజలు వచ్చి ఆ బాలిక కాళ్ళకు తగిలినవి, ఒంటిమీదకూడా పడ్డవి. అప్పుడు పిల్ల పోల్చుకున్నది, ఆ యువకుడు తనమీద పగతీర్చు కొంటున్నాడు అని. కాని ఇది న్యాయమేనా? పాపము, ఆ బాలిక అభిమానము విడిచిపెట్టి తన దీనహృదయాన్ని సమర్పించుకో దానికి దాగవద్దేనా కనబడుతుండేమోఅని వెదుకుతున్నది,

ఆచారి ఆసలే కష్టమైనది, వైగా ఈవిధంగా అడ్డుపెడుతూ ఉండడము దయాహీనత కాదా? పిల్ల పట్టుబడిపోదామని వచ్చినట్లు అతను పోల్చుకొన్నాడు. ఈ సంగతి ఆ పిల్ల తెలుసు కోగానే ముఖము ఎర్రచేసికొన్నది, పారిపోదామని అనుకొంటూఉంటే ఆ అబ్బాయి బయటికి వచ్చి ఆ పిల్ల చెయ్యి పట్టుకొన్నాడు.

ఆపిల్ల ఇటూఅటూ కొట్టుకుంటూ చెయ్యిపదిలించుకొని ప్రొద్దున్న మోస్తరుగా పారిపోదామని చాలా ప్రయత్నము చేసింది, గాని ఏడవలేదు. పిల్లముఖము కందిపోయింది; మెడ వంచి ఆ అబ్బాయి వెనకను తనముఖము దాచుకొంటూ అతి బిగ్గరగా నవ్వసాగింది. కేవలము బలములేక లొంగిపోయినాను అని వెల్లడిచేసే ఖైదీవలె ఆ ఇనపగజోలవెనుకనున్న జైలులో ప్రవేశించింది.

ఆకాళాన ఎండానీడా చేసే కేళి ఒక గొప్ప సంగతి కాదు. అదేవిధముగా భూమిమీద వీరిద్దరూ చేస్తూఉండే కేళి కూడా ఒక పెద్దవిషయము కాదు, ఇదీ దానివలెనే తీణభంగురము. కాని ఇంకొకవిధముగా చూస్తే ఆకాళము మీద ఎండకూనీడకూ జేరుగుతున్న ఆట కేవలం సామాన్యవ్యవహారం కాదు, ఆటలాగున కనబడుతుంది గాని ఆట కానేకాదు. వీరిద్దరి ఆటకూడా అదే మోస్తరు. ఏ వర్షపుదినమునాటి మధ్యాహ్నమో జేరిగిన ఈ ఊరుపేరూలేని ఇద్దరుపిల్లలఆట,

ప్రపంచంలో ప్రతిరోజూ జేరుగుతున్న లెక్కలేనిసంగతులలో ఏమూలనో అని అనిపించేవచ్చును, గాని ఆకాశమందుజేరుగుతున్న ఆ అటలాగునే ఇదికూడా అటమాత్రమేకాదు. నిశ్చలమైనముఖముతో గంభీరముగా కూర్చొని యుగానికియుగముచేర్చి కాలమూల గుచ్చుతూఉన్న పురాణపురుషుడే, యావజ్జీవమూ ఉండవలసిన సుఖదుఃఖాల బీజాలను, ఆ బాలికయొక్క అతిసామాన్యమైన నవ్వువీడ్పులలోకూడా అంగురింపజేశాడు. అయినా ఆ బాలికలో ఆకారణముగాపుట్టిన అభిమానము అర్థహీనమైనదిగా కనపడవచ్చు. అట్లాగు కనిపించడము కేవలము పైవాళ్ళకే కాక, ఈనాటకములో ప్రధాన పాత్రఅయిన ఆ యువకునికికూడాను. ఆ బాలికకు ఎందుచేత ఒకనాడు కోపమువస్తూఉంటుందో, మరిఒకనాడు ఆమె ఎందుచేత ఆపరిమితమైన దయచూపిస్తుందో, ఎందుచేత ఒకనాడు మామూలుప్రకారము అతనివంతు అతనికి ఇచ్చేస్తుందో ఒకనాడు ఇవ్వదో—దీనిఅంతటికీ కారణము కనిపెట్టడము సులభము కాదు. ఒక్కొక్కనాడు ఆ పిల్ల తనకల్పనాశక్తిని, తన ఆలోచననూ, తననైపుణ్యాన్నీ ఆయువకునికి సంతోషము పుట్టించే పనులుచేయడంలోనే వినియోగించేది, ఒక్కొక్కనాడు తనలో ఏ అల్పశక్తిఉన్నదో అదీ, తనలోఉన్న కాఠిన్యమూ పూర్తిగా వినియోగించి ఆయువకునికి బాధకలిగిద్దామనే ప్రయత్నించేది. అతనికి బాధకలుగజేయలేకపోయినప్పుడు ఆమెలోఉండేకాఠిన్యము పదింతలుఅయ్యేది, ఆమెప్రయత్నమే

రఫలమయితే ఆకాశిన్యము అనుతాపంవల్ల స్నేహంక్రింద
మూరి అశ్రుధారలహాపముగా ప్రవహించేది.

2

గ్రామమునిండా కక్షలు. చెరుకు వ్యవసాయానికనీ,
నాశపండించడాకనీ, పోట్లాటలతోనూ, దొంగదావాల
తోనూ, నిండిఉన్నది ఊరు. సాహిత్యచర్చకుగాని, ఏ మంచి
విషయాలను గురించైనా ఆలోచనకూగాని మిగిలినదల్లా
గిరిబాల శశిభూషణ్—వీళ్లద్దరు మాత్రమే!

దీనివల్ల ఎవరికీ ఏమీ కష్టముకలుగలేదు, ఎవరిలోనూ
ఇది కుతూహలం పుట్టించలేదు. గిరిబాలవయస్సు పది సంవత్స
రాలు, శశిభూషణ్ ఆప్పుడే ఎం. ఏ., బి. ఎల్. పాసుకయి
వచ్చాడు—ఇద్దరూ ఇరుగుపొరుగులు.

గిరిబాలతండ్రి, హరకుమార్, ఒకప్పుడు గొప్పవిశ్వరథ
వంతుడు, ఒక గ్రామమంతటికీ ఒకేపట్టాదారుడు, చెడ్డదినాలు
వచ్చి ఆ స్థితింతా అమ్ముకొన్నాడు. ఇప్పుడు ఒక పర దేశీజమీ
దారుదగ్గర రివిన్యూ సూపరెంటుగా ఉన్నాడు. ఏ పరగణాలో
పూర్వం ఉండేవాడో ఆపరగణాలోనే ఇప్పుడు సూపరెంటుగా
ఉండడముచేత అతనికి జన్మస్థానము విడవనవసరము లేక
పోయింది.

శశిభూషణ్ ఎం. ఏ. పాస్ అయి 'లా'కాలేజీలో చదివి. బి. ఎల్. కూడా పాస్ అయినాడు, గాని ఏ పనిలోనూ ప్రవేశించలేదు. శశిభూషణ్ ఎవరితోనూ కలిసేవాడుకాదు. ఏదైనా మీటింగు అయితే వచ్చి ఎన్నడూ నాలుగుమాటలు చెప్పలేదు. దృష్టి మందము కావడముచేత పరిచయ మున్న వాళ్లనైనా అతడు పోల్చుకోలేకపోయేవాడు, అందుచేతనే ఎదురుగుండా ఎవరైనా కనబడితే కనుబొమ్మలు చిట్లించి కళ్లు చిన్నవిచేసి చూస్తూఉండేవాడు. దీనివల్ల ఇతడు గర్వపోతు. అని అందరూ అనుకొనేవారు.

కలకత్తాలో, అక్కడి జనసముద్రములో ఏకాకిగా ఉండడము సరిపోతుందిగాని ఈ పల్లెటూరిలోమాత్రము అట్లాగు కుదరదు కదా! కనుక అందరూ అతనిని పొగరుబోతు అని అనుకొనేవారు. శశిభూషణ్ తండ్రి చాలా ప్రయత్నముచేశాడు. గాని ఏమీ ప్రయోజనములేకపోయింది, చివరకు నిరుద్యోగి అయిన తనకొడుకును తీసుకువచ్చి తమకుండే ఆస్తికాస్తా చేక్కచూచుకోమని అప్పచెప్పాడు. ఆగ్రాహస్థులు అతనిని అనేకవిధాల కష్టపెడుతూఉండేవారు, అతనిని చూచి ఎగతాళి చేస్తూఉండేవారు, అజమానపరుస్తూ ఉండేవారు; అతను అంతా సహించి ఊరుకోవలసివచ్చేది. వాళ్లుచేసే అజమానానికి ఇంకొక కారణము ఏమిటిఅంటే—శాంతిప్రియుడైన శశిభూషణుకు పెళ్లి అంటే ఇష్టములేకపోవడము. కన్యాదానముచేయకొరి వచ్చిన

తల్లిదండ్రులు ఈ అనిచ్చుచు చూచి అహంభావము అని అనుకొనేవారు, వాళ్ళకు మహాకోపమువచ్చేది.

మీదపడుతున్న ఆపదలు అధికమవుతున్నకొలది మరి ఆత్మనిమగ్ను డయి తనలోతనను దాచుకొనేవాడు శశి భూషణ్. ఇంటికి ఒకమూలనుండే గదిలో బల్లమంచమొకటి వేసుకొని బైండుచేసిన ఇంగ్లీషుపుస్తకాలు దగ్గరపెట్టుకొని కూర్చుండేవాడు, ఇష్టమువచ్చినపుస్తకము తీసి చదువుతుండేవాడు. అయితే మరి ఆస్తికాపాడే మార్గము ఏదీ? అది ఆస్తే ఎరుగాలి!

మానవ ప్రపంచములో ఇతనికి ఉన్న సంపర్కమంతా ఒక్కగిరిబాలతోనే అని చెప్పవచ్చును. ఆమాట ఇంకాటికి చదివేవాళ్ళకు తెలిసేఉంటుంది.

గిరిబాలకు స్కూల్లో చదువుకొంటూ ఉన్న అన్నలు ఉండేవారు. స్కూల్ నుంచి వస్తూనే మూడురాలైన గిరిబాలను అడిగేవారు, భూమిది ఏ ఆకారము అని ఒకనాడు, మరి ఒకనాడు సూర్యుడు పెద్దా భూమి పెద్దా అని గిరిబాల తప్పుచెపితే వేళాకోళముచేసి పెద్దకేకలు వేసుకొంటూ ఆ తప్పు దిద్దేవారు. భూమికంటే సూర్యుడు పెద్ద అని గిరిబాలకు నష్టకముపుట్టేటట్టు ప్రమాణాలతో కనపరచలేకపోయి నప్పుడు గిరిబాల సాహసించి తన సందేహాన్ని తెలియజేస్తే వాళ్ళు మరి కేకలు వేసుకొంటూ, మరింత నిరసనగా అనేవారు—“బేమ్! మా పుస్తకాలలో ఉంటే నువ్వు—”

అచ్చుపుస్తకములో ఆమాట ఉన్నదని విని గిరిబాల
మరేమీ అనలేకపోయేది, అచ్చుకంటె గొప్పప్రమాదము
ఉండదు కదా!

అన్నలు చేదివినట్టుగా పుస్తకాలు పట్టుకొని చేదవవలె
నని గిరిబాలకు చాలాకోరికగా ఉండేది. ఒక్కొక్కనాడు తన
గదిలో పెద్దపుస్తకముఒకటి పట్టుకొని గొణగొణమని
చేదువుతున్నట్లు నటించి వేజీలు గబగబ తిరగవేస్తూఉండేది.
ఏమిబోధిపడని ఆచిన్న చిన్ననల్లనిఅచ్చుఅక్షరాలు, గుడులనూ,
బొత్తాలనూ భుజాలమీద ఎక్కించుకొని ఒక మహారహస్య-
శాలయొక్క సింహద్వారములో వరసలువరసలుగా నిలబడి,
గిరిబాలవైపు చూస్తూఉండేది. ఆమె ఎటువంటిప్రశ్న వేసినా
జబాబుచెప్పేవికావు. కథామాలగాని దానిలోఉండే పులులూ
సింహాలూ, కుక్కలూ నక్కలూ, గొడిదలూ గుర్రాలూగాని
అతికుతూహలముతో చూస్తూఉన్న ఆ బాలికకు తమ
ధమాస్యాలేపీ తెలియనిచ్చేవికావు. ఆఖ్యానమంజరి తనలోఉన్న
ఆఖ్యానాలనన్నింటినీ తనలోనే దాచుకొని మానవ్రతముపట్టి
నోరుమూసుకొని కూర్చుండేది.

అన్నలదగ్గర గిరిబాల తనచేదువుమాట ఎత్తిందిగాని
వాళ్లె ఆమాట వినుపించుకోలేదు. ఇక ఆమెకు సహాయము
చేయగలిగినదంతా శశిభూషణ్ ఒక్కడే.

కథామాలా, వ్యాఖ్యానమంజరీ, వీరితిగా అభేద్యమైన రహస్యాలో గిరిబాలకు శశిభూషణ్ కూడా ఆలాగే అభేద్యమైన రహస్యము—రోడ్డుప్రక్కను ఇనపకమ్మలతోకట్టిన గదిలో ఒంటరిగా పుస్తకాలమధ్య కర్తమంచముమీద కూర్చొని ఉండేవాడు. తలవంచుకొని తదేకభ్యాసముగా పుస్తకాలు చేదువుతూఉన్న ఆ అద్భుతయువకుని చూస్తూ ఇనపకమ్మలు పట్టుకొని బయట నిశ్చేష్టురాలయి నిలబడేవి గిరిబాల. పుస్తకాల సుఖ్యను పట్టి చూచి తన అన్నలకంటే అతడనేకరెట్లు గొప్పనిద్వాంసుడని గిరిబాల నిశ్చయించింది. ఇతడు కథామాల మొదలైన శ్రేష్ఠగ్రంథాలన్నీ పూర్తిచేసే ఉంటాడు, ఆవిషయంలో గిరిబాలకేమీ సందేహములేదు. కనుక శశిభూషణ్ ఆపుస్తకాలవేజీలు తిరగవేస్తూ ఉంటే బహుశ్రద్ధతో చూస్తూ వగ్గిర నిలబడినా, ఆయన జ్ఞానముయొక్క సరిహద్దులు ఆమె నిర్ణయించలేక పోయేది.

చివరకు, విస్తయముతోనుండిఉన్న ఈ బాలిక ఆ మంద దృష్టిగల యువకుని మనస్సును ఆకర్షించింది. శశిభూషణ్ ఒకనాడు జిగజిగ మెరుస్తూఉండే పుస్తక మొకటి విప్పి, “గిరిబాలా, దా, బొమ్మలు చూచువుగాని,” అని అన్నాడు. గిరిబాల ఒక్క గంతువేసి పారిపోయింది.

కాని, ఆ మర్నాడు తన డోరియాపరికిణీ కట్టుకొని వచ్చి తిరిగి ఆ ఇనపకమ్ములు పట్టుకునిలుచొని, కదలకుండా మెదలకుండా అతిగంభీరముగా చదువులో నిమగ్నుడై ఉన్న ఆ యువకునివైపు చూస్తూ నీలబద్ధది. ఆనాడుకూడా శశి భూషణ్ గిరిబాలను పిలిచాడు. ఆనాడుకూడా గిరిబాల జట ఎగరవేసుకొంటూ పారిపోయింది.

వాళ్ల పరిచయములో పడుగు ఈవిధముగా ప్రారంభము అయింది. నేత క్రమక్రమముగా చిక్కనయి ఆ బాలిక 'గజాల వెలపలనుండి శశిభూషణుగదిలోకి ఎప్పుడు ప్రవేశించినదో, అతని మంచముమీదనున్న బైండుపుస్తకాలమధ్య ఎప్పుడు తనను స్థాపించుకొన్నదో ఆ తేదీలూ ఖుంటలూ సరిగా నిర్ణయించడము ఐతిహాసికపరిశోధకులు లేనిచో సాధ్యముకానిపని.

గిరిబాలచేదువు శశిభూషణ్ దగ్గర ప్రారంభము అయింది. వింటే అందరూ నవ్వుతారు—ఈ మాస్టరుగారు ఈ చిన్న శిష్యురాలికి అక్షరాలూ, వ్యాకరణమూమాత్రమే చెప్పి చాలించేవాడు కాదు; గొప్పగొప్పకావ్యాలు తర్జుమాచేసి వినిపించేవాడు; వినిపించి వాటినిగురించి ఆమెఅభిప్రాయము అడుగుతుండేవాడు, ఆ పిల్లకు ఏమి బోధపడేదో ఆ అంతర్భూమికే తెలియవలేను, గాని పిల్లకుమాత్రము అవన్నీ వింటూఉండడమంటే చాలా సరదాగా ఉండేది, అందుకేమీ సందేహములేను. బోధపడినదానినీ, పడనిదానినీ, ఈరెండిటినీ కలిసి ఆ పిల్ల తన చిట్టివృద్ధయములో ఒక అద్భుతమైన చిత్తరు

వును నిర్మిస్తూఉండేది. కళ్లు పెద్దవి చేసి, మాట్లాడకుండా కూర్చోని బహుభక్తితో వింటూఉండేది. మధ్యమధ్య ఏమీసంబంధము లేని ప్రశ్న ఒకటి వేస్తూఉండేది, అప్పుడప్పుడు అకస్మాత్తుగా అసలు చేదువుతోనే సంబంధించని ప్రసంగముకూడా ఎత్తేది. శశిభూషణ్ ఏమీ అడ్డుపెట్టేవాడుకాదు. ఆ మహాకావ్యా లనుగురించి ఈ చిన్న విమర్శకురాలుచేసే నిందా, స్తుతీ, వింటూ ఉన్నా, ఆమెచెప్పే టీకా, భాష్యమూ, వింటూఉన్నా శశి భూషణ్ కు ఛాలా ఆనందం కలుగుతుండేది. ఆ గ్రామమంతటి లోనూ శశిభూషణ్ ని సరిగా బోధపరుచుకొన్నది ఆ చిన్న స్నేహితురాలు, గిరిబాల ఒకరై!

గిరిబాలతో శశిభూషణుని స్నేహము ప్రారంభించినప్పటికి గిరిబాలవయస్సు ఎనిమిది సంవత్సరాలు. ఇప్పుడు ఆమెకు షడేళ్ళు. ఈ రెండుసంవత్సరాలలో ఆమె ఇంగ్లీషుచదవడము నేర్చుకొన్నది, బంగాలీవర్ణమాల నేర్చుకొని నాలుగయిదు సులభమైన పుస్తకాలు పూర్తిచేసింది. శశిభూషణ్ కుకూడా ఈ రెండు సంవత్సరాలూ ఆ పల్లె కేవలము సహవాసరహిత మైనదనిగాని, రసహీనమైనదనిగాని అనిపించలేదు.

3

కాని గిరిబాలతండ్రి హరకుమార్ కూ, శశిభూషణ్ కూ అత్తలేదు. మొదటిలో హరకుమార్ దావాదర్బార్లనుగురించి సలహాకోసము ఈ ఎం. ఏ. బి. ఎల్. దగ్గిరికి వస్తూఉండేవాడు. ఎం. ఏ., బి. ఎల్. అతడుచెప్పేదంతా శ్రద్ధతో వినేవాడుకాదు,

‘లా’తో సంబంధించిన విషయాలలో తనకుండే జ్ఞానము అతిస్వల్పమని అతడు రిఃన్యూసూపరెంటుగారి ఎదుట ఒప్పుకోడానికి సంకోచించేవాడు కాదు. ఇవన్నీ తప్పించుకోడానికి శశి భూషణ్ చెప్పే మిషలని రిఃన్యూసూపరెంటుగారు అనుకొనే వారు. ఈలాగు ఆరెంటుసంవత్సరాలు గడిచినవి.

తిరుగుబాటుచేస్తూఉన్న ప్రజలను లొంగదీయవలసిన అవసరము వచ్చింది రిఃన్యూసూపరెంటుగారికి. ప్రజలమీద వేరువేరు జిల్లాలలో వేరువేరు అపరాధాలుచేసినట్టుగా దావాలు వేయించ నిశ్చయించుకొని, సూపరెంటుగారు ఆ సందర్భములో కొంతసలహాకని శశిభూషణ్ దగ్గరికి వచ్చి అతనిని వేధించాడు. సలహా ఇవ్వకపోవడము అటుండగా, అతి నిశ్చలమైన మనస్సుతో గట్టిమాటలు నాలుగు చెప్పాడు శశి భూషణ్. అవి సూపరెంటుగారికి రుచించేమాటలు కావు.

ఇవతల, ప్రజలమీద వేసిన దావాలలో ఒకదానిలో నైనా హరకమార్ గెలవలేదు. ఆ దుర్మార్గలైన ప్రజలకు శశి భూషణుడే సాయముచేసిఉండాలి, దానికేమీ సంబంధము లేదు, అని సూపరెంటుగారి సమ్మతము. ఇట్టివాణ్ణి గ్రామములో నుంచి తక్షణమే గెంటించివేయవలెను అని ప్రతిజ్ఞపట్టారు సూపరెంటుగారు.

శశిభూషణునిపొలాల్లో పశువులమందలు ప్రవేశించేవి, అతని ధాన్యపుకుప్పలకు నిప్పు అంటుకొనేది, అతనిభూముల

హద్దులను గురించి దావాలు పడ్డవి—ఇటువంటివి చాలా అల్లర్లు ప్రారంభమయినవి. అతని రయితులు మామూలు ప్రకారం శిస్తులు ఇవ్వక పైగా అతనిమీద అబద్ధపుదావాలు మొదలుపెట్టారు. ఇదంతా కనిపెట్టాడు శశిభూషణ్. చీకటి-పడ్డాక ఇంట్లోనుంచి బయటికి వస్తే కొడతారనీ, రాత్రి అతని ఇంటికి నిప్పుముట్టిస్తారనీ—ఇటువంటి ఉపద్రవాలు ఇంకేవేవో జేరగబోతున్నవనీ అందరూ అనుకొంటూఉంటే విన్నాడు శశిభూషణ్.

శశిభూషణ్ శాంతిప్రియుడు, అమాయకుడు, మహా సాధువు ; అందుచేత ఈ గ్రామము విడిచి కలకత్తా వెళ్లిపోదామని నిశ్చయించుకొన్నాడు.

బయలుదేరబోతున్నాడు. ఆసమయంలో జాయంట్ మ్యాజిస్ట్రేటువారి గుడారము గ్రామములో పడ్డది. జవానులూ, కనిష్టేబులూ, కునీనీవాడూ, టోటీ—వీళ్ళవల్ల నయితేనేమి, దొరగారి కుక్కలూ, గుర్రమూ—వీటివల్ల నయితేవేమి గ్రామములో కావలసినంత సందడి ప్రారంభము అయింది. పులివెంటపడ్డనక్కలగుంపులాగు ఊల్లోనిపిల్లలంతా ఆ కలక్టరుగారి నౌకరుబృందముచుట్టూ భయపడుతూ భయపడుతూ తచ్చాటలు మొదలుపెట్టారు.

సూపరెంటు మామూలుప్రకారము, ఉద్యోగస్థుల-సప్లయిలెక్కలోవేసి, కోళ్లూ, కోడిగుడ్లూ, నెయ్యి, పాలూ,

సజ్జె ప్రారంభించాడు; కలక్టరుదొరగారి అవసరానికి పనిరెట్లు ఎక్కువగా అతిఉత్సాహముతో సరఫరాయిలు చేస్తున్నాడు, అయినా దొరగారి టోటి ఒకనాడు ఉదయమే వచ్చి దొరగారి కుక్కకోసము నెయ్యి నాలుగువీశలు కావాలెనని అడిగాడు. ఏమి దురదృష్టమోగాని, ఇంతసహించిఉన్న సూపరెంటుగారు కుక్కకు నాలుగువీశలునెయ్యి అనగానే మరి ఓర్చిఉండలేక పోయినాడు. దొరగారికుక్క దేశీకుక్కలకంటె ఎంతఅధికము నెయ్యి తిని జీర్ణముచేసుకోగలిగినా, కొవ్వుపదార్థ మేదైనా అంత అధికముగాతినిపించడము ఆరోగ్యానికి ఎంతమాత్రము మంచిదికాదని సూపరెంటుగారు టోటికి సలహాఇచ్చిపంపారు; నెయ్యి ఇవ్వలేదు.

టోటి వెళ్లి దొరగారితో దొంగకథ ఒకటి కల్పించి చెప్పాడు; కుక్కకోసము మాంసము ఎక్కడ దొరుకుతుందో కనుక్కుందామని సూపరెంటుగారివద్దకు వెళ్లాడట, కాని జాతికి తక్కువని తనను దూరముగా నిలబెట్టి అందరిముందరా అవమానపరిచి, గెంటించేశాడట. దొరగారినిగురించికూడా అమర్యాదామాటలు నిర్భయముగా అన్నాడట.

బ్రాహ్మణులలోఉండే జాతిఅభిమానము దొరలు సహించలేరు, అది ఒకటి ఉంటూఉండగా, దానివైని తనటోటిని అవమానపరిచాడు. సూపరెంటుసాహసము చూచి కలక్టరుగారు మరి ఓర్చిఉండలేక తత్క్షణం చప్రాసీని పిలిచి, సూపరెంటుకు తీసుకు రమ్మని ఆజ్ఞాపించారు.

సూపరెంటు భయంతో వణకనారంభించాడు, ఒంట్రో
స్రాణాలు లేవు. భగవంతుని స్వరిస్తూ దొరగారిగూడారము
దగ్గిరికివచ్చి నిలుచున్నాడు. జఫ్ జఫ్ మని శబ్దముచేసుకొంటూ
దొరగారు గుడారములోనుంచి బయటికివచ్చి దొరలడుచ్చా
రణతో అడిగారు—“ఎండువల్ల నీవు మాటోటికి టోలివేసి
నావు?”

హరకుమార్ కంగారుపడుతూ, చేతులు బోడించి
మనవిచేశాడు—“దొరగారి టోటిని నేను అవమానపరచగల
నన్నమాట అసంభవము. కుక్కకోసము నాలుగువీశలు నెయ్యి
కావాలని అడగగానే నెయ్యి అంతవిస్తారముగా తినిపిస్తే
కుక్కకు జబ్బుచేస్తుందని మొసటచెప్పారు నిజమే, గాని
తత్క్షణమే నెయ్యి జాగ్రత్తచేయమని నాలుగువైపులా
మనుష్యులను పంపాను.”

ఎక్కడెక్కడికి పంపాడో, ఎవరిని పంపాడో చెప్పమని
కలక్టరుదొరగారు అడిగారు.

నోటికివచ్చినపేర్లు, ఏవోనాలుగు, చెప్పాడు హరకు
మార్. ఆ ఆ డొల్లకు సూపరెంటుచెప్పిన మనుష్యులు వచ్చా
రేమో భోగట్టాచేసి రమ్మని, వడిగా నడిచే నలుగురు మనుష్యు
లను కలక్టరుగారు పంపారు; వాళ్లు తిరిగినచేవరకు సూపరెం
టుని తన గుడారములోనే కూర్చోబెట్టారు.

వెళ్లినమనుష్యులు మథ్యాహ్నము తిరిగివచ్చి నేతి
కోసము ఎక్కడికి ఎవరూ వెళ్లలేదు అని చెప్పారు. టోటి చేప్పిన

దంతా నిజము, సూపరెంటుచెప్పినదంతా అబద్ధము—దొర గారికి అవిషయములో ఏవిధమైన సందేహమూ లేదు; కోపముతో మండిపడి పెద్దగర్జన చేసుకొంటూ టోటీని పిలిచి, ఆ పశువును చెవిపట్టుకొని గుర్రాన్ని పరుగెత్తించినట్టు గుడారము చుట్టూ పరుగెత్తించుకురమ్మని ఆజ్ఞాపించారు. టోటీ ఏమీ సమయం వృథావ్యయంచేయక తత్క్షణము సూపరెంటుచెప్పినట్టుకొని, ఆ గుడారముచుట్టూ జేమకూడిఉన్న జనసముద్రమువెడత, దొరగారి ఆజ్ఞానుసారము అతనిని పరుగెత్తించాడు.

ఈవార్త చూస్తూఉండగానే ఇంటింటికి వ్యాపించేసింది, దేశమంతా అల్లకుపోయింది, ఇంటికివచ్చి హరకుమార్ భోజనముమాట తలపెట్టనైనా లేదు, మూర్ఛపోయినవానిలాగు నేల కూలిపడ్డాడు.

జమీదారుగారి వ్యవహారాలలో హరకుమారుకు అనేకమంది శత్రువులు తయారయ్యేఉన్నారు. ఈ సందడి జేరగగానే వాళ్ళందరికీ చాలా ఆనందముకలిగింది. కలకత్తా ప్రయాణమవుతూఉన్న శశిభూషణ్ కు ఈసంగతి తెలిసింది, అతని ఓంట్లోనిరక్తము కుతకుతమని ఉడకడము మొదలుపెట్టింది. కోపముచేత ఆరాత్రి శశిభూషణ్ కు నిద్రపట్టలేదు.

మర్నాడు ప్రొద్దున్నే శశిభూషణ్ హరకుమార్ ఇంటికి వెళ్లాడు. హరకుమార్ అతనిచెయ్యి పట్టుకొని వడవడము ఆరంభించాడు. “పరువునష్టముదావా దొరమీఁ

వేదాము, నీతరపున నేను స్త్రీడరుగాఉండి వాదిస్తాను,” అని శశిభూషణ్ హరకుమారుతో అన్నాడు.

కలక్ష్మరుగారిమీద తానే దావా తేవాలని వినగానే హరకుమార్ చాలాభయపడ్డాడు. కాని శశిభూషణ్ మాత్రము అతనిని వదిలాడుకాదు.

అలోచించి నిశ్చయించుకోడానికి వ్యవధి అడిగాడు హరకుమార్. కాని సూపరెంటుకు జేరిగిన అవమానమువార్త అతి త్వరగా నాలుగువైపులా వ్యాపించిపోయింది. శత్రువులు బాగా ఆనందిస్తున్నారు. ఇదంతా చూచి మరి సహించి ఊరుకో లేక శశిభూషణుని ఆశ్రయించాడు హరకుమార్; అతనిదగ్గరికి వచ్చి అన్నాడు, “నువ్వు అకారణముగా కలకత్తా వెళ్లిపోయే ప్రయత్నంలోఉన్నావని విన్నాను, అది ఎంతమాత్రము కూడదు. నీలాంటివాడు ఒకడు గ్రామములోఉంటే మాకు ఎంతో ధైర్యముగా ఉంటుంది. ఏమయినా సరే, నన్ను మాత్రము ఈ అవమానమునుండి రక్షించాలి.”

4

ఇంతకాలమూ ఎవరికంటా పడకుండా ఏకాంతములో తనను తానే దాచుకొందామని ప్రయత్నముచేస్తూఉన్న శశిభూషణ్ ఇప్పుడు అకస్మాతుగా వచ్చి కోర్టులో హాజరయినాడు. కలక్ష్మరు కంప్లెంటు విని శశిభూషణుని

ప్రైవేట్ రూమ్ లోకి పిలిచి మర్యాదచేసి కూర్చోబెట్టి, “ఈకేసు రాజీచేయిస్తే బాగుండదూ శశిబాబూ?” అని అన్నాడు.

శశిబాబు కనుజొప్పులు చిట్టించి లేబిలుమీద నున్న ‘లా’ బుక్కువైపు తన ఊణదృష్టిని ప్రసారించి అన్నాడు, “నాపార్టీకి అటువంటిసలహా నేను ఇవ్వలేను. అతనికి అవమానము నలుగురిఎదుటా జరిగింది, రహస్యముగా రాజీ చేసుకోమని నేను ఏలా సలహా ఇవ్వగలను?”

మందదృష్టిగల ఈ మితభాషిమనస్సును కదిలించడము ఆసాధ్యమైనపని అని కలక్టరుగారు కనిపెట్టి అన్నారు, “ఆల్ ఔర్ట్ బాబూ, మీరు వెళ్ళండి; మీరు ఎంతదూరము వెళ్ళితారో నేనూ చూస్తాను.”

కేసు వాయిదావేసి కలక్టరు ఆచుట్టుపక్క గ్రామాలకు కమాను వెళ్లిపోయినాడు. ఇవతల హరకుమార్ ని అవమాన పరిచిన జాయంటుమ్యాజిస్ట్రేటు జమీందారుపేర ఉత్తరము వ్రాశాడు, సూపరెంటు తన మనుష్యులను అవమానపరిచినానావిధాలుగా వాళ్లకు ఇబ్బంది కలుగజేస్తున్నాడు గనుక అతనికి తగినశిక్ష చేయవలసింది అని.

జమీందారు గాబరాపడి హరకుమారుని తక్షణపేరమని కబురుపంపాడు. మొదటినుంచీ జరిగినదంతా కాస్తపిస

రై నా దాచేకుండా పూర్తిగా హరకుమార్ చెప్పాడు. జమీదారు చాలా చీకాకుపడి అన్నాడు—“దొరగారిటోటీ వచ్చి నాలుగువీశలు నెయ్యి అడిగినప్పుడు ఆ అధిక ప్రసంగమంతా చెయ్యక నెయ్యి తెప్పించి ఇవ్వలేకపోయినావా? నీ అబ్బగారి సొమ్ము ఖర్చుఅయిపోయినట్టుగా నీ కెందుకు ఆ చర్చఅంతా?”

ఆమాట నిజమే, తన అబ్బగారిసొమ్ముకు ఏమీ నష్టము రాదు, ఆ మాట సూపరెంటు ఒప్పుకోవలసినవచ్చింది; తన రోజులు మంచివికాకపోవడమువల్ల నే ఇటువంటి దుర్బుద్ధి పుట్టింది అని ఒప్పుకొన్నాడు.

“పైగా తిరిగి దొరగారిమీద దావాపెట్టమని నీకు సలహా ఇచ్చినది ఎవరు?” అని జమీదారు అడిగాడు.

“దావాచేసే ఉద్దేశము నాకు లేనేలేదు మహాప్రభూ! మన గ్రామములోఉన్న ‘శశి’, తనకు ఏమీ కేసులులేకుండా ఉన్నవని గాబోలు, నన్ను మహా అవస్థపెట్టి—నేను ఇంకా పూర్తిగాఒప్పుకొనే లేదు—వెళ్లి దావాచేసి నా కొంపముంచడానికి సిద్ధమైనాడు, మహారాజా!” అని అన్నాడు సూపరెంటు.

అది వినగానే జమీదారుగారికి శశిభూషణమీద చాలాకోపము వచ్చింది. అతను ఎందుకూపనీకొనికొత్తవకీలు, ఎదోఒక నెపంమీద కొంచెము సందడి చేస్తే నలుగురికీ తన

సంగతి తెలుస్తుంది, అనే ఉద్దేశముతో ఇది చేశాడు అని బోధ పరుచుకొన్నాడు; కేసు రద్దుచేయించుకొని తక్షణమే వెళ్ళి ఇద్దరుకలక్టర్లనూ ఓదార్చిరమ్మని హరకుమార్ ని ఆజ్ఞాపించాడు.

సూపరెంటు పళ్ళూకాయలూ కొని, మంచి పిండివంటలు చేయించి, జాయంటుమ్యాజి నేటువారి బసకు వెళ్ళాడు. దొరగారిపైని దావాతీసుకురావడము కేవలము తన స్వభావానికి విరుద్ధమనీ, ఎందుకూపనికిరాని ఆడారీ 'శశి' అనేకుర్రవకీలు, ఒకవిధంగా, తనకు తెలియకుండానే అన్నట్టుగా, ఇట్టి అమర్యాదాపని చేశాడనీ, దొరగారితో సూపరెంటు మనవి చేశాడు. దొరగారికి చాలా సంతోషము కలిగింది, శశి భూషణమీద కోపమువచ్చింది. ఏదోఒక ఊణాన్న కోపవర వశుడనయి "డండ విడానము" చేసినందుకు చాలా "దుఃఖితుడను" అనిదొరగారు నెలవుఇచ్చారు—దొరగారు ఇప్పుడే *వర్నాక్యులర్ టెస్టు పాసుఅయినారు, అందరితోనూ గ్రాంథికభాషతోనే మాట్లాడుతుంటారు.

సూపరెంటు అన్నాడు—“తల్లిదండ్రులు కోపమువచ్చి పిల్లలను అప్పుడప్పుడు శిక్షిస్తూంటారు, ఒకొక్కప్పుడు దగ్గరికి పిలిచి ఒళ్లో కూర్చోపెట్టుకొని సదుపదేశము చేస్తూంటారు. పిల్లలుగాని తల్లిదండ్రులుగాని దానివిషయమయి దుఃఖించనవసరము లేదు.”

* హిందూదేశభాషలపరీక్ష.

హరకుమార్, తరువాత, దొరగారానొకళ్లందరినీ సరి మైసరితిని సంతోషపెట్టి పెద్దకలక్తరుగారివద్దకు బయలుదేరి వెళ్లాడు. కలక్తరుగారు శశిభూషణ్ చేసిన సాహసకృత్యాన్ని గురించి విని, “సూపరెంటు అంత మంచిమనిషి కదా, ముందుగా నాతో చెప్పకుండా దావా కేసుకు పరిగెత్తాడని అనుకొన్నాను; ఇప్పుడు అంతా బోధపడ్డది,” అని అన్నారు.

శశి కాంగ్రెసులో చేసినమనిషా అని చివరకు కలక్తరు అడిగాడు; అతి ఉల్లాసముతో, “ఆహా”, అన్నాడు సూపరెంటు.

దొరగారు దొరలబుద్ధి వినియోగించి తత్క్షణము పోయి కొన్నాడు, ఇదంతా కాంగ్రెసు చేస్తూఉన్న పని అని. ఏదో ఒక గొడవ చేసి, ‘అమృత బజారు పత్రిక’లో వ్యాసము వ్రాసే గవర్నమెంటువారితో పోట్లాడుతూఉందామని చిన్న పిల్లకాయలనూ, యువకులనూ ఊళ్ల వెంబడి పంపుతూఉంటారు కాంగ్రెసువాళ్లు, ఎదైనా ఆనకాశము దొరుకుతుందేమో అని. ఈ చిన్నచిన్న కాంగ్రెసుపురుగులనన్నిటిని కాలికిందవేసి నలిపి వేయడానికి తగిన అధికారము తనకుఇవ్వనందుకు కలక్తరు గవర్నమెంటువారిని దుర్బలులని తనమనస్సుతోతాను చాలా నిందించాడు. కాని ఈకాంగ్రెసువాలా శశిభూషణుని మాత్రము మరిచిపోలేదు.

ప్రపంచములో పెద్దపెద్దవ్యవహారాలు పెద్దతరహాగా జరుగుతున్నంతసేపూ చిన్న చిన్న వ్యవహారాలు నిద్రపోతూ ఉండవు, తమచిన్నచిన్న వేళ్లను భూమిలోనికి వ్యాపింపజేసి పృథ్విపై తమకుగలహక్కును దృఢపరుచుకుంటూ ఉంటవి.

ఈ గొడవ జరుగుతూఉన్నన్నాళ్లూ శిశిభూషణ్ పెద్ద పెద్ద లావుస్తకాలు తీసి చదివి లాపాయింట్లు కనిపెడుతూ కూర్చుండేవాడు. కోర్టులో నిలబడి మాట్లాడుతున్నట్టు తనలో తాను ఊహించుకొని తాను అనవలసినమాటలను మరింతవాడి చేస్తూఉండేవాడు, సాక్షులను, మనసులో, క్రాసుచేస్తూఉండేవాడు. పబ్లిక్ కోర్టు, జన సమూహమూ, అక్కడజేరగబోయే యుద్ధమూ, కళ్ళకుకట్టినట్టుగా కనబడి ఉండుండి అతనికి బింట్లో వణుకుపుట్టేది, బంటినిండా చమటపట్టేది. ఇది జేరుగుతూ ఉండగా అతని చిన్న శిష్యురాలు తన చింకికథలపుస్తకమూ, సీరామార్కులతోనిండిఉన్న నోటుబుక్కు పట్టుకొని రావడము మాత్రము మానలేదు, సరిగా తనచదువువేళకు వచ్చికూర్చుండేది. ఒకొకనాడు తోటలోనుంచి ఫువ్వలు తెచ్చేది, ఒకొకనాడు పళ్లు తెచ్చేది. ఒకనాడు తెల్లదగ్గరనుంచి అవకాయముక్క తీసుకొనివచ్చేది, మరిఒకనాడు కొబ్బరికొరూ పంచదారా తెచ్చుకొనేది, ఇంకొకప్పుడు వాసనవస్తువులు వేసిన తాంబూలము నములుకొంటూ వచ్చేది, సరిగా ఆవేళకు రోజూ, తప్పకుండా, వచ్చేది.

మొట్టమొదట కొన్నిరోజులవరకు శశిభూషణ్ ఏదో పెద్ద నల్లని బైండుబుక్కు తీసి పరధ్యానముగా వేజీలు తిరగ వేస్తూండేవాడు, చదువులో మునిగి ఉన్నట్టుగాకూడా కనబడ లేదు. ఇంతకుముందు శశిభూషణ్ తానుచదివే పెద్దపెద్ద పుస్తకాలలోనుంచి కొంతకాకపోతే కొంతయినా గిరిబాలకు బోధపరిచే ప్రయత్నము చేసేవాడు. ఈనల్లని పెద్దపుస్తకాలలో గిరిబాలకు బోధపడేవి ఒకటిరెండు సంగతులయినా లేవా? పోనీ లేకపోతే లేకపోయినవి! అయితేమాత్రము ఆపుస్తకాలు అంత గొప్పఅయిపోయినవా? గిరిబాల అంత చిన్నఅయి పోయిందా?

మొదట గురువుగారిమనస్సును ఆకర్షించుదామని ప్రయత్నముచేసింది గిరిబాల; జడా, తలా, ఊచుకొంటూ, ఓళ్లుఆడిస్తూ, గట్టిగా చదవడము ప్రారంభించింది. మోచింది దానివల్ల ఏమీలాభములేకపోయింది. ఆ నల్లని పెద్దపుస్తకాల మీద బాగా కోపమువచ్చింది గిరిబాలకు. వాటిని ఒకస్ట్రాబుణ్ణి, దుర్బాబుణ్ణి చూచినట్టుగా చూడడము ఆరంభించింది. ఆ బోధ పడని పుస్తకాలలోని ప్రతివేజీ ఒకదుష్టుని ముఖమయి, గిరిబాల కేవలము బాలికకదా అని తెలుసుకొని, ఆమెవైపు నిరసనగా చూస్తూన్నట్టు కనబడేవి. ఎవరైనా ఆపుస్తకాలను దొంగిలించు కొనిపోతే గిరిబాల వంటిఇంటిలోనుంచి తనతల్లి చేసిన తియ్యని వస్తువులన్నీ, తల్లికితెలియకుండా తెచ్చి, అదొంగకు బహుమతిగా కథా—13

ఇచ్చిఉండును. ఆపుస్తకాలు నాశనమయిపోవాలని దేవుడికి ఆమె చేసిన ఆసందర్భమైవప్రార్థనలూ, అసంభవమయినప్రార్థనలూ దేవుడే విసలేదు. కనుక మనుష్యులతో వాటినిగురించి వివరించి చెప్పడము అనవసరము.

చివరకు శిష్యురాలు చాలా దుఃఖపడి, గురువుగారిదగ్గరికి కథామాల పట్టుకొని రావడము మానుకొన్నది. రెండుమూడు రోజులు ఈవిధంగా జేరిగింది. ఆరెండురోజులఎడబాటుఫల మేమిటో మోదామని ఏదోమిషమీద గిరిబాల ఆ ఇనపగజోలకు ఎదురుగానున్న రోడ్డుమీదకు వచ్చి అటువైపు మోచింది. ఆ నల్లపుస్తకాలు ఒకమూల పారేసి శశిభూషణ్ ఆగజోలవైపు చూస్తూ ఇంగ్లీషులో ఏదో లెక్కరు ఇస్తున్నాడు. ఇనపగమ్ము మీద ప్రయోగించి మోచి తనమాటలవల్ల జడ్జిగారిమనస్సు కరుగుతుందోలేదో అని పరీక్షచేస్తూన్నాడేమో బహుశా. పూర్వకాలమందు వాగ్ధాటిగల డిమాస్థనీస్, సిసిరో, బర్క్, షెరిడన్ మొదలైనవారందరూ వాళ్ళవాగ్బలమువల్ల గొప్ప గొప్ప కార్యాలు సాధించగలిగారు; వాక్ శరావర్షమును కురిపించి అన్యాయాన్ని ముక్కలుముక్కలు చేశారు, గర్వాన్ని మట్టిలోకలిపారు, దుర్మార్గప్రవర్తనలకు నిలవనీడలేకుండా చేశారు. వర్తకులైన మనపరిపాలకుల రోజులలో మాత్రము అటువంటిది అసాధ్య మొందుకు కావలెను అని శశిభూషణుడనేరి.

ప్రభుత్వ మద గర్వితులూ, పాగరుబోతులూ అయిన ఇంగ్లీషువాళ్ళకు ప్రపంచములో ఉండే ప్రజేలందరిముందరా సిగ్గు తెప్పించేటట్టూ, వాళ్ళలో అనుకూలము పుట్టించేటట్టూ, మాన్యంబకటి ఆ “లిల్ కుచి” గ్రామములో, పడిపోతుఉన్న ఆ చిన్న ఇంట్లో నిలబడి, శశిబాబు నిర్దిస్తున్నాడు. అతని లెక్కర్లు విని అంతరిక్షాన్న ఉన్న దేవతలు నవ్వుతున్నారో లేక కళ్ళ నీళ్ళు పెట్టుకొంటున్నారో చెప్పలేము.

గిరిబాలమీద మాత్రము ఆనాడు అతనికళ్ళు పడలేదు. ఆమెబిల్లో ఆవాళ నేరేడిపళ్ళు లేవు. వెనక, ఒకనాడు పళ్ళతో సహా శశిభూషణుకు దొరికిపోయినప్పటినుంచి పళ్ళనిషయములో చాలా జాగ్రత్తగా ఉండేది గిరిబాల. శశిభూషణ్ ఎప్పుడైనా పరధ్యానముగా “గిరి, ఈవాళ నేరేడిపళ్ళు లేవూ?” అని అడిగితే, శశి, వేళాకోళము చేయవలెననే ఉద్దేశముతో అలా అడుగుతున్నాడని అనుకొని, గిరిబాల “ఛీ!” అని కసిరి వారి పోయేది. నేరేడిగింజలు దగ్గిరలేకపోవడమువల్ల గిరిబాల ఈవాళ మరిఒక యెత్తు వేయవలసివచ్చింది; చేటాలున దూరానికి చూస్తూగట్టిగా “వెళ్ళకు వెళ్ళకు, స్వర్ణ-అక్కా, ఇదిగో నేనుకూడావస్తున్నాను,” అని కేకలు వేసింది.

ఈపుస్తకము చదివేవాళ్ళలో మొగవాళ్ళు, దూరాన ‘స్వర్ణలత’ అని ఎవరోపిల్ల ఒక తె ఉన్నది గాబోలు, ఆమెతో ఆసూయలన్నది అని అనుకొంటారు, గాని ఆడవాళ్ళు మాత్రము సులభముగా పోల్చుకొంటారు, ఈమె గురిచూస్తూన్నది

దూరానఉన్న ఎవరోకాదు, దగ్గరనున్నవారే ఎవరో అని పాపము, ఆ అంధపురుషునిపై ఆపిల్ల వేసినబాణము గురికి తగలలేదు. శశిభూషణ్ ఆ పిల్లమాటలు వినకపోలేదు, గాని ఆమె నిజముగా ఆనాడు ఆటకు సరదాపడుతున్నది అనుకొన్నాడు, అటునుండి ఆమెమనస్సును మరలించి చేదువువైపు తిప్పేశక్తి అప్పుడు అతనిలో లేదు. ఆనాడు అతడుకూడా ఎవోకొన్ని హృదయాలను గురిచేసి మంచి తీర్ణమైనఅస్త్రాలు తయారుచేస్తున్నాడు, కాని ఆ చేతకాని చిన్నపిల్లచేతిలోని అస్త్రాలవలె, నేర్పరిఅయిన అతనిచేతిలోని అస్త్రాలుకూడా గురితప్పినవయిపోయినవి—ఈసంగతి చదువరులకు ఇప్పటికి బోధపడేఉంటుంది.

నేరేడిగింజలలో ఒకగుణము ఉన్నది: ఒకటిఒకటిగా చేలా విసరవచ్చును, నాలుగుతప్పిపోయినా అయిదవది తగలవచ్చును, గాని “స్వర్ణ” ఉత్తకల్పితమే అయినా, “ఇదిగో వస్తున్నాను,” అని ఆశపెట్టినతరువాత వెళ్లడము ఆట్టే ఆలస్యముచేయడానికి గిరిబాలకు వీలు లేకపోయింది. చేలానేపటి వరకువెళ్ళకుండా ఉంటే తప్పకుండా స్వర్ణయొక్క అస్తిత్వాన్ని గురించి అందరికి సందేహం కలుగుతుంది. అందుచేత తాను వేసిన ఎత్తు నిష్ఫలముకాగానే గిరిబాల అక్కడనుంచి వెళ్లిపోవలసి వచ్చింది. కాని స్వర్ణ అనేవేరుగల స్నేహితురాలు దూరాన ఉన్నయెడల ఆమెను కలుసుకొందామనే అభిలాషతోపరుగెత్తి ఉండును; ఆ ఉత్సాహమూ, ఆనందమూ, గిరినడకలో కనబడ

లేదు; తనవెనుకను ఎవరైనా వస్తున్నారేమో తెలుసుకొందామని ప్రయత్నిస్తున్నట్టు కనబడ్డది. రావడములేదని తెలుస్తూ ఉన్నది, ఆశభాగా ఊణిస్తున్నది; అయినా ఏ రవంత ఆశామిగిలి ఉన్నదో ఆ రవంతతో ధైర్యముగా వెనకకు తిరిగి చూచింది. ఎవరూరావడము లేదు. ఊణించిన ఆశయొక్క ఆఖరు ఛాయతోపాటు తన చేతిలోఉన్న కథలపుస్తకము ముక్కలుముక్కలుచేసి దారిలో విరజల్లేసింది. శశిభూషణ్ తనకు చెప్పిన కాస్తవిద్యా అతనికి తిరిగి ఇచ్చివేయగలిగినట్టయితే, శబ్దముచేసుకొంటూ వెళ్లి తినేసిన నేరేడిపళ్లగింజలవలె, శశిభూషణుగడపఎదుట, కుప్పపెట్టి వచ్చేసిఉండును.

తిరిగి శశిభూషణ్ కనబడేలోపుగా అతనుచెప్పిన చేదు వంతా పూర్తిగా మరిచిపోవలెనని దీక్షపట్టింది. నాకు అతడు కనబడి ఎదైనా ప్రశ్నవేస్తే 'దేనికి నేను జబాబు చెప్పలేను—దేనికి—ఒక్క దానికైనా—చెప్పలేను. అప్పుడు అవుతుంది అతనికి తగినశిక్ష,' అని గిరిబాల తనలోతాను అనుకొన్నది.

గిరిబాల కళ్లురెండూ నీళ్ళతో నిండిపోయినవి. ఆమె చేదుపు మరిచిపోవడమువల్ల శశిభూషణులోపుట్టే తీవ్రమైన అనుతాపాన్ని గురించి ఊహించుకొని, దుఃఖముతో నిండిఉన్న ఆమెహృదయాన్ని కొంచెం శాంతిపరచుకొన్నది, కేవలము శశిభూషణుని దోషమువల్లనే విద్యమరిచిపోయిన గిరిబాలను

ఆమె ఊహాసహాయమువల్ల భవిష్యత్తులో చూచింది; ఆ ఆభాగ్యురాలిని చూడడమువల్ల తనయెడల తనకే కొంచెము దయకలిగింది. ఆకాశాన మేఘాలు, వర్షకాలములో కూడి నట్టుగా, కూడుతున్నవి రోడ్డుచక్కను ఒకచెట్టుకింద నిలబడి ఉన్నది గిరిబాల. ఆమె మనస్సు అభిమానముతో నిండిఉన్నది; ఏడుపుతోకడుపు ఉబ్బిపోతున్నది. ప్రతిరోజూ ఈలాగు ఆకారణముగా ఎంతోమంది బాలికలు ఏడుస్తుంటారు, ఇందులో అంత ముఖ్యముగా జ్ఞాపకముడంచుకోదగినది ఏమున్నది?

6

శశిభూషణ్ చేస్తూఉండే చర్చా, అలవాటు పడడానికి చేస్తూఉన్న ఊహావాదనా, ఎందువల్ల నిష్ప్రయోజన మయి పోయినవో చదువరులకు తెలియని విషయముకాదు. జాయంటు మ్యాజి నేటుగారిమీద దావా అకిస్తాతుగా రాజీ అయి పోయింది. హరఖమార్కు ఆనరరీ బెంచి-మ్యాజి నేటు ఉద్యోగం అయింది. ఒక మురికి అంగరకా వేసుకొని, జిడ్డుతల పాగా పెట్టుకొని, అతడు తరుచుగా జిల్లారాజధానికి వెళ్లి దొరలకందరికీ సలాములు అర్పించి వస్తూఉండేవాడు.

శశిభూషణ్ నల్లని దుక్కపుస్తకాలపై గిరిబాలపెట్టిన శాఙము ఇన్నాళ్ళకు సఫలమయింది. పుస్తకాలు ఒక చీకటి గదికి చేరుకొన్నవి, ఎవరికీ అక్కరలేని పనికిమాలినవస్తువుల వలె మూలకూడిఉన్న చెత్తలో బసచేసుకొని కూర్చున్నవి.

గిరిబాల నేడు వాటికిజరిగిన అవమానం మోచి ఆనందించి ఉండును, కాని గిరిబాల నేడేది?

లా-పుస్తకాలుమూసిననాడే గిరిబాల తన దగ్గరికి వస్తూ ఉండలేదని శశిభూషణ్ అకస్మాత్తుగా కనిపెట్టాడు. తరువాత కొంచెముకొంచెముగా వెనకరోజుల కథలంతా జ్ఞాపకం తెచ్చుకొన్నాడు: ఒకనాటి ఉదయము తొలకరివాన చినుకులతడితో నిండిఉన్న పొగడపువ్వులు చెంగునకట్టి తీసుకువచ్చింది. ఆమెను మోచికూడా అతడు పుస్తకముమీదనుంచి ముఖము ఎత్తలేదు. దానివల్ల గిరిబాల ఉత్సాహము సగము తగ్గిపోయింది. ఆ చెంగునే గుచ్చి గిరిబాలసూదీదారమూ తీసుకువచ్చింది. అది తీసి ఒకొక్కపువ్వు ఎక్కిస్తూ మాలగుచ్చేడము మొదలు పెట్టింది, నెమ్మదిగా గుచ్చేతూకూర్చున్నది. మాల పూర్తి అయే సరికి చాలా ఆలస్యము అయింది. గిరిబాలఇంటికి వెళ్లిపోయే వేళ అయింది, గాని శశిభూషణ్ చేదువు ఇంకా ముగియలేదు. మాలను మంచముమీద, ఒకపక్కనుఉంచి, దుఃఖంతో గిరిబాల ఇంటికి వెళ్లిపోయింది, ఆమె అభిమానము అప్పటినుండి రోజుకురోజూ ఏలాగు అధికముఅయిందో శశిభూషణ్ కు జ్ఞాపకము వచ్చింది. తరువాత ఆమె అతని గదిలోకిరావడము మాని, గదికిఎదురుగా, బయటను, రోడ్డుమీద, అప్పుడప్పుడు కనబడివెళ్లిపోతూఉండేది. మరికొన్ని రోజు లయినతరువాత గది బయటకూడా కనబడడముమానేసింది. ఆలా మానేసి ఇప్పటి కప్పుడే కొన్నిరోజులయింది—ఇది అంతా ఇప్పుడు జ్ఞాపకము

తెచ్చుకొన్నాడు శశిభూషణ్. కాని గిరిబాల అభిమానము ఇన్నాళ్లు ఉండదే! నిష్ఫలప్రయత్నమువల్ల మతిపోయినవాని వలె పెద్దనిట్టూర్పువిడిచి శశిభూషణ్ గోడకు చేరబడిపోయినాడు. ఆ చిన్నశిష్యురాలు లేకపోవడముచేత అతనికి చేదువుమీద అరుచికలిగింది—పుస్తకము తీసి రెండుపేజీలు చేసివి ఒకమూలపారవేశాడు, వ్రాస్తూ ఉండిఉండి ఉలికిపడుతున్నాడు, ఎవరికోసమో ఎదురు చూస్తూన్నట్టుగా, రోడ్డువైపు ముఖం తిప్పుతున్నాడు. వ్రాత జేరగకుండా ఉన్నది.

గిరిబాలకు జేబ్బుచేసిఉంటుందని శశిభూషణుకు అనుమానముకలిగింది; భోగట్టాచేయగా అటువంటి అనుమానానికి కారణము లేదని బోధపడ్డది. గిరిబాల ఇక మరి బయటికి రాదట; ఆమెకు పెళ్లినిశ్చయము చేశారట.

కథామాలకాగితముముక్కలు బురదరోడ్డుమీద విరజల్లిననాటి మర్నాడు ఉదయమే గిరిబాల చీరకొంగున ఏదో ఫలహారము కట్టుకొని గబగబ ఇంట్లోనుంచి బయటికి వస్తున్నది. చాలా ఉక్కుగా ఉండడముచేత హరకుమార్ అతికష్టముమీద రాత్రిగడిపి, తెల్లవారుజామున అరుగుమీద కూర్చొని చొక్కా తీసేసి, గుడుగుడు పీలుస్తున్నాడు. గిరిని చూచి “ఎక్కడికే?” అన్నాడు.

“‘శశి-దా’ఇంటికి,” అన్నది గిరి. “‘శశి-దా’ ఇంటికి వెళ్ళకూడదు. ఇంట్లోకి పో!” అన్నాడు తండ్రి. అత్తవారిఇంటికి

త్వరలో వెళ్ళబోతుంది. అంతవయస్సునచ్చినా సిగ్గులేనందుకు గిరిబాలకు బాగా చీవాట్లు పెట్టాడు హరకుమార్. ఆనాటి నుండి గిరిబాలను పైకి రానియ్యలేదు. అందుచేత ఆమె అభిమానానికి భంగముకలిగే అచకాశము మరి చిక్కలేదు. తాండ్రముక్కలూ, మితాసుసాలూ, నిమ్మకాయడోరగాయూ, కొట్టుగదిలో వాటివాటిస్థలాలలోకి తిరిగి వెళ్లిపోయినవి. వర్షాలు ప్రారంభించినవి. పొగడపువ్వులు రాలుతున్నవి; జామి పళ్ళతో చెట్లు నిండిఉన్నవి; ప్రతిరోజూ ఉదయము లేచి మోచేసరికి పళ్ళులుకొట్టేసిన నేరేడిపళ్ళు చెట్లుకిందను కుప్పలు కుప్పలుగా పడిఉండేవి. ఆహా, ఆ చిరిగిపోయిన కథామాలయినా లేదు కదా ఇప్పుడు!

7

గిరిబాలవెళ్లికని సనాయి వాగుతున్నది. ఆనాడే ఎట్టి ఆహ్వానమూలేని శశిభూషణుడు పడవచేసుకొని కలకత్తా వెళ్ళుతున్నాడు.

దావా రాజిఅయిననాటినుండి హరకుమార్ శశిభూషణుని విమచతువులతో చూస్తున్నాడు. శశిభూషణ్ అతనిని మోచి తప్పకుండా అసహ్యపడుతుంటాడు అని అతనినమ్మకము; ఈ నమ్మకమే అతనిద్వేషానికి కారణము; శశిభూషణుని ముఖములోనూ, కళ్ళలోనూ, అతను చేసే ప్రతిపనిలోనూ తాను డోహిస్తూఉన్న అసహ్యానికి ప్రమాణముగా హరకుమార్ కు ఏదో కనబడేది. గ్రామములో ఉండేవాళ్ళందరూ

తనకు జేరిగిన అవమానాన్ని గురించి మరిచిపోతున్నారు గాని ఈ శశిభూషణ్ దానిని ఎవరూ మరవకుండా ఉండేటట్టు ప్రయత్నముచేస్తున్నాడని హరకుమార్ నమ్మేవాడు. అందుచేత శశిని రెండుకళ్ళతో చూడలేకపోయేవాడు. ఎప్పుడైనా ముఖముఖి అయినట్టైతే హరకుమారుకు లోపున సిగ్గూ, సంకోచమూ పుట్టేది, వాటితోపాటు కావలసినంత ద్వేషము కలిగేది. శశిని ఊరు విడిచేటట్టు చేయాలని హరకుమార్ వీక్షపట్టాడు.

శశిభూషణ్ లాంటివానిని ఊల్లోనుంచి వెళ్ళగొట్టడము కష్టమయిన పనికాదు. సూపరెంటుగారి కోరిక త్వరలోనే సఫలముఅయింది. ఒకనాడు ఉదయమే తనపుస్తకాలమూటా, మూడునాలుగు టీన్ పెట్టెలూ పట్టుకొని పడవ ఎక్కాడు శశి. ఆ పల్లెలో తనకు ఆనందం ఇస్తూండే సంబంధము ఒక్కటే. అదీ ఈవాళ బాజాబజం త్రీలతోకూడా తెగిపోతున్నది, ఆ కోమల బంధము తన హృదయాన్ని ఎంతగట్టిగా కట్టిఉంచిందో, ఇంతకు పూర్వము శశికి పూర్తిగా తెలియలేదు. ఈనాడు పడ వెక్కి వెల్లిపోతున్నాడు, ఊరిలో బయటనుండే చెట్లశిఖరాలు అప్పవ్వుతున్నవి, పెల్లిబాజాలు అంతకంతకు ఊణమయిపోతున్నవి. శశి కళ్ళవెంట నీళ్ళధారలు కారడము మొదలుపెట్టినవి, కడుపు ఉబ్బిపోతున్నది, వెక్కివెక్కి ఏడుస్తున్నాడు, ఊపిరి తిరగకుండాఉన్నది, ముఖముమీద రెండువైపులాఉన్న రక్త శిరాలలో రక్తము ధగ్ధగ్మని కొడుతున్నది. ప్రపంచములో

ఉండే వన్నీ 'ఛాయానిర్మితములు' అని అనిపించింది—అంతా మాయ, మరీచికము.

ఎదురుగాలి ఆతివడిగా వీస్తున్నది. అందుచేత ప్రవాహము అనుకూలముగా ఉన్నా పడవ మెల్లిగా నడుస్తున్నది. అప్పుడు దారిలో ఒకచిన్నకథ జరిగింది. దానివల్ల అతని యాత్రకు భంగము కలిగింది.

'స్టేషన్ హౌట్' దగ్గరనుంచి స్ట్రీమర్ దారిఒకటి కొత్తగా ఏర్పరచబడ్డది. స్ట్రీమర్ ఒకటి రెండుచక్రాలూ పడిగా తప్పు. కొంటూ, పెద్దపెద్ద కెరటాలు పుట్టిస్తూ, ప్రవాహానికి ఎదురుగా వస్తూఉన్నది. స్ట్రీమరులో జనము విస్తారము లేరు. దానికి నాయకుడు ఒకదొర; అతనికి ఆత్మే వయస్సు ఉండదు, శశి భూషణుని గ్రామములోని వాళ్లుకూడా కొంతమంది ఆ స్ట్రీమర్ లో ఉన్నారు.

కొంతదూరమునుంచి ఆ స్ట్రీమర్ తో కలిసి పంతానికి ఎవరిదో నావఒకటి పరుగెత్తుతున్నది. ఇది మధ్యమధ్య స్ట్రీమర్ ను కలుసుకొంటున్నది, తిరిగి వెనకపడడంవల్ల నావవాళ్ళ ఆశతగ్గి పోతున్నది. నావకు మొదటి తెరచాపమీద రెండోది ఎత్తారు, రెండోదానిమీద మరీఒకటి చిన్నది ఎత్తారు. గాలివడిచేత నావకొయ్య బాగా ముందుకు వాలిఉన్నది. విరుగుతూఉన్న కెరటాలు నావకు రెండుపక్కలా శబ్దము చేస్తూ మత్తెక్కినట్లు నాట్యముచేస్తున్నవి. కళ్లెముతెంచుకొని పరుగెత్తుతున్న గుర్రములాగు నావ పరుగెత్తుతున్నది. ఒకచోట స్ట్రీమర్ దారి కొం

చెము చుట్టుతిరిగి ఉండడమువల్ల నావ దగ్గరదారిని వెళ్ళి స్ట్రీమర్ కంటే ముందుఅయిపోయింది. స్ట్రీమర్ మేనేజరు, దొర గారు, తొందరతొందరగా ప్రక్క*రేలింగుమీదనుంచి వంగి నావ తనస్ట్రీమర్ తో పోటీగా పరుగెత్తుతుండడము చూచాడు. నావ నిండువేగముతో వెళుతున్నది, స్ట్రీమరుకు రెండుమూడు బారలు ముందుగా ఉన్నది. దొరగారు తుపాకి తీసి ఆ పొంగి ఉన్న తెరచాపను గురిచూచి గుండువేల్చాడు. చాప చిగిరి పోయింది. నావ మునిగిపోయింది. నదినంకలో స్ట్రీమరు అదృశ్య మయిపోయింది.

మేనేజరు ఎందుకు ఈలాగు చేశాడో చెప్పడము కష్టము. హిందూదేశస్థులము కావడముచేత దొరగారి మనోభావము పోల్చుకోలేము. దేశనావ తనతో పోటీగా పరుగెత్తడము చూచి సహించలేకపోయినాడా, లేక అంతవెద్ద తెల్లనివస్తు వేదైనా కనబడినప్పుడు దానిని రెప్పపాటులో గుండువేల్చి చించివేయడము దౌర్జన్యప్రియులైన వాళ్లకు, సరదాపుట్టిస్తుందా? పొగరెక్కిన ఆ నావ వేసుకొన్న దుస్తులలో ఒకటిరెండు చిన్నకన్నాలుచేసి ఆనాకాలీలకు సమాప్తి పొందించడములో ఒక వైశాచిక హాస్యరసము ఉన్నదా? సరిగా చెప్పడము కష్టము. కాని ఇదిమాత్రము నిశ్చయము — ఈ రసకేతకుగాను తానుఎటువంటి శిక్షకూ అర్హుడు కాడని దొరగారిమనస్సులో గట్టినప్పుకము ఉన్నది. పైగా, దొరగారి

*మనుష్యులు పడిపోకుండా పక్కను పెట్టిన ఇనప కమ్ములు.

అభిప్రాయము ఏమనగా నావ నష్టమయినవాడుగాని, తో నావ మునిగి చచ్చినవాళ్లుగాని మనుష్యులలో లెక్కకారు అని.

దొరగారు తుపాకి తీసి పేలించారు, పడవ మునిగిపోతున్నది, ఇదంతా జరుగుతూఉన్నస్థలానికి సమీపములోనే శశి భూషణునినావ ఉన్నది. ఇదిఅంతా శశిభూషణ్ సాక్షాత్తు చూస్తున్నాడు. త్వరగాత్వరగా తననావను ఆ దగ్గరికి తీసుకు వెళ్ళి, నావగడిపేవాళ్లనూ, ఆ కళాసులనూ తన నావలోనికి ఎక్కించాడు. నావమునిగిపోతున్నప్పుడు వంటదగ్గర కూర్చొని ఒకడు మసాలానూరుతుండెను; ఆమనిషిమూత్రము దొరక లేదు. వరదలవల్ల నది అతిజోరుగా ప్రవహిస్తున్నది.

శశిభూషణునిహృదయములోని రక్తము కుతకుతమని ఉడకడము ఆరంభించింది. 'లా' ఛేలా మందగతి గలది, అదిఒక చిక్కుచిక్కులుగాఉన్న ఇనపయంత్రము మోస్తరు. అపరాధాన్ని పరిశీలించి, దుజువ్రా సాక్ష్యాన్ని తూచి, కేవలము నిర్వికారభావముతో పనిచేస్తుంది 'లా'; దానిలో మానవహృదయముయొక్క ఉత్తాపము ఉండదు. కాని భోజనాన్నీ ఆకలిని వేరుచేయడమూ, ఇచ్చనూ భోగాన్నీ వేరుచేసి చూడడమూ, కోపాన్నీ శిక్షనూ వేరుచేసి చూడడమూ కేవలము అస్వాభావికము అని శశిభూషణుని మతము. అనేక అపరాధాలు ప్రపంచములో జేరుగుతున్నవి. అవి మనకంటపడగానే మన

చెయ్యి లేచి తగిన శాస్త్ర విధించకపోయిపట్టయినా మనలో నున్న విధాత మనసు దగ్ధము చేస్తుంటాడు. అటువంటి సమయాలలో కోర్టుమాట తలచుకొని మనస్సును శాంతిపరచు కొన్నట్టైతే మనలోఉండే మానవహృదయము సిగ్గుపడుతుంది. కాని చిక్కులతోకూడుకొనిఉన్న 'లా', మరల మమ్మనైన స్త్రీమయా,—ఈ రెండూ కలిసి శశిభూషణకు స్త్రీమయమే నేజరు దొరకకుండా చేసినవి. దానివల్ల ప్రపంచానికి ఏమైనా ఉపకారము కలిగిందో కలగలేదో తెలియదుగాని శశిబాబుగారిలో ఉన్న భారతవర్షియస్లీహము చిదగిపోవడము మాత్రము తప్పింది.

పడవవాళ్లనూ, కళాసులనూ తీసికొని శశిభూషణ్ స్వగ్రామానికి తిరిగి వచ్చాడు. మునిగిపోయిన పడవలో నారజేళ్లు ఉన్నవి. ఆజేళ్లు తీయడానికి మనుష్యులను ఏర్పాటుచేసి మేనేజరుమీద పోలీసుకేసు పెట్టమని శశిభూషణ్ పడవవాళ్లను ప్రార్థించాడు.

పడవవాళ్లు ఎంతకూ ఒప్పుకోలేదు, “పడవేమో మునిగి పోయింది. ఇక మేముకూడా మునిగిపోవడ మెందుకుబాబూ?” అన్నారు. “మొట్టమొదట పోలీసువాళ్లకు దక్షిణ ఇచ్చుకోవాలి, తరువాత పనిపాట్లూ, నిద్రాహారాలూ వదులుకొని ఒక కోర్టుచుంచి ఇంకొక కోర్టుకు తీరుగుతూఉండాలి; చివరకు ఎటువంటిచిక్కుల్లో పడాలో, దానివల్ల ఏమిలాభము పొంద

గలమో అది భగవంతుడికే తెలియాలి,” అని అన్నారు; కాని తరువాత శశిభూషణ్ వేరీలుఅనీ, దావాఖర్చులన్నీ అతనే పెడతాడనీ పడవవాళ్లకు తెలిసింది. కేసులో గెలవవచ్చుననీ, కలిగిన నష్టానికిగాను కోర్టువారు డబ్బు ఇప్పించవచ్చుననీ, తెలుసుకొని దావా వెయ్యడానికి ఒప్పుకొన్నారు. కాని ఆ స్ట్రీమర్లో ఉన్న తన గ్రామస్థులు సాక్ష్యముఇవ్వడానికి ఒప్పుకోలేదు. “నూకు ఏదీ కనబడలేదండీ,” అని అన్నారు కొందరు. “మేము వెనకపక్కను కూర్చున్నామండీ, ఇంజనుగడగడలోనూ, ఆ కెరటాల చప్పుడులోనూ, తుపాకీశబ్దము వినబడదండీ!” అన్నారు కొందరు.

మనదేశస్థులను తనలోతాను తృణీకరిస్తూ మాజిస్ట్రేట్ కోర్టులో కేసు నడిపాడు శశిభూషణ్.

సాక్షులఅవసరము లేకపోయింది. తుపాకి పేల్చానని మేనేజరు ఒప్పుకొన్నాడు. ఆకాశాన ఒకకొంగలబారు ఎగిరివెళుతూ ఉంటే దానిని గురిచేసి కొట్టాడట. స్ట్రీమరు నిండువేగముతో వెళుతున్నది, అప్పుడే నదిమలుపు దగ్గిరపడ్డది, తుపాకిగుండుకి కాకే చచ్చిందో, కొంగే చచ్చిందో, లేక పడవేమునిగిందో, తనకు ఏలా తెలుస్తుంది అన్నారు దొరగారు. భూమి ఆకాశాలను నింపుతూ పికారుచేయదగిన జంతువులు ఇన్ని ఉంటూ ఉండగా, “ఎ డర్ టీ ర్యాగ్”—అనగా ఒక మురికి చింకి గుడ్డముక్క-మీద పావలాఖరీదుగల తోటాను, ఎవరూ వృథా వ్యయం చేయరని దొరగారు నెలపుఇచ్చారు.

నిర్దోషి అయిన మేనేజరును ఆనరబుల్ అక్విటల్* చేశారు; దొరగారు సిగరెట్ నోట్లో పెట్టుకొని కోర్టునుంచి క్లబ్బుకు వెళ్లి వేకఆడుతూ కూర్చున్నారు. నావలో మసాలా నూరుతూ మునిగిపోయి కనబడనివాడి కళేబరము అక్కడికి తొమ్మిది మైళ్ల దూరము వెళ్ళి గట్టు చేరుకొన్నది. శశిభూషణ్ హృదయములో మంట పుట్టింది, స్వగ్రామము తిరిగి వచ్చే శాడు.

శశిభూషణ్ గ్రామానికి తిరిగి వచ్చిననాడే గిరిబాలను చక్కగా అలంకిరించిన పడవమీద ఎక్కించి అత్తవా రింటికి తీసుకువెళ్లుతున్నారు. ఎవరు అతనిని పిలవకపోయినప్పటికీ అతను నదిబిడ్డకు వచ్చి నిలుచున్నాడు. రేవునిండా జనము ఉన్నారు. శశి ఆ జనసమృద్ధములోకి వెళ్లలేదు, కొంచెము ముందుకు వెళ్ళి నదిబిడ్డనే నిలుచున్నాడు. నావ రేవు విడిచి పెట్టింది, శశిభూషణ్ ముందరినుండే వెళ్లిపోయింది. ముసుగు వేసుకొని లోపున కూర్చున్న నవవధువు మెరుపువలె అతని కంటపడి ఒక్కక్షణములో మాయమయిపోయింది. గ్రామము విడిచి వెళ్లిపోయేలోగా ఏలాగై నా శశిభూషణుని ఒకమారు చూడవలెనని అనేక దినాలనుండి గిరిబాల ఛాలా ఆశిస్తుండెను, గాని గురువుగారు ఈనాడు అంతదగ్గరగా నదిబిడ్డన నిలబడి తనకోసము చూస్తూన్నారని ఆమెకు తెలియ నైనా తెలియలేదు. గిరిబాల ఒక్కమూరైనా తలఎత్తలేదు.

* విడుదల.

నిశ్శబ్దరోదన రెండుకళ్లనూ నీళ్లతో నింపింది, కన్నీరుచెక్కిళ్ల వెంట బొటబొట కారుతున్నది.

నావ క్రమంగా దూరమయి అదృశ్యమయి పోయింది. ప్రాతఃకాలపు సూర్యకిరణాలుపడి నీళ్లు తళుకు తళుకు మంటున్నవి. దగ్గరనే ఒక మామిడికొమ్మమీద కంఠముఎత్తి పక్షి పాడుతున్నది, ఎంతపాడినా దాని మనోవేగము కొంచె మయినా తగ్గకుండా ఉన్నది. రేవులో బల్లకట్టు మనుష్యులను ఎక్కించుకొని ఇవతలికి అవతలికి నడుస్తున్నది. గ్రామములోని ఆడవాళ్లు నీళ్లకు రేవుదగ్గరికివచ్చి పెద్దగొంతుకలతో గిరిబాల అత్తవారి ఇంటికి వెళ్లడాన్ని గురించి వాదనలుచేసుకొంటున్నారు. శశిభూపణ్ సులోచనాలు తీసి కళ్లు తుడుచుకొంటూ ఆ రోడ్డుపక్కనున్న, గజౌలగదిలో ప్రవేశించాడు. ఆకస్మాత్తుగా “శశి-దా” అంటూ గిరిబాల గొంతుక వినబడ్డట్టు అయింది. ఎక్కడే అమ్మా, ఎక్కడ!—ఎక్కడా లేదు! ఆపిలుపు ఆ ఇంట్లోకాదు! ఆ దారిలో కాదు! ఆ ఊరిలో కాదు! తన ఆ శ్రుజలాభిషిక్తమయిన హృదయ మధ్యమందు కాబోలు!

8

శశిభూపణ్ తిరిగి మూటాముల్లే కట్టి కలకత్తా ప్రయాణానికి సిద్ధమవుతున్నాడు. కలకత్తాలో అతనికి ఏమీ పనిలేదు.
కథా—14

వెళ్లడములో నిశేషఉద్దేశమేదీ లేదు. అందుచేత రైలుమీదను వెళ్లిడానికి బదులుగా సదీప్రయాణముచేసుకొంటూ వెళ్లుదామని నిశ్చయించాడు.

వర్షాలధికమయి, చిన్నా పెద్దా లెక్కలేనన్ని నీటికాలువలు ఏర్పడ్డవి; అవి దేశమంతా ఆవరించిఉన్న జుజులమువలె కనబడుతున్నవి. 'సరస శ్యామల భారతవర్షము' యొక్క సిరోప సిరాలు నీటి ఉన్నవి. ఎటుగూచినా చెళ్లని, లతలు, పచ్చని గడ్డి చేలనిండా వరి, నార, చెరుకు. ఉన్నత్యతావనము విచ్చేల విడిగా పరుగెత్తుతున్నది.

అన్నివైపులా ఇటువంటివాటితో నిండిఉన్న ప్రదేశము మధ్యనుండి యాత్రచేస్తున్నది శశిభూషణుని నావ. నీరు గట్టతో సమానముగా పారుతున్నది. తుంగా, రెల్లూ నీటిలో మునిగిఉన్నవి. చేలనిండా నీరు. ఊళ్లలోని ఇళ్ల వెలుగులూ, వెదురుపొదలూ, మామిడితోటలూ నీటికి ఈబిడ్డనూ, ఆ బిడ్డనూ కనబడుతున్నవి. దేవకన్యకలువచ్చి చెట్లమధ్యనున్న స్థలాలను నీటితో నింపివేశారా అనిపిస్తున్నది.

దుర్గపూజరోజులు. సూర్యకిరణాలుపడి వనశ్రీ నవ్వుతున్నది. ఒక్కఘడియలో మేఘముచేసి వర్షము ఆరంభము అయింది. వర్షము పడుతున్నవైపు గాఢముగానూ, అతిగంభీరముగానూ కనబడుతున్నది. వర్షాకాలమప్పుడు పశువులు నీళ్లతోనూ బురదతోనూ నిండిఉన్న సాలలలో నిలబడి మీదనుంచి వర్షధారలుపడుతూంటే ఓర్చి మనవైపు చూస్తూ జాలి

పుట్టిస్తూ ఉంటుంది. ఆలాగునే మన దేశముకూడా బురదతోనూ నీళ్లతోనూ నిండి, దట్టముగా అన్నివైపులా వ్యాపించిఉన్న చెట్లమధ్యనూ, అడవులమధ్యనూ తడుస్తూ ఓర్పుతో కూర్చొని దుఃఖిస్తూఉన్న ఒకమూగదానివలె కనబడుతున్నది. వ్యవసాయదారులు తాటాకుగొడుగులు తలకుకట్టుకొని ఇళ్లల్లో నుంచి వైకి వస్తున్నారు. ఆడవాళ్లు వర్షములోతడుసుకొంటూ, చలిగాలివీస్తూఉండడంచేత ఒళ్లుముడుచుకొని, ఏదో అవసరమైనపనిమీద ఒకఇంటినుండి మరొకఇంటికి వెళ్తున్నారు, రాత్రిముసుగుగా ఉండడముచేత, బురదలో కాళ్లుజోరకుండా అతిజాగ్రత్తగా అడుగులు వేసుకొంటూ, బిందెలతో నీళ్లు తీసుకువెళ్తున్నారు. పనిలేని మొగవాళ్లు అరుగులమీద కూర్చొని గుడుగుడు పీలుస్తున్నారు. పనికివెళ్లక పీలులేదన్నవాళ్లు గావంచాలు నడుములకుకట్టికొని చేతులలో జోళ్లుపట్టుకొని, తలలకు గొడుగులు కట్టుకొని బయలుదేరుతున్నారు— ఎండలోమాడుతూ, వర్షములో తడుస్తూ ఉన్న ఈ పవిత్రహిందూమహాదేశములో స్త్రీలుగొడుగులు వేసుకోవడము సనాతనధర్మానికి విరుద్ధముకదా!

వర్షము ఎంతకూ తగ్గడములేదు, పడవ నిలిచిపోయింది. ఎటూ కదలకుండా అందులో కూర్చొని ఉండడము శశిభూషణుకు కష్టంగా ఉన్నది. పడవ ఇక వదిలి రైలుదారిని వెళ్లిపోదామని శశి నిశ్చయముచేసుకొన్నాడు. అక్కడికి దగ్గరగా విశాలమైన జాగా ఒకటి కనపడుతున్నది, వక్కనుండి చిన్న

ప్రవాహము ఒకటి వచ్చి నదిలో ఓడతున్నది గాబోలు. ఆ దగ్గరకు తననావను గడిపించి శశిభూషణ్ వంట ప్రయత్నము ఆరంభించాడు.

కుంటివాడికాలు ఎప్పుడూ రోడ్డుమీద నున్న గోతు లోనే ఓడతూఉంటుంది. ఇది కేవలము గోతి దోషమేకాదు, కుంటివాడికాలుదికూడానూ. ఆనాడు దీనికి నిదర్శనముగా ఒక ఘటన జరిగింది.

రెండునదులు కలిసేచోట జోలారివాళ్లు వెదుళ్లుపాతి ఒకవెద్దవల వన్నారు. ఒకపక్కకు మాత్రము ఓడవల వచ్చిపోవడానికి స్థలము వదిలారు, చాలాకాలముబట్టి వాళ్లు ఈలాగు చేస్తున్నారు. దానికిగాను సర్కారుకు వన్నుకూడా చెల్లిస్తున్నారు. వాళ్లఅదృష్టదోషంవల్ల ఈసంవత్సరము ఆదారిని జిల్లాపోలీసు సూపరెంటుబహదూరువారిశుభాగమనము జరగడము తటస్థించింది. వారి బోటు రావడము చూచి జోలారులు ముందుగానే దూరమునుంచి పక్కనున్న దారిచూపించి కేకలువేసి బోటు జాగ్రత్తగా గడపుకు రమ్మని కోరారు. కాని మనుష్యులు నిర్మించిన అడ్డను మన్నించి చుట్టుతిరిగిపోవడము దొరలబోటువాళ్లకు అభ్యాసములేదు. ఆ వలమీద నుంచి బోటు గడపుకొని వచ్చారు. జోలారులు వల కిందికి దించి బోటును పోనిచ్చారు, కాని చివరకు వలాగో చుక్కాను వలలో తగులుకొన్నది. ఆ చిక్కులోనుంచి దానిని తప్పించ

డానికి కొంచెము తంటాలుపడవలసివచ్చింది, కొంచెము సమయం పట్టింది.

పోలీసుదొరవారిమనస్సులో కోపజ్వాలలు ఘట్టినవి, ముఖము ఎర్రచేసి బోటును ఆపించాడు. దొరగారి మూర్తిని చూచి జోలారులు పరుగెత్తారు. వలనుకోసి ముక్కలు చేనేయమని దొరగారి ఆజ్ఞ అయింది, దొరగారికళాసులు వెళ్లి ఆ ఏడెనిమిదివందల రూపాయలవలను ముక్కముక్కలుచేసి పారేశారు.

జోలారులమీద బాగా కసితీర్చుకోవడమయినతరువాత ఆ జోలారివాళ్ళు పట్టి తీసుకురమ్మని దొరగారు ఆజ్ఞాపించారు. పారిపోతున్న జోలారులను ఆ కనిస్తేబులు పట్టుకోలేకపోయి, చేతికి దొరికిన నలుగురుమనుష్యులను తీసుకొనివచ్చి దొరగారి ఎదుట నిలబెట్టారు. వాళ్లు చేతులు జోడించి తాము నిరపరాధులమని మనవిచేసుకొన్నారు. వాళ్ళను పడవలో కట్టి పెట్టిఉంచి తనతో పడవలోనే తీసుకురావలసిందని దొరవారి ఆజ్ఞ అయింది. ఆ సమయములో సులోచనాలుపెట్టుకొన్న ఆ శశిభూషణ్ చొక్కాఒకటి తొడుగుకొని, గుండీలైనా పెట్టుకోకుండా, ధవ్ ధవ్ మని చప్పుడుచేసుకొంటూ స్లిప్పర్లతో ఆదగ్గరికి పరుగెత్తాడు. వణుకుతూ దొరగారితో, “సర్, జోలారివాళ్ళవల ముక్కలుచేయడానికిగాని, ఆ నలుగురు మనుష్యులనూ పట్టుకొని పీడించడానికిగాని తమకు అధికారము లేదు!” అని అన్నాడు.

జిల్లాసూపరెంటెండొరవారు శశిభూషణ్ పై ని హిందు షానీభాషలో బాగా అవమానపరస్తూ ఘాటైనతిట్టు ఒకటా ప్రయోగించారు. ఆ తిట్టు చెవినిపడీపడడములో శశి గట్టు మీద కొంచెము ఎత్తైన స్థలముచూచి అక్కడనుంచి బోటు లోనికి దుమికి, దొరగారి దగ్గరికివచ్చి అమాంతముగా ఆయన మీద పడ్డాడు; పిచ్చెత్తిన చిన్నపిల్లవాడిలాగు, ఆ దొరగారిని కొట్టడం మొదలుపెట్టాడు.

తరువాత ఏమిజరిగిందో శశిభూషణుకు ఏమీ తెలియదు; తెలివినచ్చేసరికి అతడు పోలీసు స్టేషన్ లో పడిఉన్నాడు. తరువాత జేరిగినసంగతి చెప్పడానికి ఎవరైనా సంకోచించవలసి వది—అకథనించే మానవునియెడల మనకుఉండేగౌరవం పోతుంది, విన్నంతమూత్రాన మనదేశాలకు కూడా బాధ కలుగుతుంది.

9

వకీళ్ళనూ బారిష్టర్లనూ పెట్టించి తండ్రి శశిభూషణుని ఖైలుమీద విడిపించాడు. తరువాత కేసుకు కావలసిన ఏర్పాట్లు చేయించాడు.

వలసప్రపంచీకజోలాల్లు శశిభూషణ్ ఉండే పరగణా లోనివాళ్లే, అంతా ఒక్కజమీదారిప్రజలే. చిక్కులలో ఉండేటప్పుడు ఇంతకుముందు వాళ్లు అప్పుడప్పుడు శశిభూషణు దగ్గరికి సలహాకి వస్తూఉండేవారు. దొరగారుబోటులో

వైదీలుగా ఉంచినవాళ్ళకూడా శశిభూషణుకు తెలియని వాళ్ళ కాదు.

సాక్ష్యముచెప్పమని అడగడానికి శశిభూషణ్ వాళ్లను పిలిపించాడు. వాళ్ళు గాబరాపడ్డారు. “పెళ్లాముబిడ్డలతో సంసారయాత్ర చేయదలచుకొన్నవాళ్లు పోలీసువాళ్లతో చెబ్బలాటపెట్టుకొని, ఎక్కడ సురక్షితముగా ఉండగలరు? ఒక జీవముకంటె హెచ్చు ఎవరికీ లేదు కదా—జేరగలసిన జేదో జేరగేపోయింది, వైగా కోర్టులూ, సాక్షిసమితులూ ఎందుకు? చాలా చిక్కుల్లోకి తీసుకువచ్చి పెట్టేశారు బాబూ,” అని అంతా అన్నారు శశిభూషణ్ వైపు చూచి.

బోధవచనగా పరచేగా మోచినది మోచినట్టుగా సాక్ష్యముఇవ్వడానికి ఒప్పుకొన్నారు.

ఆ సమయములో హరకుమార్ బాబుగారు దొంగలకు సలాముచేయడానికి బెంచికోర్టుకని పట్టణానికి వెళ్లారు. జిల్లా పోలీసు సూపరెంటెండెంట్ కి వెళ్లితే ఆయన సవ్యతూ— “మీ ప్రజలలో కొంతమంది పోలీసువాళ్లకు విరుద్ధముగా దొంగసాక్ష్యము ఇవ్వడానికి సిద్ధపడుతున్నారని విన్నానండీ!” అన్నారు. “ఏమిటీ, పోలీసువాళ్ళమీద సాక్ష్యమే! అంత సాహసమే ఆ జాతితక్కువగాడిదకొడుకులకు!” అని ఆశ్చర్య పోతున్నట్టుగా అన్నాడు బెంచిమాజిస్ట్రేటు.

వార్తాపత్రికలుచదివినవాళ్లకు తెలిసేడంటుంది, శశి-
భూషణ్ చేసినవాదన కోర్టులో నిలబడలేదు అని.

జోలారివాళ్లు ఒక్కొక్కడు వచ్చి దొరగారు తమ
వలను ముక్కలుచేయలేదని సాక్ష్యముఇచ్చారు, బోటులోకి
ఒక్కొక్కడిని పిలిచి వేరు వ్రాసుకొని, వెళ్లిపోవున్నారని
చెప్పారు.

ఇంతటితో సరిపోలేదు. శశిబాబుగ్రామస్థులే నలుగురు
కోర్టులో సాక్ష్యముఇచ్చారు—ఇదంతా జేరుగుతున్నప్పుడు
ఒక వెళ్లివాళ్లతో పడవప్రయాణము చేసి వెళుతున్నారట
వాళ్లు, ఎటువంటికారణమూ లేదే శశిబాబు గబగబ వెళ్లి
పోలేనువాళ్ళమీద పడి వాళ్లను తన్నాడని చెప్పారు.

దొరగారు తిట్టగానే అతనిమీద పడి కొట్టాను అని
శశిభూషణ్ ఒప్పుకొన్నాడు, గాని దానంతటికీ కారణము
ఆవల కోసేయడమూ, తరవాత సూపరెంటుగారుచేసిన దుర్మ-
ర్శమూ అని చెప్పాడు.

ఇటువంటి సందర్భములో శశిభూషణ్ కు శిక్షవిధిస్తే
అన్యాయముజేరినదని ఎవరు అనగలరు? అయినా శిక్ష
మాత్రము చాలా అధికమని ఒప్పుకోవాలి. మూడునాలుగు
అపరాధాలు అతనిమీద మోపారు కోర్టువారు. ఒకటి,
కొట్టడము; రెండు, అసభికారప్రవేశము; మూడు, పోలీసు-
వాళ్ళను తమ ద్యూటీచేయనియ్యకుండా అడ్డువెట్టడము;—

ఈ అన్ని నేరాలలోనూ అతనికి విరుద్ధముగానే సాక్ష్యము వచ్చింది.

తన చిన్న ఇంటిలో తనకు ప్రియమిత్తులైన పుస్తకాలన్నిటినీ వదిలిపెట్టి శశిభూషణ్ అయిదుసంవత్సరాలు జైలులో కాపురముచేయడానికి వెళ్లాడు. తండ్రి ఆపీలు చేయడానికి ఏర్పాట్లుచేస్తూఉంటే శశిభూషణ్ వద్దన్నాడు— “జైలు మంచిదనిగాని జైలుతలుపులకుబిగించిన ఇనపకప్పులు మిథ్య అనిగాని కాదు నే నన్నమాట. కాని బయటను మనకు ఉండే స్వేచ్ఛా, బయటనుండే స్వాతంత్ర్యమూ మనసు మోసపుచ్చి ఆపదలో పెట్టేటటువంటివి. పోనీ, బయట ప్రాప్తిచే సత్సహవాసముమాట అనుకుంటామా అంటే జైలులోఉండే మిథ్యావాదులసంఖ్యకు మితి ఉన్నది, కృతఘ్నులకు మితి ఉన్నది, పిరికిపదలకు మితిఉన్నది— ఎందుచేతనంటే అక్కడండే స్థలము బహుస్వల్పము; బయటనుండే స్థలము విస్తారము.

శశిభూషణ్ జైలులోకి వెళ్ళిన గొద్దికాలములోనే అతనితండ్రి కాలముచేశాడు, తనకంటె పెద్దవాళ్లు మరిఎవ్వరూ లేరు. తమ్ముడుఒకడు ఉన్నాడు, చాలాకాలము కిందట సెంట్రల్ ప్రావిన్స్ కు వెళిపోయినాడు, స్వస్థలానికిరావడము ఎప్పుడోగాని తటస్థించేదికాదు. ఇల్లుకట్టించుకొని అక్కడే ఉండిపోయినాడు. స్వగ్రామములో శశికిఉండే భూమి పుట్టానానార కాలఎత్తులుచేసి రినియూసుసరెంటు హరకుమార్ బాబు, తనఅధీనం చేసుకొన్నాడు.

జైలులో తక్కినవైదీలకంటె శశిభూషణ్ అనేకరెట్లు అధికముగా బాధ అనుభవించవలసివచ్చింది. అయినప్పటికీ అయిదుసంవత్సరాలూ ఏలాగో గడచిపోయినవి.

కృశించిన శరీరముతోనూ, హున్యహృదయముతోనూ, వర్షాకాలములో ఒకనాటిఉదయము శశిభూషణ్ జైలుగేటు దాటి బయటికివచ్చి నిలుచున్నాడు. స్వేచ్ఛ దొరికింది నిజమే! అంతేగాని జైలుబయట తనవాడుఅనదగినవారెవరూ లేరు, తనది అనదగిన దేదీ లేదు—ఇల్లు లేదు, బంధువులు లేరు, మిత్రులు లేరు, సంఘము లేదు—అటువంటి ఏకాకిఅయిన శశిభూషణ్ కు 'ఇంత పెద్దప్రపంచాన్ని ఏమి చేసుకోను!' అని అనిపించింది.

జీవనయాత్రలో తెగిపోయిన సూత్రాన్ని తిరిగి ఎక్కడ ముడిపెట్టడము అని శశి ఆలోచిస్తున్న సమయములో ఒక పెద్ద జోడుగుర్రాలబండి వచ్చి ఆతనిఎదుట నిలబడ్డది. నౌకరుఒకడు బండిదిగివచ్చి, "తమరు శశిభూషణ్ బాబుగారా?" అని అడిగాడు.

"అవును!"

నౌకరు తక్షణము బండితలుపు తీసి ఎట్టుకొన్నాడు, శశి భూషణుబాబును ఎక్కించవలెనని. ఆశ్చర్యపడుతూ, "ఎక్కడికి వెళ్లడానికి?" అని శశిభూషణ్ అడిగాడు.

“మా యజమానురాలు పంసారు మిమ్మల్ని తీసుకు రమ్మని,” అని నౌకరు అన్నాడు.

పచ్చిపోయేవాళ్ళు కుతూహలముతో చూస్తూన్నారు, అది సహించడము శశిభూషణుకు కష్టమయి బండిలో ముందు ఎక్కిపోయినాడు, తరువాత ‘దీసిలో ఏదో పొరపాటు ఉన్నది సందేహము లేదు’, అని అనుకొన్నాడు. ‘కానీ! ఎటోఒకవైపు వెళ్లవలెనుకదా! ఏదోఇటువంటి పొరపాటుమూలముగా నా సూతనజీవితము ప్రారంభమయితే అదీమంచిదే!” అని అనుకొన్నాడు.

అ నాడుకూడా ఎండానీడా ఒకదానినొకటి వెంట బెట్టుతున్నవి. రోడ్డుకు రెండుపక్కలాఉండే పొలాలు వర్షపు నీటితో నిండిఉన్నవి. ఆ పచ్చని వరిమీద ఎండానీడా కలిసి పడుతూఉండడమువల్ల ఆ ప్రదేశమంతా అతిమనోహరముగా కనబడుతున్నది. మార్కెట్టుదగ్గర ఒకపెద్దగోధము కనబడు తున్నది, దానికి సమీపములోఉన్న ఒక చిల్లర దుకాణముదగ్గర వైష్ణవభిక్షువులుకొంతమంది చితారీ, చిడతలూ పట్టుకొని అంతాకలిసి పాడుతున్నారు:

రావోయ్, రావోయ్, రావోయ్ నాథా!

ప్రాణేశ రావోయ్, మిత్రుడారావోయ్!

బండి ముందుకు నడుస్తున్నది. పాట అంతకంతకు దూరమయిపోతున్నది. మాటలు మాత్రము ఇంకా చెవిలో పడుతున్నవి.

నదయుడా రావోయ్, క్రూరుడా రావోయ్!

తృప్తికమై, తృప్తికమై, కృష్ణమగు నాదు

చిత్తములొనికి చొరబడవోయ్!

పాటమాటలు మరీ క్షీణమయిపోతున్నవి, అస్ఫుటమయిపోతున్నవి, ఏమీ తెలియడములేదు. కాని ఆ పాటా, ఆ వరసా శశిభూషణమనస్సులో అందోళన పుట్టిస్తున్నవి. ఆపాటను తానే పూర్తిచేసి తనలోతాను పాడడము ప్రారంభించాడు, ఎంత ప్రయత్నముచేసినా పాటను ఆపలేకుండా ఉన్నాడు.

సుకుమార రావోయ్, సుందరా రావోయ్!

సుఖ దుఃఖముల నెల్ల మధియింప బుట్టిన

వెలలేని యో ధనమ పేగ రావోయ్!

నీల మేఘశ్యామ నీ వికను రావోయ్!

చాలా కాలమునుండి నిను బొంద గోరితిని

నిను కూడబెట్టుకు నుంటి రావోయ్!

చంచలుడా రావోయ్, నిశ్చలుడా రావోయ్,

పంచకుడా రావోయ్, నిత్యుడా రావోయ్,

వచ్చి నాహృదయములో కూర్చుండవోయ్!

నా నేత్రములొకి తిరిగి రావోయ్,

నే నిద్రబోలేను నా స్వప్నములలోకి,
 నా వసన భూషణములం దుండవోయ్!
 లోకమెల్ల నీవు వ్యాపించిరావోయ్,
 నా కంటి నీల్లబ్బో, నా నవ్వు వెన్నెల్లో,
 నాయూటపాటల్లో నిలబడవోయ్!
 నా ముద్దు, నా ప్రేమ, నా స్మరణ లన్నింట,
 నా మరణ జననముల, నా ధర్మ కర్మముల,
 అన్నింట నాతోడ నివసించవోయ్!

బండి పెద్దప్రహరీగోడలు చుట్టూగల చక్కని ఉద్యానములోకి వచ్చి ఒక రెండుఅంతస్తులమేడ ఎదుట నిలబడ్డది. శశిభూషణ్ పాట ఆగిపోయింది.

ఏమీ ప్రశ్నించకుండా నౌకరు కోరినప్రకారము శశిభూషణ్ ఇంట్లోకి వచ్చేడు.

అతను వచ్చి కూర్చున్నగదిలో నాలుగువైపులా పెద్ద పెద్ద అద్దముబీరువాలు ఉన్నవి. వాటినిండా చక్కగా బైండు చేసిన పుస్తకాలు వేర్పిఉన్నవి. అవి చూడగానే అతని పూర్వపుడేవనము కా రాగృహవిముక్తమయి తిరిగి బయటికి వచ్చింది. చిత్రవిచిత్రముగా బైండుచేయబడి బంగారు అక్షరాలతో పేర్లు వేసిన ఆ పుస్తకాలు ఆనందలోకముయొక్క రత్నఖచితసింహద్వారమువలె అతనికి కనబడ్డవి.

తేబిలుమీదకూడా ఏవోకొన్ని పుస్తకాలు ఉన్నవి. దృష్టితక్కువ కావడముచేత శశిభూషణ్ బాగా తేబిలు

మీదికి వాలి చూచాడు. ఒక పాత పగిలిపోయిన పలకా, అట్టవేసి కుట్టి చింకి కథామాలా, కాశీరామదాసు రచించిన మహాభారతమూ, అక్కడ ఉన్నవి.

పలక కర్తప్రేముమీద పెద్దపెద్దఅక్షరాలతో “గిరిబాలాదేవి” అని శశిభూషణదస్తూరితో వ్రాసిఉన్నది. ఆపుస్తకాలమీదకూడా అతని దస్తూరితోనే ఆపేరే వ్రాసి ఉన్నది.

తాను ఎక్కడఉన్నది శశిభూషణ్ అప్పుడు పోల్చుకున్నాడు. అతని హృదయములో అలలు పుట్టినవి.

తెరిచిఉన్న కిటికీలోనుంచి వైకిచూచాడు. ఏమిటి అతని కంటపడ్డది? ఆ చిన్న ఇనపగజాల గది, ఆ ఎత్తూపల్లాలుగాఉండే పల్లెటూరిరోడ్డు, ఆ డోరియాగీరలపరికిణీ కట్టుకొనిఉన్న చిన్న పిల్ల, ఎవరితోనూ సంబంధములేకుండా నిశ్చలముగా జేరుగుతుండే తన జీవనయాత్ర.

ఆ సుఖముగాఉన్నరోజేలనాటి కథ అతి సామాన్యమైనది. అందులో గొప్ప అనదగినదివదీ లేదు. చిన్నపనుల చేసుకొంటూ, సామాన్యసుఖముతోనే సంతోషిస్తూ, రోజు తరువాత రోజు నెప్పుదిగా గడిచిపోతూఉండేది. దాని అంతటలో జ్ఞాపక ముంచుకోదగిన దేదీ లేదు. తన చేమపురుష్యకు వచ్చి దూరిన తన శిష్యురాలి చేదువుకూడా తాను రోజోచూస్తూఉండేచిన్న పనులలో ఒకటి అని అనుకొనేవాడు

కాని ఆనాడు ఆ చిన్న గ్రామములో అతను చేస్తూఉండిన అజ్ఞాతవాసము, ఆ స్వల్పసుఖదుఃఖాలూ, ఆ చిన్నపిల్లయొక్క చిన్న ముఖమూ, నేడు చేతికందనిస్వర్గమయి కనబడుతున్నది. అది దేశ కాలాలను దాటినది, ఆకాంతౌరాజ్యముయొక్క కల్పనా భాయలతో శోభిస్తున్నది. అది ఈనాటి వర్ష మువల్ల మందమయి ఉన్న ప్రభాత కాంతితోనూ, మనస్సులో ప్రతిధ్వనిస్తున్న కీర్తన తోనూ, తన చిన్ననాటికథతో కలిసి బోధిత్వమైనట్టి, సంగీతమయమైనట్టి ఒక అపూర్వ రూపము ధరించింది; ముళ్ల తుప్పలమధ్యనుంచి పోతున్న ఆ పల్లెటూరి బురదరోడ్డుమీద నిలుచొని ఉన్నది ఆచిన్నపిల్ల, గిరిబాల; ఆ మెముఖము దుఃఖము ఎల్లా, అభిమానమువల్లా మ్లానమయి ఉన్నది. ఆ ముఖానికి ఒక ఆశ్చర్యమయిన రూపము ఇచ్చి విధాత ఇతనికి ఇప్పుడు కనపరుస్తున్నాడు. వేదనతో వికాశముపొందిన ఆ దివ్యమైన ఆకారము కళ్ళకుకట్టినట్టుగా శశిభూషణుకు కనబడుతున్నది. దానితోకలిసి ఆ కీర్తనస్వరము జ్ఞాపకమువచ్చి అతనిమనస్సు జోలితో నిండుతున్నది. సమస్తవిశ్వమూ తన దుఃఖాన్ని ఆ పల్లెటూరిపిల్లముఖాన కనపరుస్తున్నదా అనిపించింది. శశిభూషణ్ పలకా పుస్తకాలమీద చేతులు వేసి, ముఖము వాల్చుకొని, చాలానేపు కూర్చున్నాడు; అనేక సంవత్సరాలనాటి కథ స్వప్న రూపముగా అతనికి కనబడుతున్నది.

చాలానేపయినతరువాత ఏదోచిన్నశబ్దము వినబడి శశి భూషణ్ ఉలికిపడిలేచి, ముఖము ఎత్తి చూచాడు, వెండిపల్లెర ములో పల్లూఫలహారమూ తెచ్చి ఎదుట గిరిబాల నిలుచున్నది, గిరిబాలబంటిని ఆభరణాలేవీ లేవు, అంచులేని తెల్లనిబట్ట కట్టు కొన్నది—ఆమె విధవ. శశిభూషణ్ ముఖము ఎత్తగానే అతనికాళ్ళకు సాష్టాంగ ప్రణామము చేసింది.

గిరిబాల లేచి శశిభూషణుని చూచింది, శశిభూషణ్ కృశించి ఉన్నాడు, రంగు మాడిపోయింది, ముఖము వాడి పోయింది, చూడగానే గిరిబాలకళ్లు నీళ్ళతో నిండిపోయినవి, కన్నీళ్లు చెక్కిళ్ళవెంట కారుతున్నవి.

శశిభూషణ్ కుశలప్రశ్న వేయ ప్రయత్నించాడు, గానీ మాటలు తటలేదు; కట్టిపెట్టిఉంచిన కన్నీళ్లు మాటలకు అడ్డు పడుతున్నవి. కీర్తనచేస్తున్న ఆ వైష్ణవులజేట్టు భిక్షానిక ఆ మేడ దగ్గరికి వచ్చి నిలుచొని పాటపాడుతున్నారు. ఆ పల్లవి మాట మాటికీ వినబడుతున్నది?—

రావోయ్, రావోయ్, రావోయ్ నాథా!